1548

APHTHONII SOPHISTÆ PROGYMNASMATA:

PARTIM A RODOLPHO AGRICOLA; PARTIM A IOANNE MARIA Catanæo latinitate donata: Cum luculentis & vtilibus in eadem Scholiis Rheinhardi Lotichii Hadamarij.

IAM DENVO IN GRATIAM STVDIOsæ iuuentutis, sublatis, quæ superiori editioni inerant, mendis, suo pristino nitori restituta.

Additus ad calcem locupletissimus rerum & verborum memorabilium Index.

Ex Catalogo Librorum Christophori

Ex Catalogo Martini

est iste liber

Comparatus

FRANCOFORTI,
Apud Hæredes Christiani Egenolphi.

M. D. XCVIII.

Cum Gratia & Priuilegio Imperiali.

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVÆ GRÆCE Μῦθος.

FABVLA *traxit à Poëtis originem, qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quod admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo falsus, veritatem effingens.*

Fabula versatur maximè in tragœdiis.

Varias sortitur appellationes, Nam modo Sybaritica, modo Cilix, modo Cypria dicitur, receptis pro inuentorũ varietate nominibus. Obtinuit tamen, ac euicit, vt potius Æsopica vocaretur, quod Æsopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Æsopi fabellas pueris primum legendas cēset Quintil. lib. 1. cap 9.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrunq; rationale, & irrationale, iũguntur. Quod si admonitionem, cuius caussa fabula inuenta est, præposueris, προμύθιον, id est, vt ita dixerim, præfabulare: Si vero postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, Adfabulationem appellabis.

EXEMPLVM.

FABVLA FORMICARVM ET CICADARUM, iuniores ad laborem adhortans.

Flagrans æstatis erat feruor cum Cicadæ cõtinuis indulgebant cantilenis, lætoq; inter arbusta strepebãt carmine. At Formicæ laboribus intẽtæ, victum quærebant, colligebantque fructus, quibus hyberno tempore vescerentur.

rentur. Ingruente igitur hyeme, partis Formicæ nutriebantur. Sed inertib. Cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam atq; famem. Sic qui laborem in iuuenta subterfugiunt, in senecta tabescunt egestate.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in omnibus dicendi facultatis operibus ante exercendos esse, quam ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim: *Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.*

QVÆ vt pueri memoria facilius tenere possint, versiculis hisce tribus sum complexus:

Fabula, Narratur, Chriæ, Sententia, Futat,
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert.
Fictio, Descriptum, Thesis, ac Inductio legum.

Quorum illa sunt generis Deliberatiui; Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Iudicialis; Thesis, Confirmatio, Confutatio, Locus communis. Demonstratiui; Laus, Vituperatio, Imitatio, Comparatio.

Quia fabulis nutricularum proximè succedunt, inquit Quintil.

Fabulæ autem, secundum Marcum Varronem, à verbo Fari, nomen habent. Has primas tradere pueris solent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facile vias instituunt vitæ, vt ait Priscianus. Delectant autem vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum faceta quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, & Erasmus inquit in Copia. Non solum autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad promouendum, atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorũ, eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A Po-

A Poëtis,&c. Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atque tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib. 5. cap. 11. Fabularum, inquit, primus autor Hesiodus videtur. Atqui Poëtæ figmentis quidem vtuntur, sed iisdem altissimam continent Philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido: Odyssea virtutis exemplar expressit. Vide Horatium 1. Epistolarum 2.

Quæ Rhetores etiam,&c. Vt Menenius Agrippa qui plebem cum Patribus in gratiam traditur reduxisse: nota illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula. *Liuius dec. 2 lib. 2.*

ITEM Themistocles, qui admoniturus Athenienses ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

ITEM Demosthenes aduersus Philippum, ab Atheniensibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserunt pastoribus, vt in amicitiam conuenirent. Cumque hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi, vt prima sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio iurgiorum consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solum pro satietate, sed etiam pro libidine lacerauerunt. Sic, inquit, sublatis Oratoribus, in populo Atheniensium facturus est Philippus, qui populi Oratores postulauit, vt facilius spoliatam custodibus vrbem possit opprimere. *Demosthenis fabula.*

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν: Thracius, inquit, homo, ex vltima Barbaria ruris colendi insolens, cum in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine, commigrasset, fundum mercatus est, olea atq; vite consitum: qui, quia nihil admodum super vite atq; arbore colenda sciret, videt forte vicinum rubos latè, atq; altè obortos excidentē,

fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium, è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis, aut oleis proceros, atque decerptos amputantem. Acceditque prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus est. Et vicinus ita respondit: Vt ager, inquit, mundus purusque fiat, eiusque arbor, atque vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi atque securim capit, atque ibi, homo miser & imperitus vites suas sibi omneis, & oleas detruncat, comasque arborum lætissimas, vberrimosq; vitium palmites decidit, & fruteta, atque virgulata simul omnia, pomis, frugibusque gignendis felicia, cum sentibus & rubis, purificandi agri gratia, conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil docent, nil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi officiis amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ vitæ consenescunt. Hæc Gellius, lib. 19. cap. 12.

Nec oratores tantum fabulis vtuntur, sed etiam philosophi, à quorum sacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ solas aurium delitias profitentur. Admittuntur autem quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. ca. 2. Eiusmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Repub. Et Ciceronē Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus, &c. Quamuis fabulosa sunt argumēta, & nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, vt iuxta eam veritas possit manifestari, ficta quidē narratione, sed veraci significatione.

Sybaris. *Sybaritica, &c.* Sybaris oppidū fuit vicinū Crotoni, vt testis est Herodotus libro quinto. Stephanus in Italia

lia constituit, aitq; postea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatū architectura operosissima. Nam Suida teste, luxu, delitiisq; adeo notabilis fuit, vt quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atq; ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgo Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales ferme apud Æsopum. At aniles, & parum pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in precio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorum decimoquinto narrat, eo delitiarum venisse, vt equos in conuiuia introducerent, ita institutos, vt audito tibiæ cantu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis prioribus vice manuum gestus quosdam chironomiæ motusque ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam contumelia adfectus transfugit ad Crotoniatas hostes, paulo ante prælio superatos à Sybaritis: & quod è Repub foret illorum, pollicetur (si fidem modo habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potestatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omneis quotquot eiusdem forent in vrbe artis, artificium, modulamentumque eis indicat, atque vt visum tempus, procedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu prætorgidi, quod equitatu superabant, eunt contra, prælium conserunt. Hîc autem repente dato signo tibicines vniuersi conspirant. Ecce tibi igitur confestim modulamine agnito, cantuq; illo vernaculo, tollunt, eriguntque semet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excussis & quod tripudium domi didicerāt, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi iacentes, omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto refert ex Athenæi. li. 12. Tan-

Sybaritæ. *Fabulæ Sybariticæ.* *Sybaritas mollities perdit.* Crotoniatæ Sybaritas superant. *In prouerbio, Sybaritica mensa.*

tam Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificiũ in ciuitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur, quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atq; adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interrumperet.

Cilices. *Modo Cilix, &c.* Cilix, à Cilicia, minoris Asiæ regione, Syriæ proxima, vt meminit Plinius lib. 5. cap 27 Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium: Κίλιξ οὐ ῥαδίως ἀληθεύει. Cilix haud facile verum dicit. Item: tria cappa pessima, quo notatæ gentes Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in præexercitamentis suis fabulas ponit Libycas, à Libya, quæ vt variarum ferarum, ac monstrorum est ferax, ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propensa. Et prouerbio Libycam feram appellabãt, hominem vafrum, callidum, versipellem, variis moribus, ancipitiq; ingenio, vt ait Erasmus. Et Libycorum Apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis.

Modo Cypria, &c. Dicta à Cypro; Quæ inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa
Cypros. luxu. In qua sunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Vnde Venus Κύπρις, Cytherea, & Pa-
Milesii. phia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesiis, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eoque prouerbiũ Grecè fertur: οἴκοι τὰ Μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, hoc est, domi, non hic Milesia. Recenset Politianus Miscellaneorum cap. 17. Vide Erasmum in prouerbio: Domi Milesia. Apuleius in principio Metamorphoseos totius: At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido, iocoso, delicato, ludicro, à Milesiis, qui deliciis, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorũ est illud memoratissimum: Nemo nostrum frugi esto,
Ephesii. alioqui cum aliis eiiciatur. Simile Ephesiorum dictũ:

Qui cum Principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Author Cic. Tuscul. 5.

Æsopici, &c. Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 5. ait: Ego vero fabulas Æsopi ad sapientiam accommodatiores, quàm cæterorum esse cēseo. Quas à Mercurio docet acceptas, Æsopumque in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerūt vsu, vt qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum in prouerbio: Ne Æsopum quidem triuisti. *Libro* 5. Quintilianus loco supra citato: Fabulæ, quæ etiamsi *cap.* 11. ab Æsopo originem non acceperunt: (nam videtur earum primus autor Hesiodus) nomine tamē Æsopi maxime celebrantur, ducere animos solent præcipuè rusticorum, & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiunt, & capti voluptate facile his, quibus delectantur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus lib. 6 cap. 14.

SVNT autem Apologi maxime compositi ad popularitatem, atque vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Æsopo compositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cum egredi non posset, longo tempore afflictata est, atq; hirudinibus obsessa. Errabat illac fortè fortuna herinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis. Negante illa, sciscitatus est causam. Quia, inquit, hirudines hæ, quæ me habent, iam expletæ sunt sanguine atque depastæ, parumque amplius hauriunt: quod si abegeris, inanes aliæ & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samii, censeo cogitandum esse. Hic, quem vos morte mul-

multandum putatis, nihil vobis officit amplius, iam locupletatus est, iam satur est. Quod si è medio illum sustuleritis, inuadent alii pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Aristot. 2. Rhetor.c.38.

Rationales, &c. Quibus homines finguntur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interiisset. Ad ea respondit quidam: Non oportet hæc te nunc dicere, cum nulla est vtilitas, sed tunc admonere decebat, cum ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.

ITEM: Puer è ludo literario condiscipuli librum furatus, domum tulit. Mater non corripuit filium, sed exosculata laudauit. Puer ętate prouectus, maiora cœpit furari. Furto deprehensus recta ducebatur ad mortem. At sequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cum mater ori filii se admouisset, ille aurē dentibus demersam abscidit. Matre & aliis accusantibus, quod non solū fur, sed etiam impius haberetur. Respondit ille: Mater meę causa perditionis est. Nam si, cum olim furatus eram librum, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina venissem. Qua significat, ea, quæ in principio nō puniuntur, in maius augeri malum.

Apologus de Fure.

Morales, &c. Cuius generis illa: Leo senio confectus, cum vires non suppeterent ad victum parandum, callidum cepit consilium. Itaque in antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens: quod ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensas illas deuorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud subsistit hæsitabun-

Fabula de Leone.

da

da & circumspectans. Tum Leo, quid esset cur non adeat ad se, rogat. At illa id, quod in Epistolis Horatius retulit, respondisse fertur.

-Quia me vestigia terrent:
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudētes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portēdātur notare & hæc effugere.

Mixta, &c. Qualis illa de Agricola & Ciconia.

Agricola & Ciconiæ fabula.

INTER grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non solum innocentē, sed etiam piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur, ac deglutit: & effœtos senecta parentes gestat atq; subleuat. Huic respondit Agricola: Credere se vera esse omnia, quæ recensuerit, sed inter nocenteis captam, eādem oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula significat, similem quenque habere iis, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον, *&c.* Cæterum quod ἐπιμύθιον, id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab iis, qui fuerint earundem inuentores. Ab aliis in principio, vel in fine.

DE TRACTATIONE FABVLARVM.

Breuius fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusius autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodū Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ cōuenerunt, & consiliū habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationē. Sed vetus intereas prohibuit ab incepto, eas docens, quod facile capiantur si intra muros concludantur. Fusius autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda, quarum vna in medium

dium venies concionata est : Quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim, aiebat; quod ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & concionem vniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus variis. Et sic proferes orationem, dicens, quod & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM FABVLAE, *breuius tractatæ.*

VOluptatem aiunt, atque dolorem quodam tempore coram Ioue se mutuo accusauisse. Cumque ille nihil non tentaret, atque experiretur, quo in gratiam litigātes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantina quadam catena inter sese copulasse atq; deuinxisse : itaq; durante nihilominus dissidio, & contraria voluntate, necessario coniuncti & sociati manserunt.

IAM qui latius hanccine fabulam tractare volet, ab initio proœmion excogitabit, quod rei laudem contineat, vt quod non vanum sit anicularum deliramentum, sed nobile philosophorum, non modo futurum oblectamento, sed etiam vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, &ècontrario doloris, qua criminatur voluptatem, effinget, atque vtriusque rationes aliis, vel fabulis, vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum; Quod sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cicero 2. Tusculan Quęstionum. Contrà voluptatem escam malorum, pesteq; capitalem, quod Circes, atq; Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum lib. 15. contra voluptatem. Postremo, Iouis explicabit iudicium, quo voluit, inhonestæ voluptatis inse-

inseparabilem esse comitem dolorem atque pœnitentiam, ac mœrorem æternum: At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi, atque molestia, summum maximumq; bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malum, ingens bonum.

PORRO, qui in hoc scribendi genere voluerint stylum exercere, duo potissimum vitabunt. Primò, ne orationem faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarumque circumstantiarum velut succo, plenam reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitium, in contrarium incurrant, & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, vt ait Petrus Mosellanus. Principio autem dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem iuxta Erasmi sententiam cum Autorem ipsum, tum Apologorum genus. Deinde in describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quas inducent, longius immorabuntur. Quandoquidem hoc iam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat; atque id genus alia describent. Ad eundem modum; Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine, non conniuere ad ardentissimos Solis radios, pernicissimo volatu vltra nubes ferri. Denique quæcunque vel ad scarabeorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atque hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiam fabulis Poëtarum est attributum. Quod genus, è Lycaone natos lupos: Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrum esse, sub fatalem horam suauissime canere: Coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid perditum est historiis insigniter ab his factum.

ctum. Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Plinium lib 10. c. 5. De delphino apud Gell. lib. 7 cap 8. Apud Plinium Epist. 9. De Bucephalo Alexãdri Magni equo, apud Gelliũ lib. 4. c. 2. Atq; item de cæteris. Deinde cum ad ipsum apologũ fuerit ventũ, fusius ac latius enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominũ vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationẽ sermones, sententias, dictaq; adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati Apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe.

EXEMPLVM APOLOGI, BREVITER *expositi.*

Mus rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum, quibus potuit cibis exquisitis, refecit. Vrbanus agrestia fastidiens obsonia, rusticum in vrbem secum duxit. Ineunt, quod opipare fuit instructum, conuiuium. Inter epulandum auditur strepitus in sera, & latratus canũ. Ambo trepidare, & fugitare, rusticus maxime, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Itaque ad sese reuersus ait: Malo cum securitate meam inopiam quam istam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM DILATATI *apud Horatium.*

Rusticus Vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum.
Asper, & attentus quæsitis, vt tamen arctum
Solueret hospitijs animum, quid multa? neque ille
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, semesaq; lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœna
Vincere, tangentis male singula dente superbo.
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliumq;, dapis meliora relinquens,

Tam-

Tandem Vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vis tu homines, vrbemque feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terrestria quando
Mortales animas viuunt sortita, neq; vlla est
Aut magno aut paruo lethi fuga, quo bene circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor quam sis æui breuis. Hæc vbi dicta
Agrestem pepulere, domo leuis exilit inde,
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere: iamq; tenebat
Nox medium cœli spacium, cum ponit vterq;
In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaq; de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatq; dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisq;
Rebus agit lætum conuiuium: cum subito ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrunq;,
Currere per totum pauidi conclaue, magisq;
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus, tum rusticus: haud mihi vita
Est opus hac, ait, & valeas, me sylua, cauusq;
Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo.

ALIVD DILATATAE FABVLAE Exemplum, *ex Gellij lib. 2. cap 29.*

Æsopus ille è Phrygia fabulator haud immerito sapiens æstimatus est: cum quæ vtilia monitu suasuque erant, non seuerè, non imperiosè præcepit, & censuit, vt *Prœmium sumptum à laudatione auctoris.*

vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesq; apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animosque hominum, cum audiendi quadam illecebra induxit: velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepide atque iucundè præmonet, spem fiduciamq; rerum, quas efficere quis possit, haud vnquam in aliis, sed in semetipso habendam.

Cassita Fabula.

Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita: habitat, nidulaturque in segetibus, id ferme temporis, vt appetit messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tempestiuiores, propterea frumentis flauescentibus, pulli etiam tunc inuolucres erant. Cum igitur ipsai iret cibum pullis quæsitum, monet eos, vt si quid ibi nouæ rei fieret, diceretúrue, animaduerterent: idq; sibi, vbi rediisset, renunciarent. Dominus posteà segetum illarum filium adolescentem vocat, & vidésne, inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? Idcirco die crastino, vbi primum diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem nobis hanc adiuuēt. Atq; vbi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem, vt statim iam properet, atq; alium in locum sese asportet: Nam dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos à metu ociosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reiicit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie vti vos auferam. Die igitur postero, mater in pabulum volat: dominus quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil; & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, adfinesque nostros oramus, vt adsint cras tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, vt tum quoq; sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinesq;

nullos

nullos ferme tam obsequibiles esse, ait, vt ad laborem capessendum nihil cunctentur, & statim dicto obediant. Vos modo, inquit, aduertite, si modo quid denuo dicetur. Alia luce orta auis in pastum profecta est, cognati & adfines operam, quam dari rogati sunt, supersederunt. Ad postremū igitur dominus filio, valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies, alteram, & frumentum nos met ipsi manibus nostris cras metemus. Id vbi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non in alio, vnde petitur. Atq; ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est. *Obsequibilis.*

Hæc quidem est Æsopi fabula, de amicorum & propinquorum leui plerunque & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monent, quam vt in nobis tantum ipsis nitamur: Alia autem omnia, quæ extra nos, extraque nostrum animum sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hinc Æsopi Apologum Q. Ennius scitè admodum, & venuste versibus quadratis composuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæ precium esse hercle puto: Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm;

Ne quid expectes amicos,
Quod tu per te agere possis.

FABVLA DE FORMICIS *atq; Cicadis, breuiter narrata.*

Appetente hyeme frumentum in arculam ad solem trahebat formica, videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, Cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis quodcunq; potes, atq; addis acer-

uo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, merito nunc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem senectutem intellige: Per æstatem, adolescentiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVsius tractata.

Quotusquisque Philosophorum ratione sua quantumuis arguta, bonarum ad literarum studia iuuentutem potentius adhortatur, quam Æsopus hoc lepidissimo de formicis atque cicadis figmento. Etenim nullo tam efficaci, ad labores honestos capessendos pellici posset: quam argumento formicarum. Quæ laboris exempla, trahunt ore quodcunque possunt, atq; addunt aceruo, quem struunt, haud ignaræ, ac non incautæ futuri: Quę simul inuersum contristat Aquarius annum: non prorepunt, & illis vtuntur ante quæsitis apotientes. Nec mirum, cum homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturam seruant, Reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata pererrant: arbores conscendunt, frumenta colligunt, atq; recondunt. Nam in iis (vt dixi) mens præsaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti in os grana tritici congessisse leguntur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse, atque ita magnæ felicitatis indices extitisse non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeo pertinaciter laborant, vt earũ itinere silices attritos videamus, & in opere semitam factã: ne quis dubitet, qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magistras

Ex Horatio.

tras Rex Salomon iubet abire pigrum, earumque mores contemplari, vt sapientior fiat. Illæ tametsi nec principem nec præfectum, nec ducem habeant, tamen æstate cibum pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. At dissimilem naturam ignauæ referunt cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis, cantuq; monstrato, vsque adeo deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum potumque negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyemis tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore procliues ad libidinem, in ætate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudãtur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honestis quærunt viatica miseris cânis, ante oculos assiduo ponẽtes, ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem: Atqui desidiosos non solum ab hominib. habitos odio, sed etiam à Diis immortalibus, qui industrios adiuuant, ac spectant magnos viros colluctãtes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infelicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca in lib. de Diuina prouidentia. Hinc est, quod Saturnus olim foliis stillantia mella decusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia vina represserit;

Piger vadit ad formicã.

Cânis, id est, albenti senecta.

Paupertas ignauiæ comes.

Non torpere graui passus sua regna veterno.

Et Lycurgus pueros non in forum, atque delitiis affluentia loca, sed in agrum duci iussit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum; sed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia sunt horrida nomine, sed Reipublicæ mores in statu prospero continent. Contra blandæ appellationis quies pluribus vitiis & periculis respergit. Exemplo sit Roma, cuius præpotens imperium agitatio rerum

Ex Xenophonte.

excitabat ad virtutem capessendam, nimia quies in desidiam resoluit ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebro solitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quàm ocium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis est via: Virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laboriosa & aspera. Sed vt huius vltima meta iucunda simul ac beata est, sic illius miserabilis & infaustus exitus:

Nam qui desidiam, luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq; simul miserabile transiget aeuum.
At quisquis duros casus, virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.

Res quidem blanda nimis est, mellitus canor atque voluptatis illecebræ, sed quos præstigiis suis ceperunt, disperdunt. Ouid. 3. de arte:

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaslibet admissas detinuere rates.

Sirenes. Harum vna Parthenope, humana voce: Alia, cui Leucosia nomen, tibiis: Tertia Ligya canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine transeuntes nautas adficiebant, vt alto somno premerentur, & cum sopitos persentiscerent, submergebant, atque deuorabant. Quare cum iuxta illas transiturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martialis, lib. 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Præclarè Circes fa-
Sirenum voces, & Circes pocula nosti,
Quæ si cum sociis stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid

Quid aliud ſapientiſſimi viri, per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quam blandæ voluptatis præſtigias? quibus ineſcati homines ſubmergi ſoleant, atque funditus interire. Et quid aliud Æſopus per molles cicadarum cantus ſignificare voluit, quam Popinonum turpitudinem, miſeriam, infelicitatem, & breuiter, corporum atque animarum interitum? quæ peſtifera ſecum trahit voluptas. Proinde ſtudioſa iuuentus, vtile propoſitum virtutis exemplar Vlyſſem imitabitur, vt tanta pericula declinet, atq; fugiat pernicioſam voluptatem, quod ipſiſſimum melle litum eſt venenũ. *bulam explicat apud Xenophontem in memorabilibus. Socrates.*

Quo nihil dãnoſius, cum virtutes atterat, animiq; pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Campana, quæ inuictũ Annibalem illecebris ſuis complexa, vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello punico: Valerium libro nono, capite 1. Imitabitur item Publium Scipionem: *Voluptas.*

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, viſa caluit virtutis amore,
Spreuit [voluptatem] *Achæmenium ſpirantem vertice odorem;*
Ambroſias diffuſa comas;

Vt Silius Italicus inquit.

Non imitabitur illum, cum cicadis ocia ſectantem iuuenem: quem dormientem in medios ſemper dies obiurgabant ſui, & quidnam faceret in lecto tamdiu, quærebant. Quidnam igitur cenſetis? (ille inquit) dicere iuſſus: Quoties, inquit, mane euigilo, adſunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad ſurgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & oſtendit, quam turpe ſit iuueni optimam diei partem in lectulo conterere, atq; interdum Græcum verſiculum accinit ſemiſomni, cuius vt opinor ſententia eſt: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, nugari hanc, ait, & turbatricem eſſe quietis, qua *Iuuenis deſidioſus.*

nihil ſit, neq; melius, neque dulcius, & quã vita hominum carere nequeat. Bonum ſi adipiſcendum ſit, quouis tempore recte ſurgi: Malum ſi impendeat, nimis cito ſurrexeris, inquit, quamuis ſero reliqueris lectum. Hæc ego, inquit adoleſcens, inter conuitia mutua & altercationes grauiſſimas diſceptans has audiens, cum dubitem vtri aſſentiar, diutius ſoleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui ſacris in prouerbiis ita loquitur: Paululum modo dormiam, paululum modò dormitabo, paululum modo ſomno vacabo, paululum modo manus conſeram, & componam me ad recumbendum. Neque illos, qui in libro Sapientiæ ſic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter, vino precioſo, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant, nullum pratum ſit, quo non pertranſeat luxuria noſtra, vbiq; relinquamus ſigna lætitię noſtrę. Non inquam, imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atque obruat eum paupertas ac miſeria. Quicunq; ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari ſolet, gloriam aſpirant, formicas magis Æſopicas ſtudebunt imitari quã cicadas: hoc eſt, virtutem potius, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

Virtutem, tanquam vmbra corpus, gloria ſequitur.

FABVLA HESIODI DE ACCIPITRE *& Luſcinia, breuiter prolata.*

Accipiter Luſciniam vario cantu argutam, in ſublimi nubium ſummitate captam ferebat. Hæc vnguibus transfixa, miſerè plorabat: ad hanc raptor horrenda voce ſic inquit: Quid exclamas miſera, à multo, quam tu ſis, fortiore detenta? Huc adſis, quo ego te pertraham. Suaue licet vſq; cantes, cœna tamen mihi

futura

futura es, vbi voluero. Desipit, qui potentioribus repugnat.

EADEM DILATATA AB *Autoris laude.*

Tanta sapientia, & præclaris animi dotibus excelluit antiquissimus Poetarum Hesiodus, vt etiam vita defunctum honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ sibi vendicabant, ita sepulchrum Hesiodi diuinum asserebant sibi Nemæi simul & Orchemenii. Dignissimus autem honore tanto tantus Poeta, qui preciosa diuini ingenij multa, ad omnium hominum vtilitatem spectātia reliquit monumenta, in quibus vt gemma nobilissima, relucet, quam de accipitre, atq; luscinia protulit, Fabula.

Qua sapienter docuit eos stulte facere, qui potentioribus reluctantur, certantq; cum iis, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & iuxta prouerbium, θεομαχεῖν, hoc est, cum Diis pugnare.

Non iniuria scripsit Ouidius:

Odimus accipitrem, quia semper viuit in armis. *A natura accipitris.*

Etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & vnguibus incuruis ad vim inferendam natus. Cui tanta est insita atq; à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auium generi parcat, nec ab vllis etiam cognatis sanguinolentos abstineat vngues. Qui alitum sæuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solùm crudelis, ac iniuriosus, sed etiam populator impius bellum internecinum cum Aquila, cunctarum auium rege, non expauescit gerere, vt cohærentes sæpe prehen-

dantur. Quo genuinæ rabiei propulſus inſtinctu crudeliſſimus hoſtis, ſanguine, quem aſſiduo ſitit, ſe ſatiaturus, innoxiam adoritur luſciniam, atq; comprehendit. Capta imbellis & inſons auicula victorem dulci, qua plurimum pollet voce, rogare cœpit, & obſecrare, vt innocenti parceret, inquiens:

A ſermocinatione per proſopopœiã.

Fer manſuete fortunam. Noli extinctam extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulciſſima ſunt in vita: Miſerere infelicis: Reſpice innocentiam meam: Neminem vnquam violaui, nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quod ſi nulla mei te miſericordia commouerit, eximia, qua nobilitor, permoueat virtus mea, noli perfectum muſices organum diſperdere. Te permolliat, flectatque vox tam dulcis atque magna, tam paruo in corpuſculo meo regnans, & tam pertinax ſpiritus. Iram tuam frangat in tam abſoluta muſicæ ſcientia modulatus ſonus, quem ſæpius audiſti continuo ſpiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc diſtingui conciſo, copulari intorto, promitti, reuocari, infuſcari ex inopinato: Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extentum, ſummum, medium, imum. Breuiter omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiam & infamiam conflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis opplorare deſinis. Quid tu rere clamoris tui gratia te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua niſi forſitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conſeruabit. Exple meas inimicitias, & iracundiam ſanguine tuo ſatura. Et ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit.

A collatione.

Quid hoc facto poterit immanius eſſe? Captiuis aliis tempus reliquitur, quo crimen obiectum diluere,

ęre, aut aliquam cauſam in excuſationem queant adducere. Sed huic infelici omnis excluſa fuit misericordia, omniſq; negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occideret, niſi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla cauſa propulſus accipiter tantum facinus deſignauit, niſi ſola nocendi libidine. Animalium ferociſſimus leo traducitur: huic tamen ex feris tanta eſt in ſupplices clementia, vt in proſtratos non ſæuiat, eſt enim nobilioris animi;

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. At Tyranni verſo pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus ſanguinolentas manus iniiciunt, nihil homines, nihil Deos ipſos curando. *A contrario.*

Quemadmodum igitur pręda inſolenti victori viſa glorioſa fuit, ac ſuauis, ſic ærumnoſa miſerrimæ calamitatis acerbiſſima, vt pœna, quę venerat indigne, magis eſſe dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris oſtendit, ipſam innocentiam apud maleficos Tyrannorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in Melampygos (iuxta prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere. *Concluſio.*

NARRATIO.
ΔΙΗΓΗΜΑ.

Narratio eſt expoſitio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poëticam, hiſtoricam, & ciuilem. Poëtica eſt, quæ habet expoſitionem fictam. Hiſtorica, quæ vetuſtam rerum commemorationem cõtinet, atq; veterum geſta narrat. Ciuilis, quæ in controuerſiis oratores vtuntur. *Quint. lib. 2. cap. 4. quatuor facit narrationum ſpecies.*

Narrationi accidunt ſex; Perſona faciens, Res geſta, *Iudicialem vocat*

Tempus, circa quod, Locus, in quo transacta, Modus, quo pacto, Causa, propter quã. Virtutes eius quatuor; Claritas seu perspicuitas, Breuitas, Probabilitas, quæ πιθανότης dicitur, Electorum verborum proprietas.

Quin. cuius duas facit species. lib. 4. cap. 2.

Quint. tres tantum virtutes facit: electionem enim verborum sub perspicuitate comprehendit, secutus in hoc Ciceronem.

Exemplum Narrationis Ab Angelo Politiano translatum.

Qui rosæ pulchritudinem miratur, plagam Veneris consideret, Amabat Adonin dea: Mars ipsam. Quodq; dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deaq; hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantamq; pedis perstrinxit. Qui vulnere manarat cruor, de se rosam colorauit. Sic rosa quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

Scholia.

Primo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationũ genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur, quod à causa ciuili remotum sit in quo conueniat iuuentutem exerceri, quo commodius illas superiores narrationes in cæteris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt iuxta Ciceronem genera. Alterum est positum in negociis, quod habet partes tres;

De ijs omnibus vide Quintilian. lib. 2. cap. 4.

Fabulam, quæ neque veras, neq; verisimiles continet res, vt ea quæ tragœdiis tradita sunt.

Historiam, quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.

Argumentum, quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, velut argumenta comœdiarum.

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatem, spem,

ſpem, metum, ſuſpicionem, deſiderium. diſſimulationem, miſericordiam, rerum varietates, fortunæ cõmutationem, inſperatum incommodum, ſubitam lætitiã, iucundũ exitum rerum, vt in Comœdiis videre licet.

Diuiditur in Poeticam, &c. Quintilianus lib 2. ca. 4. Narrationes Poëticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus hiſtoricas. Erant autem (auctore Fabio Victorino) Rhetores, qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophiſtæ, apud quos dicendi diſcebatur exercitium. Et Oratores, qui in cauſis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porro narrationis Poeticæ faciunt tria genera. At enim actiuum eſt, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν vel μιμητικὸν appellãt: Aut vero enarratiuum, vel enunciatiuum, quod Græci ἐξηγητικὸν vel ἀπολογητικόν: Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν, vel μικτὸν. *Rhetores.* *Sophiſtæ.* *Oratores.*

Hiſtoricam, &c. Quæ rei geſtæ continet expoſitionem. Eſt autem hiſtoria, res geſta, ab ætatis noſtræ memoria remota. Quam earum proprie rerum eſſe volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui ſcribit, autore Gellio lib. 5. cap. 18. Hiſtoriam Cicero de Oratore ſecundo eleganter vocat teſtem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magiſtram vitæ, & vetuſtatis nunciam. *Hiſtoria.*

Ciuilem, &c. Quæ ab oratoribus in exponendis ſumitur cauſis, vt ait Priſcianus: Qui fabularum adiicit narrationem, ad fabulas ſupra dictas pertinentem.

Narrationi accidunt ſex, &c. Narratio conſumitur circumſtantiis, quæ hoc verſiculo comprehenduntur:
Quis, quid, Vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Fit enim copioſa, ſi circumſtantiis amplifices atque dilates, & à quo tempore, quoq; loco, quo modo, quo inſtrumento, qua denique cauſa factum aliquid ſit diligenter perſequaris.

Clari-

Claritas,&c. Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem, credibilemq; dixeris, vt ait Quintilianus lib.4.cap.2. Eodem autore aperta vel dilucida erit narratio, si primum fuerit exposita verbis propriis & significantibus, non sordidis, & ab vsu remotis: tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis. Item si vt quicquam primum gestum erit, ita fuerit primum expositum, non ab vltimo repetitum.

Breuitas in hoc consistit, non vt minus, sed ne plus dicatur quàm oporteat.

Breuitas,&c. Narratio breuis erit, si nihil extra rem diximus. Si reciderimus omnia superuacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.

Probabilitas,&c. Hanc Cicero verisimilem narrationem: Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si prius consuluerimus nostrum animum, ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus quæritur, præposuerimus. Si personas conuenientes his, quæ facta credi volemus, constituerimus, præterea loca, tempora, & similia. Quintilianus dicto libro quarto, capite secundo.

Vel ex iis apparet, verborum electionem sub perspicuitate cõprehendendam, sicuti adnotauimus.

Electorum verborum proprietas,&c. Hîc considerandum est, ne quid contortè, ne quid ambigue, ne quid noue dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & propriis. Vsitata sunt ea, quæ versantur in sermone, & in optimorum autorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, qua de loquemur, vt ait Cicero.

Qui rosæ,&c. Narrat quo pacto lacteus rosę candor, mutatus sit in colorem purpureum.

Adonin Dea,&c. Adonis, Autore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis, ex Myrrha, eius filia, pastor pulcherrimus. Virg. in Gallo:

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phædra:

Sæpè sub ilicibus Venerem, Cynaraq; creatum
Sustinuit positos qualibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneri sacri, propter Adonidem eius amasium.

Mars ipsam, &c. Martis ac Veneris amorem Metamorphoseos 4 refert Ouidius.

Idem secundo de arte:

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. Ouidius decimo Metamorphos. scribit; Adonin ab apro interfectũ, eiusq; sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrobius libro Saturnalium primo, cap. 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autem tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingẽtes, quod aper hispidus, & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaque contectis, proprieque hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucẽ eius minuit, & calorem. *Adonidis fabulæ explicatio.*

Plantam pedis perstrinxit, &c. Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere, inquiens:

Sic fata, doloris *Carpit signa sui,* id est, rosas purpureas, Veneris amore tinctas. Huius meminit Politianus Miscell. 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS POETICæ, *copiosius apud Ouid. Metamorph. 4 tractatum.*

Docet autem ea fabula, nimis infelicem exitum eos habituros, qui parentibus immorigeri, fœdis amoribus sese contaminarint.

Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherrimus alter, *Pyramus, Thysbe.*
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis,

Con-

Contiguas habuere domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.
Notitiam, primosq; gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoq; iure coissent:
Sed vetuere patres, quod non potuere vetare,
Ex æquo captis ardebat mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signisq; loquuntur;
Quoq; magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
Cum fieret paries domui communis vtriq;.
Id vitium nulli per secula longa notatum.
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes.
Et vocis fecistis iter, tutaq; per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpe vbi constiterant hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inq; vices fuerat captatus anhelitus oris,
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi?
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres:
Nec sumus ingrati; tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixere Vale, partiq; dedere
Oscula quisq; suæ, non peruenientia contrà.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes;
Sölq; pruinosas radijs siccauerat herbas;
Ad solitum coiere locum, tum murmure paruô
Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribusq; excedere tentant.
Cumq; domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquant;
Néve sit errandum lato spaciantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tarde discedere visa,

Præ-

Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab ijsdem,
Callida per tenebras versato cardine Thysbe
Egreditur, fallitq; suos, adopertaq; vultum
Peruenit ad tumulum, dictaq; sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim vicini fontis in vnda,
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum,
Dumq; fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo sæua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in syluas inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Seriùs egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totoq; expalluit ore
Pyramus, vt vero vestem quoq; sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amantes,
E quibus illa fuit longa dignissima vita,
Nostra nocens anima est: ego te miseranda peremi,
In loca plena metus qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus
Et scelerata fero consumite viscera morsu:
O quicunq; sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris vmbram:
Vtq; dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoq; sanguinis haustus,
Quoq; erat accinctus, demisit in ilia ferrum:
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit,
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,
Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atq; ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix.

Purpureo tingit pendentia more colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis, animoq; requirit,
Quantaq; vitarit, narrare pericula gestit:
Vtq; locum, & visam cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit:
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroq; pedem tulit, oraq; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar;
Quod fremit, exigua cum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lacrymis fletumq; cruori
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens.
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusq; attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes, oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaq; recondidit illa.
Quæ postquam vestemq; suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum, tua te manus, inquit, amorq;
Perdidit infelix, est & mihi fortis in vnum
Hæc manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:
Persequar extinctum, lethiq; miserrima dicar
Causa comesq; tui, quiq; à me morte reuelli
Heu sola poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseriq; mei, illiusq; parentes,
Vt quos certus amor, quos hora nouissima iunxit,
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pullosq; & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.

Dixit, & aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo est, vbi permaturuit, ater,
Quodq; rogis superest, vna requiescit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS
historicæ, ex Orosii lib. 2. cap. 8.

Cyrus Persarum Rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris Regina, quæ tunc genti præerat, cùm pro hibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primùm propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatem ex obiectu fluminis, hostis inclusi: Cyrus itaque Scythiam ingressus, procul à transmisso flumine castra metatus, insuper astu eadem instructa vino, epulisq;, deseruit, quasi territus refugisset. Hoc comperto Regina tertiam partem copiarum, & filium adolescentulum, ad persequendum Cyrum mittit: Barbari veluti ad epulas inuitati, primùm ebrietate vincuntur; mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso, vel matris, vel reginæ dolorem sanguine hostium diluere promptius, quàm suis lacrymis parat: Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ, paulatimq; cedendo superbum hostem in insidias vocat: Ibi quoque compositis inter montes insidiis CC. M. Persarum, cum ipso Rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quòd nec nuncius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari, atq; in vtrem humano sanguine oppletum coniici iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

Tempus. Tomyris Massagetarum regina.

Tomyris Cyrum interfecit circa Olymp. 63. anno ab vrb. cond. 225 regnante Tarquinio Superbo.

EXEMPLVM NARRATIONIS
Ciuilis, ex Miloniana.

P. Clodius cùm statuisset omni scelere in Prætura

vexare Remp. videretq; ita tractata esse comitia anno superiore, vt non multos menses Praeturam gerere posset, qui non honoris gradum spectaret, vt caeteri, sed & L. Paulum Collegam effugere vellet singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Rempub. quaereret, subito reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Praeturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempubl. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem Praeturam suam futuram Consule Milone: cum porrò summo consensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat Tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium: quanto ille plura miscebat, tanto hic magis indies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum Consulem, idque intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragiis populi Romani saepè esse declaratum, palàm agere coepit, & apertè dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes, ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexarat, ex Apẽnino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obscura: etenim palàm dictitabat Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significauit hoc saepè in Senatu, dixit in concione. Quinetiam Fauonio fortissimo viro querẽti ex eo, qua spe fureret Milone viuo, respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cùm sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Calendas Februarij Miloni esse Lanuuium, ad Flami-

Flaminem prodendum, quod erat Dictator Lanuuij Milo, Roma ſubito ipſe profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempusque voluiſſet, nunquam reliquiſſet. Milo autem cum in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit, paulisper dum ſe vxor (vt fit) cōparat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſi quidem eo die Romam venturus erat) redire potuiſſet: obuiam fit ei Clodius expeditus, in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus (vt ſolebat) ſine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgique magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumque comitatu fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima, aut non multo ſecus: ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſeque acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladiis eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirētur, partim quod hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant, ex quibus, qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonem occiſum eſſe, etiam ex ipſo Clodio audirent, fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet.

ALIVD EXEMPLVM NARRAtionis breuis, dilucidæ & verisimilis, ex oratione Ciceronis Pompeiana.

Atque vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellum graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque sociis, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane; quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculaq; rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus sociis Reipub. & ciuibus ad id bellum Imperatorem deposci, atq; expeti, eundem hunc vnum ab hostibus metui, præterea neminem.

CHRIA.

XPEIA.

Paulò aliter Quintil. lib 1. cap. 9.

Chria est commemoratio breuis, alicuius personæ factum vel dictum aptè referens. Dicta autem est quòd sit vtilis. Et Chriarum aliæ verbales sunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt quæ vtilitatem oratione demonstrãt, Vt, Plato dixit, virtutis ramos è laboribus atq; sudoribus produci. Actiuæ sunt quæ actionẽ aut factum solum recẽsent: vt, Pythagoras interrogatus, quanta nam esset hominum vita, cùm per temporis breuius spatium

eium se conspiciēdum exhibuisset, latebras petiit, humana vitæ mensuram ex momentaneo conspectu designans. Mixta, quæ ex vtrisq; conflatæ sunt, oratione & actione: vt, Diogenes cum vidisset adolescentulum lasciuientem ac indecore se gerentem, pædagogum illius baculo percussit, superaddens; Quid talia doces, aut sic instruis? Chriam verò conficies hisce capitibus, atq; tractabis à

De Crate id Quintil. cū indoctum puerum vidisset.

Laudatiuo.	Parabola.
Paraphrastico.	Exemplo.
Causa.	Testimonio veterum.
Contrario.	Breui epilogo.

EXEMPLVM VERBALIS Chriæ.

Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces.

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

MERITO laudandus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatem, qua sibi nomen clarissimum cōparauit: & quanta vis eloquentia esset, ipsam exercendo demonstrauit, eamq; illustrem fecit, nō ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos, benè de hominum vita meruit, longum esset recensere. Verùm quod de eruditione protulit, haud ab re fuerit commemorare.

A laudabili

ΠΑΡΑΦΡΑΣΤΙΚΟΝ.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus in vtilitatem: quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

Expositio.

ΤΟ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sanè cum professoribus, ac ducibus studiorum cōuersantur, ad quos accedere, vt formidolosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm

adsunt præceptores, & cũ venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, visu terribiles, sed cùm verberib. sæuiunt, formidabiliores. Qui etiam priusquam verberent timent. Metum punitio subsequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta opera virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè requiruntur. Iam verò Pædagogis ipsis sunt molestiores asperioresq; patres, in deambulationes, atq; vias inquirentes, & vetantes in publicum egredi, forum ipsum habentes suspectum. Quod si opus fuerit in filios animaduertere, ita excãdescunt, vt naturæ obliuiscantur, nec se parentes esse meminerint: Verùm huiusmodi rebus exercitatus puer, cùm in virum euaserit merita coronatur virtute.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΥ.

A contrario. At qui veritus illa, fugerit magistros, deuitarit parentes, & pædagogos fuerit auersatus, prorsum eruditionis expers, scientia priuabitur. Nã metum declinans simul cum ipso doctrinã relinquet. Hæc igitur omnia Isocratem sentire persuaserunt, Eruditionis radicem amaram esse.

ΠΑΡΑΒΟΛΗ.

A simili. Nam quemadmodum agricolæ summo cum labore terræ semina mandant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt: ita qui ad studia accinguntur, sibi laboris multi comitem gloriam comparant.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ.

Ab exemplo. Respice Demosthenis vitam, qui vt oratorum omnium laboriosissimus, ita clarissimus euasit, qui fuit adeò studijs intentus, vt comam, natiuum capitis ornamentum, exeundi potestatem sibi præripiendo, detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute prouenisset. Quæ igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΠΑΛΑΙΩΝ.

A testimonio veterũ. Idcircò præclarè hoc (vt omnia) Hesiodus ait: Asperam

esse

esse ad virtutem viam, cacumen verò molle. Nam idem quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam, Isocrates autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima. *Ab epilogo breui.*

SCHOLIA.

Chria, &c. Quæ ab aliis vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodem auctore, commemoratio orationis alicuius vel facti, vel vtriusque, celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerunque causa profertur, vnde & nomen habet.

Verbales, &c. Orationales eas appellat Priscianus, quibus oratio sola inest: positas in voce simplici vocat Quintil. & Plato dicebat: Musas in animis esse ingeniosorum.

ITEM, Diogenes Cynicus ait: nihil omnino in vita absque exercitatione perfici, eam omnia exuperare posse. Laërtius lib. 6.

ITEM, Seneca dixit: Nulli sunt tam feri suique iuris affectus, vt non disciplina perdomentur. Vide Erasmum in prouerbio, Exercitatio potest omnia.

ITEM, Xenocrates: Dixisse me pœnituit aliquando, tacuisse nunquam. Valerius lib. 7. cap. 2. Est silentij tutum præmium. Vide Erasmi prouerbium.

ITEM, Anacharsis dixit: Leges aranearum telis similes esse. Valerius lib. 7. cap. 2.

IDEM protulit: Vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laërtius lib. 3.

Virtutis ramos, &c. Hoc est, ad bonarum li-

terarum, atq; virtutis fructum esse viam arduam atq; asperam. De qua re carmen extat elegans Vergilii, de litera Pythagorica. Ostendit non cessantibus ac inertibus, sed industriis paratam esse gloriam, cùm Dij (iuxta prouerbium) facientes adiuuent, atque labore sua munera vendant. Etenim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neq; apes. Vide Chiliades Erasmicas.

Actiua,&c. Sunt autore Prisciano, in quibus actus inest solus. Vt Cotys Thraciæ Rex, ei qui dono miserat πάρδαλιν, vicissim dono misit Leonem, nihil addens. Sed malam bestiam mala pensando, prudenter ostendit, par pari (iuxta prouerbium) referendum esse. Meminit Plutarchus in Apophthegmatis.

ITEM, Heraclitus Philosophus, Σκοτεινὸς dictus; in seditione rogatus, vt apud populum sententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi posset in cōcordiam, conscenso suggestu, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inspersit, mox de glechone admiscuit, id est vel pulegii syluestris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice discessit, nec verbū addidit. Hoc pacto innuens, ita demum ciuitatem carituram seditionibus, si repudiatis delitiis, assuescerent paruo contenti esse. Refert Erasmus 8. Apophthegmatum.

Glechon.

ITEM Lacones, si quando stratagemate superassent hostem, Marti bouem immolabant: sin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius esse, hostem ingenio, citra sanguinem deiicere, quàm pugna, vtrinque plerunque cruenta.

ITEM, Apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat vnus æstimationis: Huic Taxiteles persuasit, vti ad Alexandrum se conferret, gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad Regem, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulāsq; eius extrema pedibus premebat. Pellis cùm ad vnam tantùm

De Callisthene Philosopho hoc refert Plutarchus.

tantùm partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius institit, atque ita pellis vndique immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrum ille cõmouit, ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperii medium tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

ITEM, Exemplum est Actiuæ Chriæ, sed Tyrannicum, de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius lib. 1. Et carminibus hisce Ouidius 2. Fastorum:

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Nanq; trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios, occidite dixit inermem:
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusq́; pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem, gladiosq́; recondunt,
Tergaq́; deducta veste notata vident.
Flent quoq; & vt secum tueatur bella precantur.
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamq́; potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene sonantis aquæ.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuncius vt rediјt, decussaq́; lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæsis ex vrbe Sabina,
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebāt seruos, qui vino essent temulenti, quo magis abominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme spectaculum esset homo, immodico madens vino, quamq; dementi similis. Imo cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero, saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alij prolixo sermone vix persuadent, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ab oculos, sed in mancipiis, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimum est. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Erasmus 2. Apophtheg.

Pythagoras. *Pythagoras interrogatus, &c.* Pythagoram idcirco appellatum, asserit Diogenes Laërtius lib. 8. quod veritatem perinde atq; Pythius ipse loqueretur. Hic est, qui vitam quoque humanam similem esse dixit Panegyri, hoc est, solenni hominum conuentui.

ITEM fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent.

Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Hoc est: Quo sum prætergressus? quidue gessi? quid officij non peregi?

Mixta, &c. Vt, Diogenes die quodam, cum populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat Philosophum à populo dissidere, cùm Philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq; variis persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur, *Belua multorum capitum.*

ITEM, Rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vna cum filiolis colludens, ait amico in-

eo interuenienti: Ne cui dicas, priusquam ipse quoque liberorum parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis: nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modo expertus esset quàm insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Autor Plutarchus in vitis. Refert Eras. 1. Apophtheg.

ITEM, Cum aliquando conscendisset equum Plato, mox descendit, dicens, se vereri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, id est, ne equestri fastu corriperetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parumque Philosopho dignum.

ITEM, Lacedæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid liberius dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

ITEM, Laconem hospes, quem pridie declinauerat, postridie stragulis commodato sumptis splendidè excepit: at ille stragulis conculcatis, dixit, propter has heri ne storiis quidem indormire licuit. Lepidè risit illorum morem, qui cùm sunt tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta suppellectile. Quod maximè solent in excipiendis hospitibus, in nuptiis, aut alioqui solennibus epulis. Porrò cùm ineptū sit, tuas ostentare diuitias, quanto magis ridiculū est, ostentare suppellectilem alienam, ab vsurariis sumptā.

ITEM, Alius Lacon quidam noctu præteriens monumentum, cùm sibi visus esset videre spectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens: Quo me fugis, inquit, animabus moritura? Mentem audis verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

ITEM, Cùm Dionysius in conuiuio iussisset, vt singuli in veste purpurea saltarent (purpura vero tum

Regum

Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis) id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam:

> Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν
> Ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id est:

> *Muliebri ego haud quaquam indui queam stola,*
> *Vir natus ipse, & ex virili germine.*

Aristippus verò non recusauit, sed indutus purpura saltaturus, hos versus recitauit:

> καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
> Ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laërtius lib. 2. de vitis Philosophorum.

Plato frugalis. *Diogenes sordidus.* ITEM, Plato frugalis erat, sed tamen amans mundiciei. Contrà Diogenes sordidus. Itaq; calcans Platonis culcitrum, præsentibus aliquot Dionysij amicis, quos Plato inuitarat ad conuiuium, dixit: Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quod iactabat mundiciei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minus ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertens Anthistenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit, οὐ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν; id est, non desines te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis, vilitatem amictus ostentare, & delicato cultu se venditare: vt refert Erasmus 3. & 8. Apophthegmatum.

Scilurus. ITEM, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cùm esset moriturus, fasciculum iaculorũ singulis porrexit, iussitq; rumpere. Id cùm singuli recusas-

fusaſſent, eò quod videretur impoſsibile, ipſe ſingula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia. Quo facto filios admonens; Si concordes, inquit, eritis, validi, inuictiq; manebitis: contrà, ſi diſsidijs & ſeditione diſtrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenſet Plutarchus in Apophthegmatis: ſimilis fit mentio in fabulis Æſopi.

ITEM, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidiſſet puerum concaua manu bibentem; Hic puer, inquit, me frugalitate ſuperat, qui ſupellectilem ſuperfluam mecum circumferam: & eductum è pera poculum ligneum abiecit, neſciebam, inquiens, & in hoc nobis prouidiſſe naturam. Cùm alterum puerum vidiſſet, vaſculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum, vt ſuperuacaneum: vt ſcribit Diogenes Laërtius lib. 6 de vitis Philoſophorum.

Baculo percuſsit, &c. Idem refert Priſcianus, & Eraſmus Apophthegmatum 3. & Quintilianus lib. 1. cap. 9. idem vel ſimile Crateti attribuit, vbi ſic ait: Chriarum plura genera traduntur; Vnum ſimile ſententiæ, quod eſt poſitum in voce ſimplici: dixit ille, aut dicere ſolebat. Alterum, quod eſt in reſpondendo: Interrogatus ille, vel cum ei dictum eſſet, reſpondit. Tertiũ huic non diſsimile, cùm quis non dixiſſet, ſed feciſſet, vt Crates, cùm indoctum puerum vidiſſet, pædagogũ eius percuſsit: ſentiens primæ ætatis formatoribus potiſsimum imputandum eſſe, ſi adoleſcẽtes euadunt malè morati, aut indocti.

IDEM Diogenes in foro quodam ſtans clamabat: Adeſte homines, veluti concionaturus ad populum. Cumque iam frequentes conueniſſent, nec ille deſineret clamare; Adeſte homines, quidam indignati: En adſumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens; Homines, inquit, adeſſe iuſsi, non ſterquilinia.

Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, sed brutorum in morem agerentur affectibus.

ITEM, adhibita interdiu lucerna rogatus quidnam vellet, respondit: Ἄνθρωπον ζητῶ, hoc est, hominem quæro: quemadmodum testatur Diogen. Laërt.

Isocrates, &c. Hunc Cic. de Oratore 2. vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum fere omnium magistrum. Cuius è ludo, tanquam ex equo Troiano, eloquentiæ principes exierint innumeri.

Radicem, &c. Hanc sententiam Diomedes lib. 1. in exercitatione Chriarum asscribit Catoni, inquiens: M. Portius Cato dixit, Literarum radices amaras esse, fructus iucundiores.

Reges admonens, &c. In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno scripsit Isocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi causæ: vna est, quæ νουθεσία, παραίνεσις vel κόλασις dicitur, id est, animaduersio, cùm pœna adhibetur, castigandi atque emendandi gratia, vt is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correptus. Altera τιμωρία, cùm dignitas, autoritasq; eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio, παράδειγμα, cùm punitio propter exemplum necessaria, vt reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccando. Hæc Gell. lib. 6. cap. 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Græci rectam affectionem κατόρθωσιν appellant, sic recta, aut recte facta κατορθώματα vocant, autore Cicerone de Finibus quarto. Idem

Offi-

Officiorum primo: Perfectũ officium, inquit, rectum (opinor) vocamus, quod Græci κατόρθωμα appellant.

Demosthenis vitam, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit. Hic vt Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpè etiam duos, vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat, abrasa parte capitis, vt exeundi facultatem sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus cõcitatarum concionum patientia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, ac solutius: vt ait Valerius lib. 8. cap. 7.

Demosthenis labores.

Hesiodus, &c. Hesiodi locus extans primo Georgicon, hic est:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Id est: Ante virtutem sudorem Dij posuerunt immortales: lõga autem & ardua via ad ipsã, & aspera primum: vbi verò in cacumen ventum est, facilis est, quæ dura & aspera extiterat.

CHRIAE ACTIVAE EXEMPLVM,

iuxta præscriptos Aphthonij Locos tractatum, studio exercendi.

ARGVMENTVM.

CVM patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciem eius, & deosculatus est eum. Genesis 50.

AB ENCOMIO FACIENTIS exordium.

Quis non laudibus condignis euehere studeat fa-

ctum

ctum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximię pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non oretenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem est prosecutus?

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, diemq; suum obijt. Quod cernens Ioseph, corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir pijssimus admonuit nos, vt nobis charos vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam spem habentes.

A causa. Quippè hanc vim non solùm hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina potestas, vt dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsa relinquenda luce moueantur, & discessuū suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera prouocent ad luctum?

A contrario Quòd si corda prauorum hominum tangit luctus, hoc est, ægritudo ex eorum, qui chari fuerunt, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, si boni viri, qui iuxta prouerbium, lacrymabiles sunt, charissimorum suorum funera fleuerint? Et si populus olim in deserto nimis luxit impios qui murmurauerant, & insurrexerant contra Deum Dominum, cur fuerit à pijs alienum, piorum funera lacrymis prosequi?

A simili. Quemadmodum corpora nostra doloribus adficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur atq; luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ atq; generis partem amiserunt, hoc est patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipse, & eadem (vt Pythagoras inquit) anima.

4. Reg. 2. Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, quod mortuū Saul Regem defleuerit? Quis Regem Dauidem reprehendit, quod planxerit filium Ammon, & eiulârit in

morte

morte filii Absolon? Quis denique vniuerso Iudaico & Israëlitico populo succensuit, quod in duro Iosiæ casu fuerit lamentatus.

Et diuinarum literarum monumenta nos instituunt, & adhortantur, ne desimus plorantibus, sed cum lugentibus ambulemus. Et docent longè melius esse, in domum luctus ire, quam ad domum cõuiuii, quod in illa finis cunctorum admoneat hominem, vt viuens cogitet quid futurum sit. Vnde cum Abner à Ioab esset interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron. *A testimonio veterũ. Prouerb. 3.*

Rectè igitur Ioseph super defuncti parentis faciem ruens, planxit eum, & quod imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum. *Ab epilogo breui.*

CHRIÆ VERBALIS EXEMPLVM; *quo eadem sententia contrariis locis est variata.*

ARGVMENTVM.

Helius Eobanus Hessus Poëta, Marpurgensis Academiæ Professor, moriturus, hoc Ennij carmen protulit: *Eobanus Hessus.*

Nemo me lacrymis decoret, neq; funera fletu
Faxit, cur? volito docta per ora virum.

Meminit Cicero Tuscul. Quæst. primo.

EXORDIVM AB ENCOMIO *præclaræ sententiæ.*

Dignissima profectò memoratu, atq; laudatu sententia, quam duo Poëtæ, Q. Ennius & Eobanus Hessus celeberrimam reddiderunt: ille, qui fuit autor, hic, quoniam sapienter vsurpauit: Vterq; maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quod Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Vnde non immerito charus fuit Scipioni Aphricano,

& Q. Nobiliori, viris clarissimis. Hic eruditione sua, variaque rerum cognitione patriam suam Hessiam, & inibi ciuitatem vbi natus erat, Francobergiam, fecit illustrem, id studio suo consecutus, vt innumeros Heroas atque Principes illustrissimos sibi pararit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

Ab expositione. Cuius vt multa præclara scripta sunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod supremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipse sui, suauiter emisit. Quo vates eximia sapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atq; piorum mortem, quàm à malis abducentem, vita beata esset consecutura.

A causa. Sciebat, pias animas corporeis vinculis, atq; omnibus humanis incommodis exutas, perpetuo victuras. Nouerat animos hominum esse diuinos, iisque cùm è corpore excessissent, reditum ad cœlum patere, optimoque & iustissimo cuique expeditissimum, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat res mundanas tot casibus, atque periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat nullas domos esse, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieque versentur. Videbat omneis vrbes nihil aliud esse, quàm miseranda (vt Solon apud Valeriũ inquit) cladium humanorum circumsepta, vt multi extiterint, qui non nasci optimum censuerint, aut quàm ocyssime aboleri.

Plinius in proœmio. lib. 7.

A contrario. Quod si lacrymis indulgendum est, ij solum flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est, ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam est interitura, sed post mortem speciosior futura. Hinc, vt ait Cic. Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim, cui cæca mens, qui nihil aliud considerat, quam externa mortis opera, luget miserabiles, sibi visos hominũ casus; at ille metu mor-

tis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum reuoluit, nobis ex hac vita discedendum tanquam ex hospitio, non domo, cùm nobis natura diuersorium cõmorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo. Sapienter Rex Ecclesiastes inquit, Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui non natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt. In hoc ipsum qui defixos oculos habet alacrior audet dicere:

Dum volet ille dies, quæ nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti spacium mihi finiat æui;
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium, cœtumque proficiscar, & cùm ex hac turba & colluuione discedam. Proh Dij immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla sollicitudo futura. Hæc Cicero in Catone Maiore, & primo Tusculanarum Quæstionum.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis præliorum crudelium periculis in patriam ad charissimos amicos cum triumpho reuertuntur, ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum discessu gaudere, qui ex hac lacrymarum valle atque vita, quæ super terram perpetua (vt S. Iob ait) militia est, demigrant in cœlestem patriam, vbi vera charitas, & pax æterna regnat. *A simili.*

Quæ iam omnia dicta non solùm sancti Patres, sed etiam Ethnicorum Philosophi animis reputantes cõfirmarunt mortem, non modo flendam nõ esse, sed vo- *Ab exẽplo.*

luptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum milia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuersorum generum cruciatus interempti cum gaudio concesserunt ad cœlorum regna. Sed iis omissis, quid de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte. Qui post sumptam cicutam, cum frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Æsculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta potione medica conualuisset. Quid de Cyrenæo illo Theodoro Philosopho? cui cum Lysimachus Rex crudelia minitaretur: istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil interest, humine, an sublimi putrescã. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando.

Socrates.

Theodorus.

A testimonio veterũ.

Diuinæ literę non mœroris plenam, sed potius preciosam esse mortem sanctorum in conspectu Domini prædicant. Et eos, qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam fulsuros vt cœli firmamentum. Quod licet non cognouerint Thraces, tamen exequias & funera cum hilaritate celebrabant. Qui sine vllis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempè mortem homini optimam, & omnium malorum finem optandum esse, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Considerarunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus, atq; infeliciter natus iacet manibus pedibusque deuinctis flens. Animal cæteris imperaturum, & à suppliciis vitã auspicatur, vnam tantum ob cul-

Thraces.

ob culpam, quia natum est: vt ait Plinius in procemio lib. 7.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennij versiculos proferendos censuit, vt nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandam, quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ seruitutis captiuitate bonos, asserens, in vitam æternam perducat. *Ab epilogo breui.*

ALIVD CHRIAE VERBALIS *Argumentum.*

Ecclesiastes capite 10. dixit: Pecuniæ obediunt omnia. *Pecuniæ obediunt omnia.*

Rex Israël Ecclesiastes ex intimis diuinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maximè veritatis, cuius est tanta vis, vt contra hominum ingenia, fictasque omnium insidias, facile seipsam possit defendere. *Exordium à laude. Nihil enim veritate fortius.*

Opibus, inquit, vniuersa simul obediunt. Quo dicto quid verius esse possit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare potest, Reginam facimus omnes. Huic seruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in ratione mortalium sola vtranque paginam facit. *Ab expositione.*

Nec immeritò: Nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique gloriosum hominibus contingit, id à solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro: nec iniuria, cum quicquid rerum, vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem Bellerophon inquit: *A causa.*

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer,
Nemo an bonus: an diues, omnes quærimus;

Non quare & vnde; quid habeas, tantùm rogant,
Vbiq; tanti quisq;, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quaris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Benè moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum:
Cui non voluptas matris, aut blanda potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid venerit, in vultu micat:
Merito illa mores cælitum, atq; hominum mouet.

A cõtrario. Respice pauperem inopis viri culinã, videbis omnia frigere. Contemplaberis paucissimos, & eosdem pannosos, sentos, squalidos inibi delitescere ministros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, quàm famem strigosam, cum canibus mures inedia consumentem. Considerabis loca cuncta squalentia situ, catilla cariosa, patellas scabrosas, cibaria rancida, suppellectilia rubiginosa, parietes fuligine, atque araneis oppletos, stragula pediculosa & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab accessu inauspicato deterrere. At vbi fueris ingressus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia feruere opera, greges hominum innumeros in officio esse, nec eos sordidos, sed argento atq; auro coruscos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimẽta, tapetibus preciosis muros, sedilia cocco, purpureis angulos omneis aulæis, opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam, genere ferinarum atque lauticiarum omni renitentem, vbi suppetat abundè Iouis cerebrum, Attica bellaria, & breuiter deorum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi Regina pecunia regnat, ibi rerum omniũ vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur, quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus solebant eiicere, dicentes: ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον καὶ

ὑγι-

ὑγείαν. Id est, foras famem, intro diuitias atque sanitatem.

Quemadmodum in magnas, opulentasque beatorum Principum aulas recipi certatim homines adlaborant, vt dominorum gratia, ad honores atque diuitias euehi possint: Sic quo potentior pecunia, tantò feruentius adfectant omnes sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes, & honores maximos poterunt consequi. Porrò; *A simili.*

Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima tota
Nostra sit arca foro; vt Iuuenalis ait.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modo priuatorum innumerabilis, sed etiam magnorum Principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille cuius vox in prouerbium abiit. *Ab exemplo.*

Lucri bonus est odor ex re qualibet.

Verùm enimuero non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atq; anima sit mortalium, multosque amicos vulgo concilier. Vnde Hesiodus: *A testimonio veterum.*

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander:

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quę perpendens Horatius ex vulgi sententia dixit:

O Ciues, ciues, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos: hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata, senesque.

Ergo verissima est, quam Ecclesiastes protulit sententiam, quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in vsu. *A conclusione.*

ALIVD CHRIAE VERBALIS
Argumentum.

Plato Philosophus dixit: *Tum demum beatum ter-*

Sapientia. *rarum orbem futurum, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.*

A Platonis laude exordium. Valerius Maximus prodidit memoriæ, formicas Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloqii suauitatem ore eius emanaturam dixisse: Indices illæ nequaquam vanæ, nec coniectores ij futiles extiterunt. Nam tantas non solùm eloquentiæ, sed etiam Philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græcè loqui velit, vsurum prædicarent, & Platonem alij Philosophorũ, Homerum alii Philosophorum Deum appellarent. Scripsit autem omnium & elegantissime & grauissime complura, inter quæ relucet, quod de Reipub. felicitate protulit.

Ab expositione. Ingenii ac doctrinę princeps tum demum fore beatas Respub putauit, si aut docti aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut, qui regerent, omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore, quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri.

A causa. Philosophiæ laus. Etenim feliciter omnia succedunt in Republ. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorũ expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse: illa peperit vrbes, illa dissipatos homines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primo domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum & vocum communione iunxit: illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra: vt ait Cicero Tusculanarum 5.

A contrario. Quis igitur ciuitates eas non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperiis? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat, cum è doctrinis sapientum plurima commoda proue-

prouenia nt, è ſtultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim ſtulti ſtulta (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciunt: Sapientes autem ſapienter omnia. Et viribus melior ſapientia, vir prudens, quàm fortis, Sapien. 5.

Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, ſubortis tempeſtatibus extra pericula ſunt, ac fortunate vehuntur: Sic vbi Reſp. à viris eruditione ſimul ac ſapientia præditis adminiſtrantur, beatæ florent, vel pacis vel belli temporibus. Porrò vt quilibet nautarũ vectorumq; tranquillo mari gubernare poteſt, at vbi ſæua ſuborta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus eſt: ita quilibet in tranquilla Republ. vtcunq; poteſt negociis præeſſe, ſed in perturbato rerum ſtatu, ſumma cura prouidendum ac præcauendum eſt, quis ad gubernacula ſedeat: vt ait Liuius lib. 4. ſecundi belli Punici. *A ſimili.*

Reſpice duos animorum diuerſiſſimorum Imperatores, Quint. Fabium Maximum, & C. Terentium, Varronem, illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapientia conſpicuum, cunctando res afflictas reſtituiſſe: huius temeritate factam, vt Romanus exercitus cæderetur ad Cannas. Et Remp. inauſpicata nobilitas Catilinaria contudiſſet, ſi non prudentiſſimus Conſul Cicero aſſeruiſſet in libertatem. Vnde Iuuenalis Satyra octaua: *Ab exemplo*

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. *A teſtimonio veterũ.*

Rectè Phocylides:

Ἀρχὴ ϛ πόλιας σοφία καὶ νῆα κυβερνᾷ.

Hoc eſt, Sapientia gubernat agros, ciuitates atque naues: quo præclaro dicto ſignificat omnia feliciter adminiſtrari, quæ ſapientiæ præſidio reguntur.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis eſt ſen- *Epilogus.*

tentia, qua Resp. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philosophiæ studiis fuerint exculti.

ALIA CHRIARVM EXEMPLA ex Stephano Nigro.

CHRIA PRIMA.

Hesiodus inter Poëtas eminentissimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc est suauitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur: Qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendum, oppido quã prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haud quaquam dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam, ait enim:

Hæc Hesiodi carmina ex 1. Georgicon suprà exposuimus.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Quibus me hercle verbis omnium prudentissimus Poëta innuere voluit socordiam, ac segnitiem à nobis penitus reiiciendam, nihilq; esse à quo immortales Dij magis abhorreant, quàm cùm desidia pariter, ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam cõsequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vireis sibi comparauerit, ingentium, ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur,

Desidia.

tur,

tur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus, vt Philosophorum sapientissimus Pluto refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. Nemo enim quamdiu dormit, à defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait: Profecto vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ iam vulgo in omnium ore versatur, optimè indicatum est.

Somnus multus.

Ὕπνος θανάτου περιμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest:

Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Cùm Socrates apud Comicum Aristophanem Strepsiaden senem ad Philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam, curamq; desiderat, hoc præcipuè senario vsus est;

Non iacet in molli venerãda scientia lecto; Illa sed assiduo parta labore venit.

Ὕπνος ἀπέστω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc est, oculis abesto leniens animum sopor.

Quod si dormitando, ac desidendo virtutem consequi valeremus; nunquam ipsa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apollo cui cæteri Dij diuinationem concessere, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quod eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcirco ἀρετὴν appellarunt: quod omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à maioribus per successionem acceptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuere precio, sed fortunæ, temeritati atque inconstantiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præse fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haud quaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senioue

tan-

tandem conficitur. Virtus verò clara, æternaque habetur, vt pote quæ diuina sit, atq; immortalis, omnisque fortunæ incursus facilè contemnat, atque despiciat.

Stilpo.

Stilpo Megarensis Philosophus à Demetrio, qui eius patriam solo æquauerat, interrogatus, nunquid amisisset, nihil, statim respondit: Πόλεμος γὰρ οὐ λαφυραγωγεῖ ἀρετήν. Id est, bellum enim nihil aduersus virtutem potest. Quæ vtique verba significant animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam posse, solidamque in ipsa virtute consistere felicitatem. Quod ita se habere Philosophorum parens Socrates euidentissime indicauit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno Rege sentiret, vtrum eum felicem existimaret? Οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Id est, nescio, inquit, quantum virtutis doctrinæque habeat. Quo vtique responso prudentissimus Philosophus innuere voluit, se de maximi atque opulentissimi Regis felicitate eo ad amussim iudicare haud quaquam valuisse, quod, vt erga virtutem ac disciplinas affectus esset, penitus ignoraret: vt pote qui felicitatem ipsam, non in fortunæ, sed animi potius bonis positam esse existimaret, vnicamque virtutem cæteris esse rebus præponendam arbitratus. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα.

Solon præterea de Diuitibus locutus dicere consueuerat: Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον. Cuius quidem virtutis robore, parta atque amplificata imperia, perquàm facile retinentur.

Salustius Historicorũ princeps.

Hinc est quod Historicorum princeps Salustius ait: Quod si regum, atque imperatorum animi virtus in pace, ita vt in bello valeret, æquabilius atque constantius sese res humanæ haberent, neque aliud alio ferri, nec mutari, ac misceri omnia cernores. Itaque minimè mirum est, si ad eam comparan-

dam aſsiduo ac maximo opus eſt labore. Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. Id eſt, quæ bona ſunt, non ſine maxima acquiri poſſunt difficultate. Quod ſi mercatores, modo lucelli ſpes aliqua arrideat, ingentia, procellisq; exagitata, maximo cũ vitæ diſcrimine tranſeunt maria: ſi agricolæ fodiendis ac proſcindendis aruis aſsiduè incũbunt, vt in breuiſsimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnes inertiam, deſidiam, ac dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos, nulliꝗue obnoxios calamitati fructus conſequamur? Herculem ferunt, cùm adoleſcentulus eſſet, virtutis ac voluptatis oblatis viis, vtram caperet, diu ſecum, multumque dubitaſſe, duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipſum acceſsiſſe matronas: Virtutem ſcilicet & Malitiam, illarumque etiam, dum ſilentium continebat, notam fuiſſe extemplo diuerſitatem. Videri enim alteram accuratiſsimè comptam atque exornatam, deliriis diffluentem, & omnium voluptatum examen poſt ſe trahentem. Hanc itaq; multa oſtentãtem, longeq; etiam plura pollicẽtem, Herculem ſecum ducere tentauiſſe: alteram vero aſperam ac duram, ſeuereque intuẽtem, huiuſmodi verba contrà feciſſe: polliceri ſe nec voluptatem aliquam, nec quietem, ſed labores, pericula, ſudoresq; infinitos, terra mariq; tolerandos. Præmium autem illorũ immortalitatem fore. Quare omni ſublata dilatione huic Herculem adhæſiſſe memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo cõſilio vſus, tot, ac tanta, tam breui geſsiſſet: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, reſpondit. Quæ verba ſignificant, moram ac dilationem, ipſamque deſidiam, rebus eſſe gerendis longè pernicioſiſsimam: quippe quæ maximarum ſæpè rerum prætermittant occaſiones. Vetus eſt adagium: Dij facientes adiuuant. Quod ſignificat, diuinã opem non

Xenophon lib. 2. Memora. meminit Cic. Offic. 1.

Hercules.

non cessantibus, sed industriis, & pro virili conantibus; auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantùm sibi inter Philosophos nomen comparasset, ni sapientiæ studio diutissimè insudasset. Cyrum Medorum imperium animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius immortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta sint ac caduca, virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nulla vnquam vi labefactari possit: omneis subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili consequamur. Estq; Poëta hic eminentissimus diligētissime lectitandus, atque in primis obseruādus, quod certum nobis minimeq; ancipitem ad comparandam virtutem tramitem indicauerit.

CHRIA SECVNDA.

Cùm intermissis negotiis familiaribus ad literarū studium me tandem reuocassem, essetque in animo tam Græcos quàm Latinos Poëtas percurrere, Homerum statim, quod inter vates, omnium eruditorum testimonio, principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemploque Γ'λιάδ☉ primo huic diuino occurrimus carmini:

Ο῞σκε θεοῖς ἐπιπείθηται, μάλα τ᾽ ἔκλυον αὐτοῦ.

Id est, Qui obediunt Diis, illum libenter exaudiunt.

Obediēdum Deo. Quę verba significant, Deo optimo maximo in primis esse obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quātopere sit ab omnibus probanda, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsq; adeo mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori omnium primum obtemperandum, quò facilius eiusdem præsens rebus angustis auxilium consequamur? cum præsertim diuinis morem gerere mandatis volenti quàm facillimum sit, idque præter omnia faciendum videatur.

deatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulo parere conantur, assiduamque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequiis boni tandem aliquid adipiscantur: quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia quàm terrestria gubernantur, cuiusque munera non modo non reiicienda, verùm etiam summopere exoptanda sunt: quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquam Diis ipsis non præbentibus sponte sua sumere possit. Nam quod vulgo dici solet: Deus vndecunque adiuuat, si modo sit propitius, quid sibi aliud vult, quàm vt omni pietate, omnibus obsequiis, pura deniq; ac syncera mente Deũ nobis conciliemus? cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed sola vitæ integritate, pientissimisque placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitiosorũ muneribus corrumpatur. Hinc est quod Porphyrius ait: Θεοῖς δ' ἀρίστη μὲ ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθὴς, Quæ verba significant, nullas Deo optimo maximo gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum.

Nam quod Ouidius ait:

Munera, crede mihi, placant hominesque Deosque,
Placatur donis Iuppiter ipse datis.

Et Euripides in Medea: Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος. Id est, donis vel ipsos dictitant flecti Deos: ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quod si quis fieri posse nonnunquam crederet, vt Deus scelestorum hominum donis moueretur, is profecto canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimilaret, quibus lupi rapinę particulam concedant,

vt his

vt his muneribus placati atq; allecti, dirigi greges patiantur. Sed longe secus res habet: solos nanq; bonos respicit Deus, iisq; quam libentissime opitulatur. Nec fieri potest, vt viro bonitate prædito mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec post mortem eius res a Deo optimo maximo vnquam negliguntur. Æsopus interrogatus: Quid Dij faciunt? respondit. τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quo significat, Deum ipsum alios quidem extollere, ac celebrare, alios vero pro meritis obscurare ac deprimere. Vnde haud immerito Aristoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum scribens, ait: decere ipsum non propterea magis sibi placere, quod multis imperaret, quam quod de Diis optime sentiret. Nam qui bonam habent de Diis opinionem, illisq; quàm libentissime obsequuntur, pientissime ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Æneam, quod in Deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius, cum omnium maximè, ac religiosissimè Deos coleret, ac veneraretur, tutissimam finitimorum pacem, diuinumque Egeriæ Nymphæ commercium meruit. At Deorum contemptor Mezentius in prælio impiè commisso fœdissimè trucidatus est. Capanæus Hipponi filius, cum Thebana mœnia, Diis etiam inuitis, se conscensurum iactanter gloriatus esset, fulmine ictus, delapsus est. Quare vni esse Deo omnium maximè parendum censemus, summisq; egregium hunc Poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui diuino afflatus spiritu, vnico versu nos, quomodo optimus maximus sit placandus Iupiter, admonuit.

CHRIA TERTIA.

Magna est profecto Latinorum Poëtarum cohors, candidissimi auditores, multique nominis, sed longè maior ac præstantior haberetur, ni obliuionis situ, re-

rumq; educi tempore, quam plurima veterum Poetarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuo lugeamus, eorumque desiderio maceremur, diuinus Poeta Virgilius causam præbet: quippe qui multorum instar habeatur: cuius eximia opera licet innumeris sint referta sentētiis, quæ prouerbiorū vice in omnium ore fungantur, hæc tamen inprimis memoratu digna visa est:

Omnia vincit amor.

Quæ vsq; adeo omnium consensu iam probata est, vt nullus sit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat, & quam sæpissime prędicet, cum præsertim nō modo cuncti mortales, sed & bruta ipsa immania amoris violentiæ cedant, eiusq; imperium etiam inuita patiantur: cuius me hercle rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim deus Amor, nec minus apud Deos, quam apud homines mirandus, cū multis aliis de causis, tum vel maxime ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos Deos recensetur. Hesiodus, omnium (inquit) primum natus est Chaos, inde Terra, Tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat: Acusileus Hesiodo astipulatur: Euripides, Tragicorum præstantissimus omnium Deorum supremum esse Amorem his trimetris indicat:

Ἔρωτα δ᾽ ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον·
Ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ὢν,
Οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus addit:

Regnat, & in dominos ius habet ille Deos.

Quid de Lacedæmoniis ac Cretensibus dicam? Nonne & ipsi quantam inesse Amori vim arbitrarentur, euidentissime indicarunt? quorum alteri prius

quam cum hostibus manus consererent, Amori antẽ structas acies sacra faciebant, perinde atq; in instructarum cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses vero formosissimos in acie pueros exornantes amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samii (vt Erxias autor est) Amori gymnasium consecrarunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quod per ipsum Deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat, τὴν τοῦ Θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis Cupidinem ipsum nec fœminam, nec marem, non Deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eosque qui Amoris simulachrum effingere conantur, maxime arguens, de amore in Phædro hæc scribit: Ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄρρην, πάλιν οὔτε Θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖτις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηνεγμένος πανταχόθεν, ἑνὶ τύπῳ πόλλ' εἴδη φέρων. ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δὲ ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος. Plato igitur omnium Philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare, in conuiuio hæc dicit: Amor Poeta est adeo sapiens, vt alios quoque Poetas efficere possit. Quilibet enim, licet ante rudis, in Poetam euadit egregium, cum primum amor afflauerit. Ex quo perspicue conie&ctare licet, Amorem peritum esse Poetam, omnesque musicos poesis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam, duce Amore, inuenit Apollo, qui Amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam

eam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter Deorum, hominumque gubernationem. Quare cum Deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immerito æquè in cæteros Deos, atque in omneis homines suum semper exercuit imperium. Nam Iouem ipsum, modo in cygnum, modo in taurum transformauit, quandoque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coegit, Apollinem, vt Admeti pasceret armenta, compulit: Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quam sæpissime adegit. Quantopere autem miseros sit ludificatus mortaleis, veterum scriptorum monumenta euidentissime indicant. Vnde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas, tam publice, quam priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse causam ac materiam suggesserit. Nam, vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus, atque incestus Alexandri & Helenes amor excitauit. Græcorum exercitum illa exitiosa pestis propter Chryseida grauiter inuasit. Achilles ad iram quam plurimis Græcorum perniciosissimam Briseidis desiderio commotus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses per decennium conflati, quod ἱερὸν, hoc est, sacrum appellatum est, Thebana mulier, à Phocense quodam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrhæos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magisto, Pelaguntis Phocensis filiam, à Cyrrhæis raptam, inprimis contractum perhibetur. Cambyses Persarum Rex, mulieris impulsu (vt Ctesias tradit) in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cum Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset; Amasidis Ægyptiorũ Regis gnatam vxorem petiit. At Amasis veritus, ne filia pro pel-

lice vteretur, eius loco Hitetim, Apriæ filiam misit, qui à Cyrthensibus superatus, Ægyptiorũ regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Qua re cognita Cãbyses, puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptiis bellum intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus euerteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole Euryti filia, causam præbuit. Thesei domus propter Phędram ad nihilum redacta est. Athamantis propter Themisto, Hypseo genitam; Iasonis, ob Glaucen, Creontis filiam. Agamemnon post consecutam apud Ilion victoriam, cum in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quod Cassandram miserè deperiret, interfectus est.

Nonne nostris quoque temporibus maxima hominum pars quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare cum multis iam periculis compertum sit, Amorem ipsum tam apud Deos, quam inter homines plurimum valere, illi omnino, quam cõmodissime fieri potest, cedendum est: Virgilio Poetarum principi, perquam assiduè studendum, quod huiusmodi vndecunque scateat sententiis.

CHRIA QVARTA.

Virgilij præstantia.

Quanto sæpius ac frequentius Mantuani Vergilii volumina repeto, tanto illum magis & suspicio, & admiror. Vnus enim Virgilius characterum diuersitate ea complexus est, quæ viri tres Græcorum præstantissimi, vix consequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum adæquauit, Georgico Hesiodum antecessit, Heroico diuinum illum Homerum ad amussim expressit. Quæ quidem omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Virgilium eo indicant, quod Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit attingere, sed vnusquisque intra suum

scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo sit tam rudis, & a re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac diuinis inter legendum quam sæpissimè occurratur sententiis, quæ legentium animis vsq; adeo blandiuntur, vt vix dum perlectæ memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant, qualis est:

Non omnia possumus omnes.

Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat, atque intelligat, nihilque eum penitus lateat: cuncta enim scire diuinum esse potius quàm humanum, nouerat Poeta. nam *quandoque bonus dormitat Homerus.* Hinc celebratum est apud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνὴρ, hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ· Id est, vnus vir haud videt omnia: id sane significat, neminem vnum ne maximo quidem rerum vsu atque experientia tantam vnquam consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur, atque decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disciplinam scire ingenue fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marathonii (vt Pausanias ait) omnium primi in Deorum numerum propterea recensuere, quod non minus animi quam corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & aduersus Hydram, sophisticam mulierem certare non valuit, cui (vt Plato refert) propter sapientiam pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant. Et aduersus Cancrum, sophistam quendam

Hydræ fabula explicata.

ex mari aduentantem, à quo cum ad ſiniſtram vrgeretur, verbiſque acriter morderetur, nepotis ſui Iolai auxilium implorauit. Cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem cõſecutus eſt. Quare cum ij quoq; quibus ne cœlum quidem negatum eſt, per ſe omnia non potuerint, Poetarum præſtantiſſimo proculdubio credendum eſt, Virgilianæq; lectioni eſt omnium maxime inſeruiendum, vnde huiuſmodi ſententias haurire quam ſæpiſſime liceat.

CHRIA QVINTA.

Nihil eſt profecto, quod hominum quiſpiam tam propenſo ac libenti agat animo, quin quandoque faſtidium pariat, ſi modo nulla adhibita intermiſſione diutiſſime in eodem verſatus fuerit. Hinc factum eſt, vt Ariſtophanis illud iam diu apud vulgum prouerbii vicem obtineat: ἁπάντων πλησμονή, hoc eſt, omnium rerum ſatietas. Quod ita eſſe cum ſæpe alias, tum vel maximè nudius tertius ſupra modum expertus ſum. Nam cum in prędio noſtro, quod haud multum ab vrbe diſtat, vna cum amicis Dianæ ſtudiis, quæ à teneris vnguiculis mihi ſemper plurimum placuere, toto animo incumberem, cæterarumq; rerum oblitus, vni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit ſatietas ad faſtidium, vt relaxandi animi cauſa, ac Mineruæ ſtudia me ſtatim contulerim, Virgiliũque, quem forte mecum attuleram, aggreſſus ſim, in quo quidem lectitando multæ mihi memoratu dignæ paſſim occurrerunt ſententiæ, inter quas hęc maxime, & quam ſæpiſſime memoranda viſa eſt:

Satietas omnium rerum.

Vſq; adeo ne mori miſerum eſt.

Qua Poetarum prudẽtiſſimus nos admonuit, mortem etiam ipſam minimè forti viro recuſandam, quippe quæ, modo honeſta ſit, vitam quoq; turpem quandoq; ſoleat exornare, cum contra vita turpis ne morti

Qualis fuit Sardanapali.

Mori bonũ.

qui-

quidem honestæ locum relinquat. Quis nisi penitus mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cum præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
Ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται·
Ἀλλ᾽ ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι,
Τὸν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte est, quod sit iure formidandū? quam, si Euripidem diuinum Poetam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus, cuius hæc verba sunt: *Euripides animum mortalem credidit.*

Ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσὶ,
Τὸ μὴ γενέσθαι, τῷ θανεῖν, ἴσον λέγω·

Quod si fas esset credere, non magis esset post mortem metuendum, quam, priusquam nasceremur, vnquā timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi a corpore migratio est, cur nō potius meliora, bonis præsertim viris, speranda, quam deteriora verenda sunt? Neq; enim fieri potest, vt viro bono mali quicquā accidat, nec viuo, nec mortuo. nec enim eius res a Diis immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere, nihil aliud est, quā sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cum id sit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summū homini contingat: Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarēt. Cui vero dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maxime vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat? *Hæc eadem supra.*

Stultum est igitur, id temere formidare, quod &

quale ſit omnino neſcias, & nullis precibus ac muneribus, nulliſue maximis quidem viribus declinari vnquam poteſt. Omnibus enim ex æquo moriendum eſt, quod Horatianum facile illud indicat:

Carm. lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumq́ turreis, ô beate Seſti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα. Id eſt;

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quod autem horrida mors muneribus non capiatur, ſenarius hic indicio eſt:

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ.

Id eſt, Mors ſola donis non euitatur. Itaque forti ac libenti eſt animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atq; imbecillam expectet ſenectutem, ſummis eſt precibus optandum.

Ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος. Id eſt; quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur ætate. Quæ vtique verba ſignificant, optime atque pulcherrime cum illo actum eſſe, qui huiuſce miſeræ atq; infeliciſſimæ vitæ calamitatibus quam celerrime ereptus fuerit, & ad ſempiternã illam felicitatem, qua animi poſt mortem fruuntur, quam primũ migrauerit. Quod Cygni, vtpote, qui ab Apolline, cui dicati ſunt, diuinationem accepere, plane prouidentes, tũc dulciſſimos, ac ſuauiſſimos edunt cantus, cũ ſe cito ſentiunt morituros. Codrus ille Athenienſium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantum voluntariæ ſe morti diuerſis bellis obtulere, vt ciuibus ſuis aduerſus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud poſteros aſſequerentur, ſed quod in morte non modo nihil mali, verum etiam ſummam eſſe mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui ſe armatum

matum in altissimam illam voraginem immisit: & duo illi Decii, qui cum Coss. essent, se pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi procul dubio sensisse videntur. Neq; enim tam alacri animo se perinde ac victimas Reipubl. præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurum sperassent. Quare & mortem minime miseram esse, credendum est, & Virgilius non modo assidue in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe qui sui studiosos tam belle instituat.

SENTENTIA.

ΓΝΩΜΗ.

Sententia est oratio, breui complexu aliquid, quod ad hortandū, dehortandumuè pertinet, explicans. Sententiarum vero alia exhortans, alia dehortans, alia enuncians. Est item alia simplex, alia composita: præterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

Sententia ex eo nomen accepit, quod similis sit consiliis, aut decretis, sicuti & γνώμη. Quint. lib. 8. cap. 5.

EXHORTANS SENTENTIA est. vt:

Oportet amicum præsentem amare, volentem vero amittere.

DEHORTANS, *Vt:*

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

ENVNCIANS, *Vt:*

Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum, quæ necessaria sunt, recte fiet.

SIMPLEX, *Vt:*

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, *Vt:*

Multos esse malum Reges: Rex vnicus esto.

PROBABILIS, *Vt:*

Quales amicos quisq; habet, talem sciat.

VERA, *Vt:*

Expers malorum vita nulli contigit.

SVPERLATA, *Vt:*

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis vero ipsam eisdem capitibus, quæ in vsus explicatione diximus. Laudabis primum, deinde explicabis: tū confirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Exemplo Testimonio veterū. Demum breui Epilogo concludes. Differt autem sententia ab vsu, eo quod vsus persæpe actiuus est. Sententia vero semper in oratione cōsistit. Deinde quod vsus semper habet additam personam: Sententia sine persona effertur.

Est enim sententia vox vniuersalis. Quintil.lib.1.c.9.

EXEMPLVM SENTENTIAE

Exhortatiua Theognidis.

In mare cetiferum, ne te premat aspera egestas,
Desili, & a celsis, corrue Cyrne, iugis.

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

A laudabili.

Indignum Theognidi visum est, Poeticā velut rem ineptam accusari. Itaq; relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitáq; instituendam, ipsam traduxit. Cum videret enim Poetas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudentes, ipse satius duxit, quo modo recte viuatur, carmine complecti. Laudandus certe ob vtrūq;, & quod metri gratiam obseruauit, & quod meliorū admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius, vt alia omnia, ita hoc inprimis merito quis laudauerit, quod de paupertate dixit.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΤΙΚΟΝ.

Expositio.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multo enim melius e vita discedere q̄ Solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt, qui ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, qua ratione motus, ista tam prudenter ediderit.

TO-

ΤΟ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ.

Degens enim in paupertate, cū adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem, vt vero ad virilem peruenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpetur: cōcionaturus, quo spes lucri duxerit, eo flectet orationem. Ius vero dicturus, pro largiente pronunciabit, suscipietq; pro suffragijs dona. — A causa.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΥ.

Vacui autē paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestissimam virtutis attolluntur, & viri facti cuncta splendidè administrant, iam in pace sumptū edendis publice muneribus, faciendisque ludis præbentes iam in bello impensas in toleranda militiæ onera conferentes. — A cōtrario

ΠΑΡΑΒΟΛΗ.

At vero quēadmodum grauibus astricti vinculis, quo minus liberum ipsis sit, quod velint agere, vinculis prohibentur, sic in paupertate degētibus obstat, quo minus exercere libertatem possint, ipsa paupertas, & inopia rerū. — A simili.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ.

Irum vides, qui cum Ithacēsium vnus esset, non tamē id iuris sibi, quod reliquis ciuibus erat. Cui tam molesta paupertas fuit, vt nomē quoq; inopia pmutaret. Arnæus enim primo vocatus est, postea Irus appellat⁹, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid oportet Irū dicere? ipse qui Ithaca quoq; potiebatur Vlysses, postquam domum rediēs paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulētis ministris percussus, & iniuria adfectus. adeo paupertas meo iudicio dura est. — Ab exēplo.

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΠΑΛΑΙΩΝ.

Præclare ergo, recteq; Euripides inquit; Malum esse nihil habere, neq; paupertatem nobilitate leuari posse. — A testimonio veterū.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit — Epilogus.

Theo-

Theognidem, talia tamq; grauiter de Paupertate mo-nentem?

SCHOLIA.

Lib.8. cap.5. Sententiam, autore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditque, quid aut fiat in ea plerunq;, aut fieri oporteat. Vt:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publii sententiarum meminit Gellius lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare, quàm bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitii: Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quint. lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odysseæ: vbi Menalus ad Telemachum ita loquitur:

Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν. Non ego te longius, inquit, hîc morabor redire cupientem.

Ægrè vtrunq; feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptum vt nolentem impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Hospitalitas. Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphaël Volaterranus. Admonet autem Menalus, inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis. Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque nolentem pertinacius retinuerit. Inuitum

seruare

ſeruare nec eſt mentis puto ſanæ: Vt ait Eraſmus in expoſtulatione Ieſu.

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados lib. 2.

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Id eſt:

Haud dignum duce id eſt, noctem dormire per omnem.

Vt reddidit Eraſmus in prouerbio: non decet principem ſolidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac ſolicitudinem maxime conuenire principibus, vt qui tantam negociorum ſarcinam ſuſtineant humeris. Sapienter ille iudicii ſubtilis Rex, qui traditum ſibi diadema, priuſquam capiti imponeret, retentum diu cōſiderauit, inquiens: O nobilem magis quam felicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quā multis ſolicitudinibus & periculis & miſeriis ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius lib. 7. cap. 2. *Vigilantia.*

Pecuniis opus, &c. Locus ex prima Demoſthenis Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia: ſic vertit Eraſmus; Breuiter opus eſt pecuniis, neque citra has quicquam eorum, quæ facienda ſunt, cōfici poteſt. Quippe mortalibus nihil eſt charius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimum valet. Vnde primo Epiſtolarum Horat. *Pecunia.*

Scilicet vxorem cum dote fidemq; & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat:
Ac bene numatum decorat ſuadela Venuſq;.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vſum contemplatus:

Sine me vocari peſſimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantum rogant.
Vbiq; tanti quiſq; quantum habuit, fuit,
Quid habere nobis turpe ſit, quæris? nihil.

Sine quibus, &c. Fuerunt enim qui dixerunt: Impoſſi-

possibile pecuniis indigẽtem benè principari, studioque vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Republ. statum. Cuius rei meminit Aristoteles 2. Politic. capite 9.

Optimum id augurium, &c.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Auguria. Sumptus est ex Homeri Iliados 12. vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:

Aligeris auibus tu me parere iubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, vtrumne
Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,
An læuam: ad Solem occiduum, noctisq; tenebras.
Verum nos Iouis arbitrio parere necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes,
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspiciis ea geri, quæ pro Reip. salute fierent, quæ contra Rempubl. ferrentur, contra auspicia fieri: vt ait Cicero in Catone Maiore.

Cæterum olim apud gentes auguria vel auspicia summis studiis obseruabantur, ac maior illis adhibita fides, propter miraculum Actii Nauii. Quo tantus honor accessit, vt nihil belli domiq; postea, nisi auspicato gereretur; vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quod auspiciis neglectis, classem tempestate amisit. Et P. Claudius, quod cum auspicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos cauea nunciasset, eos in mare iusserit abiici, dicens: Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Esse, id est, comedere.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subiectione proferuntur, vt: Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit.

Item

ITEM: Egens æque is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

ITEM: Optima viuendi ratio est eligenda, eam iucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quod habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quod sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem 4. ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Composita, *&c.* Sunt sententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, sine ratione: Errant qui in prosperis rebus, omneis impetus fortunæ se putant fugisse. Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione hoc pacto: Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod ætas illa non est impedimento bonis studiis: At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maxime castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare. *Fortuna.*

Multos esse malum, &c. Vlysses Iliad. 2. loquitur ad Thersiten:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω. *Monarchia.*

Quod Erasmus (in prouerbio: Imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit:

Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto.

C. Cæsar Caligula, cum audiret forte Reges, qui officii causa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit: Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς· vt ait Suetonius: Vnus dominus sit; vnus Rex. Est autem triplex Reipubl. sta-

tus; δημοκρατία, id est, principatus populi, μοναρχία, id est, vnius principatus, & ὀλιγαρχία, id est, status Reipub. a paucis administratæ. Atqui nihil est peius licentia multitudinis, qua nulli paretur, sed pro sui quisque libidine rem gerit. Hanc Græci vocãt ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. Priscianus verisimilem appellat: Vt si quis cum malis conuersatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro; sciens quoniam talis est, quales illi, cum quibus conuersatur.

Quales amicos, &c. Vnde Psalm. 17. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Celebratur & hic Senarius a Græcis:

Consuetudo contagiosa. Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός. Id est, Malus ipse fies si malis conuixeris.

Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et si iuxta claudum habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in Commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum, quibus cũ viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἄλυπον βίον, habet: Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Recte Hesiodus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est.

Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca sit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisq;

quiſque eſt hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in panegyre malorum infortunium? Vt Sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, vt propria deportare domum, quam ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent: vt ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Superlata, &c. Priſcianus ſuperlatiuas ſententias vocat: Vt,

Fama malum, quo non aliud velocius vllum
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &c. Verſus Homericus eſt:

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Eraſmus in prouerbio, Homo bulla eſt, ita tranſtulit: *Homo bulla.*

Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Catanæus:

Debilius nil terra facit mortalibus ipſis.

Glaucus Iliad 6. verè loquitur in hanc ſententiam: Tale genus eſt hominum, quale foliorum, &c.

Indignum Theognidi, &c. Nomen eſt poëtæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) ſæpè meminit in legibus Plato. Et Eraſmus in prouerbio, Optimum non naſci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὔθ᾽ ὑάκινθος.

Qui vitam in miſeria, &c. Hoc argumentum & ſtyli & ingenii exercendi cauſa tractari ſolet: Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium ſapientiam ſortita eſt) ſuſpendio ſit arbor deligenda, aut deſiliendum à quinque ſcopulis, vel rupibus in vndam. Verius eſt, quod S. Chryſoſtomus in Epiſtola ad Hebræos ſcriptum reliquit: Paupertas eſt manuductrix in via, quæ ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, *Paupertas laudata.*

F vt ho-

vt honori sit pecunia, & nemo, nisi diues, honore dignus habeatur: vt ait diuus Ambrosius 2. Officiorum, cap. 21.

Nequit exerceri ad virtutem, &c. Etenim, vt Iuuenalis Sat. 3. inquit:

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Et Satyra 7.
.. Neq; enim cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana
Paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget.

Paupertas.

Quippe, vt Aristoteles 1. Ethicorum inquit, fieri non potest, aut non facilè fit, vt is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa nanq; per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in 10. scribit, sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laërtius Diogenes scribit lib. de Vita Philosophorum 5.) dixit: virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis, exterioribusque indigere.

Virtus non sufficit ad beatam vitam.

Improbissima faciet, &c. Vnde Horatius in Odis: lib. 3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisq; viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitium: culpæ, scelerumq; ministra est.

Pecunia corrumpetur, &c. Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ malorum sint irritamenta, stimulos maiores subdant, atq; fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quàm iniustis diuitiis affluere. Hinc Menander:

Pecunia corruptela.

Κα-

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id eſt, honeſtius eſt pauperem eſſe, quam iniuſte diuitem. Duo ſunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ poſſunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit, vt legati, atque cauſidici pecuniis ſæpè corrupti cauſam deteriorem foueant, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautũ, ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expẽſam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æſchini, quod munera legatus acceperit, vt ait Quintil. lib. 4. cap. 4. Et Demoſthenes ipſe, accepta pecunia, contra Mileſios loqui noluit, argentanginam ſe pati dicens. Vide Gellium lib. 11. cap. 9. & Eraſmum in prouerbiis. Porro nihil eſt tam ſanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. Vnde Philippus Macedonum Rex, an præſidium tam eſſet difficile acceſſu rogauit, vt aſinus auro onuſtus, accedere non poſſet.

Non tamen id iuris, &c. In Repub. diuites plus & honoris & autoritatis habent, quam pauperes, dat enim cenſus honores, pauper vbiq; iacet. Quippe quẽadmodum timiditatem atq; contemptum paupertas adfert, ſic opulentia παῤῥησίαν, hoc eſt, loquendo confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus diuitum, dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat ſuis diuitiis deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quaſi Apollinis oraculum omnes ſuſpiciant, & approbent: Eraſ. in prouerb. Ἀ᾽ργύρεαι κρῆναι λαλοῦσιν.

Arnæus, &c. Homerus Odyſſ. 12. loquitur in hanc ſententiam: Prodiit pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat inſigne, vacuũ continuo ventrem cibo potuq; explere, vis alia ei nulla, ſeu virtus. Aſpectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipſa

 geneſi

genesi mater indidit. Iuniores vero cuncti Irum vocabant, quoniam si quis vellet, nuncium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ouidius in Ibin inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. Vlysses mendicus visus multa patiebatur. Contumeliis adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antinous scabello petiit, Odyss. 17. Et cùm proci cibis, vinoq; essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua, vt Vlyssis animum adhuc magis iniuriis exerceret, procos ab iniuria non permisit abstinere. Vnde Ctesippus pedem bubulum è canistro corripiens iecit in Vlyssem, vt habetur Odyss. 20.

Paupertas nobilem alioquin reddit ingloriũ; Vnde illud Horatii. Ser. lib. 2. Sat. 5. Et genus & virtus, nisi cum re, vi lior alga est.

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menandri senarius:

Πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ.

Id est: Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit: Vel, clarum reddit paupertas inglorium; id est, claro loco natos, obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitiis magis deprimitur, quam exaltatur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ
desumptum ex Prisciano.

ARGVMENTVM.

Vigilantia. Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem.

Laudabis igitur eum qui dixit breuiter.

Deinde, simplici expositione explicabis sentẽtiam, vt: Non decet virum in summa potestate multis præsidentem, ab occasu solis vsque ad ortum opprimi somno, aut veterno torpescere.

A causa. Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officii reddit immemorem.

Con-

Contrarium est enim Rex & priuatus, & somnium & vigiliæ. Sicuti ergo molestum non est, si priuatus homo per totam dormiat noctem, sic intollerabile, si Rex non vigilet, consulatque sibi parentium saluti. *A cõtrario.*

Quemadmodum nauium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute, sic oportet Imperatores pro suis esse solicitos. *A cõparatione.*

Hector noctu vigilans, & Reip. prouidens speculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra expugnauit. Liuius lib. 10. belli Punici. *Ab exẽplo.*

Quod Salustius quoque comprobat, dicens; Multi mortales dediti ventri, atque somno, indocti, incultiq; vitam sicuti peregrinantes transigunt.

Hæc habet exhortationem plerunque: Vt, oportet & nos necessarias res suscipiẽtes, summa cura, vigiliisque eis consulere, quibus præfecti sumus. *Conclusio.*

ALIVD EXEMPLVM *meum.*

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cyrnus;
Quàm leuium studiis sollicitetur opum.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem suam merentur: quale carmen illius, qui longè melius esse, confirmabat, fluctibus obrui, quàm honesta paupertate reiecta, diuitiis congerendis iugiter insudare. *Exordium à laude.*

Quæ sibi quid velint consideremus. Vitam pauperis cum honestate coniunctam longe præstantiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarum opũ libidine diuexatur, imò, longe consultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coaceruandarum studiis distorqueri. *Ab expositione.*

Longe enim melius est parum cum timore Domini, quàm *A causæ cõfirmatione.*

ni, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra, quid non potius boni? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam est in via, quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte dili-git, & alacritate suscipit: vt ait Ioannes Chrysostomus Sermone 18. super Epistolam ad Hebræos. Diuitiis igitur paupertas anteponenda, quæ securitatis asylum est, vitiorum expultrix, & ingenii repertrix; vt Græci rectè dixerint: Πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. Id est, Paupertas sapientiam adinuenit. Cic. 5. Tusc. Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta res est, & quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quid igitur prodest diuitiarum gloria fluxa & fragilis? felices pauperes, si sua bona norint.

A cōtrario. Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifestum est. Plenæ sunt curarum atq; solicitudinum.

Pauca licèt portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contumq; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis vmbram:
Cantabit vacuus coram latrone viator.
. . Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea stultitiam patiuntur opes, tollit animos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicunt) ferocitatem parit. Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus iura subuertunt, Tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitiis omnibus fenestram aperiunt.
Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo

Pau-

Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad istros.
Et Sybaris colles, hinc & Rhodos & Miletos,
Atque coronatum petulans, madidumque Tarentum.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Diuitiæ molles: Vt ait Iuuenalis Sat.6. Contrà paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atq; sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide iusta, in Platone benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eademque paupertas populo Romano imperium à primordio fundauit, proque eo Diis immortalibus simpulo & catino sacrificabant: vt ait Apuleius, oratione I. Augustinus super Psal.76. Omnis Philosophiæ magistra nobis est inopia.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit: ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet, atque pelliceat diuitiarum affluentia atque luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus est referta, sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat: Vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria inuictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit; ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyssis, quod iuxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κουροτρόφος, id est, iuuenũ altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos. *A simili.*

Ab exemplo. Reſpice diuitem illum in Euangelio, qui precioſis quotidie veſtibus induebatur, ſplendideq; viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quā diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occaſionem? Quid Iuda Chriſtum prodendi, niſi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona?

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat precioſa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes
Dormiet in lucem, ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: vt ait Horatius primo Epiſtolarum.

Rectè Crates ille Thebanus, qui cum ad philoſophandum Athenas proficiſceretur, magnum auri pondus in mare proiecit, inquiens: Se non poſſe virtutes & diuitias ſimul poſſidere. Hinc Moyſes natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis: potius eligens paupertatem pati, & ſimul affici malis cum populo Dei, quàm temporariis peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Chriſti, quàm Ægyptiorum theſauros. Heb. 11.

A teſtimonio veterū. Sapienter in Epiſtola Seneca: Aude, inquit, hoſpes contemnere opes, & te quoq; dignum finge Deo. Non alius Deo dignus eſt, quàm qui opes contēpſerit. Et in Euāgelio Chriſt. ipſe teſtatur, Camelū facilius tranſire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus in ſermone de omnibus ſanctis? Vis, inquit, obtinere cœlum, paupertatis vtilitatem complectere: Regnum cœlorum eſt pauperum: beatus qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amiſſa cruciant.

Epilogus. Quapropter cùm paupertas multorum cauſa ſit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum, quid aliud reſtabit, quam vt illam laudibus euehendo amplexemur: has autem eleuando flocci faciamus?

ALI-

ALIVD SENTENTIÆ *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος. Hoc est: Nemo dormiens vlla re dignus.

Diuinis ingenii frugibus abundans Plato, eò vsque fuit in eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cœlo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim, tantamque copiam vndiq; collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi, atq; dilatari possit: vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in Legibus scriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus. *Exordium à laude.*

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos, qui non per studia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem callem ingressi fuissent, sed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam desidiosam exegissent. *Ab expositione.*

Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, nisi tuam adiunxeris industriam. *A causa.*

Bonarum literarũ studia sequitur gloria: ignauiam autem contemptus & inopia. Cùm igitur, quæ pulchra sunt, difficilia sint, qui nucleum (vt aiunt) esse vult, nucem frangat oportet.

Optimum aiunt obsonium senectuti laborem esse: Laborandum enim est in iuuenta, quo senectuti suppetat commodius viuendi facultas. Porro non inique comparatum est, vt desides & veternosi iuuenes in summam ignominiam, atq; paupertatem incurrant: honestis autem studiis intenti, & industrii consequan- *A cõtrario.*

tur autoritatem, gloriam, atq; diuitias. Hæc virtutis sunt præmia. Illa detestabilis ignauiæ stipendia.

A simili. Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebantur honoribus. Et agricolæ ocio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania consequuntur: ita desides adolescentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim si quis apes, quòd sint aculeatę, nolit perpeti, is nec melle quidē, quod optat, fruetur.

Ab exēplo. Aristoteles, Cleanthes. Aristotelem considera, qui si torpuisset ocio, ad excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset euectus. Contemplare Phanii filium Cleanthē, qui summa pressus inopia, noctu hausit in hortis aquam, vt interdiu studiis liberalibus operam impenderet.

Euclides. Vnde φρεάντλης appellatus, hoc est, puteos exhauriens; secundùm Diogenem Laërtium, lib. 7. Item Euclidem respice: Qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tēpore nocturno Socratē audiret. Vide Gel. li. 6. c. 10.

A testimonio veterū. Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τἀγαθὰ πόνοις πωλοῦσι, id est, Dii sua munera laboribus vendunt. Quo docent, sudore perueniendum esse ad gloriam.

Quisquis enim duros casus, virtutis amore
Hauserit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq; simul miserabile transiget æuum.

Epilogus. Rectè igitur Plato censuit; nulla munera desidiosis deberi: gloriam autem atq; virtutis præmia studiosis esse parata.

ALIVD SENTENTIAE EXEMPLVM.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Exordium à laude. Tyberius Cæsar merita laude celebrandus esset, si quam

quam bene cœpit vitam, benè transegisset. Qui Diogene Grammatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vsus, in doctum virum euasit. Vnde principatus sui initio miram prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio feliciter regnasset, si non eum viuendi licentia, nec, quæ hominum teterrima pestis est voluptas transuersum egisset. Ad quem scopulum priusquam fecisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam.

Qua monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat δημοβόρους, qui purpurati omnia conuertunt in viscum suum, & quocunque se conferunt, abradunt ita, atque spoliant, vt cum carne pellem detractam dicas. *Ab expositione.*

Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa possit renasci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. *A causa.* Quos expilatores crudelissimos non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesiast. 34. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. *Expilator homicida est. Necare is dicitur, qui alimenta aufert.*

Pauperibus omnes facultates eripere facinus est omnium teterrimum: at subditorum fortunas augere, præclarissimum. Vnde Artaxerxes, Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius, honorem, & opes eorum, quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptolemæus Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quàm diuitem esse. *A cōtrario. Boni enim principis interest, quàm locupletissimos habere subditos.*

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulserunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui diuitum pascua vocantur, quorum oppressorum facultates Tyranni funditus exhauserunt, atq; abstulerunt. *A simili.*

Exem-

Ab exẽplo. Exemplo ſint miſerabiles Chriſtianorum populi, quos in ſuam poteſtatem redegit Turca, quos expilat, & funeſtat ita, vt omnis recuperandarum virium ſpes ſit ablata. Et Locrenſium opes ſic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuiſſet, niſi immaniter adflictis Romana ſuccurriſſet iuſtitia.

A teſtimonio veterũ. Eandem Tyberii ſententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum Rex, cognomento Magnus, proferés, inquit: Κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. hoc eſt, Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima ſtirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui longe plus vectigalium, quam ſubditorum fortunæ queant ferre, ſolent a ciuitatibus inclementer extorquere, quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum arcem, μητρόπολιν.

Epilogus. Meritis igitur laudibus, dignam principi Tiberii ſententiam celebrandam eſſe confirmabunt, qui perpenderint, iniquiſſimas exactiones eſſe, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad ſe redire non poſſint.

ALIVD SENTENTIÆ *tractata exemplum.*

ARGVMENTVM.

Eſquilla non naſcitur roſa, nec hyacinthus.

Ab autoris laude. Tanta ſemper fuit Theognidis & doctrina & autoritas, vt eius ſcripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, niſi quod ſplendidiſſimum ac veriſſimum eſſet.

Ab explicatione. Eius in primis ſententia præclara circumfertur, qua prudenter edocuit, è ſquilla roſam non enaſci, è tribulis ficum, è ſentibus vuam: Ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus

ribus indoctis eruditos diſcipulos non productum iri.

Etenim quod in ſe nihil prorſum habet, niſi ſordi- *A cōfirma-*
dum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis *tione cauſa.*
proferre poteſt. Quippe κακοῦ κόρακος, κακὸν ᾠόν. Mali *Mali corui*
corui, malum ouum. *malum ouū*

Conſtat ab herbis ſalubribus ſalubria germina, ab *A cōtrario.* arboribus bonis bonos fructus expectari. Item, à virtute præditis maioribus, honeſtam ſobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari.

Vt aquam ex pumice fruſtra poſtulaueris, & ficus *A ſimili.* è Zizaniis, ita probos à vitioſis parentibus liberos incaſſum expectaueris: quippe vt nihil aridius pumice, nihilq; ad fructus meliores producendos ineptius Zizaniis, ita malitioſi parẽtes minus idonei ſunt ad conferendum liberis virtutem, qua carent ipſi.

--Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem ſumptis quærunt alimonia pennis.

Vt ait Iuuenalis.

Reſpice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui *Ab exēplo* vrbe Tarquiniis profugus, Romam petiit, vbi pecu- *Tarquinii:* niis dignitatem, & induſtria ſcelerata Regis Anci fa- *Liuius dec.* miliaritatem conſecutus erat, à quo tutor liberis reli- *1. lib. 1.* ctus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miſeris modis afflixit, & potentes 12. Tuſciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius peſſimi Regis peſſimus filius erat, vt moribus Superbi cognomen meruit: qui Seruium Tullium ſocerum ſuum in Curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, ſceleſtè occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius, vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitiis omnibus corruptiſſimo, retulit: qui Ga-

bios

bios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter, Tarquiniorum progenies per malitiam à maioribus veluti per manus traditam eò processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum habuerit, funditus interierit. De qua re vide Augustinum libro 3. de Ciuitate, cap. 10

A testimonio veterũ. Quibus rationibus commotus Euripides ait:

Φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει,
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός. Id est:

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius quarto Odarum quarta:

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Epilogus. Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inueniri.

RESTRVCTIO, siue Subuersio.

ΑΝΑΣΚΕΥΗ.

Restructio. Subuersio enim non tantùm in fabulosis & carmine traditis fieri potest, verũ etiam in.

Restructio vel subuersio, est proposita alicuius rei reprehensio. Subuertenda verò neque manifesta valdè neque prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis.

Oportet autem, cùm subuertere aliquid voles, primùm eos reprehendere qui dixerunt: deinde subiicere rei expositionem, postea ipsam subuertere capitibus hisce:

Obscuro
Incredibili

Impossi-

Impoßibili
Non cohærente
Indecoro
Inutili.

ipsis annalium monumẽtis. Quin. lib. 2. cap. 4.

Hoc autem præexercitamentum, omnem propemodum artis vim in se complectitur.

EXEMPLVM.

Cuius argumentum est, non verisimilia esse quæ de Daphne dicuntur à Poetis.

Poetarum coarguere ineptiã, absurdũ mihi videtur, cùm vel ipsi fidem sibi detrahãt, his maximè præter alia, quæ de Diis impudenter fabulantur. Prorsus enim superuacuum videtur, Poetarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorũ cura omnia gubernantur, nullã ipsi habeant curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis Deorum in fabulã missus esset; Apollinem verò quẽ artis suæ ducem videri volunt, impudentiæ materiam esse, quis erit, qui æquo animo perpeti poßit? Libet ergò audire, qualia de Apolline & Daphne confingant.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Expositio.

Daphne inquiũt, ex Terra Ladoneq; fluuio procreata est. Hanc ob egregiam speciem, eximiumq; oris decorem, Phœbus adamauit, cupiensq; Deus restinguere desideriũ suum aspernantem, fugientemq; secutus est, sed comprehendere nequit. Verùm Terra mater, assumpta filia, florem, eo quo puella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam verò in arbustum vertit, cuius rami propter desiderium puellæ in coronam Pythio tripodi dicati sunt, flos verò in mercedem ceßit diuinationis. Huiusmodi quidem sunt, quæ illi fabulantur, quæ quàm sit in promptu confutare, hinc facilè liquebit.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΑΦΟΥΣ

ϰ̀ ἀπιϑάνȣ.

Ab obscuro.

Daphne ex Ladone & Terra procreata est. Quis, ero, tam

Et non probabili.

tam demens, ut ex his quenquam nasci posse credat? ipsa homo fuit, illi autem diuersam, & suam uterque habebant naturam. Quomodo verò Ladon Terræ coniunctus est? an quod aquis ipsam inũdat: Quin omnes ergo fluuii Terræ mariti dicantur, cùm nullus ipsam non aquis suis irriget? Quod si ex fluuio homo nata est, quid ni ex homine fluuium quoque nasci posse credimus? Qui minus enim tales ex filiis poterunt gigni, quàm ex qualibus ipsi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuii, Terræq́ue nominant? Sentiendum enim coniugiũ est, terra autem, fluuiusq́ue sensus sunt prorsus expertes. Ipsa verò Daphne vtrum paternum secuta genus, inter fluuios numeranda est, an pater filiæ homo putandus?

ΕΚ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ.

A difficili.

Verùm esto, concedatur Poetis nasci Daphnen ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud vtrum educata est? Vt demus enim nasci ita potuisse, vt educaretur, fieri tamen non potuit. Vbi enim versata est puella? Hercule apud eum qui genuit. ecquis ergo hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiscetur enim naturæ suæ pater, citiusq́ue submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo, nulliusque aspectus in occulto posita patebat: cuius autem latebat decor, nullius animum mouere desiderio potuit.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΠΡΕΠΟΥΣ.

Ab indecoro.
Amor res pessima.

Vis & hoc assentiamur Poetis? Quomodo tandẽ amauit Deus, & impotentia adfectu à natura sua degenerauit? Amor enim omnia rerum, quæ humanas solicitant mẽtes, est pessima. Impium autẽ videtur grauissima naturæ nostræ Diis quoq; attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneãtur incõmodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse, quod non experiantur, certũ erit, si amore (quod omnium pessimum est) torquean-

antur,

antur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinē capit, neque credibile est, Phœbum adamasse.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑΚΟΛΟΥΘΟΥ.

Insequens vero puellam Phœbus, quomodo ab ea victus est cursu, Deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & Deum fœmina superauit? Et, quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei Deus cessisse creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An vero bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. *Ab inconsequenti.*

ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΥΜΦΟΡΟΥ.

Quid ita vero Terra secum suis ipsa operibus dissensit? offenditque Phœbum, filiam auferens, rursumq; reddita eiusdem nominis arbore ipsum oblectans. Non debebat gratificari illi, si offendere ipsum volebat. Quare demum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio vero virtutis est indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis vero amator? *Ab inutili.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Sed finis sit: neque enim plura de Poetis dicam, ne ipsorum ineptiam longius insectando, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse. *Peroratio.*

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alii nuncupant improbationem, alii confutationem. Quintilianus lib. 2. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem libro 5. cap. 13. refutationem, Græci ἀνασκευήν. Quibus σκευάζειν est condere, componere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.

Subuertenda vero, &c. Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, vt ait Priscianus. Non enim, quę planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Vt si volueris refutare bruta animalia, atq; bestias more hominum aliquãdo fuisse locutas. Vel anno præterito flammis assumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. Hoc est, quæ medium seruat ordinem, de quibus in vtramque partem oratio poterit institui. Vt si confutes Antipodas esse. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerto Priscianus ait: Vt, incertum est tempus, quo vixerit Narcissus. Non manifestum est, quot annulos post cladem Canensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat vbi cerui abiiciant cornua.

Incredibili, &c. Vt, incredibile est Arionem malis affectum voluisse canere. Supra fidem est. Daphnen à flumine Ladone procreatam; Nioben in saxa conuersam.

Impoßibili, &c. Vt impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Stentora quinquaginta alios sermone æquasse sonoq;.

Non cohærente, &c. Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat. Vt contrarium erat, voluisse perdere libertatem eum, qui eam seruasset.

Indecoro, &c. Hoc est, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cum sit Deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset Imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginib. stuprum inferre. Honestius erat iniuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili,

Inutili,&c. Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cum dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel vsui, vel honori futura sit: vt, Ocia sunt abroganda, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim,&c. Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, cùm tota spes vincendi, ratioquè persuadendi posita sit in confirmatione, atque confutatione. Nam si adiumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissoluerimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.

Coarguere ineptiam,&c Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset, ineptias Poëtarum reprehendere, aut vatibus contradicere, nisi ipsi in causa essent, falsaque confingendo nos aduersum se concitarent. Alterius, Stultum esset Poëtis parcere, cùm ipsi Diis immortalibus non parcant, sed in Deos omnes, maximeque artis suæ Poëticæ præsidem Apollinem, debacchentur.

Apollinem,&c. Hic Musarum princeps, & dux est; Vnde μουσηγέτην appellant, autore Macrobio lib. 1. de Somnio Scipio. cap. 3. Idem 1. Satur. cap. 17. vocatum ait, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας. Id est, à iactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τοῦ φοιτᾷν βίᾳ, quod vi feratur. Tortellius deriuat à lumine vel nitore, ἀπὸ τοῦ φωτός.

Daphne,&c. Hanc Aphthonius ait filiam esse Ladonis, qui fluuius lauris circumseptus est in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorph. tradit filiam Penei. Vnde Peneiam, ac Peneida vocat. Est autem Peneus Thessaliæ fluuius, inter Ossam & Olympum decurrēs, apud quem est locus amœnissimus, qui tempe dicitur. Vnde Virgilius ait 4. Georgicorum: Fugiens Peneia Tempe. Ouidius 1. Metamorph.

Est nemus Æmoniæ, prærupta quod vndique claudit
Sylua, vocant Tempe, per quæ Peneus, &c.

Fertur autem duas habuisse filias, Cyrenen & Daphnen. Vide Bocatium lib. 7. cap. 29. Porro Poetæ finxerunt, Daphnē è Ladone procreatam, quod lauri & arbores proueniant nascanturque de fluuialibus vndis.

Item autore Fulgentio, laurum Apollini dedicarūt, quoniam si eam dormientibus ad caput posueris, vera somnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phyton horrendæ magnitudinis è terra calescēte post Deucalionis diluuium procreatus serpens, quem Phœbus interemit, vnde Pythius est appellatus. Et in honorem eius ludi instituti, Pythia dicti Ouid. 1. Metamorph.

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Sunt qui sic dictum asserant, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι. At Macrobius 1. Sat. cap. 17. à πύθω, hoc est, σήπω, trahit, quod nunquam sine vi caloris efficitur.

Tripodes. *Tripodi, &c.* Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt, autore Seruio super 4 Æneid. mensæ in Apollinis Delphici templo, quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in 6.

--Neque te Phœbi Cortina fefellit.

Fuerunt autem duo summæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasmum in prouerbio: Ex tripode.

Iam quo pacto, &c. Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Præterea cùm in dubio sit, an inter fluuios filia Daphne, aut Ladon pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. Vnde Euripides, Βροτοῖς ἔρωτες, ὡς κακὸν μέγα. Mortalibus amores quàm magnum malum,

malum. Qui bonis hominibus non conueniunt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laertium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus præstant, &c. ὑπερέχουσιν, viri superãt, vincũt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Aristoteles. *Fœminæ frigidioris naturæ.*

REFVTATIONIS *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Falsum esse, quod Herodotus lib.1. scripsit super Arione Fidicine. De qua vide Gellium lib.16. cap.19. Ouidium 2. Fast. *Arion vectus à Delphino.*

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admisceat aliquid falsi. Quam Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, vt fidem amiserint, & Græcia mendax credatur, & Herodoti scripta vana, atq; mendaciis consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur. *Exordium à reprehensione.* *Est enim lumen veritatis historia.*

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum ex Silicia, & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic pernicie intellecta, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarunt, vt iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere, & canere carmen casus illius, sibi consolabile, Quod orauerat, impetrat, atq; ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq; in summæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt, voce sublatissima cantauit. Ad quod *Ab expositione.*

 Delphi-

Delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumique eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis, Tænarum in terram Laconicam deuexisse confirmat Herodotus.

Ab obscuro. Ecquis asserat conspicuum atq; planum esse, Arionem in mare præcipitatū fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatiētem aspergine marina corruptam, neq; vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumq; citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ beluæ?

Ab incredibili. Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectā admitto, licet id ipsum multis difficillimum creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus cupediarius, promusq; magis quàm condus. At quis, oro, tam demens, vt persuasum habeat, fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis constiturum se ornare, & canere potuisse? Porro quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse: Et Nioben in tanto natorum luctu saltauisse: Sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate capitisque periculo fidibus delectatum, cecinisse carmen non vulgare, rebus scilicet requirentibus habitum potius lugubrem, aut Musam, quam vocant Caricam.

Ab impossibili. Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & Delphinum musica demulsum: sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinii sententiam, quomodo eiusdem dorso potuit Arion pendere, vbi si commoda etiam fuissent retinacula, iis tamen fidibus intentæ manus vti non potuissent. Sed esto, non sit excussus, at quomodo cortices perferre potuit, & semper æstuantis, furentisq; maris impetus, æquoreosq; turbines atq; procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare solent atq; submergere?

Quid

Quid ab historico magis alienum quam ista mendacia confingere? Quid minus conuenerit humanæ naturæ, quam in summo rerum asperrimarũ periculo canere? Quid in truculentatum beluarum ad feritatem natarum naturam minus quadrauerit, quam eas, natiua rabie deposita, mansuescere, placidorumque equorum officiis fungi, mariaque superequitantem hominem dorso portare? *Ab indecoro.*

Calamitatis dolor est comes, atq; luctus, prosperioris fortunæ cantus & lætitia: sed quomodo in summũ vitæ discrimen adductus Arion, lætitiæ vestimenta potuit induere, musicisque cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo societatis humanæ atque rationis expers Delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quem optauit homo, deduxit? *Ab inconsequente vel contrario.*

Quorsum ista tam absurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat? *Ab inutili.*

Finem modo faciam, ne in Herodotum inuectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus vsus, molestiis afficiam eos, qui crudelitatis vitio non laborantes, nouerunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita. *Epilogus.*

ALIVD REFVTATIONIS *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Vanum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum. *Elpenor in porcum.*

Vt fabulæ Poëtarum honestæ, delectandi gratia, vel docendi causa conscriptæ, laudem merentur, sic *Exordium.*

Circes fabulam explicat apud Xenophontē 1. memorab. Socrates.

absurda, quorum nullus est vsus, mendacia, carbone notanda, minimeq; sunt ferenda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Ab expositione.

Quem sociorum Vlyssis vnum fuisse perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Persæ filia, mutatum in porcum, atque ex homine per pocula bestiam quadrupedem factum, iuxta illud Iuuenalis Satyr. 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis. *Circes*, inquit Horatius, *pocula nosti.*

Quæ si [Vlysses] *cum sociis stultus, cupidusq; bibisset,*
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

Ab obscuro.

Quod figmentum nemo, præditus etiam Attica eloquentia, perspicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti. Obscurior enim res est, quàm vt vlla dicendi facultate queat illustrari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

Ab incredibili.

Quis tanto crudelitatis vitio laborauerit, cui verum esse videatur, hominem in porcum transformari potuisse, idque per fœminam, quæ vt viris infirmior est, ac ineptior, ita minus idonea ad capessendas atq; sibi vēdicandas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina suppeditari?

Ab impossibili.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos transirent, & breuiter in animal deforme, terram semper spectans ac fodiens, conuerteretur homo?

Ex Ouid. 1. Metam.

Cui Deus os sublime dedit, cælumq; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Ab indecēti

Non decuisset Circen id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius diuinæ virtutis est opificium. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figu-

figuram, ad Dei similitudinem factam, in porcina mēbra conuertere, naturamq; ratione diuina præditam, sordidissima pecoris carne dehonestare.

Veneficiis potens Circe fuerit esto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachum traiicit, deinde in visceribus absumi, atq; confici solet poculum, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit, sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non pótius pristina membrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam? *Ab incohærenti.*

Quę malè feriatorum hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis adferant, miror quid Herodotum iuuerit ista confingere. Quid item vates impulerit scriptis suis rata facere, atque committere, vt verum perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, multa mentiuntur poetæ. Quibus quidlibet audendi semper fuit æqua potestas: vt Horat. ait. *Ab inutili.*

Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, ne diutius in iis immoranti mihi, aliqua vaniloquentiæ nota possit inuri. *Conclusio.*

ALIVD REFVTATIONIS *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Quòd vana sint, quæ iactant barbari de Hieronymo ob libros Ethnicorum, in primis Ciceronis, lectos, flagris cæso.

Politiorum literarum hostes Cerite, quod aiunt, cera digni sunt, quod lapidem moueant omnem, vt studiosos à bonis literis retrahant. Etenim multa comminiscuntur, vt bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quænam inter cætera, quorum *Exordium à dicentium reprehensione.*

infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensa caui spirent mendacia folles.

Ab expositione. Diuus Hieronymus, inquiunt, cum singulari disciplinarum studio flagrans, Ethnicos scriptores, inprimis Ciceronem, lectitaret, nec prophani studii finem faceret, per somnium ad Dei tribunal raptus est, vbi accusatus ad flagra damnatus fuit, vt documento esset, libros Ethnicorum non esse legendos.

Ab obscuro. Quod hominum à Musis alienorum figmentum à veritate remotissimum Cimmeriisque (vt aiunt) tenebris obuolutum est. Etenim cui poterit apertũ atq; clarum videri hominem mortalem, nõ modo somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cœlos rapi, in Dei conspectum produci, atq; ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis cædi propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum? A quorum studiis nemo bonus vnquam nemoq; pius abhorrere solitus, sed potius omnia probare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergo fuerit virum sanctum vapulasse, quod velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit leporis atque dignitatis.

Ab incredibili. Vltra fidem est, singulari sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cælos, vt flagris cæderetur: deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si vere contigisset, proculdubio semper à poëtarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuisset. At id ipsum minime fecisse eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus atq; cæsus. Per somnium igitur res debet credi, quæ meræ verborum vmbræ sunt.

Ab impossibili. Quomodo carnalis homo super æthera ferri: quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splẽdoris atq; flammarum radios perpeti, fulguranteisque terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potueris

fuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens nihilq; sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans, ad Ethnicorum libros redire?

Omnium ineptissimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in vtilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui segnes & ignaui bonas omnes disciplinas, quæ Dei Opt. Maxim. sunt munera, contemnunt, prauaq; sua & viuendi consuetudine, & docendi ratione bonos offundũt, atq; secum trahunt in perniciẽ. Et viro sancto parum conuenerat, autorum prophanorum scripta legere, si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in iis nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quam omnia ex æquo damnare. *Ab indecoro.*

Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori, quam à nimio poëtices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor, colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligũt, pij credituri sunt, vel vt Græci dicunt οὐδ' ὄναρ. Quo antiquo prouerbio significarunt id, quod nulla ratione, nullo tempore audeas sperare. *A repugnanti.*

Sed quæ suis hisce mendaciis turpissimis commoda nobis adferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omnes sui similes, hoc est, indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis iuuentutem à literis sincerioribus auocant, vt similes habeant labra lactucas. Ita grandiores hi facti nulli, vel rebus priuatis, vel publicis vsui poterunt esse. *Ab inutili.*

Conclusio. Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de D. Hieronymo confictas nugas iuuentutem ab Ethnicorum vtilissimis, & mores, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

IDEM Argumentū Petrus Mosellanus & copiosius & elegantius tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

Si vnquam hoc dubium fuit, hoc vitii mortalium mentibus natura insitum esse, vt quantum quisque vel ipse iam sit assecutus, vel post se assequi posse speret, tantùm probet, & nihil, nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certè dubium esse desinet, postea quam existunt, qui quoniam ipsi optimos quosque scriptores aut non legunt, aut si legunt, non intelligunt, alios quoque ab eorum lectione deterrent: & quia errorem suum veris rationibus persuadere nequeunt, muliercularum more, adfictas superstitiosorum exemplorum minas confingunt. Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea diuum Hieronymum, vt diuinarum, ita humanarum literarum peritissimū, quod Ethnicorum scripta legerit, cœlestis iudicii sententia condemnatum, de tergo satisfecisse? Operæprecium autem est, quibus verbis bellam hanc suam scilicet historiam narrent, exponere. Nam si veri quid haberet res, longè aliam faciem narratio ipsa haberet. Nam qui bene natos adolescentes hac fabula ab honestissimarum rerum studiis abducere conantur, quanquam mēdaci veritatis tectorio abducere se posse profitentur (Sophistæ enim & sunt, & appellantur) tamen infelici adeo sunt ingenio, vt cautè mentiri, & fictionem celare non possint. Sic enim aiunt: S. Hieronymus cùm singulari quodam liberalium disciplinarum omnium studium flagraret, non satis habuit Philosophiam & Theologiam didicisse, insuper curiositate quadam prouectus, Ethnicos scriptores, & inprimis Cice-

Ciceronem, subinde legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus paganus iste in suis libris frequenter est vsus. Conniuebat ad hæc aliquandiu Deus: sed cùm finem non faceret inutilis studii, per somnium ad Dei tribunal accersitus, de Ciceroniana lectione accusatur. Quid multis? Damnatus est ad flagra. Quibus multum diuque cæsus, satis docuit, non esse legendos libros Ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc est illa terrifica historia, quam vbique aduersum bonarum literarum studiosos decantant. Nam vt indocti medici vno collyrio omnium oculos sanant, ita miseri isti vnum hoc habent, quo inscitiæ suæ patrocinantur. Sed nunc quantum efficiant videamus. Sanctus Hieronymus, inquiunt, singulari quodam liberalium artium studio flagrauit. Quid ergo audio? sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vos vero hoc nomine in ius vocatum iactatis, quod liberales disciplinas auidius legendo sit sectatus. Aut ergo sanctus non erit Hieronymus, & disciplinæ liberales erunt fugiendæ: aut si sanctus est Hieronymus, sanctum erit & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, vt Hieronymo sanctitatis gloriam detrahat? Nisi fortasse dicitis tum eum Sanctum non fuisse cùm prophanos autores legeret. Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An est aliquis liber, aliqua Epistola, aliquis cõmentarius eius Scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? Quod si in scribendo ad prophanos autores sæpe respexit, quanto magis in legendo idem hoc fecisse eum putabimus? Aut ergo sanctitatis opinionem, quàm ille sibi summa eruditione, summaque pietate comparauit, ei detraheris, aut, si hoc non audetis, mendacium vestrum ipsi prodetis. Deinde si artes ab Ethnicis potissimum & inuentæ, & nobis traditæ,

ditæ, liberales sunt, flagitium erit eas didicisse? Vix me contineo, quin hic sophistis istis insultem. Hoccine vester vos docuit Aristoteles, liberale quod sit, hoc idē & flagitium esse posse? Non virtus est liberalitas? O nouum acumen! Nam cum quod liberale appellant, hoc idem vitiosum esse dicant, nonne ex virtute faciunt vitium? Vt cum vitium omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale, & illiberale fugiendum pariter, & expetendum. Vide quam belle cohęreant, quamque formalis sit, vt Gothisti loquuntur, hæc narratio? Sed Philosophia ac Theologia contentus esse debebat, sicut doctor Sanctus, & doctor Subtilis, qui non curauerunt istas nouitates. Quam tu hic Philosophiam mihi somnias, egregie Philosophiæ magister? Neque enim credibile est vigilare eos, qui vllam artem liberalem à Philosophia separant. Miseri homines non didicere Philosophiam non esse dictata quædam nuper à nescio quibus, quę postea & in scholis alii aliis velut per manus tradidere, de inuentionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & similibus nugis, sed latius patere angustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cum totum Philosophiæ corpus ex tribus velut primariis membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum recte loquentium exemplo consentiat id, quod pollicetur Grammatica: vel vt naturam cuiusque rei explicet; nunc, quæ obscura sunt definiendo, nunc, quæ multa & confusa sunt, diuidendo, nunc, quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quā vim Dialecticen vocant: vel vt propriè, distinctè, copiosè, ornatè, de quauis re proposita cum quadam audientium admiratione dicamus, quæ facultas propriè est oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos

Sanctus Thomas Aquinas. Subtilis Ioannes Scotus.

Philosophia omnis ex quibus constet.

Naturæ cognitio.

suos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atq; adeò, quæ in elementis sunt, omnia ambitu suo circumscribat. Vitę vero humanę moderatio non in hoc est tota, vt quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptum formet, sed maius etiam quiddam præstat, nimirum, vt primùm nos ipsi vitamque nostram, deinde domus familiæque curam, postremò ciuitatis ac Reipub. administrationē, recta ratione instituamus. Et cùm ex vno Philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum riui promanarint, & nullus scriptor, quantumuis Ethnicus, tam sit inanis, vt non scriptione sua in aliquam Philosophiæ partem incurrat, quæ (malum) insania est, eum, qui Ciceronem in omni Philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si Philosophiæ terminos sit egressus. Quod si Philosophiæ pars est Cicero, & qui Philosophiæ student, vel vestro iudicio non solum flagra, sed præmia merentur, qua, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsum flagris? Neque vero libet hic quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Ioanni Scoto, quos tantopere venerari cuique per me sanè licet, illud tantùm dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere. Sed quod additis, non curæ fuisse iis nouitates, videlicet per nouitates, Ciceronis lectionem intelligentes, agnosco Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quod quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinam vobis, quibus tantum displicent noua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam nouæ crepidæ, sed semper pannis annisque obsitis, putridi pisces, & antiquata oua sint cibus. At suauius etiam est, quod, quo probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adiungunt: Quia, inquiunt, placebant

Vita humana moderatio.

A consulatu enim Cicer. ad Christi natalem anni 61. intercessere.

bant ei pulchra verba. Ecce vero alterum sermonis Sophistici florem. Quid autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis: Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem, ne eloquentissimi viri exemplum vestræ infantiæ obstaret. Deinde vllumne verbum per se est pulchrum, an potius vt quodq; rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrum vel turpe habetur? Quod si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nonne in contrarium res vobis exit, vt quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet? Nam, vt demus causam hanc aliquid valere, illud quomodo consistet, quod quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in Epistola ad Magnum oratorem, & fatetur se prophana legere sacrisq; intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suoue etiamnū tempore facerent, eorum exempla non modo non repręhendit, verumetiam imitanda proponit? Nonne Lactantium hoc nomine miratur, quod ad Ciceronis eloquentiam cæteris propiùs aspirauerit? Non Basilius, summus mea sententia Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus prophanorum scriptorum prudenter legendum suasit? Imo non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarū literarum cognitionem desiderat? Nonne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primum se peruenisse palàm testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graues adeo dedisse credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandum, populi Israelitici exemplo, peregrinas conferunt opes, vobis non satis est vos ipsos velut fucos quosdam, in aluearium nihil importare, insuper aliis in hoc genere laborantibus

tibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis. Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipse adeo Paulus, qui Christo suo ore loquentis periculum minatur, Ethnicorum Poëtarum versibus in Euangelij gloriam abusus est. Quid autem, si ostendam, quod vos impudenter adeo asseueratis, hoc ne fieri quidem potuisse? Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis conuincam? Quid si hoc vestrum commentum ab ipso adeo Hieronymo palam rideri alicubi comprobem, deinceps ne tale aliquid studiosis hominibus oggannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur, per somnium damnatur, per somnium cæditur. O nouum iudicium! in Areopago olim iudicia noctu habebantur, sed vigilantibus Iudicibus, vigilantibus [illegible] reus cùm altum adeo dormiat, vt etiam somniet, ad tribunal protrahitur, accusatur, damnatur, cæditur, & qui fieri potest, vt dormiens causam dicat? vt omni sentiendi facultate destitutus, flagrorum ictus sentiat? Nonne ipsa somnii vox totum hoc quod iactatis; somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissimùm nitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid sibi accidisse. Fateor, sed scripsit iuuenis, calentibus adhuc in eo Rhetorum studiis, quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negocium abuti. Scripsit puellæ, cuius ingenium parum firmum talibus terriculis ab immodico Ethnicæ lectionis studio absterrere prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, ea præfatione somnii pariter & febriculæ, vt cato firmoque lectori commentum ne posset quidem imponere. Scripsit in familiari priuataque Epistola, stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter periurum facietis Hieronymum. Primùm, qui post iudicium illud vestrum, quo lectionem Ethnicorum abiurauit, ad libros propha-

Ne acceptio fieret personarum.

Cato, id est, sagaci.

nos toties redierit. Deinde, qui aliis eius generis libros non modo legendos permittat, verum etiam suadeat. Postremo, qui in defensione sua multis annis, posteaquam ad Eustochium de somnio hoc scripserat, exactis, Rufino lectionem Ethnicorum pro crimine obiicienti, responderit, somnium esse, quod Eustochio scripsisset: somniis autem scripturarum autoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? ipse Hieronymus iam non minus eruditione vitęq; sanctimonia, quàm ætate perfectus, quod iuueni sibi ad Eustochium scribenti exciderit, metum fuisse somnium confitetur. Sed vereor planè, ne sint, quibus prolixa hęc de somnio disputatio quendam tædii somnum adduxerit, tantum abest, vt, ne cui fabulam hanc persuadeant, metuam.

ELEGANTISSIMA M. PORCII Catonis Consulis ad populum oratio, quæ fœdum Bacchanalium ritum reprehendit.

Ex T. Livio

Bacchanalia hac Sp. posthumio Albino, & Q. Martio Philippo Coss. vigueru(n)t.

Nulli vnquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis comprecatio Deorum fuit, quæ vos admoneret, hos esse Deos, quos colere, venerari, precariq; maiores vestri instituissent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus & ad omnem libidinem agerēt. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iam pridem Italia, & nunc per vrbem etiam multis locis esse, non

fama

fama modo accepisse vos, sed * crepitibus etiam, vlulatibusque nocturnis, qui persouant tota vrbe, certum habeo. Cæterùm, quæ ea res sit, ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciuiam credere esse? & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa milia hominum esse, ilicò necesse est exterreamini, nisi adiunxero, qui qualesque sint. Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, cæterùm incrementum ingens virium habet, quod indè plures fiunt. Maiores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus edictus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, fortè temere coire voluerunt: & vbicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares, sciatis: non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuuenes, milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obscœno sacrario eductis arma committenda? hic coöperti stupris suis, alienisque pro pudicitia coniugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent? minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Republ. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex vno illo sacrario scitote ortũ esse. Nec omnia in quæ coniurauerunt edita facinora habent,

* Strepitibus.

adhuc priuatis noxiis, quia nõdum ad Rempublicam opprimendam ſatis virium eſt, coniuratio ſeſe impia tenet. Creſcit & ſerpit quotidie malum: iam maius eſt, quàm capere id priuata fortuna poſſit: ad ſummam Reipublicæ ſpectat, niſi præcaueritis, Quirites. Iam huic diurnæ legitimæ ab Conſule vocatæ par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli vniuerſos concionantes timent: iam vbi vos dilapſi domos & in rura veſtra eritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſalute, ſimul ac veſtra pernicie: tum ſingulis verbis vniuerſi timendi erunt. Optare igitur vnuſquiſque veſtrûm debet, vt bona mens ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non ſuum iudicet eſſe. Ne quis etiam errore labatur veſtrûm quidem, non ſum ſecurus. Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt quam praua religio. Vbi deorum numen prætenditur, celerius ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis diuini iuris aliquid mixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta Pontificum, Senatuſconſulta, aruſpicum denique reſponſa liberant. Quoties hoc patrum, auorumq; ætate negotium eſt magiſtratibus datum, vt ſacra externa fieri vetarent? ſacrificulos, vateſq; foro, circo, Vrbe perhiberent? vaticinios libros conquirerent? comburerentque? omnem diſciplinam ſacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Iudicabant enim prudentiſſimi viri omnes diuini humanique iuris, nihil æquè diſſoluendæ religionis eſſe, quàm vbi non patrio, ſed externo ritu ſacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus ſum, ne qua ſuperſtitio agitaret animos veſtros, cum demolientes nos Bacchanalia, diſcutienteſque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Deus propitiis volentibuſque ea faciemus: qui quia ſuum numen ſceleribus libidinibuſque contami-

nari indignè ferebant,ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt, nec patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur,& opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandauit: non ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur: vigiliarum nocturnarum curam per vrbem minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoq; æquum est,quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit,quod imperabitur impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

CONFIRMATIO, SIVE ASSEVERATIO: quæ Græcis κατασκευὴ dicitur.

Confirmatio, Vel Asseueratio, est proposita rei comprobatio. * *Confirmanda Verò sunt, quæ neq; prorsus manifesta sunt, neq; omninò fidem, Vt fieri poßint, habent, sed quæ medium ordinem seruant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs, Vtentur. Primùm enim laudent eum, qui dixit: quod confirmandum est: Deinde rem exponant: Postea contrariis eorum, quæ diximus, comprobent ipsum.*

	Obscuro		*Manifesto*
	Incredibili		*Probabili*
	Impoßibili		*Poßibili*
Pro		*quidem*	
	Repugnante		*Cohærente*
	Indecoro		*Decente*
	Inutili		*Conferente.*

Sanè hæc quoq; exercitatio, omnem Vim artis intra se complexa est.

* *Huc locum ita nos restituẽdum putamus. Cõfirmanda Verò sunt, non quæ prorsus manifesta sunt, Vel quæ omnino fide, Vt fieri possint, non habent, sed quæ &c. quod ex Quintil intelligere licet, lib. 3. cap. 6.*

CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verisimilia esse, quæ de Daphne referuntur.

Exordium à laude dicentium.

*Aliàs * instincti.*

*Poetas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunque canunt Poetæ, Musis * instructi profundūt, quidni plane Musis bellum indicit, qui Poetarum reprehendere conatur inuenta? Ego quidem omnium Poetarum sententiā comprobo, illius autē maximè, qui Daphnen ab Apolline esse amatam, sapienter protulit. Sed quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne inquiunt, è Terra nata est, & Ladone.*

Expositio rei à manifesto.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nōne rebus omnibus aqua & terra sunt origo? Nonne semina rerum [illegible] elementa præbent? Si vero quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirum Daphne eisdem orta est, quibus omnia principiis, Ladone & terra, genita scilicet inde, vnde cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes: Rectè quidem. Quæcunque enim primo è Terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producuntur, & primo velut natiuo, proprioque conspicua decore, pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus speciosissimis tempore accidunt: quæ vero recens nata primum apparuerunt, ea formosissima, veluti quæ nullum adhuc decoris sui damnum passa sunt, blandissime oculos nostros morantur. Recte igitur Daphne forma præstabat primùm ex Terra procreata.

A probabili.

Ob cuius admirandā pulchritudinem Pythius amore captus est, non iniuria. Quicquid enim in terris est, quo res vllæ sunt conspicuæ, atque admirandæ, id omne à Diis ipsis tributum est. Si vero bonorum omnium amabilis inprimis est pulchritudo, quid mirum si iucundissimum Deorum munus, Deum quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore prosequuntur.

Con-

Conabatur autem amans Deus suo desiderio mederi: Sic enim res habet: Virtutes non sine labore comparātur, & opus est sudore, quisquis eas assequi velit. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen desiderans amicam comprehendit. Ingens enim est virtus, nec ad extremam ipsius metam quisquam potest peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non Terram scilicet, nec Deorum maiestatem vanis commentis dehonestantes, sed virtutis ostēdentes naturam, vt Apollo sit qui virtutem quærit, ipsa vero virtus Daphne. **A possibili.**

Fabulæ Daphnes Explicatio.

Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim quæcunque sunt mortalem sortita naturam, ad ea, vnde orta sunt, festinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata. **A cohærēti.**

Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumque opus terræ proprium, vt in hanc omnes cadant, & arbores ab ea nascantur. **A decenti.**

Procreatum autem arbustum Apollinis honori dicatum est: Dij enim extra prouidentiæ suæ complexum ne arbusta quidem reliquerunt. Sed coronantur è natis, & primitiæ prodeuntium e terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atque symbolū. Hoc autem conueniens puto. Daphnen enim poetarum multi σωφρόνην, id est, temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit. **A cōferenti.**

Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neque enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus, quas ob res poetas admiror, & laudo, ipsum veneror carmen. **Conclusio.**

SCHOLIA.

Confirmationem Græci vocant κατασκευὴν, quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus ad Hebr. 9. Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη, ἡ πρώτη ἐν ᾗ τε λυχνία, &c. id est, tabernaculum constructum fuit: prius, in *Quintil. lib. 2. cap. 4.*

quo lucernæ. Eſt & probare, & confirmare. Vnde κατασκευή, probatio, aſtructio, demonſtratio, item ſtructura vocatur ab Halicarnaſſeo, hoc eſt, opificium Rhetoricorum, & artifex compoſitio.

Quiſquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur ποιηταῖς ἀντιλέγων, αὐταῖς ἀντιλέγειν δοκεῖ ταῖς μούσαις. Vnde locum hunc ſic alii vertunt: Quiſquis vatibus contradicit, ipſis Muſis videtur contradicere.

Muſis instincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit, Muſarum & muſicæ nomẽ deductum ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, id eſt, inquirere: ſi quis enim vult Muſis familiaris eſſe, ei opus eſt indagine, & ſtudio ſapientiæ. Etenim qui ad Muſas aſpirant, opus habent non parua inquiſitione atq; labore. Vnde Propertius, lib. 3.

Non datur ad Muſas currere lata via.

Muſis autem inſtinctos ait, hoc eſt, diuino furore concitatos, & impulſos. Diuinum enim poëtarum genus eſt, atque Diis agitur, vt ait Plato de legib. 3. Idem de furore poëtico: Non arte, inquit, ſed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poëmata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis adflationem: quẽ Budæus de Aſſe primo, interpretatur vim dicendi, & ſcribendi diuinitus inferuefactam. Hanc libro primo de raptu Proſerp. Claudianus intelligens, inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congeſta iubet. greſſus remouete prophani:
Iam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit, & totum ſpirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouidius 6. Faſtorum reſpiciens, ait:

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio:

Eſt

Est Deus in nobis, sunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. Græcismus est, πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ διός. Hoc est, per Deos, per Iouem.

Superabat facie, &c. Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium est, quin Apollinem potuerit in amorem sui solicitare. Certè pulchritudinem Aristoteles dicebat quauis Epistola efficaciorem ad commendandum. Theophrastus silentem fraudem appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis soleat contingere. Carneades dicebat, ἀδορυφόρητον βασιλείαν, id est, regnum absque satellitio. Meminit Eras. Apophtheg. 6. Sunt qui pulchritudinem in tria distinguunt: aliam referunt laudabilem esse, vt formosam faciem: aliam vsui deseruire, vt instrumētum & domum, quæ præterquam quod speciosa sunt, vsibus nostris commoda etiam sunt. Tertiam legibus studiisq; constare, eamque humanæ vitæ commodis maximè consulere. Cuius meminit Diogenes Laërtius lib. 3. de Vitis Philosophorum. Hæc in æternum perdurans omnium est preciosissima. Vnde Ouid. 3. Tristium eleganter ait; *Pulchritudinis vis & efficacia.*

Nempe dat, & quodcunq; libet fortuna, rapitq;, *Pulchritudo caduca.*
Irus & est subitò, qui modo Crœsus erat.
Singula quid referam, nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingeniiq; bonis.

Multæ mutationes, &c. Hoc est, pulchritudo recens producta peramabilis est, temporis autem cursu vitiatur: hinc pulcherrimè Ouidius de Arte amandi 2. ait:

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos
Fit minor, & spacio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.

Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & astrue formam,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem tertio tristium ad filiam Perhillam.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Iniicietque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Hunc locum restituendũ admonuimus.

Notabis obiter, Aphthonium iuxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri possint, non habent. Et Quint. lib. 5. cap. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus cõfidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in vndis educari, aut in mediis terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas causas incidunt, hîc seorsim, quasi per lusum, tractatæ, vt in his iuuentus exercita possit ad veras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ Dij donant, &c. Sic argumentatur:

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed
Deorum munus amplectitur:
Pythius amat pulchritudinem:
Ergò non hominum, sed Deorum munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c.

Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua Poetæ dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, teneramque puellam à Deo non fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatu visum relinquit, & ad allegoriam transit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur, non facilè comprehendit

dit eam, ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq́ aditum primò spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Mater excepit, &c. Etenim Terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit, sustinet, postremo complectitur gremio, vt Plinius ait lib. 2. cap. 65. *Terra omnium communis mater.*

Apollinis honori, &c. Triplicem, inquit, potissimum vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa, honorem & decus Apollini, Diis reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium insignem.

Primitiæ, &c. Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi prius τὰς ἀπαρχὰς, diis Sacerdotes immolassent. Vide Erasmum in prouerbio Μηδ' ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥέκτων ἀνελόντα ἔσθειν, μηδὲ λύεσθαι. *Primitiæ Diis debitæ.*

COMPARATIONIS EXEMPLVM paulò copiosius a Petro Mosellano tractatum.

Argumentum. Quod verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem sibi consciisse: confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priscorum hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cùm aliis rebus multis constat, tum vel maxime per hoc indicatur, quod quę eximię cuiusdã Philosophiæ documenta existimabant, ea nõ temerè literis mandabant, sed musica numerorum suauitate condita posteris legenda tradebant. Cuius laudis, ab *Dido.*

Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoque homines participes fierent, si quisquam alius, Virgilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerum imaginem in Ænea suo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel sequendum vel fugiendum esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim personis veros affectus repræsentare, id quod alioqui Poëtæ spectare solent, verumetiam vera pleraque admiscuit, inter quę verissima esse censenda sunt, quæ, vt ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium Regina, amoris impatientia mortem sibi consciscente, commemorat: grauiusne an iucundius, nec dum statuo. Narrat enim Æneam, parte classis naufragio amissa, Carthaginem in Africam delatum: vbi cum hospitio Didonis vteretur, reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam. Postremò amorem consuetudine mutua adeo confirmatum, vt cùm Æneam alio vocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, seque ipsa interimeret. Quid obsecro, apertius, probabiliusq; narrari posse? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia, vsitata sunt omnia, & iam multis consimilibus exemplis probabilia: nec vllum est verbum, quod mendacii suspicionem facere poſsit. Constat enim, Troia capta, Æneæ vna cum sociis domo profugi classem mari sursum ac deorsum iactatã. Constat Didonem fratris iram fugientem in Africam venisse, Carthaginem condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui, si Regina similibus casibus iactata profugum Æneam hospitio excepit? Si tanti Herois virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata est? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens? Deinde regalis luxus

De temporibus conditæ Carthaginis mire variant autores.

luxus ſtrepitu laſciua, & cui quod libuit etiam licuit? Poſtremò guſtatæ quondam genialis dulcedinis deſiderio iam dudum æſtuans, ac maritum ſibi deſtinans? Ipſe muliebris ſexus per ſe infirmus natura ſua lubricus eſt, & cùm aliis affectibus, tum vero maximè amoribus eſt obnoxius. Nam ij quanquam triſtem ferè exitum habent, tamen cùm ad ſe homines incautos inuitant prima ſpecie, mirum quantum ſuauitatis, quantum delitiarum, quantum mellis pollicentur. Et quid attinet hic exempla commemorare multarum, quæ non vt Dido ignoſcendo, ſed illiberali planè & pudendo amore ſuperatæ ſunt? Quis neſcit Paſiphaen, Cretenſis Regis filiam, tauri amore correptam inſaniuiſſe? Quis ignorat Clytemneſtram Ægiſti adulteri amore ſpollui, quàm Agamemnonis mariti laudatiſſimi principis triumphalem reditum expectare maluiſſe? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac maritali iure liberam, Reginam luxu barbarico diffluentem, Æneæ regii hoſpitis amore tactam fuiſſe? Sed datis Æneam Carthaginem appuliſſe, hoſpitio Didonis vſum, Didonem hoſpitis amore inflammatam. At flammæ eius tantam vim non fuiſſe, vt cùm Ænea ſuo potiri illa amplius non poſſet, tum vim ipſa ſibi attulerit, hoc vero incredibile vobis videtur? Quaſi vero non ſit tantus amoris furor, vt ad mortem [illegible] viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audiſtis Herculem ipſum fortiſſimum Heroem, quo nomine in Deorum numerum à ſuperſtitioſa antiquitate poſitus eſt, amoris impatientia incendium ſibi ipſi ſtruxiſſe? Et, qui affectus fortiſſimum viri pectus expugnauit; fœminam ad ſuam ipſius necem adigere non poterit? Vanum autem ſit hoc exemplum, niſi minores etiam affectus hoc à viris ſapientiæ opinione clariſſimis impetrarunt. Quis inter Philoſophos laudatior Ariſtotele? At is cùm, quamobrem toties ſe reci-pro-

Nupta enim quondam fuerat Sichæo.

Amores illiciti.

Amoris furor.

Hercules amoris impatientia mortuus.

ciprocaret Euripus, inuenire desperasset, ipso desperationis mœrore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepere? Non Cato Vticensis, superatarum partium ignominia, ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia ereptæ pudicitiæ dolore, ferrum in se ipsa defixit? Quid autem, quod & leuissimi affectus, nempe gaudii immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis Titi Liuii grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgo iactari prouerbium, amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quòd, qui huius sagittis sunt saucii, sine sensu vel mortis viuant, nihil revereantur neque parentes neque amicos, nihil exhorreant neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim Poëta fuit Virgilius & vulgare est, Poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, non quid, sed à quo quid dicatur attendere, perinde acsi dictorum factorumque veritas à dicentium scribentiúmue persona pendeat. Poëtam esse Virgilium non negamus, sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc vero contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant Poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura non nisi mendaciis adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti? imo quid Dauidi, & qui-

Cato Vticensis.

Liuius decad. 1. lib. 1.

Liuius decad. 3. lib. 3.

Amor vehementissimus omniũ affectuum.

Cupido cur cæcus pingatur.

& quibusdam aliis, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana vario carminum genere contexuere? Erant ergo qui veri fidem Poëtis detrahunt, inprimis Virgilio, vt quem cum alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, post hæc non nisi impudentissimus negare possit quisquam.

ALIVD CONFIRMATIONIS *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Verum esse quod Herodotus scripsit, Arionem Fidicinem à Delphino Tænarum deuectum. *Arion.*

Iniquus rerum æstimator, & ad faciendam iniuriam natus videri potest, qui mendacii coarguere audeat Herodotum. Cuius historiæ magna semper cum voluptate atq; commodo sunt lectæ. Quem dulcem & candidum acerrimi vir iudicii Quintilianus prædicat. Huius vel vnius censuram longe pluris, quam iniqua multorum Zoilorum iudicia, facere merito debent omnes studiosi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidissima, sic verissima esse, maximè, quæ super Arione conscripserit. *Exordium ab autoris laude.* *Lib.10. ca. 1.*

Citharœdum Arionem multas arte Musica diuitias contraxisse memorat, eumque ab inhiantibus prædæ nautis Corinthiis in mare desilire compulsum, cecinisse. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, & cum preciosis vestimentis, atq; cithara saluum in terram Laconicam deuectum. *Ab expositione.*

Satis admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenii esse, cui subobscurum videatur Citharœdum ditari, maximè eum, qui in summo precio habitus ob singularem artis Musicæ cognitionem, oculos omnium in se conuerterit, qui non delitiis diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus fuerit, amans patriæ, & amicorum, ad quos redire, vt copia sua illorum inopiam sub- *A manifesto.*

subleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius est, nautas hominum eiusmodi sentinam esse, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non horrescant. Delphinos autem placidissimos hominum amore capi, atque gestatores per amico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est nouum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à Delphino puerum, qui vbi cum aliis ex palæstra ad mare processisset, natabat, natanti autem ex pelago Delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias lib. 1. memorat; Melicertam in mare cadentem, susceptum à Delphino & vectum vsque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperta satis videbuntur, paulo post adiiciam, quibus intelliget longe planiora facta.

Nauta scelератissimi.

Melicerta.

A credibili.

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominem in supremo capitis periculo summoq; luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunę truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æstimare solitum: vt non immerito Horatius dixerit:

Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Cur igitur a fide alienum videatur, aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu se velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta, quo viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus Philosophico studio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus est.

est. Nam cum frigerent ei præcordia; Debemus, inquit, o Crito, Gallum Æsculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à belua, & eadem velocissima, potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum Delphini repandum esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atq; impulsu tutum consedisse. Ignorant Delphinum non tantum hominis amicum animal, verum & Musica arte mulceri, symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono capi. Hominem non expauescit vt alienum, pro voce gemitus humano similis, obuiam nauigiis venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe, Lucrinum lacum inuectus Delphinus, pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itãtem, cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, alexisset, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, pastusque è manu præbebat ascensuro dorsum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero subinde ad consuetum locum ventitans, tristis, & mœrenti similis ipse quoque (quod nemo dubitauit) desiderio expirauit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, ferensque se tractandum, & alludens natantibus, impositosque portans, vnguento perunctus à Fauiano Proconsule Africæ, & sopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusque similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menses mox reuersus, in eodem miraculo

A possibili.

fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Cariæ memorantur, cuius amore captus Delphinus, dum abeuntem in littus auidius sequitur, in arenam inuectus, expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni Sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitii fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam nomine, similiter maria perequitantem (cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, Delphinumque causam lethi fatentẽ, non reuersum in maria, atq; in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochii & Tarentini de pueris Delphinisq; narrant: quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artis interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus eblanditum, vt prius caneret cithara, congregatis cantu Delphinis, cum se iecisset in mare, exceptum ab vno, Tænarumq; in littus peruectum, vt ait Plinius lib. 9. cap. 8. Plura apud Plinium lib. Epistolarum 9. ad caninium. Eadem habet Gellius lib. 7. cap. 8.

A consequenti. Quare non hiulca, nec dissoluta videãtur Herodoti scripta, veluti puluerem (vt aiunt) oculis offundentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum cecinisse, præclarumque virtutis suæ specimen, atq; documentum dedisse. A musices item amatore Delphino citharœdum per maria vectum, incolumemq; conseruatum.

A decore. Iam inter vehendum quid magis Arionem decere potuisset, quam grati animi specimen exhibere, atque animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid Delphino magis conuenire, quã quod cũ hominib. habere gaudet amicitiæ fœdus ipsis rebus comprobare, officioque vehendi gratiam, quam optimè nouit atque potuit, referre? Testimonio

sit Coeranus ille Milesius, qui Delphinum a piscatoribus captum iam interficiendū precio redemptum, mari reddidit. Postea naui, in qua Coeranus erat submersa & omnibus necatis, ab eodē Delphino cōseruatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo, ac in littus elato, Delphinorum agmen apparuit non procul, tanquā funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus. *Coeranus.*

Quod si præsentis historiæ memoratu dignissimæ nullus alius esset vsus, aut commoditas, tamen magna satis illa quod non solum minimarum, verum etiam maximarum bestiarum naturas scrutati, nos discamus ipsum rerum conditorem Deum Opt Max. in suis operibus admirari, atq; in mirabilibus eius exercitiis glorificare. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est vel ingenium, qui contemplatus formicarum, aut apum naturas, non admiratur ipsum creatorem? Et qui considerans docilitatem, clementiam, & intellectum in Elephantis, atque Delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obseruantiam? Deinde iudicii sanioris adolescens, cum perpenderit, tantam in bestiis mansuetudinem, statim colliget, se, cum homo sit, humanitate singulari præditum, hominemq; non homini lupum esse debere, secum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantum in suo genere probe viuere, sed etiam dissimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quam hominis. Bruta congregati videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At hercle plurima homini sunt ex homine mala, vt Plinius ait, lib. 7. *Ab vtili.*

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumq; memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta velut Apollinis oracula sint futura. *Conclusio.*

ALIVD CONFIRMATIONIS *exemplum.*

ARGVMENTVM.

Verum esse, cum remigibus grunnisse Elpenora por-cis.

Exordium à laude. Cùm in Poetis numen quoddam effulgeat, & eo-rum spiritus sedibus æthereis veniat, quis tam impu-dens vitilitigator, qui maledictis audeat illos proscin-dere, diuinosque homines genuino dente mordere? Ego certè vates vt sacros veneror, & exosculor eorum scripta, maxime quæ memoriæ prodiderunt de Elpe-nore.

Ab expositione. Quàm pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocul- transformatum?

A manifesto. Et puero perspicuum est καὶ τυφλῷ δῆλον, id est, & cæ-co clarum, beluinis moribus, ac ingenio ferino prædi-tos homines, ab omni humanitate atq; ratione vacuos in brutorum animalium naturas transire.

A credibili. Ratio præstantissima hominis pars est, atque lumen vnicum: quam si libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæso, nisi sub humana specie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum, fe-

A possibili. rarumq; animalium numero habetur, quisquis est fe-rinis voluptatibus præuinctus.

Vinum, dolosus luctator. Temetũ enim ex eo appellatum est, quod tẽ-tet atque labefactet mentem. Cùm dolosus luctator vinum, non modo pedes so-leat constringere, sed etiam omnes animi vigores pro-fligare, atq; mente captos tenere, vt ab antiquis signi-ficantissimo vocabulo temetum sit appellatum. Præ-terea, cùm animi clauo cupidinis transfixi, rationis o-mnis expertes euadant, cur, quæso, Elpenor ad pocul- & libidinem procliuis, sub hominis figura porcus, ho- est, ratione carens animal esse non potuit?

Sus gaudet volutabro luti, fœdus (vt Elpinor) ho-

mo vo-

mo voluptates beluinas sectatur,ac porcinam vorandi auiditatem, cumque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gellium lib.19.c.2.

Porci natura maximè quadrat in libidinosos & ebriosos, quos prouerbio porcos Acarnanios vocant, qui sensus tantum cum bestiis communes habent, in pecudes sua sponte conuersi per libidinem, & quam Seneca vocat insaniam voluntariam,ebrietatem. *A decenti. Ebrietas insania voluntaria.*

Iam, quæ commoditas ex præclaro isto Poëtarum figmento promanet, audi. Elpinor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum atq; virtutis studiosos, vt pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora,non secus atq; Helotarum Spartiatarum vnum detestantes,turpissima libidinis & ebrietatis crimina deuitent.Illud Virgilii semper fixum in pectoribus habentes: *A conferēti.*

Compedibus Venerem,vinclis constringe Liaum,
Ne te muneribus perdat vterque suis.

Merito igitur honore prosequi debemus,vt alia, sic præsentia de Elpenore scripta Poetarum,quos non iniuria sacros,& diuûm curam Ouidius appellauit. *Epilogus.*

EXEMPLA Variis ex autoribus multa consimilia, & ingenii & styli exercendi gratia, poteris colligere atque iuxta præscriptos ab Aphthonio locos,tractare, vt:

Verum esse, quòd Horatius Cocles armorum pondere grauatus, Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius lib.2.ab Vrbe.Valerius lib.3.cap.2.

Item: verum esse, quod M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab V.C.7.Valerius lib.8.cap.16. Gel.lib.9. cap.11. vel etiam falsum esse,ex Quint. lib 2.cap.4.

LOCVS COMMVNIS,

ΚΟΙΝΟΣ ΤΟΠΟΣ.

Locos communes primo tractarunt, Protagoras, Gorgias, Prodicus, Trasymachus, & Quintil. lib. 3. cap. 1. Ii autem magnam vim afferunt animis: Iudicũ, teste eodem Quint. lib. 1. cap. 13.

Locus communis est oratio, bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autẽ est communis, quod omnibus, qui ei rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atq; congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxiis aptatur. Deuterologiæ, id est, argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis nõ habet procœmium, attamen iuniorum exercendorum causa, quandam procœmij formam licebit fingere, cui subdere capita: Primum ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites, aut exasperes. Posthanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in maius extollas. Postmodum collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digressione vitam præteritam, in criminum suspicionem deuocabis, deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem huius praexercitationis, pones capita finalia:

Legitimum,
Iustum,
Vtile,
Possibile,
Honestum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMmunis contra tyrannidis affectatorem.

PROOEMIVM PRIMVM.

Quemadmodum legibus constitutum est, ipsaq; apud nos

nos iudicia cēsuerunt, legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quod si præsentis liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnā remittere posset, cum vero elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustum certe fuerit, insecuturæ tyrannidis initium præsenti delicto condonari.

Secundi Prooemii Forma.

Ex aliorum absolutione reorum non magnum fortasse Iudicibus periculum fuerit emersurum: Verum si Tyrānus abierit impunitus, certum est, ad ipsos Iudices præcipuum discrimen deuolutum iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerum Tyranni. *A cōtrario.*

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solum, quod in præsentia est, contēplatione mentem habere defixam, virtutis, seueritatisq; maiorū nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animoq; proponere sententiā, qui nobis velut maximum incōparabileq; munus, Remp. omni dominatione vacuā, solutamq; reliquerunt. Optime quidem illi, atq; rectissimè. Quādo enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se, diuersamq; hominibus præbet: Proinde mentes quoq; hominum ad rectè, secusq; agendū multiplici flexu trahuntur. Hinc inæqualitati fortunæ legum æqualitatē opposuerunt, institueruntq; Remp. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiusq;, nunc extollentem, legum constantia æquaret, essetq; in ciuitatibus lex correctio malorum, quæ fortuna patrasset. *Breues, & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget Q. Curt. lib 3.*

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potius sceleratissima secum consilio instituit, vt Rempublicam deleret, taliaq; secum disserebat: Quorsum hoc ergo, per Deos immortales? Supra omneis positus, omnibus me patiar æquari? Frustraq; permitto cumulare diuitias mihi fortunā, *Ab expositione.*

si eadē, quæ vulgus, faciam? eadē ferā? & collecti pauperes iudicat, quodq; multis videtur, id mihi tāquā lex obseruādū erit? Quousq; ergo hæc? Quis mod⁹ erit, aut horū quæ liberatio? Occupabo arce & pessimè perituras longè abigam leges, eroq; reliquis ego lex potius, quàm reliqui mihi. Hæc ipse secum reuoluebat, nondum vero votorum suorum finem assecutus: obstitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergò? non iniquissimum est, si propter ea, quæ frustra conatus est, summam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conseruari?

A comparatione. Sceleratus est homicida, sceleratior tamen multo Tyrannus. Ille enim vnum, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. Quanto ergo minus est, parum offendere, aut vnum necare, quàm omneis occidere, tanto minus est homicidæ malum, q[illegible]àm atrox Tyranni crimen.

A sentētia. In aliis autem reis euenit plerunq;, vt tametsi grauissima admiserint, mētem eximant delicto, animoq; defendantur. Solus autem Tyrānus fiduciam non habet, vt inuitū se dicere queat tātum scelus suscepisse. Itaq; si inuitus tyrannidē fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verùm cùm ante rem attētatam ipse multum secum diuq; deliberauerit, quomodo iustum cuiq; videbitur, culpa carere ipsum, qui ante opera mente quoque factus est Tyrannus.

A digressione in coniecturalem causam. Alij ergo, quicunque in ius vocātur rei, præsentis solum criminis rationem reposcūtur, & propter prioris vitæ rectè facta sæpius absoluūtur, præsentibusq; delictis ignoscitur. Solus vero Tyrannus vtriusq; temporis iudiciū subeat oportet. Liquet enim quàm immodestè atq; immoderatè vitam præteritam, & quàm crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaque vtrorumque det pœnas, & eorū quæ antè, & eorum quæ præsentis sceleris conatu deliquit.

Ab exclusione misericordiæ. Libet autem videre cuius preces, præsenti ipsum discrimini sint exemptura. Liberi nempe? Verū cùm supplicantes

tes vobis, flentesq; illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos respectu moueri multo rectius est, quàm liberorũ ipsius. Illos enim sperata dominationis fuerat relicturus hæredes, leges vero, quod iudicandi, decernendiq; de ipso potestatẽ habetis, præstat. Itaq. per quas, quod Iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiam ferre.

Si enim rectè leges iubẽt eos, qui patriam in libertatẽ asserunt, honoribus afficiẽdos esse, necessario relinquitur, eos, qui in seruitutem redigere conantur, esse puniendos. *A legitimo.*

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit. *A iusto.*

Quod si Tyrannus occubuerit, id magno vobis vsu futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi leges erit. *Ab vtili.*

Facile autem & expeditũm erit, de ipso sumere supplicitũ. Neque enim quemadmodum ipse ad asserendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad opprimẽdum ipsum auxiliis opus habetis. Sed sufficiet (iudices) sola vestra sentẽtia, cuius cum à Repub. ius, potestatemq; acceperitis, pulcherrimum quoque erit, pro Reip. salute ipsam experiri. *A facili & possibili.*

Qua facili cognitione totam hanc præsentem tyrannidis potestatem auferetis. *Ab euenturo conclusio.*

SCHOLIA.

Locus communis, &c. Principio loci cõmunes sunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vsum rerum humanarum & literarum cadunt, vt fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, temperantia, & his contraria, vt ait Melanchthon primo Rhetoricorũ. De quorum vsu optimè scripserunt, Rodolphus Agricola in Epistola de ratione studii; Et Erasmus 2. Copiæ.

Sunt item, qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, ma- *Locus communis.*

lorum non oportere misereri: illorum misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

ITEM: communes loci cum accusatorum, tum defensorum, A testibus contra testes, à quæstionibus cōtra quæstiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra: de quibus Cicero ad Herennium 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

ITEM: communes loci (de quibus potissimum Aphthonius loquitur) sunt, quibus citra personas in ipsa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem; vt ait Quintil. lib 2. cap. 4.

Communes autem dicti sunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad vniuersos criminis reos offerantur necesse est; vt ait Trapezuntius.

Argumentans, &c. Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina, quæ sceleratis insunt: illic per conquestionem misericordia captatur, hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debeat, ostēdit Cicero in fine libri 2. ad Herennium.

Deuterologia, &c. Agricola secundam rationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primo noxii manifestantur, & conuicti, suppliciis digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex mediis iudiciis

Lib. 2. cap. 4. esse. Et Priscianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit, sed rei conuictæ, & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium sit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non sunt aliud, quàm maiores ratiocinationum propositiones, vt quæ in proditorem, in

vene-

veneficum, adulterum, sicarium dicuntur. Cum volumus enim probare, Cælium damnãdum, ostendimus veneficum eum esse: quod vbi explicatum est, quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi maior? Veneficus est damnandus.

Epilogo similis, &c. In Conclusione, præter enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos a Cicerone communes instigationis auditorum augendique criminis causa sumitur: Hac item per locos suos commouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus, λόγον αὐξητικόν Græci. *Illa Amplificatio; hac commiseratione.*

Res enim nota est, &c. Hoc est, postquam forma quædam procemii fuerit posita, & a contrario locus, tum subiunges ἔκθεσιν, id est, expositionem, vt auditorem in odium maleficii rapias, ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum antea crimen.

In maius extollas, &c. Hoc est, flagitium in quod fueris inuectus, ostendes longe grauius esse, atq; atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.

Sententiã vel mentem, &c. Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt supra dictum est, vocauerũt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mẽte conceptum, atq; voluntatem quoq; significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiamus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consiliis reus ad maleficium accesserit. *Sententia.*

Coniecturali, &c. Coniecturam a coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem appellatam ait Quintilianus lib. 3. cap. 7. Hinc coniecturalis causa, cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuiditque in causam *Coniectura.* *Coniecturalis causa.*

ſam & in vitam: illa per ratiocinationem, hæc ex ante factis ſuperſtitiones adminiſtrat.

Miſericordia excluſionem, &c. Ἐλέȣ ἐκβολὴν, amouẽdam ait miſericordiam eſſe, & neminem iuſtum oportere malorum miſereri.

Tyrannus. *Leges nullæ, &c.* Tyranni periphraſis eſt, in quem præſens hic locus communis eſt inſtitutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in ſubditos poteſtatem habens. Vnde Virgilius in 7. Æneam ſuum, quem pium ſemper eſſe voluit, Tyrãnum dixit, inquiens:

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

Poſtea viribus imperij per ſuperbiam cœperunt abuti: vnde Tyranni nomen ad eos reſtrictum eſt, qui per inſolentiam abutuntur imperiis, & Remp. opprimunt, rediguntque in ſeruitutem. Cùm his (inquit Cicero Officiorum 3.) nulla nobis eſt ſocietas, ſed potius ſumma diſtractio. Omne hoc genus peſtiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum eſt, &c. Idem 2. Philip. Satis eſt viris fortibus didiciſſe, quam ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, Tyrannum occidere. Idem pro Milone: Græci homines Deorum honores tribuunt iis viris, qui Tyrannos necauerunt. Quæ ego vidi Athenis, quæ aliis in vrbibus Græciæ, quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur, &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnaſio ponatur. Cuius meminit Quintilian. lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. Aphthonius δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τȣ̃ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προηγμένων λογιεῖσθε γνώμας. Longè, inquit, diligentius, & exarctius (mea ſententia) iudicaretis in

re præ-

te præſenti, ſi maiorum noſtrorum iudicia ante oculos veſtros ponere velletis. Iudices nimium indulgentes ac remiſſos arguit. Maiores autem è contrario diligentiores aſſerit enituiſſe. Illos pati Remp. opprimi, hos in libertatem adſeruiſſe, & legum iuſtitiam oppoſuiſſe iniuſtis fortunæ impulſibus ad maleficia. Eſt enim locus à contrario.

Fortuna varietate ſua, &c. Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quam deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium ſolam vtramque paginam facere credebant, & omnes caſus humanos adſignabant illi, vt hominum mentes impellenti, nunc ad maleficia, nūc ad virtutum ſtudia. Vnde Quintus Curtius lib. de rebus Alexandri inquit: Etiam naturam plerunque fortuna corrumpit. lib. 8. Quis neget eximiam quoque gloriam ſępius fortuna quam virtutis eſſe beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus inſtitutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Fortunæ. Hinc illud Hor. lib. 3. car. od. 29. Fortuna ſæuo læta negocio, Ludū inſolentem ludere pertinax, Tráſmutat incertos honores, Nunc mihi, nunc alij benigna.

Attentatam rem, &c. Id eſt, Miſericordiam Tyrannus mereretur, ſi peccaſſet imprudenter, & incōſulto: ſed cùm factus ſit ſtudioſè, atque dedita opera Tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet eſſe veniæ ſpes, nec ignoſcendi facultas parata.

Inuitum ſe dicere, &c. Hoc eſt, crimini ſuo nihil poterit prætexere, non dicere, quod inuitus, vel per imprudentiam ſcelus ſuſceperit. Et in teſtamento veteri legimus iis vrbem profugii paratam fuiſſe, qui neſcientes aliquem percuſſiſſent, vt ſi ferrum in ſylua manum ſuccidentis ligna fūgerit, & occiderit hominem. Deut. 19.

Liberorum ipſius, &c. Hoc eſt, filiorum atque filiarum. Vide Gellium lib. 2. cap. 13.

Quarum reſpectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπισυγκεῖν, id eſt, ſuffragia ferre. Multo iuſtius eſt, inquit, pro legibus

gibus suffragia ferre, easq; defendere, quam Tyrannorum liberos fauore prosequi. Illarum enim beneficio iustitia floret, & Iudices libere sententiam pronunciant, sed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas e medio tollitur.

LOCVS COMMVNIS IN VILlarum ac Vrbium incensores.

Exordium. Incendiarij. Hominum impiorum nulli grauioribus suppliciis afficiendi sunt, quam ii, quorum maleficio contingit, vt funditus per incendia pereat, quod a iustitia suum vnicuique fuit attributum.

A cõtrario. Quorsum attineret Deorum clementia datas esse facultates, si liceret impune maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omnino flammis abolere?

Ab expositione. Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quam omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasq; domos eiulationibus querulis complere, vrbes incensionibus, internecione ciues, vastitate regiones, ruina crudelissima Respub. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere non potest, flammis absumere?

A comparatione. Quibus longe mitiores sunt fures, aut sicarii. Hi vnius atque alterius bona diripiunt, aut, rerum inopia protrusi, vnum aliquem occidunt; at illi Resp. omnes euertunt, & vniuersa tollunt e medio.

A sententia. Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, imprudentiæ iusta est deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consulto maleficia susceperunt, ac sua sponte propter lucellum, omnia immaniter excusserunt sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A coniecturali digressione. Cum vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis, Iudices, iniuste facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonã fru-

ſtugem peruenturi ſunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit aſſidua peccandi conſuetudo. *Eſt enim cõſuetudo natura ipſa potentior.*

Quis poterit iſtorum miſereri, quos non publicus luctus ad miſericordiam traxit, non tot matronarũ ac puerorum eiulatus flexêre, non tot virorum ſingultus atq; calamitates maximæ permouere, nedum a teterrimo crimine potuerunt deterrere? *Quintil. Curt lib.5.*

Ab excluſione miſericordiæ.

Fas & iura ſinunt, voluntque vt ij pœnas ſe dignas exoluant, qui iuſtitię leges violando crudeliter vniuerſam Rempub. afflixerunt, fortunaſq; omnium irreparabili damno funditus perdiderunt. *A legitimo.*

Quis tam peruerſi Iudicii poterit eſſe, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atq; pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantiſque ſuppliciis excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia? *A iuſto.*

Sumpto de ſceleratiſſimis hominibus ſupplicio fiet, vt Reſpubl. liberata poſſit reſpirare: item boni ciues, quibuſcunq; rationibus valuerint, ſua tecta reſtaurare, & in meliorem, aut ſaltem priſtinam conditionem, atque dignitatem reſtituere. *Ab vtili.*

Tanta vobis, Iudices, eſt diuinitus conceſſa poteſtas, vt circa magnum negocium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure veſtro Remp. afflictam ſuffulcire poſſitis, & in libertatem aſſerere. *A poſſibili.*

Nihil magis poterit Iudices æquiſſimos decere, quã rerum publicarum hoſtes opprimere. Nihil magis glorioſum æſtimari, quam proſpicere, ne quid damni boni ciues capiant. *Ab honeſto. Hoc enim eſt proprium eius officiũ, qui ad Reip. adminiſtrationem accedit.*

Poſtquam pœnas de reis hiſce dignas ſumpſeritis, feneſtram criminibus reliquis clauſuri eſtis. Nam eorum exemplis multi deterriti ceſſabunt à peccãdo, qui alias ad nocendum promptiores ſunt futuri. Reſipiſcent multi, vbi cognouerint mala conſilia conſultoribus peſſima cecidiſſe. *Ab euẽturi.*

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in ebrium.

Exordium. *Ebrietas.* In Republ. vestra, Iudices, prudenter instituta non ferre soletis, vlla etiam leuia crimina, quanto minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatq; corporum & animarum pernicies certa.

A contrario. In homine rem præstantissimam nouimus esse rationem, bonamque valetudinem, vtrumq; obnubilat, imo disperdit fœda temulentia, vtrumque conseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

Ab expositione. Tolerabilior rei præsentis esset causa, si vino rarius sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, qui cum bestia quotidie cothonissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitum reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione. Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri: pestiléctissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quod animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauere vinum, ex eo, quod tentet, atq; labefactet mentem.

A sententia. Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt: ebriosi sponte sua rapiuntur ad male faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quã voluntariam insaniam. Epistolarum 12.

A vita antecedente. Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui

qui præteritam turpissime traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desiit ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia sunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidentia signa. Vide Plinium lib. 14. cap. vltimo.

Puteo argenteo se ingurgitare. Incontinentia incommoda, Vide ex Socrate apud Xeno. Memorab. 1.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consulto facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiam: quod facit ebriosus homo, cuius turpissima flagitia sine vlla misericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentē editis reliquos a peccando deterrere.

A misericordia exclusione.

Cum, iuxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio, prauiq; depulsio, rectissime feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen e medio tuleritis: quo facto, vitiis omnibus repurgatam Rempub. estis habituri.

A legitimo.

Vos ideo magistratu fungimini, & gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quam si fortiter officio vestro functuri, in bestiam hanc ebriosam grauiter animaduerteritis. Nec erit quod ab illo vobis metuere debeatis, cum neminem sui criminis defensorem habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, vinoque debilitatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non solum Reipublicæ vestræ futurum est vtile exemplum, atque salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio prosequitur ebrietatem. Vnde apud Esaiam inquit: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis, &c.

A iusto, honesto, vtili, possibili. Gladios cur gerant magistratus.

Sed non opus oratione longa vobis, quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, nec leui supplicio tollendum.

Epilogus.

IDEM ARGUMENTUM VENUSTIUS

stius ac copiosius tractatum a Petro Mosellano.

Vereor plurimum, ne qui sobrii sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi superuacaneam rideant: dicent enim sobriis castigatione hac nihil opus esse: ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirum quod vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrii animus nullis monitis excitari posse videatur. Quanquam autem optabile esset, non sæpe operam ludi, in corrigendis iis qui in vitiis suis sic obduruere, vt omnem medicinæ spem excludant. tamen quia sunt, qui certis interuallis ex tanti mali sopore expergefacti, ad se redeunt, seque sanabiles per hoc, quod morbum subinde agnoscant, præbent, vel horum gratia quanta sit in hoc vitio pernicies, paucis ostendam. Nam vt pulchrius nihil est homine sobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monstrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neq; pes neq; manus satis suum officium facit. Principio mirari succurrit Græcorum prudentiam, qui suæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quamque ingens bonum sit sobrietas, satis declarant. Siquidem vt ostenderent mentem humanam in sua dignitate consistere sine sobrietate non posse, virtutem hanc insigni vocabulo σωφροσύνην nominauere. Quid enim aliud sonat σωφροσύνη, quam mentis conseruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus sit sublimior censenda. Quanquam autem Stoicorum disputatio est, qui vnam virtutem habeat, et & cæte-

σωφροσύνη.

cæteras non deesse: tamen in vsu vitæ humanæ sæpè compertum est, fortitudinem habuisse eum, qui amicitiæ iura non præstiterit. At sine sobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo suo construxit. Nam vt ea oculorum acies sola colorum discrimina discernit, qui nullo vitiosi humoris fluxu lippiant: ita quid quaq; in re vel fugiendum, vel sequendum sit, ea tantum mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere semper seruarit expeditam. Hæc prudentibus consiliorum omnium mater: Hæc recte consulta maturè exequitur. Cum hac florent Respub. Hac discedente, sensim optima quæq; dilabuntur, vt vel hinc appareat, quanta sit pestis in Republ. ciuis ebrius. Qui neq; virtuti vlli locum apud se relinquat, nec vllum in rebus dubiis consilium aut inuenire ipse, aut ab aliis inuentum recta ratione exsequi possit. Qui nec præterita recordari, nec præsentia moderari, nec futura præuidere recte queat. Qui denique nihil aliud sit, quàm, quod de ociosis ait Poëta, telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multã noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur. Succedit somnus alii grauis, adeo vt morti plusquam similis appareat: alii somniorum terrificis spectris irrequietus: tum æquissimum ebrietatis supplicium vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitato. Manè dolor, & nõdum edormitũ vinum surgere vetat, & in medium vsq; diem in stratis detinet. Quòd si quid operis vrgeat nimis, fracti & vel semimortui ad illud accedunt. Quis autem cum laude in negocio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus ac totus languidus ingreditur? Quid expediat, impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero nõ solum fatiga-

tus? tremunt manus. Eundum aliquo? genua labant. Res poſcit eloquentiam? lingua hæret: vocis meatus eſt impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miſeria eſt obnoxia, vix vllum eſt, quod ſemel adeo totum hominem ſibi eripiat, & animum pariter atque corpus proſternat. Bona morborum pars, cum vel corpus vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui ſoporem, ſunt qui torporem, ſunt qui frigus, ſunt qui æſtum immittant, ſalua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipſum, quod commune habemus cum Diis immortalibus, quo ſolo homines & ſumus, & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc vero labefactare ebrietas & poteſt, & ſolet. Atrox ſanè, & horrenda peſtis eſt ἐπιληψία, qua correpti plerique aliquoties vim ſibiipſi afferunt, dum ſua ipſorum membra pulſant, dum capillos ſibi vellunt, dum ſe in luto voluunt ipſi. At nullis verbis conſequi queas, quanto fœdiori, quantoque immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία corripit, hunc paulo momento deſerit, atq; ei mentis vſum reddit: ebrius autem cũ diu multumque per ebrietatem iactatus fuerit, ſeque indigna multa tum fecerit, tum paſſus fuerit (ſi non, quod ſæpenumero accidit, in totum extinguatur) totumque penè triduum ſepulto ſimilis iacuerit, vix tandem ad ſe vtcunque redit. Illi mali ſenſum lenit, quod nulla ſua culpa, ſed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit. Huic vero malum conduplicatur, quando, quò mali culpam à ſe transferat, non habet, & minus premere ſolent, quæ nihil commeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum eſt tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum ſeges pullulet, reperiri poteſt. Quid enim tam eſt hor-

Animum cum Diis communem habemus, eoq́ſ ſolo à brutis differimus.

horrendum, quod non ebrii audeat? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia: neq; quicquam tam religiosè arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam inuitatus mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non pro deret is, qui illud, quod charissimum habet, ad alienũ affectum, eumq; stultum, amittere vel cum auiditate paratus est?. Cui autem ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharum factam, vt Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primùm ad stuprum nefandum processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonẽ, cætera quidem Regem laudatissimum, compotandi studio eo prolapsum, vt iis quibus familiarissimè vtebatur, interfectis, & per hoc Procerum suorum omniũ animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustiis complecti studeo.

In vino veritas: hinc Horat. Ser. I. Satyr. 4. & 10. Conditacum verax aperit præcordia Liber. Clitum enim suæ nutricis fratrem inter cæteros in conuiuio occidit. In Babylonia, de quo vide Curt. lib. 10. & Plutarch. in vita Alexandri.

ALIVD EXEMPLVM LOCI COMMVnis in sacrilegum, iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Prisciano deprompta est.

EXORDIVM.

In omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos, qui contra Deos aliquid audent, sacra violando.

ALIA EXORDII.
formula.

Quod si vultis committere, Iudices, vt cæteri quoq; homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegum *Sacrilegus.*

impunitum relinquite: sin hoc non placet, suppliciis adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conspectum vestrum adductus est reus, videtur solus in periculum venisse, sed vos quoq; in discrimen præcipitamini: Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, Deorum iram in homines excitat.

A cōtrario. Vt Dii placarentur, maiores nostri ceremonias instituerunt, aras condiderunt, templa Diis immortalibus vouerunt, hostiis, donariisque exornarunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt, iste autem vt Deos exacerbatos in capita nostra instigaret, aras spoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit.

Ab expositione. Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur sacrilegus, quam Deos irritando vniuersæ ciuitati malum accersere, publicisque ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex sacrilegio, & Deorum contemptu, solet agrorum sterilitas prouenire, omniumq; rerum penuria, item seditiones, prælia, regionum deuastationes, vrbium excidia, atque pestes.

A comparatione. Ex reliquorum maleficiis tolerabilius malum videmus enasci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur, stupratorum adulterorumque crimina iis solū, qui faciunt, molesta & acerba fiūt, & eos maxime quorum interest, excruciant: sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui Tyrannis est simillimus, sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimis omnium. Illorū enim facinus est sæuissimum, quo Deorum immortalium donaria spoliant, sacrasq; diuitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel iniuriosum adfici supplicio, sacrilegum vero absolui.

Sententia. Sed quid suis vt prætendat flagitiis, habere potest? inui-

inuitus ad scelera non accessit, sed cum mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis, sed impiis consiliis atq; conatibus fores templorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imo diuina sacraria prophanando exacerbauerit? Quod designare solent, qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis, vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes, atq; sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire. *Bomolochi.*

Homines alii qui peccant, maleficii præsentis labẽ vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expurgare possunt: at qui tam horrenda crimina committũt in Deos, satis ostendũt sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate nulli pietati adsueuerint, sed assiduo criminum vsu tam contaminata sint, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam, nequeant reduci. Lignum enim tortum haud vnquam fiet rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ, *quam licet expellas furca, tamen vsq; recurret.* Quare iam nihil aliud restare constat, quam dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat. *A digressione coniecturali.* *Imo natura potentiorem consuetudinem asserit.*

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil comploratione eius commoueamini oportet, ne crimen impunitum aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra Deorum iram in publicæ dispendia calamitatis exacuat. *Quintil. Curt. lib. 5.* *A misericordia exclusione.*

Quod si leges volunt, vt qui status hominum inquietant, pacemq; publicam interturbant, puniantur: quanto magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus. *A legitimo.*

A iusto. Et quid magis æquum esse poterit, quam Deos placare, religionem tueri, ædiumq; sacrarum expilatores damnare, ac meritis suppliciis afficere?

Ab vtili. Quod si feceritis, Deos placatos habebitis, & Reipublicę statum longe tranquilliorem atq; prosperiorem. Etenim in iis imperiis feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conseruata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum.

A possibili. Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimento esse possit: neminem enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore aliquem, qui tam sit diuûm contemptor, istum e manibus vestris vt cupiat eripere, sed potius omnes instabunt, & vrgebunt, vt reus, omnium suffragiis morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato κακῶν πανήγυρις impendeat.

Epilogus. Quid igitur moramini? Quid cessatis in eo tollendo, qui iampridem omnibus videtur esse damnatus?

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in contumacem, aut δύσκολον.

EXORDIVM.

Cōtumacia. Inter varia criminum genera non infimum est cōtumacia, atq; morositas, omnium dissidiorum vberrimus fons & origo.

A cōtrario. Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum, & obedientia vel sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertasque custodit. At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt, omnemq; concordiam e medio tollunt: vt Pythagoras recte dixerit; Æqualitatem amicitiæ

citiæ parentem & altricem:contra,inæqualitatem discordiarum,bellorumque matrem esse.

Ab omni mansuetudine,& obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduo loquitur atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicii, vt queam cum aliis certare,imo vincere: nolo alicui morem gerere,cum longe melius,quam alii, nouerim,quæ conueniant ætati meæ:nec maximopere alienam sententiam optarim: valeat monitorum odiosa prudentia, ego quod mihi visum erit, aggrediar, præceptoribus, cum se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuere, faciam,reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius in plateis peruagabor,obuiam venientes lacessam,atq; prosternam, aut velut Achilles, in fugam compellam: exclamabo etiam,vt Stentora vincere possim; *Ab expositione.*

Aut propria mercede canoros,
Curetum sonitus,crepitantiaq; æra secutus,
Torua Mimallonis implebo cornua bombis.

Hæccine digna sunt adolescentibus exercitia? Melancholicorum est studiis impallescere, & demorsos sapere vngues.

Graue crimen est ambitio,sed multo grauius obstinatio,& pertinacia procax, quam αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax,in peruersa ratione persistens,exemplo pessimo multis est aliis,quos veluti contagione vitiosa corrumpit, & ad seditionem,Reipubl.perniciem instituit atq; trahit. *A comparatione.*

Nihil habet contumax,quod inflexibili menti prætexat.Facile,si vellet,bene monentes audire posset: sed *A sententia*

peruicax, & obstinatus animus reluctatur ac velut asinus calcitrosus reuerberat. Cæterum vt πειθαρχία μήτηρ τῆς εὐπραξίας, sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in Republica peruersitatum origo.

A digreßione coniecturali.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeoq; ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturam, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reip. pestilentissimum, potest enasci.

A misericordia exclusione.

Quis iudicii tam peruersi vir esse poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atque præfractiores a meritis pœnis liberatos velit, id effecturus, vt omnis bene monentium ac grauium virorum authoritas in summum adducatur discrimen.

A iusto.

Quod si non in facta modo, sed in voces etiam petulantiores olim publice vindicatum est, vt C. Fundanius & Tyberius Sempronius Ædiles Appii Cæci filiæ mulctam ob inciuilia verba duntaxat dixerint, vt ait Gellius lib. 10. c. 7. Quanto æquius erit constringere os infrene, & coercere pestiferam rebellãdi libidinem eius, qui responsator teterrimus oblatratione, factoq; suo scelerato omnia ciuilitatis atq; pietatis officia tollit.

A legitimo.

Quod si vestrûm nonnulli iudicauerint vitium cõtumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna sit, quam culpa. Officiorũ 3. Non petam, vt in reum exempla crudelia nimis edatis, sed per νουθεσίαν, aut τιμωρίαν occursuri vitiis, ita puniatis, vt accepto malo resipiscat, peccandiq; licentiã cohibeat, atque compescat.

Ab vtili.

Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, sed aliquando ad viuum resecare, quantum in Republ. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est.

A possibili.

Res ardua non erit, de præsenti reo iudicium, censuram-

furāq; facere, sola sufficit autoritas vestra, qui nullis in hoc negocio perficiendo copiis auxiliarns opus habituri estis, cum vel solo nutu confundere possitis, cumq; nemo sit, qui cupiat illi subuenire.

Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicii vestri remoratur. *Ab euentu.*

ALIVD LOCI COMMVNIS *exemplum, in auarum.*

Vetus dictum est, Iudices, auarum, nisi cum moriatur, nihil recte facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hunc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltem extra patriam aliquò, vnde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare. *Exordium.*

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, vt in Ægei maris insulam Gyaros noxii deportarentur, ne lacesserent, ac diuexarent innocentes, pauperum sudores, atq; sanguinem hauriendo. Contrà, vos perperam ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem pestiferum & iniurium ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius præsentia perniciosa miseri ciues non modo violentur, sed etiam perdantur. Vniuersum etiam mortalium genus deuorare, & omnibus, vt sibi solis prosint, esse maximo detrimento solent auari, per omne genus iniuriarum suos explendo loculos, alienos expilando. *A cōtrario.* *Deuoratur is, inquit Quint. lib. 8. cap. 6. cuius patrimoniū consumitur.*

Cuius rei gratia secum animo reuoluere solitus: Quorsum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem, sed alget: vnicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dii capiuntur. *Ab expositione.* *Omnis res, virtus, fama, decus.*

diuina humanaq; pulchris diuitiis parent, quas, qui, &c. Horat. Ser. 2. Satyr. 3.

In precio precium nunc est, dat census honores, qui diuitiis parantur. Has igitur consecuturus ego omnibus (qui nunc quæstus vberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, mihi vel Deos, vel homines curaturus.

A comparatione.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longe nocentior auaritia fuerit, qua nihil scelestius esse Rex sapientissimus Salomon asserit. Et quo liberalitas gratior, omniumque studiosorum encomiis celebratur atque laudatur magis, tanto detestabilior auarus est, qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum viuit: se solum pascit, & horrendum dictu, nũquam satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerb. 28.

Assentētia.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam agit: homicida in furoris vim, ac iram transfert crimen, & fatis maleficium assignat. Et vterq; non semper, sed raro, & casu quodam, & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxium repurget animum: cùm auaritia penitus insita permanet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullamq; de hominum genere benè merendi facultatem.

A Coniecturali digressione.

Præteritę vitę sanctitas aliis sæpe reis non vulgarem apud Iudices æquos beneuolentiam conciliat: verum si totam huius rei vitam examussatim excusseritis, ipsissimam inuenietis *αὐγέου βουστασίαν*, monstrum, non vna graui correptione vel supplicio dignum.

A misericordiæ exclusione, atque iusto.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei misereſcat. Familiam, quam sui simillimam habet, ad pedes fortasse vestros prouoluturam videbitis, sed vos legum & iustitiæ ratio magis permoueat, quam inique sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodili lacrymæ.

Cum leges, Reipub. gratia conseruandæ, iubeant in sontes animaduertere, non illegitimum fuerit, imo iustissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cum nihil eo scelestius, vt dixi, reperiatur. *A legitimo.*

Quo facto, nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod iudicium vestrum possit remorari, video. Nam, modo volueritis, dictum ac factum reddetis. *Ab honesto & possibili.*

Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primum, iudices integri, teterrima peste Rempublicam liberasse prædicabimini. Deinde prudenter effecisse, vt præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consimile maleficium non facilè sint accessuri. *Ab vtili.*

Plura dicere non arbitror operæprecium, cum ipsi satis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cum eo nihil sit in Republica pestilentius, atque magis perniciosum. *Epilogus.*

LAVS; ἐγκώμιον.

LAus est *Oratio, bona alicuius enumerans.*

Laudanda vero sunt
- *Persona, vt Thucydides, aut Demosthenes:*
- *Res, vt iustitia, aut temperantia:*
- *Tempora, vt ver, æstas:*
- *Loci, vt portus, horti:*
- *Ratione carentia, animalia, vt equus, aut bos:*
- *Planta, vt vitis, aut oliua.*

Laudamus vero & communiter, & singulatim. Cōmuniter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, vt Atheniensem vnum aliquem. Hæc vero diuisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto;

Primum proœmion pro qualitate rei pones:

Propriū est laudis res amplificare & ornare. Quintil. lib. 2. ca. 7. Laudationis materia præcipuè quidem in Deos & homines cadit, est tamen

Dein-

Deinde subijcies genus, quod diuiditur in Gentem, Patriam, Maiores, Patres.

Post educationem explicabis, quæ continetur Institutione, Arte, Legibus.

Hinc subdes præcipuum laudum omnium caput, res gestas, quas diuides in ea quæ sunt Animi, vt quæ fortitudinis sunt, quæ prudētiæ: Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur: Fortunæ, vt principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur, alteri collatum tollatur in manus. Postremò epilogo, qui recitationi similior sit, concludes.

& aliorum animalium & carentiū anima. Quintil. dict. lib. 3. cap. 7. Laudatio autē non simplicis vtilitatis opus est: nāq; & ingeniū exercetur multiplici variaq; materia, & animus recti contemplatione formatur, & multa inde cognitio rerum venit. Quintil. lib. 2. cap. 4. Comparationis exercitatio duplicat materiam, & virtutum vitiorumq; non tantum naturam sed etiam

EXEMPLVM.

LAVDATIO THVCYDIDIS.

Æquum est eos, qui vtilia nobis adinuenere, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, ijsdem quoq; ceu autoribus cum gratia reponere, acceptumq; referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsi plurimum attulit ornamenti. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidem vero eo magis, quòd pulcherrimo omnium illustrando curā suam impendit. Neq; enim quicquam eloquentia pulchrius, neq; Thucydide quenquam benè dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

Natus autem Thucydides eam est patriam, quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet: neq; enim in alio loco natus est, quam vnde omnis benè dicendi ratio profluxit, originem vitæ sortitus Athenis.

Reges generis sui habuit autores. Itaq; ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem, & ciuitatis statum popularem, quo clarior vtrinq; fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniustas opes potentiamque delaberetur, æqualitate legum prohibitus est, neue in obscura reliquæ plebis vilitate delitesceret, felicitate generis est consecutus.

Talibus igitur procreatus parentibus, idq; in Repub. Atheniensium, inter leges educatur, quas certe optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem, armaq; viuere institutus, eruditioni simul atq; rei militari operam dare decreuit, neque studia armis deserens, neque arma (vt præcipuam prudentiæ partem) relinquens, vnoque conatu duarum diuersarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura sunt separata.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quæsiuit proferendi eis, quæ pulchre fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus, bellumq; protinus est ortum, ipseq; res ab vniuersa gestas Græcia literis complexus, posteritati mandauit, conseruator eorum, & velut restaurator quæ bellorum deleuit iniuria. Nec passus est, quod quisq; gessit temporum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captam esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Atheniensium classibus Peloponnesi oras esse nauigatas, certatum esse nauali prælio apud Naupacton, non est nos Thucydides id passus latere. Lesbum ab Atheniensibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur, cum Ambraciotis pugnatum esse, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedæmoniorum non ignoratur: Sphacteria & Pylos ingentes Atheniensium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthij ipsis contradicunt. Æginates, vt Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur. Iam vero a belli consilio

Lace-

modum mactat.
Quint. dic. lib. 2. cap. 4.
Thucydidis laus.
A patria.
Athenas inuentrices & altrices bonarum artium vocat Cic.
A maiorib.
Ab educatione.
Leges vitæ optimæ magistræ.
Sic enim vtrunq; tempus, bellorũ & pacis recte potest gubernari.
A rebus gestis.

Lacedæmonios Archidamus absterrens, contra Steneleidas ad bellum suscipiendum impellens. Ad hæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neq; passus deficere animo propter pestilentiã Athenienses. Cuncta hæc, Thucydidis opera, ingenioq; in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A comparatione. *Herodoti & Thucydidis comparationem pulcherrimam vide apud Quint. lib. 10. cap. 1.*

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atq; veritate deprompsit. Quanto vero quod ad alienam fit gratiam, infra id est, quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

Epilogus.

Erant alia quoq; permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi quo minus omnia diceremus, laudum eius nobis obstaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus sapientiæ.

PROOEMION.

SApientiam adipisci felicitatis est, laudare autem pro dignitate ipsam maius est, quam vt nostris id viribus adsequi possimus. Tantum enim illius superat gloria, vt commune quoddam Deorũ immortaliũ bonum esse credatur. Cum enim Deorum vnusquisq; velut descriptam officij sui tueatur partem, Iuno nuptiis præsit, bellis Mars cũ Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis suas exerceat parteis, ducat Neptunus nauigantes, & quisquis alius aliud sibi vendicet, sapientiã in cõmune sibi asserũt omnes præcipue vero præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior est, tanto omnium quoq; sapientissimus æstimatur.

A genere.

Vnaq; sapientia est, quæ vel maxime æternã Ioui præstat potestatem. Et Dij quidem natiuã ipsam cognatãq; sibi habent, munere autem ipsorum in terras quoq; delata est, & Deorum filij sapientia sua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt. Quapropter Poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Nestorem, & si quis alius

Vt Herculẽ.

sapi-

sapiens olim fuisse canitur, Deorũ fuisse filios tradiderũt. Non quidem illi vano commento Deorum naturã velut permutare conati, quã ne Dÿ quidẽ ipsi permutare possent, sed generis permixtione communicationem indicãtes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præstarẽt, Deorum filÿ crederentur. Nec immerito illorũ in Deos referebant genus, quorum sapiẽtia maior, quam humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

Vt Herculẽ, Minoa. Perseum & reliquos.

Sola autem ipsa vtroq; rerum statu æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solum probantur, alia laudamus in pace. Sapientia vero præcipua est vtriusque temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tanquã prorsus artium pacis ignara, sic pacem continet, tãquam nunquam agitata strepitu bellorum. Deniq; tam aptè vtriq; sese accommodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni tranquillitatis vtitur more, in bello vero victoriam præbet. Neq; armis solùm superiorem facit, sed in cõcionibus quoq; præstat inuictum. Itaq; & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primasq; sibi vẽdicat sapientia. Sola quoq; diuinitatis proximè exprimit similitudinem: sola enim velut Deus, futura prospicit. Quin ipsa quoq; terram agricolis attribuit, nauigantibus assignauit mare: adeo non fruges colligere sine sapientia, non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascẽdere audemus. Itaq; quicquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta cẽsentur. Nec cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quãtum solis se porrigit ambitus, quod spacium stellarum vnaquæq; circumscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiam; & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere tẽporis diuturnitas nõ potuit, sapiẽtia astus subegit, & vnius consilium adepta, vniuersam Persarũ potentiã dissoluit. Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento. Sicq;

A sapientiæ operationibus.

quie-

quicquid est, quo q́squã vincat, ab ipsa sapientia deriuat.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit, cũ quicquid viribus fieri possit, ipsa etiã sapientia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpandæ videatur.

Epilogus. *Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quam quæ posset modica oratio complecti.*

SCHOLIA.

Hinc genus Ἐγκωμιαστικὸν, de quo apud Quintil. lib. 3. cap. 1.

Laus, &c. Alii Laudationem vocant, hoc est, orationem bona exprimentem, quæ alicui insunt. Ἐγκώμιον Græce appellatur, quod iuxta Aphthonii sententiam dictum eò, quod ἐν κώμαις, id est, in viis antiquitus canebant. Nam antiqui κώμας angiportus dicebant. Differt ab hymno & epæno; quod hymnus Deorum sit, encomion vero mortalium: prætetea epænus paucis verbis fit, Encomion autem secundum Rhetoricæ artem profertur. Postremò cum in loco communi quoque laus sit, hoc differunt, quod in loco communi pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, vt præmium petamus; Laus autem per se virtutis testimonium habet, vt ait Priscianus.

Laudanda sunt, &c. Porro præterita, instantiaq́ue atque adeo omnia, quæ nunc laudamus, nunc contra vituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tangique, vt homo, equus, vrbs, flumen: aut animo intellectuq; cognosci, atque percipi possint, vt facta dictaque. Virtutum item vitiorumque tum artium varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliaque id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facile possunt, nempe iniustitia, luxuria, inuidia, &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ

cerni

cerni tangiq; possunt, primas partes homines tenent, qui cum cæteris animantibus, brutis rebusque mutis ratione & sermone, tum multis aliis animi naturæque dotibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicat. Laudamus igitur præcipue personas, vrbes, portus, loca, & his similia; præclare item facta, dictaq;, quæ cū virtutibus coniuncta, atq; inde orta esse constat: iam & iuxta virtutes artesque aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

Res, &c. Vt Erasmus laudauit Moriam. Et ad ingenii vires periclitandas, artemq; ostentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim: Eum enim Constantius valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit: laudauit etiam Thersitem. Cuius meminit Gellius lib. 17 cap. 12. Et Politianus in Epistolis.

Glauco apud Platonē Iniustitiam, Picus Mirādula Barbariem, Lucianus Muscā.

Loci, &c. Vt Baiæ, Tempe.

Portus, &c. Vt in Liguria Lunæ, vel Chartaginensium. Cuius meminit Virgilius in 1. Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno Philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouid. 12. Metamorph.

Horti, &c. Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorant. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Satyr. 10. Alcinoi syluæ, quarum Virgilius Georgic. 2. meminit. Idem:

Adeste Musa, maximi proles Iouis:
Laudes feraces prædicemus hortuli,
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graii, quorum meminere Poetæ, vt ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandi, de quo Gelli. lib. 5. cap. 2. Item Solis equos, &c.

Bos. &c. Virgilius, in Georgicis.

Bos pulcher.

——*Optima torua*
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam & camuris hirta sub cornibus aures.

Vitis, &c. Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, vt ait Virg. lius. Vide Plinium lib. 14 cap. 3.

Olea, &c. Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signum fuerit pacis. Vnde Virgil. in 7.
——*Ad mœnia Regis*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

ITEM, Brassicam laudat Cato: Maluam & Albucum Hesiodus.

Subijcies genus, &c. Sunt qui hoc loci inbeant addenda esse ea, quæ natiuitatem, vel miracula, vel prodigia præcesserunt: vt si laudaturus Scipionem dicas In matris cubiculo anguem visum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius lib. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, qua prædixerit incendium & excidium Troianum. Item, quid natis euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 6.

De Laudibus ductis ab *Animi, corporis atq; fortunæ bonis, ex Bucoldiano.*

Laus Hominis a Fortunis.

Hominis laus. Aduertendum fortunæ, corporisque bona.

De fortunis, quæ & externa bona sunt, subinde nobis est dicendum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, siue dono data, siue suorũ testamento legata, parentibusue relicta acceperit, emeritue, ex adiunctorum loco narrandum locupletandumque erit. Deinde ex descriptionis loco situm prædiorum, atque hortorum, ad flumina, seu fon-

fontes, & factas hic vt voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maxime, si is, quem laudas, Princeps sit, vrbesque, in quas imperium habet, describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mire locupletabitur oratio: ostendedoq;, aut genere, numero, fertilitateque maiores ampliorésque putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebusque manu factis, atque ad voluptatem structuris iucundiores amœnioresque. Quod si vero eorum, quibus cum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atq; cum materia deliberandum, ecqua & a dissimili contrariisque copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse agrosque suburbanos, vnde certus fere quotannis fructus redeat: illos non modo longius domo, sed & aliena in ditione sitos, iisque expositos fluminibus, quæ sæpius inundando sata omnia obruant, atque conuellant. A contrariis, nostros flumina fontesque irrigando agros vtilitatem adferre maximam: illis in sata erumpendo, eademque conuellendo incommodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse, illis eundem ipsum obesse: huic voluptatem adferre, illis mœrorem tristitiamque dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum reddere, illis nullum: huius prædia vrbis horreum alimentumque in hostes esse, illorum contra hostium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quod si vero principem laudandum suscipias, potentiamque eius, gentis suæ, vrbiumque genere & numero prædices, quo res maior, illustriorque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

nō ideo laudari, quod quis habuerit ea, sed quod ijs honeste sit v- sus, Quintil. lib. 3. cap. 7.

QVAE CORPORIS BONA *in homine ex locis amplificandi ratio sit.*

Hactenus de externis bonis eius, quem laudamus: quæ quidem pro personarum varietate alia atque alia existunt: quæ persequi, cum infinitum, tum minus fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium, vsumque locorum in iis, quæ omnibus communia sunt laudemq; merentur, monstrare: vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantam quisque velit moram, vbique facere in augendo possit. Corporis autem bona esse diximus, staturam figuramq; corporis: valetudinem roburque: ipsam denique formam. Hæc quanquam leuiora sunt, suam tamen laudem merentur, certaq; interim animorum indicia esse solent. Vnde Homerus, cum in Thersite garrulitatem, animique vitium nobis depingi vellet, nescio quo modo non tam malefacta, quam corporis deformitatem vitiaq; explicando, vitiosissimum ipsum introduxerit. Idem staturam grandiorem roburque in Principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni staturam magnam, cui maiestas inesset regia, tribuit: Vlyssem illo quidem minorem, sed latissimis humeris & pectore describit. Iam vero Aiacem illum, non ambobus modo his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster Homerus hanc in suis laudem neglexit: qui cum & in cæteris, tum maxime in Ænea & Turno Principibus corporis bona laudat. Et Dareta cum alta statura, latissimisq; humeris, quod certum virium argumentum esse solet, in singulare certamen produxisset, eius tamen antagonistam Entellum, vel senem, magnitudine corporis viribusq; adeo superiorem facit, vt illum, non secus ac qui frustra ad vrbem, aut castellum oppugnet, hunc temere infe-

Vide Quintil. dicto loco lib. 7. cap. 7.

Virgilius Latinus. Homerus.

infeliciterque aggressum dicat. Forma plus laudis meretur, præsertim in Principibus viris, grauitas oris maiestasq; in vultu: hæc in primis pondus orationi, autoritatemq; tribuit: tantumq; in animis Gallorum hostium valuisse Titus Liuius scriptum reliquit, vt cum Vrbe capta auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentq; hos cum ornatu habituq; paulo humano augustiore, tum maxime oris grauitate, atq; maiestate Diis simillimos, domi sedentes, ante horum ora sicuti Deorum simulacra, velut venerabundi constiterint: nihilq; in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsumque locorum explicemus. Staturam, robur corporis, orisq; decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à causis & euentis deinde dilatemus. Fuisse huius maiores, homines cum insigni statura & robore, tum quadam modestia orisque grauitate præditos: semperq; operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinemque acceperit, certa viuendi ratione aleret, proueheretq;, nulla vt Venus, Bacchusq; immoderatior, corporis vires vigoremq; auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quo minus in rebus cum grauitate agendis, suo, amicorum, & Reipubl. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum aliis amplissimis hominibus côferas, ostendasq; in hoc nostro, aut similitudinem, aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate ipsoq; robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate maiestateq; multis partibus sit superior.

Liuius Dec. 1. lib. 5.

Is Gallum barbam suã permulcentem baculo percussit.

QVAE RATIO ANIMI BONA
ex locis amplificandi.

Restant animi bona, quæ vt cuiusque propria sunt,

ita præ cæteris laudem mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutum genera, vt supra visum est, quæque referentur: suæ prudentiæ, iustitiæ, fortitudini & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod non minus commode fiet, temporum seruabitur ordo. Itaque dicēdum, quî pueritiam, adolescentiamque transegerit: quæ sequutus studia: quantumq; in iis, & quam breui sit assequutus. Atque hîc, si fortè insigne ingenii specimen, indolisque haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliisque id genus additis circumstantiis, quas adiunctorum locus suppeditat. Quod si forte operæprecium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimum extendas. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studii, voluntatisque testimonia in lucem dedit, primum qualia quantaque ipsa sint, narrandum, quantusque inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorū, seu multitudinis, seu vniuersorum de iis testimonia iudiciaque existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorumq; loco, quem eundem esse diximus, prosecutus fueris, a causis subinde augebis: quòd à multis, magnique nominis hominibus siue rogatus, siue vltro iuuandi studio ad scribendum se contulerit. Ab euentis: non modo hominum de se expectationi respondisse, sed & vicisse: nec in vna atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius scripta legi, laudarique. Atque hic & enarrādum, quorum expectatione maiora emiserit, quibus in prouinciis plurimum probentur. Iam vero & huius cum probatis magnorum Autorum scriptis conferas: ostendasque potiora multo, melioraque hominum consecuta esse iudicia: aut maximis summorum autorum monumentis paria esse, atque iudicari. A dissimili etiam amplifices: si in iis, quibus cum confers scriptis, dissi-

Idē Quintil. lib. 3 cap 7. Vtra sit autem illarum via vtilior, inquit, cum materia deliberabim⁹: dū sciamus gratiora esse audientibus, quæ solus quis, aut primus, aut certè cum paucis fecisse dicetur.

dissimilitudinem esse ostēdas: vt si Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponii Iureconsultorum scriptis cōferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis solicitis bene consuluisse: illos præcepta dedisse, ne morbus vincat, & æger moriatur, hos ne auarus triumphet, & suum alteri eripiat: denique illos cauisse, ne ipsa præmaturè vita, hos ne sua cuiq; res iniustè auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorum Murenæ & Sulpitii pluribus verbis explicando. Hunc in modum singula quidem tam domestica quam publica facta, quæ laudanda videbuntur, seruato temporis ordine, enarranda amplificandaque erunt; qua ratione domi vixerit, liberosque educarit, ad quæ studia miserit, liberaliterque aluerit, quos in viros aut abierint, aut se euasuros certam de se spem patri patriæque præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducasq; per locos, incrementum res ipsa sumet maximum. Iam & quid commodi ipse, siue re operaq;, siue consilio Reip. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, vt sæpe, maximis de rebus benè Reip. consulendum fuit, inopsque consilii multitudo ea facili momento sequenda putasset, quæ probata Reipubl. statum euersura penitus fuissent, hunc in concionem prodiisse dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda, maláue Reipubl. impenderent, edocuisse: eaque suscipienda persuasisse: quæ cum singulis tranquillitatem, vtilitatemq;, tum vniuersis nomen, gloriāq; attulerunt. Atque hæc aperienda, pluribusq; verbis ex locis aliis atq; aliis explicanda erunt, quæ res ad ita consulendum animum potissimū impulerit: quæ si honesta, vtilisque fuit, euenta votis respondisse pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaque inde Reipubl. euenerint: quis item ad consultorem fructus honosq;

ab vniuersis vicissim redierit, copiosè erit exponendũ. Postremo comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut maius, aut simile, dissimileq; ostendẽdo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditam prudentia sua ab exitio conseruasse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia, turresq; in hostes propugnacula non sine summis oppidanorum impensis laboribusque altius eduxisse: hunc vnum ipsa modò ratione consilioque, non mœnia solum vrbemq;, sed & fortunas omnium, vitamq; seruasse. Quantum etiam ciues grati vicissim postea huic honorem, gratiamque habuerunt, cum iis conferas licet, quibus ob præclarissima in Rempublicam merita, non ingrati extiterunt: doceasq; aut maiora, aut paria huic contigisse omnia. Quod si vero is, quem laudas, princeps fuit, exercitumq; duxit, præterquam quod ex his locis omnibus, ab adiunctis quę late patent, passimque vsui sunt, à testimoniis, à causis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrariis, copiam petas, etiam à discriptionis loco amplifices maximè: cum aut stratagemata genusque militum, & armorum, aut vrbes, quas cepit, regionesque & gentes, mores aliaq; id genus suo quęq; loco describas. Porro cum temporis hic seruandus sit ordo, danda est opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ vero magna sunt, & prudenter, & iustè, fortiter, modesteq; facta, laudemq; in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimumq; dilatanda erũt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumq; numerum, personæ, quas laudandas suscipies, secum adferent, in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantam ipse voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVGENDA, *quæ post mortem acciderunt.*

Cum igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu recte fecit, verbis extuleris, dilataueris;, non negligendum quomodo excessit e viuis, & quæ vita iã defuncto, virtutis ergo magna acciderunt. Nam cum magnis viris, dum vita manet, laudemque sequentibus, comes sit inuidia, fit, vt morte iam sublatis, ereptisque quos nocitura sequitur, sese auertat, patiaturque mortuis, quem viuis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vita defuncto, aut tumba publice magnificentius sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiterna huius memoriam, rerumque ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, a quibus, quantis impensis, quanto studio, aliisque id genus explicatis circumstantiis, quarum adiunctorum locus nos admonet, copiose erit exponendum. A causis item & hæc si voles, amplifices, quæ ipsius in Rempublicam merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab euẽtis hic nihil sumas, cum explicata ex adiunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto cõtigisse dicas, vt statuto præclare factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponasque ea ita ex sententia euenisse, pluresque honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maxime: si virtutis præmia monumentaque huic post mortem constituta cum regum parentationibus, funebribusque honoribus conferas, atq; ostendas, studio hominum vltro hæc præstantium illos superasse; rerum autem magnificentia æquasse. A dissimili item, illis a regiis, regiaq; pecunia funebria magificentius adornata, huic ab vni-

Hinc Horat. Car. 3. od. 24. Virtutem incolumen odimus, sublatam ex oculis quærimus inuidi.

vniuerſo populo, æreque publico ſplendide inſtructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuiq; ſunt: huic, quod patriæ conſeruator extitit, mortuuſque ſit, habitus eſt honos illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, de ſua virtuti præmia deeſſe viderentur. A contrariis. Illos ſubditi maxime oderunt, hunc ſui ſummo honore proſecuti ſunt: illós noua conſtituendo vectigalia, annonam, victumq; communem aggrauaſſe agnoſcunt, hunc virtute, prudentiq; conſilio plurimũ leuaſſe intelligunt: illos viuos Tyrannos execrati ſunt, hunc patriæ patrem conſeruatoremq; appellantes, amplexi ſunt. Illos poſt mortem, vel ab aliis honorari ægre ferentes, quantum in ſua poſitum poteſtate impediuerunt, hunc contra vniuerſi æquali ſtudio ſummis honoribus vltro affecerunt. Quæ ratio ſit perſonas laudandi, ab externis corporis, animiq; bonis, atq; adeo ab iis, quæ has tempore antecedunt, ſimul iuncta & poſt inſecuta ſunt, oſtendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum iis coniuncta ſunt, fortunæ, corporis, animique bona omnia: poſt autem inſecuta ſunt, habiti poſt mortem honores, præclaraq; de iis hominum iudicia. Qua autem via ſingula ex locis copioſe inſtrui, augeriq; poſſint, vtcunq; aperuimus, non quia eo conſilio, quod tantam copiam, quanquam paucis rem perſtrinximus, in cuiuſuis hominis laudem (quis enim finis?) temere adducendam putemus: ſed vt monſtrato locorum vſu, pro cauſæ cõditione, quantam quiſque inde velit copiam peteret. Neq; enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præſcribimus, ſed quid poſſit.

Laus hominum in tria tempora diuiditur, in tẽpus quod ante eos fuit, quo ipſi vixerunt, & quod futurum eorum eſt inſecutũ. Quintil. lib. 3. cap. 7.

EADEM QVAE LAVDANDI, *& vituperandi hominis ratio.*

Porro vituperandi quæ ratio ſit, hinc facile intelligi poteſt. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vi-

in vituperandis externis, corporis, animique malis erit ſequenda. Patriam igitur, parentesq; bonos habuiſſe, atq; deinde degeneraſſe, patrimoniumq; dilapidaſſe,* tam vitium, dedecusq; eſt, quam cui hæc mala obtigerũt. In corpore autem ſi qua ſit deformitas, vt in Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, forma, viribusque male vſum fuiſſe, odio, dedecoriq; erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaq;, ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæq; mauis, perpetua oratione, quod in L. Piſone facit Cicero, erunt explicanda, atq; exaggeranda. Quod ſi forte & iam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumq; augeatur, non erit ſilentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua ſuperiora ex locis augenda amplificandaque erunt.

** Vt Catiliana.*

Hac in re idem præceptum, quod in laudatione ſeruandum.

Poſtremo epilogum, &c. Sunt qui prætermittendum eſſe tradant vitæ modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem ſint conſecuta, vt communem luctũ, honores, exequias, ſtatuas, ſepulturam magnificam.

DISPOSITIO LAVDIS TETRAſticho comprehenſa.

Principium ſequitur genus, vt gens, natio, patres.
Vita micans ſtudijs, legibus atq; bonis.
Res geſtas animus, corpus fortuna miniſtrant,
Comparat in maius, vomq; finis habet.

Thucidides, &c. Hic (vt Cicero de claris oratoribus) erat Athenienſis, ſummo loco natus, ſummuſque vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem ceu ad progenitorem ſuum retulit nomen: affinem habuit Miltiadẽ neceſſarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc autore fuit adeo delectatus Demoſthenes, vt eum octies tranſcripſerit.

Thucidides.

Thucidide quantum delectatus Demoſthenes.

Athenis, &c. Cicero de Oratore lib. 1. Omnium do- *Offic. 1.*

ctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta sit, & exculta: & ad filium scribens, ait vrbis autoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quod autem Attici sint acutiores, in causa aiũt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri, vt in libro de fato Cice. Porro Atheniensis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandum: vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themistoclem non suæ, sed patriæ gloria splendorem assecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, ciuem Romanũ fuisse. Vnde D. Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbem Tribunus maxima summa compararit. Actor. 22.

Idem Cic. in Epi. ad Brutum, & Quintil. lib. 2. cap. 20.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quam eloquentia. Hanc Cicero de Oratore 3. vocat vnam de summis virtutibus: & de claris Oratoribus, ingenii lumen.

Vita magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominum & quietem, & tranquillam: vt ait Cice. 2. de legib.

Posteritati mandauit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idq; libris octo, quos scripsit de bello Peloponnesiaco, & Atheniensium.

Platæa.

Platæam, &c. Platæa vel Platææ pluraliter, clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Stephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάτην hoc est, a remo. Statius. lib. 7. Thebaid.

Nunciat excubijs vigiles arsisse Platæas.

De bello Platæensi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis, & Cimonis.

Attica.

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit attica, in qua Athenæ ciuitas, Philosophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienses Cecropidæ, vt infra patebit.

Pelo-

Peloponnesi, &c. Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tátali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, Platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia. *Peloponnesus. Νῆσος enim Græcè Latinè insulam significat.*

Apud Naupacton, &c. Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium compaginatione: ναυπηγέω, nauim fabrico; ναυπηγὸς fabricator nauium. Meminit Eras. in prouerbio: Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucididem lib. 1. *Naupactus.*

Lesbos, &c. Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plinium lib. 5. cap. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydides lib. 2. *Lesbos.*

Ambraciotis, &c. Ambracia vrbs Epyri fuit aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius lib. 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ: quorum historiam Thucydides lib. 2. complexus est. *Ambracia.*

Iudicium, &c. Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphth. habet δίκη Λακεδαιμονίων ἐκ ἀγνοεῖτε παράνομος, id est, Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.

Sphacteria, &c. Σφάττομαι, iugulo, vel macto est: vnde Sphacteriam insulam ab Herocleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucydides habet lib. 4. *Sphacteria.*

Pylos, &c. Hæc fuit olim vrbs Nestoris, à Neleo cōdita: vnde Ouidius: *Pylos.*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua, Misimus.

Distabat à Sparta stadia circiter quadraginta in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis cōsilio munitam,

tam, Lacedæmonii oppugnarunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra, Corinthiorū fuit colonia, quam ij deduxerunt circa Olympiada 18.

Corcyræi, &c. Corcyræ, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula, Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. *Vela ferantur In portus Corcyra tuos.* Huius ciues Corcyrei Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: Quibus compertis & Corinthii miserunt Athenas Legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide 1. Thucydidis librum.

Æginates, &c. Αἰγινῆται. Alii vertunt Æginenses, qui Athenienses accusaturi Lacedæmona profecti fuerunt; vt ait Thucydides lib. 4. Æginam autem Peloponneso contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt & insulam Pyræo portui propinquam, ab Ægina Asopi Bœotiæ Regis filia nomen traherit. Ouid 7 Metamorph.

Oenopiam veteres appellauere, sed ipse
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.

Archidamus. Archidami Rhetoris meminit Quintil. lib. 3. cap. 6.

Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides lib. 1. & 2. Hic fuit Orator, dictus quasi princeps populi. Fuit & Rex Spartanorum, quem ciues multarunt, quod exiguæ staturæ fœminam vxorem duxisset; vt ait Plutarchus in vita Agesilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter, ipse an Pericles, lucta præstaret: Respondit, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo, se cecidisse negat, idque spectatoribus persuadet: Plutarchus in Politicis.

Absterrens, &c. Lacedæmonii bellum propter socios Corinthios iniuriis affectos, illaturi erant Atheniensibus, quod Archidamus dissuasit, affirmans, eorū vires pares esse aduersum Peloponnenses atque finitimos: sed aduersus hostes procul habitantes esse omninò impares. Quare legatos Athenas mittendos esse, qui

qui nomine sociorum iniurias deprecarentur, atque pacem exposcerent.

Steneleidas, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit, adhortans eos, ne socios haberent cõtemptui, nec vltionem differrent, sed protinus arma sumerent. Fuit autem vnus Ephororum. Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus oppositi; sicut apud Romanos Consulibus. Vide Ciceronem 3. de Legib.

Pericles, &c. Hic fuit Atheniensium Dux, Philosophus & Orator, discipulus Anaxagoræ. Vide Iust. lib. 3. Vale. lib. 8. cap. 9. Quint. lib. 12. cap. 2. *Pericles.*

Pestilentiam, &c. Athenienses bello atque morbo pressi, Lacedæmoniis erant cessuri, sed oratione Pericles ad benè sperandum eos exhortatus est. Vide Thucydidem, lib. 1. & 2.

Ad Voluptatem, &c. Quintil. lib. 10. cap. 1 inquit: Historiam multi scripsere præclare, sed nemo dubitat, longe duos cæteris præferendos, quorum diuersa virtus, laudem est penè parem consecuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides: dulcis & candidus & effusus Herodotus. Ille concitatis, hic remissis affectib. melior. ille concionibus, hic sermonibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIÆ *laudem.*

Exordium ductum à sapientiæ præstantia, eamque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. scientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tuscul. Quæst. 4. *Sapientia laus.*

Adipisci, &c. Sapientiam adeptum asserunt eum, qui, cum vituperatur, non irascitur, & cùm laudatur, non extollitur. Plato (vt scribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis sapientiam adipisceretur,

tur, respondit: si non expectarit, quæ non euenire possunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Iuno. *Iuno, &c.* Cicero de Nat. Deor. 2. dictam ait à iuuando: nuptiis præest, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quàm aër. Vide Macrob. de somnio Scipionis cap. 17.

Mars. *Mars, &c.* Quem apud Thraces natum affirmarũt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari.

Pallas. *Pallade, &c.* Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1 cap. 1. & 21. Mineruam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronem: Pallada autem, quod hastam vibret, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Natam aiunt è Iouis cerebro; de qua plura Macrobius 1. Saturnal. cap. 17.

Vulcanus. *Vulcanus, &c.* Cicero de Natura Deorum 3. scribit, quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus: Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus: Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphth. hoc loci videtur intelligere: Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit.

Neptunus. *Neptunus, &c.* Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis deriuatur: Saturni & Opis filius, qui & παλαίμων, inter Deos celebratus. Vide Ciceronem lib. de Natura Deorum 2.

Sapientia Vsus & Memoriæ filia. *Dij cognatam sibi habent, &c.* A Diis progenitam sapientiam asserit. Gellius autem lib. 13. cap 8 ex Afranii sententia, Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quod vsu vitæ, multaque rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratum, Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος, quod sic vertit Erasmus: *Quotidie addiscens plurima, fio senex.*

Palamedem, &c. Hic Nauplij Regis Eubœæ filius erat, vnde Naupliades. Ouidius in Ibin : *Palamedes.*

Naupliadæq; modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quod ingenio diuino preditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum lib. 4.

Nestorem, &c. Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat vt Aiaces similes decem habeat, at vt Nestores quinq;. Homerus Iliados α. *Nestor.*

.. τοῖσι δὲ Νέστωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε λιγὺς Πυλίων ἀγορητής
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filios, &c. Vt Herculem, Æsculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atq; Reges Deos appellabat, siue ob miraculum virtutis siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitaté compositi, siue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c. Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis Deorum naturam attribuentes, ita enim veri Dii fuissent, communione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi comparârunt, Deorum filii existimati sunt.

Vtriusq; temporis, &c. Id est, diuinum munus ac progenies sapientia principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit, & hac præceptrice in tranquillitate recte viuere possumus. Vide Ciceronem de Finibus bonorum & malorum.

Futura prospicit, &c. Docet enim ſapientia nihil temere & præcipitanter agendum, ſed omnia conſulto & præmeditato. Cuius proprium eſt nihil, quod pœnitere poſſit, facere, vt ait Cicero Tuſculan. Quæſt. 5. Et non committere, vt aliquando dicendum ſit, non putaram, vt inquit idem Cic. Offic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porro ſapiens aſſueſcit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo ſtultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Sen. ad Lucilium Epiſt. 77.

Cælum, &c. Id eſt, ſapientia nobis reuelauit, quæ ſunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα, ineffabilia myſteria.

Vita defuncti, &c. Vt & Galli ſapientes, qui perſuaſum habuerunt, animas hominum immortales eſſe, ſoliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius lib. 2. cap. 1.

Actus ſapientia, &c. Ad molem immanis equi reſpexit. Virgil. in 2. Æneid.

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant, ſectaque intexunt abiete coſtas.

Et Vnius conſilium, &c. Apthon. ſic habet: καὶ Περσῶν ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι' ἑνὸς κυρῦσα βουλεύματ⊕. Rodolphus Agricola pro κυρῦσα videtur legiſſe Κύρου. Fuit quidem ſapientiſſimus Perſarum Rex Cyrus, qui dicere ſolitus, neminem debere principatum ſuſcipere, niſi melior his, in quos acciperet. Is Aſtyage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Perſicum auxerat, non ademerat. Vide Iuſtinum lib. 1. Sunt igitur qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Perſas in fugam conuertiſſe. Alij malunt ad Ariſtidem referre, ſub quo duce Perſæ victi, eorumq; dux Mardonius ab Arimneſto Spartiata ſaxo caput ſaucius, vt ab

Cyrus regnum à Medis ad perſas tranſtulit circa Olymp. 56.

Am-

Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, vt Plutarchus in vitis refert.

Cyclops, &c. Dictus ab vno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus: de quo apud Virgilium in 3. AEneid. *Cyclops.*

Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnum commixta mero. Nos magna precati
Numina, sortitique vices, vna vndiq; circum-
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Cessit & Æneæ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odyss.

Fortitudo culpanda, &c. Sine sapientia, inquit, fortitudo non est fortitudo, sed temeritas, propterea quod fortitudo est contemptio laboris, & periculi, cum ratione vtilitatis, & compensatione commodorum. Temeritas est, considerata dolorum perpessione, gladiatoria periculorum susceptio, vt ait Cicero ad Herennium 4. *Fortitudo.* *Temeritas.*

EXEMPLA LAVDATIONIS:

Laus Demosthenis.

Qui parentibus obscuris nati, ad decus præclarum virtute propria ascenderunt, non inferiorem laudem merentur, quàm qui, nobilitate maiorum superbi, se iactant. Maior enim est gloria, virtutibus propriis niti, quàm alienis intumescere. *Exordium.* *Demosthenis laus.*

Demosthenis quidem pater Demosthenes fuit, vir honestus atq; probus, sed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus apppellatus, vix seculo suo natus, *Parentum inquit Quint. lib.*

vt Valerius inquit. Atqui filius ad ſummum decus euectus, omnibus maioribus ſuis præluxit.

Dijs ille aduerſis genitus, fatoq; ſiniſtro,
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladioſq; parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora miſit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ diſciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt.

Maiores parum illuſtres habuit, ſed eos ipſos eloquentia atq; virtute ſua nobiliſſimos reddidit, oratorum princeps æſtimatus.

Honeſtè fuit educatus, ac bonis diſciplinis inſtitutus, ſub oratore clariſſimo Iſæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum ſtudia inflammatus à Thraſio Eunomo.

Ingenii ſpecimen ſub prima iuuēta ſtatim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis, & glorioſa Rempubl. tutata fuit. Nactus in Repub. materiam vberem & honeſtam pro Græcorum libertate aduerſus Philippum, & in ea præclarè decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt, nec ſolùm vt diſertus, verùm etiam vt fortis vir ſuſpiciebatur, vt admiraretur ipſum Græcia, obſeruaret Perſarum Rex, plurimuſque apud Philippum ſermo eſſet, confiterentur aduerſarii ſibi aduerſus præclarum virum eſſe certamen.

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atq; doctrina compēſauit, atq; reſarſit. Etenim commemorato nomine Demoſthenis, maximè eloquentiæ conſummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat à labore mutuatus eſt. Qui cum

8. cap. 7 duplex eſt tractatus: aut enim reſpōdiſſe nobilitati pulchrū erit: aut humilius gen⁹ illuſtraſſe factis.

A patria.

A maioribus.

Demoſthenē legē orādi vocat Quintil. lib. 10. cap. 1.

Ab educatione.

Platonis auditorem fuiſſe Demoſthenem teſtatur Quintil. lib. 12. cap. 2. & 10. In quem eius Philippicæ extant.

A bonis animi.

Darius tum Perſis imperitabat, qui poſteà vict. ab Alex. fuit. Humerorū iactationē quomodo ille emēdarit, vide apud Quint. lib. 11. cap. 3.

rerum

rerum natura præliatus, & quidem victor abiit malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit; vt ait Valerius Maximus.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores male administrauerant. Partem enim surripuerant, partẽ neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus, & iis præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimãda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortaliũ, nec Deorum manibus labefactari queunt, & vt manentibus præsto sunt, ita fugiẽtes nõ deserunt; vt de Bia Valeri scribit.

Pro saluteReip. vitam amisit, vnde eius mortis diem omnium mœstissimam egerunt & inter sacra Cereris ieiunârunt mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, vtq; maximus natu sui generis publice stipendia haberet, decreuerant.

A bonis fortuna.

Aduersus tutores suos puer adhuc pupillares actiones habuit Demosthenes, vt testatur Plutarch. in eius vita: & Quintil. lib. 12. cap. 6.

Plura infrà de morte Demosthenis in eius cum Cicerone comparatione.

ALIVD EXEMPLVM: LAVS *Philippi Regis Macedonum.*

Ex Græcorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit quẽ non Philippus Macedonum Rex vel ingenii dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit.

Patrem habuit Amyntam, summæ prudentiæ virũ: Patriam celeberrimam, atq; regnum adeptus centum & quinquaginta populorum Plin. lib. 4.

Epaminonda strenuissimo Imperatore, & summo Philosopho vsus est præceptore (Orosius lib 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & Philosophiæ præceptis pręmunitus, ad regnum accessit.

Thessaliam domuit, Græciam penè totam consiliis præuentam viribus vicit. Nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victoriis affectus, vt à liberali Musa, & studiis humanitatis abesset. Quin lepidè comiterque pleraq; & fecit, & dixit, & egregia ingenii monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venu-

Exordium.

A genere & patria.

Ab educatione.

Obses enim Lacedæmoniis datus est ab Alexãdro fratre tunc regnante Philippus.

A rebus gestis.

ſtatis, & prudentiæ pleniſsimæ, velut illæ quibus Ariſtoteli natum ſibi filium, & ab eodem inſtituendum denunciauit. Quibus omnibus omnia ea, quæ fortaſſe iuueniliter patraſſe criminari poſſet, abunde ſatis deleuit.

Ab animi bonis. Clementia ſingularis in eo fuit, ac benignitas in victos. vnde quibuſdam ipſi conſulentibus, vt cum Athenienſibus aſperius ageret, reſpondit, illos abſurde facere, qui homini, cuncta ad gloriam tum agẽti tum patienti, ſuaderent, vt gloriæ ſuæ theatrum abijceret, ſignificans ſeſe hoc agere, non vt Athenas euerteret, ſed vt ciuitati celeberrimæ, doctiſsimorum virorum copia florenti, ſuas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta coniicere ſolebat in Philippum, hunc amici hortabantur, vt eijceret in exilium. At ille negauit ſe hoc facturum, demirantibus quid ita, ne, inquit, oberrans inter plures male de me loquatur. Quod maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quod ignouit, vel magnanimitatis: quod contempſit, quod noluit expellere, prudentiæ: plus enim nocuiſſet. Vide Eraſ. 4. Apophthegmatum: Diodorum Siculum lib. 3.

A comparatione. Quis autem Hannibalem Carthaginenſium ducẽ Philippo cenſuerit comparandum? Ille multa quidem geſsit, ſed pleraque perfidioſe ac crudeliter: hic omnia ſapienter, ac cum animi ſumma moderatione.

Epilogus. Longe plura de tanto Imperatore dicenda eſſent, ſed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longe inferiorem eſſe, quàm vt tantis Philippi virtutibus par eſſe poſsit.

ALIVD EXEMPLVM.

Eloquentiæ Encomion.

Exordium. Cùm, autore Gellio, turpius ſit frigide laudare, quã inſectanter vituperare, metuo ne non encomion eloquen-

quentiæ minus aptum ego dicturus, ingenii magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet eius principium considerare, reperiemus eam honestissimam productam origine, optimisque rationibus profectam.

Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max. cuius, vt sacra scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesque sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia. *A genere. Quintil. lib. 2. cap. 20. De eloquentiæ autem præstantia vide apud eundem lib. 2. cap. 26.*

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recepit & incredibilem efficaciam facultatemq; accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Adflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Vnde Poëtæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse: ait enim Horatius: *Ab ijs quæ perficit reb.*

Agrestes homines sacer interpresque Deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus,
Dictus ob id lenire feras, rabidosque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, &c.

Sed inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status Reip. euertit, vt bono iure Lacedæmonij rhetores videantur expulisse. *Obiectio. Hac de re vberrimè apud Quintil. dic. cap. 16. libr. 2.*

Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omnis magistratus, cum vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Item è medio tolli ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res malæ non sunt, si bene vtamur. *Dilutio.*

Quis eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc *Cōparatio.*

paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

Epilogus.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicendi facultas responderit.

ENCOMIVM MARPVRGENsis Academiæ.

A dicentis officio.

Ingratissimus omnium haberi merito possem, si concionis huius hodiernę autoribus, nempe iis quibus meipsum debeo, non in præsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum huius orationis esse voluerunt, beneficiorum laudibus, atq; summis in nos omnes meritis. Rationis omnis expers volatile Ciconiam, nouimus omnes officii mutuam rependere vicem solere, vt hinc ἀντιπελαργεῖν, natum sit prouerbiū. Quanto æquius ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo saltem, benè sentiendo atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus. Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos, & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos deniq; maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut iussus, parentem tam officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sydera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam silentium pollicentes vos omnes, ornatissimi atq; iidem integerrimi viri, ac studiosa iuuētus, me patienter sitis audituri.

Ab audito-

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis

ſis Encomion dicere. Inprimis autem gaudendum, ac lætandum mihi video, partim quod vos ad audiendum tam auidos contempler: vos omnes tam attentos: quàm pudens ego, quàm hæſitans ego, quàm tremebundus ego primùm huc aſcendi, nunc autem veſtro, quo me omnes proſequimini, fauore, atq; hilaritatis aſpectu longe redditus alacrior: partim, quod talis oblata ſit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc eſt, mei ſimillimo literaturæ leuioris homuncioni, non deeſſe poſſit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus exiſtat.

rum intentione, & argumēti fertilitate.

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſij noſtri celeberrimi conditores aut patronos conſideres, ac perpēdas, ſiue Deum Opt. Max. cuius cœleſti prouidentia, ac diuino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuerſa, quæ in terris ſunt, ſiue illuſtriſſimum noſtrum Heſſorum principem, ſtatim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia preſſum iri fatearis. Quid? (vt nullum ἀνεκφώνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœleſtis, nedum terreſtris, aleam eſt poſitus, cuius gloriæ nullum principiū, nullus finis exiſtit, Deum Opt. Maxim. prætercam) vel ſolæ huius terreni numinis, quo domino ac fundatore noſtra Academia merito gaudet, iubilat & exultat, Principis Illuſtriſſimi dotes tantam dicendi copiā offundunt, vt ſpiritus dicturi citius defecerit, quàm increſcentis beneficio rerum orationis curſus.

Ab autoribus atq; fundatoribus Academiæ.

Quid enim memorem tot antiquiſſima ſtemmata, tot maiorum imagines, tot pacis, tot belli clariſſima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, tantam clementiam, tantam prudentiam, tantam pietatis ac veræ religionis ſtudium? Quid

Ab Illuſtri Principis Heſſorum genere, factis atq; virtutibus.

Quid deniq; innumerabilia alia, quæ omnia ac singula tam splendida, tam lucida, tam illustria sunt, vt si alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiunctæ, plus obscuritatis sint allatura quàm lucis? ideoq; tam fertilia, tam copiosa prædicatu omnia, vt centum linguas, imo centena principum eloquentiæ millia fatigare possent.

A disciplina Militari.

Quis enim, vt alia transeam omnia, quis inquam, vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quanta disciplinæ militaris arte contuderit horridos Sikingiani terroris insultus? quãto pristinum in regni statum animo restituerit ducem Vuirtenbergensem? quanto pectore compescuerit seditiosos rusticorum tumultus? quanto deniq; spiritu vicerit Duces Brunsuicenses, patrem & filium?

Quare digna satis laudatu, satis gloriosa Marpurgensis Academia videretur, si vel solum tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed, vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior:

Ab aliis Academiæ Præsidibus atq; Mecœnatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ nostræ pomœria. Quibus omnibus robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpurgensis vndiq; circummunita, quid vlterius excogitare poterit, quod origini suæ, & fortunarum primitiis, vel splendidius vel excellentius adiicere posit?

Ab obseruata temporis opportunitate.

Iam si tempora quibus instituta fuit, à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis nõ infeliciora, quibus bonæ artes atq; virtutes, vbiq; gen-

tium anteà proculcatæ, capita sua feliciter exeruerint: quibus homines nullis inquietari bellis, nullis intestinis seditionibus insauciati, nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique præliis funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspiciis. Atqui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere: ea statim omnia ab illustrissimo principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

Quod si locum, vbi Marpurgensis vniuersitas erecta, perscrutatus fuerit, vix vllum profecto reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi Marpurgum, Hassiæ Metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum strūcturis veneranda: prudentissimorum incorrupto Senatorum ordine conspicienda: florentissimo simul ac honestissimo rerum priuatarum ac publicarum statu nobilitata resplendet: cuius forum Curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa deuenustat: & aqua fontana, tot fistulis ac syphunculis tam recenter artificio mirabili factis, emissa, & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat. *A quæsita loci commoditate.*

Verùm, vt occasio reprehendendi semper est obuia, si quis calumnietur ipsam vrbem plus æquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille, Lacedæmoniorum Rex, percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit, ostendendo ciues armatos, inquiens: Hi sunt Spartanæ ciuitatis mœnia: quo significauit Respubl. nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse, quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimum est ac firmissimum, tot studiosorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus: nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant: & quod hominum artificiis, id *A contradictione.* *Agesilai laudabile dictum.*

natu-

natura loci tot prę̄ruptis vndiq; montibus resarcit cō-modissimè circumsepiendo: vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Lanus fluuius.

Ab aquarũ salubritate, & copia piscium.

Qui aliàs etiam, quasi Nilus fœcũdans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat, atque producit. Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominum minimè vulgariũ Thermis contendere possit. Etenim psoram ac impetigines omnes, quibus communiter studiosi diuexantur, præsentissimè sanat; vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non, semel atq; iterum lotus, ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui, quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, cum sese fateatur hic vel citra negocium assecutos, solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum & aluei Marpurgensis virtutem haurientis.

A Loci Amoenitate & Vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, *Nullus in orbe sinus* (Marpurgo, nō) *Baijs, prælucet amœnis*, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modo cognitum habuisset, & versus non reluctatus. Equidem *Aureus hic annus, biferiq; rosaria Pæsti*, (Hic) *Propius adductum credas frondere Tarentum*. Hic deniq; Musis omnibus gratissimus locus, vbi rerum omnium vberrimus prouentus, vt non solum innumera ciuium ac studiosorum multitudo victum acquirere facillimè posit, sed etiam fertilitas natiua miserrimæ locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat, Respub. alat, sustentet, lætificet.

A cœli clementia.

Vbi denique maxima aëris salubritas, vt ipsa pestis, aut

aut acutus alius (nam quæ de pleuresi modò feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam, nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso, grassetur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam sereni totius machinę cœlestis aspectus, quibus Marpurgensem, vt omnium sibi dilectissimam, æternus ille pater, singulari quadam clementia commotus, prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta.

Ab aerũ horridiorũ cõmoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aër) vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longe plus vtilitatis ille semper quàm incommodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur, ac edurantur corpora.

A cliuosæ regionis vtilitate.

Porrò si quispiam cõqueratur, regionem istam mõtosam, asperam ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darii maioris factum animo præsenti reuoluat. Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minime permisit, affirmãs hominum habitus, vt semina ac plantas, ad regionis naturam immutari: sentiendo se malle duros homines, & laboribus accommodos, quàm molles, quàm ignauos, quàm effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectũ discusserit, nullã in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum suã permutare debeat Illustrissimus Hessorũ Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tempore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autẽ imminentibus, qui labores perpeti, qui maximũ exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter

arma

arma tractare, qui munitiſſimas vrbes euertere, qui denique præcelſas arces demoliri poſſunt. Quare Pœnorum acerrimus Dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim ſtipendiis coëmiſſet tales virorum manus, quales producit Marpurgum, vbi corpora vegeta, robuſta, præſtantiaque proueniunt, ac procera grandeſcunt.

Ab ingeniorum dexteritate. Sed ne prouerbium, ἄνους ὁ μακρός, id eſt, amens qui longus eſt, in eoſdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum ſagaciſſima perſpicacitas. Non enim Marpurgenſi multùm auerſus equos Sol iungit ab vrbe: Quæ nec, vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernoſis, in lacunis, atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi peſtiferæ memphites, viroſa craſſitie co[illegible] aerem, deinde mentium humanarum acies hebetant, & Saturnias quaſi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant, vbi ferarum latibula, luporum ac vrſorum ſpelæa, vbi horrenda denique ſerpentum ac draconum antra beluinam ad naturam animos transformant humanos: ſed potiùs, vt nobiliſſima Regina Marpurgenſis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingeniis bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe compoſuit, vt proximè ad figuram hominis, ac virtutis ſimulachrum accedere videatur.

Ab vrbis figura vel habitu. Enimuero quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effictum erecta facie rigidum, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde origo eſt, nempe cœleſtia, reliquum autem vniuerſum animantium genus pronũ, & ad terram verſum: quod etiam Ouidius innuit, dicens:

Metam. I. *Pronaque cùm ſpectent animalia cætera terram,*
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre

Iuſſit

Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Sic clarissimum, vbi nostræ Academiæ pulcherrima sedes est, Marpurgum, non aliter atq; homo princeps, caput erectissimum ac eminentissimum suis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem istam, quæ candidam frontem suam velut inter nubila condit: cuius collum monili baccato suis velut vnionibus irradiás, prominet, illinc nitidis clarissimi domini cancellarii Ioannis Ficini Palatiis, hinc illustrissimi Principis sapientiæ domicilioq;, quod βουλευτήριον, aut δικαστήριον appellamus, exornatum. Corpus est tot membris & articulis, id est domibus ac palatiis insigne, quotquot intra ciuitatis Marpurgensis mœnia sita esse nouimus. Pectus est ipsum templum. Curia ista, vt alimentorum dispensatrix, est stomachus. Vtrunq; collegium, Pomœrii, & (vbi iam hæc dicimus) Lani, sunt præcordia: duo vici, alter quem vulgo den Gryen/ alter quem Bylgenstein appellant, femora sunt aquis proxima, quod circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoque mediastinis assignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, est ista platea, quam vernacula lingua den steinweg vocitant. Sinistrum, quod suburbium, Weidenhausen. Pedes autem instar fortissimi bouis (iuxta prouerbium) altius in terræ viscera defixit. Sic dispessis veluti manibus, & commodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu, studiosos omnes, quasi gremio sinuoso, vt benignissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.

Cæterum vt honestate conspicuos peculiari quadam humanitate, quæ sua est benignitatis excellentia, prosequitur, sic in discolos ac nebulones omnes meritam ac iustam (vt æquum est) seueritatem exercet, vt suis flagitia, suis ipsam virtutem brauiis conde-

A meritorũ compensatione, studioq; iustitia.

N cora-

coratum iri cognoſcas. Etenim cum alterum brachium nempe dextrum, id eſt platea, der Steinweg / iucundior quidem ſed aſcenſu difficilior videatur, non immerito virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contra, cum Weidenhauſen oſtentet viam latam, decliuiorem, & facietenus molliorem: ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando; poterit aſſimilari, iuxta illud:

Hac via virtutis [nimirum der Steinweg,] *dextrum petit ardua callem.*
Difficilemq; aditum primum ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via plana [Weidenhauſen] *ſed vltima*
Præcipitat captos, voluitq; per ..... ſaxa: (*mamenta*)

intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi Marpurgum ipſum penitus aſpexeris. Nonne metam callis dextri, & requiem vides, Germanicam iſtam domum? vbi præſtantiſſimus D. Commēdator, vir vt nobilitate clarus, ſic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorū ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac ſtudiorum aſſiduitate ſubinde defatigatos curiſq; confectos, comiter excipere, ac generoſiſſimo vino, *quod cum ſpe diuite manet In venas animūq; tuum, quod verba miniſtret*, reficere, & curas diluere ſemper eſt aſſuetus.

A liberalitate domini Commendatoris adiū Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ noſtræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit, & non ſemel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, vt neque mentes illorum, neque pedes officio ſuo ſatis functa conſpexerimus? Quoties ad prandia Muſarum antiſtites ſtudendo defeſſos, & laboribus exhauſtos, veluti literarum fructum percepturos, inuitans, humaniſſime tractauit, & ferculis recreauit

opipa-

opiparis? Et ne longius exempla petantur, quoties illa M. Casparum, iam Academiæ nostræ Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus, vtpote carponibus ac lupis exornauit, atq; tot aliis lautitiis labore publico & domestico delassatum refecit? vt vel ille solus satis abunde testari possit, Ædes Teutonicas esse dextri apud Marpurgum callis, æmuli virtutis, metam & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possumus: Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus vero dulciores, callem virtutis ascēsu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quod hic illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit: id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille, quicunque fuit primus, architectus admonere voluit, eam virtutis naturam esse, vt elata nunquam superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimum, vulgo prophanis oculis ostentet, sed potius thesaurum, ceu vili cortice dissimulans quod habet eximium, intimis recondat & occultet. Hinc est, quod Elisabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quam in excelso loco gloriam sortiri.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, Weidenhausen illud sese offert, quod, quam miserabilis, quam flebilis vitæ sceleratæ sit exitus, luculenter ostendit, vbi viá patescit εἰς κυνόσαργες, εἰς μακαρίαν, καὶ εἰς κόρακας. Vbi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atque barathrum, vbi fames, & atris volitans infamia pennis, vbi sera pœnitentia, vbi damnatorum gemitus, & eiulationes sæpius audiuntur, vbi tortorum ferocia, vbi carnificum crudelitas, iam sontes virgis cædit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas

Ab alterius litera Pithagorica callis explicatione.

N 2 faci-

facinorosorum perforat; iam sicariorum membra rotis distringit ac contundit: Iam furti reos in crucē tollit, iam latrocinii, aliorumque criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat, atq; immaniter obtruncat.

Ab epilogo dictorum. Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustrissimus Princeps noster voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atq; fundari, quod inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, à vitiorum ac scelerum maleficiis deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

Ab vberrimo studiosorum, bonarumq; disciplinarum prouentu. Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate prouecta cum omnibus ferè Germaniæ totius Academiis certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur, vbi facultas medica, vbi Iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam puteris Rhetoricam, nihil inquam, in omnibus artibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit.

Ab optimorum præceptorum, atq; doctissimorum hominũ celeberrima turba. Vbi tot & tanti Professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solum apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati: atque adeo, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te iurauerís videre. De singulis iam nominatim differere, & illorũ prohibet modestia, & temporis opportunitas nōn concedit

tedit: ſed vt generatim & modeſtè dicam: puriſſima vaſa ſunt & habitacula, in quibus omnia ſtudiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo optimo maximo clementer erogata. Quare ſi iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucaſum laborioſiſſimè pertranſire, nec Scythas, Maſſageras, nec Albanos, ditiſſima Indiæ regna tantis cum periculis, bonarum literarum gratia, denuo penetrare: Item, ſi Pythagoras, ſi Plato, ſi Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contuberniis agerent, non haberent neceſſe Perſas, Lacædemona, Cretas, Ægyptũ, tot denique regiones alias ſtudiorum cauſa peragrare, cum omnia Marpurgi quam plena manu habere, & multo minore temporis ac rerum iactura conſequi poſſent.

Apollonius.

Quo fit, vt numeroſiſſima ſemper diſcipulorum turba adſit, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleantis, nec Ariſtophanis, quorum vtriuſq; pertinaciſſima fecit prouerbio locum vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus, vltro currere vt doceant, aut manè ad fores ſedere, & opperiri (vt Gellii verbis vtar) propè ad meridiem, donec diſcipuli nocturnum omne vinum edormiant: ſed potius & literarum, & præceptorum adoleſcentes amantiſſimi, quicquid officiorum iura præſcripſerint, ſua ſpote faciunt, vt ſubdere ſtimulos nunquam neceſſe ſit, ſed magis, quod de ſuo Theopompo Socrates inquit, adhibere fræna.

A diſcipulorum copia, ſtudÿs & officÿs.

Cleantes preſſus inopia noctu hauriebat in hortis aquã, vt interdiu literis operã daret: Ariſtophanes autem molam verſabat.

Ergo quænam exotica tanto ſuperbiens Academia faſtu, ſuas iactare ſolum, ac præferre, noſtræ autem Academiæ dotes audeat eleuare, ac contemnere, cũ prædiuite lectionum optimarum copia, Profeſſorum electiſſimorum numero, ſtudioſorum diligẽtia, noſtram aut ſuperiorem, aut omnino parem eſſe, Iudicis æquioris ſententia conſtiterit?

Ab aliarũ Academiarum collatione.

A seueriore in iuuentutem disciplina.

Quid? quod apud nonnulla gymnasia malorum consuetudine iuuentutem corrumpi, aut indulgentia omnia disperdi; bona item studia ac discipulorum numerum indies euanescentem decrescere percipiamus, & exercitia scholastica aut vulgo nimium frigescere, aut omnino cessare? Tempora denique, quibus nihil est charius, nil preciosius, aut nugis perdiscendis, aut inhonestis rebus patrandis insumi turpiter, vt inde fieri consideremus, passim discipulorum greges, quasi pecus montanum, agrestibus moribus horrentes, aut dispalari vagabundos, aut pergræcari furibundos, aut in omnium scelerum volutabris ætatem exigere non pudibundos, atq; adeo, vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quam inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

A magistrorum honestorum piorumque cõsuetudine atque commercio.

Nam cum à conuersantibus (autore Seneca) mores sumantur, non præceptores hic ociosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur, non ebriosi, vnde pessimum conuictores exemplum bibendi trahant: non blasphemi, qui virosam prauitatem in proximos transferant: non impudici, qui pueros emolliant atq; effœminent. Nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes, sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos, iuxta prouerbium, comites reddunt, hoc est, ad manus habentur omnium candidissimi Magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri, quàm ipsius honestatis hîc habeatur ratio) studiosorum corona præsens nón minuitur, sed bonis auibus indies augetur.

A studiorũ præmijs.

Et tantus, qui bonas, vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hîc defertur, vt in specta-

spectaculis (vbi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus Diis æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorum festiuitas, exemplo tot magistrorum nouorum solennitas, quos ornatissimis, vt eorum studia ac virtutes meruerunt, insigniis officiosissime, nostra, vt vidistis omnes, condecorauit Academia.

Honos alit artes. Cic. Tuscul. I.

Adde quod tanta & diligentia & industria studiosi omnes hic in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies, in quo linea non ducatur: nulla septimana, in quo non aut publice disputetur, aut declametur, atque adeo,

A scholasticorum exercitiorum assiduitate.

Vt schola nostra Lani, conuulsaq; marmora clament,
Semper & assidua dirupta voce columna.

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberalius erectum, nullum accuratius administratur, pædagogii disciplinam. Missa facio tot saluberrima veræ pietatis studia, quæ cum alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitus e medio tollantur, hic nō solum feruenter excoluntur, sed etiam adamata in precio habentur maximo. Vnde fit vt eruditiorem multo longeq; melius nostram iuuentutem moratam ad suos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgensis Academię summa.

Neq; id mirum, cum hic sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitus nequitiarum illecamenta surrepant, sed vbique sit probissima (vt dixi) societas & consortia sancta, quæ indissolubile religionis Christianæ vinculum solidis adeo atque adamantinis constrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

Ab incorrupta viuendi ratione.

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere, ac mutuis odiis conflagrare scholam nostram calumniati

Ab amolitione Calumnia.

 sunt,

ſunt centonum ſartores, cum nuſquam coniunctius, nuſquam deniq; amicius viui queat, quam in gymnaſio noſtro, quod non ex moroſis cerdonibus, aut Lycambea ſecta conflatum, ſed optimis virorum eruditiſſimorum ordinibus ſelectum conſiſtit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philoſophia plus quam homines reddidit, quos Medica facultas officioſos informauit, quos Iuriſprudentia ciuiles effecit, quos denique ſacra Theologia diuinos effinxit, concordi ſtudiorum omnium harmonia, virtutũq; vnione conglutinatos.

A frugali victu atque temperantia. *Quomodo Sybaritæ a Crotoniatis oppreſſi ſint, Politianus Miſ. 15. de eorum luxu. Eraſ. in prouerb Sybaritica menſa.*

Quibus omnibus non incommodum adiecero frugaliſſimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoſcas) ſtudioſorum diætam. Nuſquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiuſdem comitetur, luxus, & inſani conuiuiorum apparatus, qui ſunt ipſiſſimæ ſtudioſorum peſtes, prædominantur. Nam vt edulia præteream, quæ munda quidem ac ſimplicia in ſtudioſorum hoſpitiis apponuntur, non ambitioſa, non luxurioſa, ſed interdum eiuſmodi, quæ apud nonnullas ſcholas ventri deditas, *Squalidus in magna* (vt cum Iuuenale dicam) *faſtidiret & compede foſſor; Qui meminit calidæ ſapiat quid vulua popinæ*: vt fercula, inquam, magis ſalubria, quam artificioſa, aut luxurioſa tranſeam, Iunckeræ, propter excellentiam appellatione nobilitatis ſic vocitatæ, ſtudioſis vt bibitu iucundiſſimæ, ita ſaluberrimæ potionis crebrior vſus adhiberi ſolet: vini rarior, quod in illo caſtitas & ſobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo luxus eſt.

A vini temperamento. Hoc a veteribus teme

Ergo vinum, quod clauo (iuxta prouerbium) caret, vbi paulo largior interdum vſus adminiſtratur, non merum infundi ſolet, quod optimam hominis partẽ, hoc eſt, rationem debilitet atque eneruet, ſed prorſus inno-

innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longe melius redditum, & humanam ad naturam maxime appositum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregie vina callent, ad summos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum ægerrime ferens doleo; cum vna ista faciat inscitia, quo miser & inhonorus pauperiorem apud nos vitam sese degere conqueratur. Indignũ quidem. sed promeritam tamen ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euasurus, si tam vtilem, tam probatam, tam insignem illius Staphili Syrrheni filii disciplinam, vt alii, consecutus esset. Hic (authore Plinio) cum rudis ac simplex olim vetustas meratius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchum temulentum cum Nymphis Deabus sobriis temperare docuit, vt sic mansuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, multoque sapientissimorum testimoniis salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in Nympharum aquas fingitur iniectus, nisi vini ardorem, vitales iuuenilium ingeniorum succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiam illud Epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

tum est dictum, quod mentem tentet.

Aquam vino miscere quis primus docuerit.

Expositio fabulæ Bacchi in Nympharum aquis demersi.

Αἱ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις βρόμιος, φίλος, εἰ δέ νιν εἴργεις
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt e flammis puer exiliisset, in vndis
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinere.

Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus, at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborum excursus tendit, inquies? nempe vt ostendam, hinc esse, quod neminem apud nos studiosum cupidinis facibus incendi: hinc esse quod neminem æstu venereo captum, aut laqueis irretitum ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bouē ad lanienam rapi comperiamus: hinc esse quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficiis adolescentes in bestias conuertat: nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinum venenis adeo peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant: sed contra, multi Vlysses, fortes videlicet ac constantes hic viri [illegible] sunt, qui iam longa rerum experientia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quos imbecillior ætas imitatur, quorum exemplis informata discat Syrenum voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnibus spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

A studiorũ fructu. His igitur rebus omnibus enecta iuuentus nostra, & eruditionis, & bonorum morum pulcherrima proferens vbique specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem a rationis amussi delirare videamus: tantum abest, vt cum aliarum quarũdam Academiarum cessatoribus, nostri adolescentes pessime viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpote tempus, inhonestis rebus vecorditer insumant: sed potius quo charius, quo preciosius est illud, tanto dili-

diligentius ab illis asseruatur, tantoq; circumspectius impenditur, ne sine bonis frugibus effluat. Dii faciant, vt in nostris discipulis exteri sic, rerum suarum satagẽtes, resipiscant, ac ratione simili reuoluant, amissas opes aliunde resarciri posse, temporis irreparabilem iacturam non posse: de illis nequiter impensis fortassis rationem parentibus sese reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo si fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliore plantaria studiorum prouentu accrescentia, res humanas, iam vbique gentium afflictas, restauratura, atque prosperatura essent cum fortunatissimo disciplinarum omniũ successu, qualem apud nos, inuidia dictis absit, emergere videmus indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ institura, modestè, castè, pieq; viuentium tum vniuersorum tum singulorum, atq; adeo, vt nihil in factis, ne dum dictis, audiatur, quod vel ipse Momus reprehendere possit. Quare cum vtrumq; hoc est, non modo facta, sed etiam voces petulantiores, olim Romani vindicasse legantur, vt nobili etiam fœminæ Appii Cæci filiæ, paulo leuius & inconsideratius locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris 25. millia, nihil profecto in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent, cùm omnis nõ modo perperam viuendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Γλώσσης τοὶ θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Optimus est homini lingua thesaurus, & ingens
Gratia, qua parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quod vbique gen-

gentiũ Academia noſtra non immerito plurimum celebretur. Hinc etiam multis non obſcuri ac tenues, ſed opulentiſſimi aliarum vrbium ciues ac Satrapæ, liberos ſuos, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam, certatim aſſiduo tranſmittunt, perſpectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ è ſtudiis Academiæ noſtræ profluat.

Ab vberrimo doctorum hominum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex æquo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui ſapienti eloquentia moderentur Senatum, qui prudentiſſimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

A contradictione.

Cæterum ſi quiſquam Zoilus obiiciat, nonnullos aliquãdo à literario noſtro ad ſodalicium neſcio quod exoticum deficere diſcipulos: huic commodum reſpõderi poterit illud Ageſilai, cui interroganti, qui fieret, vt ab aliis ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquã. Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri ſunt, qui ſtudiorum ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imo paulo durius etiam exerceri non moleſte ferunt. Deſciſcentes autẽ Galli fiunt, alio concedentes, ſolum vt ſint à labore ad libidinem procliuiores, vt apud ſponſos Penelopes, nebulones, Alcinooſq; multo liberius ventri ancillentur, diſciplinarum bonarum excutiendo iugum inſeruiant abdomini, ad nullam ingenii bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiam ſi trans mare currant.

A meliorũ diſcipulorũ virtute.

Verum quanto turpior horum eſt defectio, qui vt liberius, imo licentius alibi ætatem exigant, hinc & ingrati

ingrati & peruersi discedunt, tanto maior illorum est gloria, quos longè doctiores & honestiores vel hic pręsentes habemus, vel hinc consultò dimittimus, Academiæ Marpurg. Encomion, per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis nostram satis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletissimo cunctarum laudum penuario, longe vberiora dicendi argumenta suggerere videtis, quā vt humanæ vocis organa sufficiant eloqui. Artemisia quondam (referente Gellio) dicendis mariti Mausoli, Regis Cariæ, laudibus, agona fertur instituisse, atque præmia pecuniæ posuisse aliarumque rerum amplissima. Ad quas laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles, ingenio atque lingua præstabili, Theopompus, Naucrates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tam facilis partu victoria sequeretur, sub iudicibus lite ac victoriæ palma semper inuicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omnino paucis, rebus præclaris famosus, sed delicatulæ duntaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valde ieiunam præbebat. hîc autem Academia celeberrima, tot rerum grauissimarum argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (vt Græco prouerbio dicā) σωροὺς, μυρμηκίας, Δάθους καὶ θάσους offundit, vt omnes eloquentia potentes non solum delassare, sed ad nihilum etiam redigere possit. Hîc enim ipsissimum est omniū Musarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes singulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentię buccinatores obtunderent. O ter felicē igitur Academiam Marpurgensem! quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præponderas, dignitate præcellis, merito dicata es omnibus, quæ ocio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis: quæ tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris

Musæ ocio gaudēt, ho-

fasti-

noribus a- *luntur.* fastigia conſcendiſti: quæ tot Mecœnatum tuorũ virtutibus illuſtrata, ac patrociniis circunuallata, propediem ad altiſſimos amplitudinis tuæ perfectiſſimæ gradus progreſſura, cum tot Heroës & Atlantes fortiſſimi, vt chariſſimam humeris ſuis fulciant atq; ſuſtentent, nunquam humi proſtraturi, ſed potius inter ſydera, feliciter collaturi.

Concluſio. Habetis iam, viri ornatiſſimi, quæ in præſentiarum de Academiæ noſtræ laudibus dicere conſtitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mẽtem dicenda, ſed malui breuior haberi, quam prolixa nimis oratione veſtram audiendi patientiam offendere. Et ineptum plane videri potuiſſet, ſi præſumpſiſſem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illuſtriſſimi virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot Profeſſorum dotibus, quæ denique tot ſtudioſorum decoribus illuſtrata, totius orbis terrarum oculos in ſe conuerterit. Vos igitur omnium diſciplinarum generibus inſtructiſſimi viri, Academiam noſtram excolite, & quam eſtis ſortiti (vt ſedulo facitis) Sparten, exornate: Vos ſtudioſa iuuentus, quo ſoletis, honore merito Proceres & Magnates Academicos aſſiduo proſequimini, & vos ita gerite, vt bonis literis & probatis moribus diligenter ſtuduiſſe deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, ſic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutis calcaria magis ſubditura, quam terrorem ſunt incuſſura. Sic denique Academia noſtra plurimum (vt audiſtis) ornata, indies magis atq; magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VERBIS LAVDANDI *ratio, ex Bucoldiano.*

Qui vrbium Vrbes laudantur non ſecus atque homines. Principia

pio sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem vrbis celebritatem antecesserunt: vt cōditor,ciuesq; qui ad ministrarunt, inhabitaruntque, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues, qui inhabitant: postremo, quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem mouemus, ipsisq; euersoribus odium conflamus. Vt si quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatq; quibus artibus iam inde a primis iactis a Romulo fundamentis eo incrementum acceperit, vt non modo Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrarum orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vitio, inertiaq; concidere, retroq; labi cœperit. Sed cum fere laudem sibi hæ potissimum vendicent, quarum celebritas dignitasque in omnium posita oculis elucet maxime, quæ has ab iis, quæ tempore antecedunt, simulq; iuncta sunt, prædicandi via sit, indicabimus.

laudes sint celebrandæ docet Quintil. lib. 3. c. 7.

Conditorem igitur commode primum ex descriptionis loco, atq; adeo ab adiunctis describemus: vnde cognosci potest, quæ ipsius potentia, & præsertim quæ animi virtutes, prudentia, iusticia, fortitudo, temperantiaq; fuerit. Deinde a causis erit augendum, cur eo in loco vrbem locarit, quę si maritima, fertilique in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisse dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominū ali, sustentariq; posset. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde a condita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodo, & quam facile quærat. Postremo conferendo hanc cum aliarum vrbium agro situque, mire rem extendes, ostendendoq; huius agrū aut fertiliorem aut certe parem esse, nullaque in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ forte colliges, hanc maritimam, illas esse campestres: huc cum terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustris modo

Vrbis laus a conditore.

modo res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse, adiunctorum idem nos locus admonet. Quod si igitur legibus & religione Rempubl. nouam primus bene constituit, a causis extendenda res erit, eo nimirum consilio fecisse, vt iuste pieque viueretur: & quos lex non posset, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores ex eo vsque tempore iuste, modeste, pieque viuentium, tum vniuersorum, tum singulorum extiterint. Quæ omnia si, vt gesta sunt, copiose exponas, incrementum sumet oratio, maius quidem, si quæq; & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc si quid recte instituit, considerandum: vt si idem simul cum vrbis primordiis literarum bellique studia erexerit: illis vt animi diuinarum humanarumq; rerum cognitione imbuerentur, his vt suas suorumq; fortunas tuerentur. Consilia vbi exposueris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot, quantosque viros vndecunq; doctissimos, & quo quenq; tempore tulerit: quę cuiusque eruditionis testimonia, aut scripta extent. Atq; hæc subinde comparando dilatabuntur maxime. Hunc in modum & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit: quæ nunc vniuersorum, nūc singulorum militiæ fortitudo, virtusq;, & quo tempore, quo in loco cognita, perspectaq; sit. Atque hic nō solum ex comparationis loco, si voles, quæq; varie extendes, sed & personas describes, consiliaque faciendi aperies. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab iis, quæ tempore præcesseruut, vsumq; hic locorum, ostendimus. Verum si, vt sæpe, de conditore, bonisq; eius institutis, nihil certi in medium adferre poterimus, solumque in confesso sit, vrbem vetustam esse, semperque fere incrementum sumpsisse, nihilominus quorum id administratione virtuteq; contigerit, narrandum erit: quæ nunc singulorum, nunc vniuersornm prudenter, iuste

iustè, piè, fortiter, temperanterq; facta exstiterint, quo Respub. nomen viresque accepit. Atque hic singula cuiusq; facta, ex adiunctorum loco copiosè omnibus expositis circumstantiis, enarrari, personæque describi possunt. Tum quæ causæ tam vniuersos, quàm singulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem vnumquodq; amplificabis, dum aut excessum, aut similitudinem aut dissimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatemque ostendes.

Laudabitur ab antiquitate, diceturq; terra orta.

VRBIS LAVS AB IIS, QVAE HVIC *simul tempore coniuncta sunt, & primum ab aeris temperie per locos ducitur.*

Restant ea persequenda, quæ vrbi, quam laudamus, simul tempore sunt coniuncta. Hîc primum spectandum, quo in climate, cœliq; parte sit posita, vnde aeris temperies cognosci potest. Neque enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus seu temperantis solis radiis sit subiecta, vt sunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri Vrsæque circulos sunt positæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis montibus, ipsoque mari, si aut vicinum est, aut vrbem alluit. In iis autem omnibus ea, quæ fructuosa amœnaque sunt, laudibus euchenda esse, idem, qui omnium adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos, nauigabilesque, montes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipso quod fructus voluptatesque maximas adferant, & vrbis nomen dignitatemq; in primis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in ora ne an meditullio prouinciæ sit posita: quod genus circunstantias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, prosequuntur: præsertim Me-

Meditulliũ.

Menander.

nander Rhetor, qui de laude vrbium seorsum scripta reliquit. Verum dum hic in laudando ex loci positione circunstantias, quod infinitum est, studiosè prosequitur, eorum, quæ omitti minime debuissent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorq; ciuium structura esset, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos atque adeo ipsos ad fontes laudaturum ducimus: vnde, quantum pro suo quisq; arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudem vrbium pertinentes circunstantias explicare infinitum sit, quod vnicuiq; ferè præter diuersa hominum studia, rationemque quærendi victus, sua quædam propria à natura sint attributa; aliis nempe auri fodinæ, aliis thermæ, aliis alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco, in hoc instructus sit, vt sciat, quæcunque præterita præsentiaque splendorem vrbi commodúmue, seu proprium, seu cum cæteris commune, adferāt, laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta locos augentur plurimum. Postremo igitur de publicis munitionibus, interioreq; ciuium structura, & ipsis ciuibus erit dicendum. Hæc igitur ab adiunctis ministrata, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circumstantiis, explicanda: & per reliquos subinde locos ducenda, amplificandaque. Itaque si in bono climate sita sit ciuitas, primum aëris temperies, cœlique clementia, & temperata sub ipsa solstitia dierum noctiumque longitudo pluribus erit describēda: deinde à caussis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigoribus nimis esse subiectam: sed in medio positam, hinc frigora, hinc æstum fugisse, vnde & illud dierum noctiumque suo tempore nec maius nec minus iusto incremētum, quorum alterū sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aëris intemperie impediti, quo minus toto anno victum domi & foris quærant: omniaque in agris felicius prouenian-

hiant. Accedit eo & ipsa ingenia, cæli beneficio, præsentiora, perspicacioraque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari possunt. Postremo & ex comparatione petenda copia est: vt si hic auram salubriorem hominibus, maturescendisq; frugibus accommodatiorem declares, quam eius, qua cum confers vrbe. A simili autem extendes, si cum ea vrbe conferas, cuius positum pluribus notum, maximeq; probatum vides. Hūc in modum, si voles, & dissimilitudinem repugnātiamque collatione aperies. Quod autem hac via, ordineq; ex locis amplificandi commode vtamur, tamen cum & aliter recte fiat, nemo sibi hic legē præscribi putabit. Nam postquam ex adiunctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus est maxime, quæ voles ob oculos posueris, deinde ex comparatione copiam sumes: & si magis augere voles subinde a caussis augeas licet. Verū id aliter atq; aliter fieri posse, in vniuersum sit dictum volo: adeo, vt sæpe, dum vno in loco lōgiorem moram trahimus, plures interim alii ex suo aliquid, vel antequam inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, FLVminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsisq; ciuibus.

Hæc de aeris temperie: de agris subinde dicendum, de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantaque ex singulis vtilitas, voluptasq; capiatur, ab adiunctis copiose erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum autorum, si fieri potest, aut vicinarum gentium testimoniis confirmando. Atque hæc res quidem ipsa mire augebitur. Quod si vero magis hæc extendi voles, singula celeberrimis vrbibus cōparando, ostendes, hanc siue agri vbertate, siue flumi-

num copia voluptateque siue denique ipso maris vsu aliis longe superiorem, aut certe per omnia parem esse iudicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, tectisque dicendum: quantaque sit fouearum, aggerum, murorumq; altitudo, latitudoq; erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumq; numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusq; ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptaq; fuerint, a causis erunt augenda, cur foueas, mœnia, aggeresque ita duci, ponique placuerit: quo consilio hac distantia, hoc in loco turres propugnaculaq; locarint: cur tantis sumptibus, tot tantisq; laboribus eo omnia euexerint, nempe, vt quam minima manu hostiles incursiones, impetusq; sustinendo, propulsandoq; vitam fortunasq; suas defensarent. Atque hic subinde euenta narrabuntur, quorum hostium impetum, oppugnationesque, quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint, furorem fregerint, discedere demum cum ignominia pauci plurimos coegerint. Quin & postremo comparatione omnia maiora amplioraque reddes, maximis munitissimisq; vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimoniis, præclarisq; Regum, atq; magnorum hominum iudiciis dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeq; extructa, tum plateas, foraque ad hominum vsum latiora, diuorumque templa augustiora esse, quod non parua laus sit: vt quæq; maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumq; de iis testimonia iudiciaque adferenda: tum cum vicinis pulcherrimisque ciuitatibus conferenda, quo ipso aut parem, aut longe maiorem huius celebritatem magnificentiamq; edoceas. Quod si lubet, & hæc ipsa ex aliis locis licet extendas. Restat de ciuibus esse

In iis quatuor spectari solent, honor, vt in templis: vtilitas, vt in muris: pulchritudo, & autor vtrobiq; hæc Quintil. lib. 3. cap. 7.

Ciues vrbi

esse dicendum: horum iam viuentium, cum de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclare facta existant, spectandum. Commode autem quæque in sua virtutum genera sparges: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga Deos religio, erga parentes pietas dicitur, sua item fortitudini, temperantiæque assignabis. Cæterum cum supra in patriæ laudibus laudandi amplificandique rationem ostenderimus, quę insistenda hic via sit, inde peti potest. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facile colligi potest.

bus, vt parentibus liberi, decori sunt.

Facta ornandi, & amplificandi quæ ratio sit, subinde intueamur, in quibus laudandis, vituperandisque, cum & Rhetores, tum maxime Historici, heroicique vates versantur. Temporis autem seruato ordine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio: Poetis tamen id de industria mutantibus. Præcipui autem hi loci sunt, caussæ & euenta: quanquam alii omnes, qui supra, & huc adhiberi possint: vt expositis primum caussis, deinde quę euenerint explicentur. Quare Virgilius, postquam paucis proponendo Musasque inuocando, hominum animos sibi beneuolos attentosque reddidit, causas statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virum, tot labores periculaque adire coegerit.

Quæ sit laudandi facta ex locis copiosa ratio.

Vrbs antiqua fuit, Tirij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longe
Ostia: diues opum, studijsq; asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum late Regem, belloque superbum,

Carthago a Tyrijs condita.

Venturum excidio Lybiæ: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisq; memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis.
Nec dum etiam causæ irarum, sæuiq; dolores
Exciderant animo. Manet altæ mente repostum
Iudicium Paridis, spretæq; iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troias, reliquias Danaum, atq; immitis Achilli
Arcebat longe Latio, multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His iratum Iunonis e causis, quæ infortunia Æneæ Troianisq; euenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, Poeta subinde fusissime narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix e conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in vtroq; suo opere Homerus primum causas, deinde insequuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius secundo suscepti a Pœnis in Romanos belli, antequam euenta resque gestas enarrat, causas primum dicit, quod videlicet Sicilia Sardiniaq; illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quod Annibal, cum puer adhuc esset, a patre Amilcare, Imperatore aris admotus iurasset, se quamprimum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustium idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur alio hic causarum locus valet, quam vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primum exponendas esse sciamus? Est profecto multiplex huius, passimq;, nec certo in loco vsus: cum nunc præcedant, nunc suos sequantur

tur

tur euentus. Nam quanquam primæ quædam, principalesque summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector, auditórue cupit, tamen cum subinde aliæ atque aliæ actiones casusque existant, & ipsorum alias atque alias causas esse constat: vnde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cum suarum se laudum minus grauem scriptorem fore intelligeret, videretque L. Lucceium Q. F. insignem sui temporis historicum, bellum ciuile scribendum suscepisse, scripta ad eum Epistola, omnibus petit modis, suas vt res, exemplo Græcorum seorsum perscribat, atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem inde, si à continentibus suis scriptis seiungat, & à causis, euentis, adiunctisque amplificet, quoddam corpus confici. His porro ex locis augeri rem oportere, L. Lucceium admonet, dum causas, consiliaque rerum suarum, casus etiam & euenta explicanda esse scribit. Adiuncta autem sunt, tempus testimoniaque Lucceij, quem ea, quæ suo iudicio laudanda putaret, ornare, quæ contra vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditioque, quæ & putauit esse notanda. Hic nemo mirabitur consilia, & actiones, quas supra in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hîc causas & euenta dici. Sunt nanque iis, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maximè. Verum causarum & euentorum nomen accipiunt, cum sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde namq; hi licet nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaq; his locis, vnde ornatur historia, si & comparationis locum adiecisset, non video, non modo vnde historici, sed Rhetores, Poë-

Lib. 5. Epist. famil. epistola 69.

Adiuncta.

Cæsaris cõmentaria. tæque qui maximè solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Ciceronem disputat, quia minus rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit, cæterisque scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, eadem copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa *Dionysius Halicarnassæus.* Titi Liuii vbertas est petita, vnde tamen Dionysium Halicarnasseum, qui & ipse Romanas res perscripsit, multo magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus iudicat, non tam historicum, quam rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, noster Homerus ea sumpserunt, quibus, quæ voluerint, non tam dilucidè enarrasse, quam facta vbique nota omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissime, ille modo quodam vsus: id quod is facile animaduertet, qui cognitis locis, & amplificandi ratione, vtrumq; cum iudicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco, nunc, quod volumus, vsum locorum, augendique rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusque magis captum indicemus. Vnum igitur factum oratione laudandum sumamus: sit Theodosii Imperatoris, quod insigne maximè Gymnasium Bononiæ instituit: primùm ex descriptionis loco, atque adeo ab adiunctis ipsum describamus, vnde ingenium, moresq; principis eluceant; & causæ tam honesti & vtilis facti, quasi per transennam appareant. Fecit id & Titus Liuius principio historiæ suæ de secundo bello Punico; vbi pluribus Annibalem depingendo, animique bona, vitiaque plurima exprimendo, qui cum viro Romanis futura res esset, lectorem statim instituit. Secundum hæc ab adiunctis res ipsa erit explicanda, quantis, & vnde sumendis fructibus, qui in Professores expenderentur, hanc scholam adornarit, confirmaritq; Deinde à causis, cur hoc in loco, & tot, tantaq; stipendia Professoribus constituerit: vt certe hinc in reliquã

totam Europam, qui rectè Rempublicam administrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, si quæ interea loci emolumenta, aliæque nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant; persequaris: qui quibus in locis hinc missi, siue cognitione rerum humanarum, physicarumque vtiles Reipubl. extiterint: siue legum scientia, quid æquum & iniquum esset, edocuerint, siue denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Postremo ex comparationis loco quantam voles, copiam sumes, factum hoc aut cum aliis ipsius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX LOCIS AMplificandi apud Ciceronem.

Interdum factum laudamus, & dilatamus, non tam ferè a causis, & quæ has sequuntur euentis, quam ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæsari agens, ipsumque laudans, quod Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium a tempore, eiusq;, quo dixit, diei circumstantia duxisset, clementiam sapientiamque Cæsaris ab adiunctis statim laudat, ornatque: nempe à sua, totiusq; Senatus lętitia, factum hoc probantis, & propterea de Repub. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudē Marcelli, quod ipsum & ex hoc ipso loco est ductum; & eò valet, vt clarius illustriusque factum eius reddatur, quod præstantissimo, amplissimoque viro ignouisset. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæsaris factum cum maximis eius bellis, rebusque gestis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porro hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circumstantias admiscet, vt omnia, quæ ad laudem pertineant, totaque oratio, nisi quod pauca ad finem

aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificataq; deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi possit, cùm plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc studio perspicuum esse potest.

EXEMPLVM, RES EX LOCIS AMPLIFICANDI, *apud T. Liuium historicum breuiterq́ eas dem explicandi.*

Hinc autem quis locorum vsus, quæ laudandi amplificandique ratio sit, quanquam satis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisq; autoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primum ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit, his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi redditum veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimq; in oculis, habitum oris, lineamentaq; intueri. Deinde breui effecit, vt pater in se minimum momentum ad fauorem conciliandū esset. Nūquam ingenium idem ad res diuersissimas parendum, atq; imperandum fuit. Itaque haud facile discerneres, vtrum Imperatori, an exercitui charior esset. Neq; milites alio duce plus cōfidere aut audere: plurimū audaciæ ad pericula capessenda: plurimum cōsilii inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionisq; desiderio naturali, non voluptatis modus finitus, vigiliarum, somniq;, nec die, nec nocte discriminata tēpora, id quod agēdis rebus superesset, quieti datum. Ea neq; molli strato, neq; silentio accersita. Multi sæpe militari sagulo opertum, humi iacētem inter custodias stationesque militum conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales

quales excellens, arma atq; equi conspiciebãtur. Equitum, peditumq; idẽ longe primus erat. Primus prælıũ inibat, vltimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio. Hactenus mores, ingeniumq; descripsit, quæ quidem omnia ab eo, qui rem nude explicare voluisset, omitti potuissent. Subiicit autem ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda augendaq; magno futura duci esset, prætermissa. Hæc quidem cum illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent. Quæ sequuntur ex adiunctorum, seu qui inde nascũtur, causarum, & euentorum loco sumuntur, cur videlicet Annibal in suscipiẽdo bello, nihil prolatandũ arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines exercitum ducat, sic ille: Cæterum ex quo die dux est declaratus, velut Italia ei prouincia decreta, bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque, vt patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem cunctantem casus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum statuit. Quibus expugnandis, quia haud dubie Romana arma mouebantur, in Olcadum fines prius, vltra Iberum (ea gens in parte magis, quam in ditione Carthaginensium erat) induxit exercitum: vt non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendoque tractus ad id bellum videri posset. His demum subiicit euenta, gestæque rei narrationem. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gentis expugnat, diripitque: quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio imposito imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentusque præda, Carthaginem nouam in hyberna est deductus. Ibi largeparte

Carthago noua in Hispania.

ge partiendo prædam, præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorumq; animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quod obiter petitas ab adiunctis circumstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum opulentum præda deductum esse. Prosequitur autem narrationem temporis, cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermandica & Arbacala, Carteiorum vrbes, vi captæ. Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi exulibus Olcadum priore æstate domitæ gentis, cum se iunxissent, concitant Carpentanos, adortique Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine, agmen graue præda turbauere. Plura hæc, nudaq; sunt omnia, nisi quod ab adiunctis est, oppidanorum virtute & multitudine Arbacalam diutius esse defensam: neq; procul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur, paulo copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea amnem traiicienti, vt in transitu fluminis hostes inuadere, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hic Liuius, & a suo obiter testimonio amplificauit: dum inuictã aciem dicit, si æquo certaretur campo. sic ille Annibal prælio abstinuit, castrisque super ripam positis, cum prima quies silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, valloque ita producto, vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cum ingressos aquam viderent, adorientur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum appendicibus Olcadum, Vacceorumq; centum millia fuere. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaq; & ingenio feroces,

roces, & multitudine freti, & quod metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quod interesset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio, qua cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasque exposuit, quibus subiicit euenta: nempe infelicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis a circumstantiis, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medioque alueo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite, equo temere acto peruerti posset: eques corpore armisq; liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminusq; rem gereret, pars magna flumine absumpta: quidam verticoso amni delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cum in vnum colligerentur, priusquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatisq; agris intra paucos dies Carpentanos quoq; in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore alia magis, alia minus, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes sunt locus, in hoc præsertim genere omnino ad ornatum, amplificationemq; accommodatissimus: vnde Poetis, Rhetoribusque copiam sequentibus crebrior; historicis, ne ad ornandum magis, quam ad narrandũ orationem sumpsisse videantur, minus familiaris. Porro Sagunti oppugnationes, excidiumque quod proxime sequitur, pluribus adiectis peristasibus copiosissime explicantur. Verum hæc ipsa Liuiana ex locis aucta, amplificataque nuda, omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus. vnde quid inter ieiunã, necessariamq; narrationem, & copiosam locupletemque

que interſit, cognoſci poteſt. Miſſus Annibal in Hiſpaniam, poſtquam mortuo Aſdrubale dux belli eſt declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde ciuitatibus metu ſubactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic large prędã partiendo, præteritaq; cum fide exoluendo, cunctis ciuiũ ſuorũ, ſociorumq; animis in ſe firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum, Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi exulibus Olcadum cũ ſe iunxiſſent, concitant Carpentanos, adortique Annibalem regreſſum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbauere, Annibal autem traiecto amne, temere inſequentes hoſtes ad centum milia, partim equitatu in flumine oppreſſit, partim in fugam conuertit: vaſtatiſque agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis hæc nudaq; narratio eſt, quam vt virilis eloquentiſſimus ex locis locupletari, iam viſum eſt.

VITVPERATIO, ΨΟΓΟΣ.

Vituperatio eſt ſermo exponens mala, quæ alicui inſunt. Differt autem a loco communi vituperatio, quod locus communis pœnas expoſcit, vituperatio vero ſolum habet veluti nudum conuitium.

Omnis qui in laudatione, in vituperatione etiam ordo conſtabit, tantum in diuerſum.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus laus. Poſſuntq; vituperari eadem omnia, quæ & laudari;

Perſona,
Res,
Tempora,
Loci,
Bruta animalia,
Plantæ.

Vitu-

Vituperamus vero & communiter & singulatim. Vbi vero proœmion feceris, adiunges genus, quod diuides eadem qua in laude, ratione. Deinde educationem, & res gestas, & Epilogum ita facies, quemadmodum in laude.

Quintil lib. 3. cap 7 contrariorum enim eadem est discipli na vtra: sit autē harum via vtilior, cum materia delibe rabimus: vt in laude diximus, ex Quintil.

VITVPERATIO PHILIPPI.

NEq; virtutem merita laude frustrari rectum est, neq; itidem sine reprehensione dedecora relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborum præmium, vtriq; aufertur: laudādis quidem gloria rectè factorum, vituperandis vero scelerum turpitudo. Omnes autem male audire æquum est, qui malos sese præbuerūt, tanto magis vero omnibus Philippum, quanto omnes improbos longe omni scelere superauit.

Exordium.

Natus est ex ea gēte, quæ pessima est omnium Barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignauiam, sed coacta sit, locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primum ipsos finibus exturbauerunt, hinc diu vagi, ad eam tandē quam nunc incolunt, regionem perlati sunt. Duplici itaq; infelicitate implexi, & quod melioribus coacti sunt cedere, & quod in imbecilliores violenti iniustiq; fuerunt, nunquam tuto habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A genere vel Natione.

A patria.

Et cum ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex ciuitate magis etiam infaminatus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonū, eiusq; terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorum vllus sit prouentus.

A maioribus.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui, quo minus eius terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas, atq; dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim in regnum Athenienses reduxerunt.

Philippus hic sextus fuit Macedonum rex: Huic autem non immediatè succesſit Amyntas, sed Europus: Europo Alcetas, Alcetæ Amyntas.

Tali

Ab educatione. Tali igitur ortus patria, tales sortitus generis autores, apud Thebanos moratus, primum obses fuit: nec, quãuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutans, ad meliora deflexit sed barbaricam semper impotẽtiam inter Græcam retinuit institutionem. Cumq́; sit omne humanũ genus in Græcos atq́; barbaros diuisum, ipse velut ex vtrisq́; commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exercebat.

Genus omne humanũ in Græcos & Barbaros diuisum.

A rebus per tyrannidem atq; perfidiam gestis. Orsus ergo primum à cognata gente, ipsam in seruitutem redegit, velut à perfidia rerum suarũ initia auspicatus. Inde & finitimos aggressus populos, perdomuit: captisq́; deinde Pæonibus, Illyricos est adeptus. Triballorũ quoq́; gentem inuadẽs, & quidquid præterea in proximo erat terrarum, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorũ pugnando cepit mentes autẽ cũ corporibus nequiuit capere, nec eorũ animos pacis artibus sibi conciliare. Quamobrem subinde deficiebant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionem per omnes penè dixerim noctes somniabant, vt qui opere foris seruirent, intus cogitatione essent liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris, ad Græcos castra mouit, atq́; adeo antequam ipsam Græciam inuaderet, ciuitates, quæ in Thracia Græcæ ditionis erant, euertit, cepitq́; Amphipolim, Pydnã subegit, istisq́; Potidæam adiunxit: neq́; Pheras extra Pagasas, neq; Magnessam extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalorum capiebantur, & velut generis mercedem seruitutem ferebant.

A mortis genere. Dignum sanè fuerit, exitum quoq; ipsius recẽsere: postea enim quam pleraq; quæ inuasit, oppresserat, subiecerat q; contra fœdera eos, qui fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dei, conuenientẽ perfidiæ suæ finem dederũt. Neq́; enim in prælio pugnans cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suæ testẽ reliquisset, sed in medio turpium voluptatũ gurgite suffocatus, se dignũ sepulchrũ in earum fœditate inuenit. Videlicet vt quemadmo-

admodum eius vita, sic & mors intemperantiæ fædum exemplum posteris esset.

Quis autem est qui Echetũ illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis mẽbris, reliquum saltem corpus relinquebat: at Philippus totos cũ corporibus ipsis homines perimebat. Quantoq; sæuius est totum deleri hominem, quam partem aliquam auferri, tanto perniciosior est Echeto Philippus. *A comparatione.*

Cessare autem a sceleribus suis Philippus nesciebat, cum mihi, victo magnitudine flagitiorum eius, necesse sit vt plura de ipsis facere verba desinam. *Peroratiuncula.*

SCHOLIA.

Omnia quæ laudantur, contraria vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causa exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amynthæ filius, Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel, vt relatũ est supra, dexteritate ingenii superabat seculi sui Reges omnes. Vide Eras. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vituperari possunt; Personæ, vt Thersites: Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loci, vt Euxinus: Nota, apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, vt Crocodilus: Plantæ, vt crambe.

Adiungens genus, &c. In genere nationis, patriæ, maiorum atq; parentum circumstantiæ sunt excutiendæ. Quæ omnia si clara contigere, ostendendum est, illa vitiorum omni genere contaminasse, quem vituperandum susceperis. *Claritas enim generis notiores circa vitia, & inuisos magis facit: Quintilianus. Adnotauimus supra ex Quintil. hæc non ideo*

Educationem, &c. Quod si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus, & egregiis animi, corporis, atque fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices a maioribus illum degenerasse, animi dotibus ad dolos & fraudes abusum: bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas: diuitiis ad multorum perniciem, & publicas seditiones fouendas.

laudari, quod habu erit quiu ea, sed quod ijs honeste sit usus.

Frustrari, &c. Frustro actiuum, & frustror commune verbum legitur. Est autem sensus: qui crimina non accusant, ii non minus peccant, quam qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperatione atque reprehensione relinqui.

Aequum male audire, &c Vt sementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult, dicit aut facit, quæ non vult audiet: benedictis aut factis qui certat, audiet bene.

Pessima barbarorum, &c. Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Atheniensis notare solitus fuit: qui ad discipulū stupidum solebat exasperatus dicere, εἰς μακεδονίαν, pro εἰς μακαρίαν, quo dicto prouerbiali precamur exitium Meminit Eras. Apophtheg. Macedoniæ autem descriptionem habet Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. Liuius lib. 2. belli Macedonici.

Ad historiæ vero præsentis cognitionem pertinent ea, quæ Iustinus habet lib. 8 & 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Orosius lib. 3. cap. 12. ad 15.

Argos. *Argiui, &c.* Argos & Lacedæmon duæ clarissimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerant, vt ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argolici: inde Macedonum Reges oriundos fuisse Liuius testatur.

Duplice, &c. In duplex, inquit, malum inciderunt, & quod Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, aliis imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.

Pella. *Pella &c.* Vrbs est Macedoniæ, quam, autore Pomponio Mela, fecerunt maxime illustrem Philippus Græciæ domitor: Alexander etiam Asiæ. Hinc Pellæus Alexander dictus. Iuuenalis Sat. 10.

Vnus

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Æstuat infelix angusto limite mundi.
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruaq; Seripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem hominis, hominem ignobilem, sed in Græco πρόγονος est, hoc est proauus. Ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges.

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas caprarum greges secutus occupauit.

Corano successit Perdica, huic Ægeus, qui successorem filium reliquit Philippum huius proauum. Philippus autem paruulum reliquit Europum patrem Amyntæ, Amyntas Philippum genuit, Alexandri patrem.

Inter Coranum, vel secundum alios Cranaū primum Macedonū Regem, & Perdicam, regnauit Cœnus & Thyrimas: quartus fuit Perdicas.

Apud Thebanos obses, &c. Obsides ob fidem seruandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus, Orosius lib. 3. cap. 12. Iustinus lib 6. Philippus, inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Ἀθηναίοις ὡμήρευε, id est, apud Athenienses obses fuit; vt intelligas à patre Atheniensibus obsidem datum.

Pæonibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi; Macedonia enim à Macedone Osyridis filio dicta, Pœoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidente, Thraciam ab Oriente, Thessaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum, ac duobus inclyta Regibus: Philippo scilicet & Alexandro. Vide Plinium lib. 4

Imo à fratre Alexandro Pæones. Macedones.

Illyricos, &c. Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primum certamen

Illyris.

fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias victis, in Illyrios bellum transtulit, multa millia hominum occidit, vrbemque nobilissimam Larisseam capit, vt ait Iustinus lib.10. Diodorus lib.2. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus intrauit.

Triballorum, &c. Illyricorum id genus est, vt ait Liuius lib.7. belli Punici, qui scribit, Philippum, cum vrgeri suos videret, in cohortem Romanam incurrisse, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudisse Plinius lib.4.cap.10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcos, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi: securis omnibus Thermopylas occupat. Vide Iustinum lib.8. & 9. Græciam totam prope consiliis præuentam viribus domuit. Orosius lib.3. cap.12.

Thracia. *Thracia*, &c. Ante Sython fuit dicta. Vide Gellium lib.15.cap.7. de qua Plinius lib.4 cap.11. appellata fuit ab Asperitate, vel secundum Tortellium, à feritate, θρασὺ, ferum & temerarium.

Amphipolis. *Amphipolim*, &c. Inter Neston & Strymona, fuerũt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2.cap.2. Nestos autem & Strymon fluuii sunt in Thracia. De Amphipolitanis Diodorus Siculus lib.5.

Pydnam, &c. Ab Amphipoli subito Pydnam occupauit, & Olynthiis ad obtinendam Potidęam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.

Potidæam, &c. Pomponius Mela lib.2.cap.3. Pallene, inquit, soli tam patentis, vt quinq; vrbium sedes sit atque ager, tota in altum abiit, angusta satis vnde incepit: ibi est Potidæa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.

Phe-

Pheras, &c. Phera ciuitas in Thessalia; Plinius lib.4. cap.8. Hinc Pheræus. Ouid. in Epist. *Pheræ.*

Ipse repertor opis vaccas pauisse Phereas
Fertur, & à nostro saucius igne fuit.

Extra Pagasas, &c. Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit, donec Pheræ, Pagasæ, Magnesiaque, imo Thessaliæ ciuitates omnes barbaræ seruitutis iugum acciperent, & generis ipsius veluti notam portare sustinerent. Pagasam autem Plinius lib.4. cap.8. oppidum Thessaliæ tradit. Meminit eius Pomponius Mela lib.2. cap.3. *Pagasa.*

Magnesiam, &c. Μαγνησίαν Magnesiam Græciæ regionem annexam Thessaliæ Plinius tradit lib.4. cap. 8. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicā appellat. Ouid. in Epist. *Magnesia.*

Fœderibus deuincti, &c. Cum Philippus se exclusum ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates, quarum ante dux fuit, sibi gratulantes & excipientes, hostiliter inuasit, crudeliterque omnia diripuit, liberos coniugesq; sub corona vendidit. Orosius lib.3. cap.12.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim destinato lætitiis die * fuit interfectus in theatro per Pausaniam, cum regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnasse Philippū scribit. De eo hæc Orosius lib 3. cap.14. Cum ad ludos magnifice apparatos, inter duos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pausania nobili Macedonum adolescente, in angustiis siue custodibus circumuentus, occisus est. Mortis eius meminit Valerius lib.1. cap. vlt. de Miraculis.

** Celebrabātur enim nuptiæ.*
Philippo suo censebat Pausanias quod is stuprum sibi illatum vindicare neglexisset.

Echetum, &c. Echetus Epirotarum Tyrannus, qui regionem hominibus ingressis, nares, aures atque pudenda rescindere solebat, & obiicere canibus. Vnde *Echetus.*

Antinous Odyss. 18. apud Homerum ait ad Irum: Si te vicerit mendicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nates & pudenda præcidat, & canibus obiiciat.

VITVPERATIONIS exemplum.

PHALARIDIS VITVPERATIO.

Vt virtute præditos gloria, sic vitiis contaminatos perpetua comitatur ignominia, qua dignissimus Phalaris, cuius crudelitas antequam nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro.

A maioribus. Cuius parentes turpissimos, vt indignos æterna fama, sed tenebris Cimmeriis obruendos, pleriq; autorum silentio præterierunt.

A patria. Nactus præclaram Agrigentum patriam: quam vt Empedocles eximiis animi dotibus illustriorem, ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille.

A rebus gestis. Phalaridis imperium tam fuit truculentum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ouidius in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A morte. Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & Tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum 2. Valerium lib. 3. cap. 3.

A comparatione. Crudelis quidem Procustes, sed longe crudelior Phalaris. Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere, post, vt Plutarchus refert à Theseo interfectus: hic autem eo crudelitatis processit, vt eius supplicio non debeat vna pararisimia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

In parricidas hoc est inuentum supplicium.

Epilogus. Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facul-

facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM *Vituperationis.*

PARIDIS VITVPERATIO.

Cum nullam in hominibus immortales Dii capitaliorem pestem dederint, quam voluptatem, bono iure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

Natus in Phrygia, quę neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, non classica: vt ait Virg. in 9 Hinc barbaris, seruilibus, ac stupidis ingeniis horrentes prodierunt homines, vt prouerbiis locum fecerint: Phryx plagis emēdatur. Et: Sero sapiunt Phryges. *A natione.*

Patriam sortitus Troiam, quam, cum illustrare virtutibus deberet, omniq; beneficiorum genere beatam reddere, funditus perdidit. *A patria.*

Nulla refulsit in eo maiorum claritas, & si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmeriis inuoluit. Auus fuit Laomedon, insignis præfidia. Qui pactam pro constructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atq; Neptuno, violauitq; sacram iurisiurandi religionem, quæ semper ab aliis inuiolate, sanctissimeq; habita est. Vide Gell. lib. 7. cap. 18. *A maiorib.*

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuam seruiisset, si non precio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellatus Podarces. Porro si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab iis deflexit ad omnem libidinis turpitudinem. *A parentib.*

Ab iis quæ natiuitatẽ præcesserũt, Meminit Quintil. lib. 3 cap. 7. ex Hom. lib. 6. Iliad.

Cum in vtero mater Hecuba gestaret Paridem, somniauit se facem pariturã, quæ totam incendio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum e medio tulissent.

Ab educatione.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoq; libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio.

Vt etiã Hercules apud Prodicum: de quo Xeno. 2. Memor. & Cic. Offi. cap. 1. Ab instituto vitæ.

Cum duæ sint viæ, altera virtutis asperior, altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Aphricanus, apud Silium Italicum lib. 15. sed hanc, quã stulti solent, ingressus, consecutus est digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum.

A disciplinis. Alludit ad vulgatum Paridis iudicium.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem: vnde salutarem Palladis exhortationem respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarchum in Homeri vita.

A dotibus corporis.

Egregia forma conspicuus enituit: atqui, iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tãtum robur, atq; laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem, sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immerito reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 3.

A fortunæ bonis.

Quas opes habuerat in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, iis perniciem adduxit.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Sparten, vbi hospitiis Menelai, in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum lernam inuexit. *A rebus gestis.*

Condigno, quod flagitiis meruerat, supplicio affectus mortem obiit, qualem Tyranni, scilicet non siccã. *A genere mortis. Hoc est, cruore moriens aspersus est.*

ANNIBALIS VITVPERATIO.

In Repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt conuitiatores: Solent enim efficere, vt ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cũ oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus, ille Macedonum Rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quod suis conuitiis efficerent, vt ipse melior euaderet, dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacii conuincere. Et Annibal ipse, aut eius similes homines improbi, non excandescent, imo gratiam habebunt, quod iusta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem. *Exordium.*

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina diceba-tur, a Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Lybia tenuit, ita obscurum, infœcundum, barbaricisque hostibus refertum, vt id relinquere, & in Aphricã transmigrare compulsus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Aphrica talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit. *A genere.*

Oriundus itaq; ex horrido, & tam infausto loco, patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odiis semper, atq; vitiis prope maioribus certarunt, quam viribus aut virtutibus. Vnde per ignauiã & rerum omniũ imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas. *A patria.*

A maiorib. In maiorum eius numero, quem laudandum magis existimarunt. Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata sæuitia, dolo, & insidiis Xantippi Marcum Attilium Regulũ spiritus religiosissimi virum, cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus Dii videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, ac diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quod Dominum suum occidisset, Tyrannum subito aggressus, interemit, cumque comprehensus omnimodo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissime retinuit, eoque fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores, ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. cap. 3. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est, anno ab Vrbe condita 496 autore Polybio.

A parentibus. Patrem habuit Amilcarem, Tyrannum pestilentissimum, qui vt sui similem, hoc est natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret. Et hic mature patris vestigia secutus, odii magnitudinem ostendere cupiens, inflixit in terram pedem, suscitauitq; puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cum alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium lib. 9. cap. 3.

Ab iis quæ natiuitatẽ secuta. Patris igitur vestigia subsecuturus, certæ prædictionis somnium vidit, votisque suis conuenientem imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi a Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ Ducem, cuius monitu primo vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenii prona voluntate vetita scrutandi pone respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri, concitato impetu omne, quicquid obuium fuerat, proterentem, postq;

cam

tam magno cum cœli fragore erumpentes nymbos, lucemque caliginosis inuolutam tenebris. Attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides: vt ait Valerius lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet 1. belli Punici secundi. Silius lib. 3. Cicero de Diuinatione lib. 1.

In prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem, ad se accersiuit, vt militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet: sed optimus vir Hanno, factionis alterius princeps, animaduertens pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat, ne quandoque paruus hic ignis incendium ingens exuscitaret. At pauci, ac fermè optimus quisque Hannoni assentiebantur, sic (vt plerunque fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudenter autem Hanno, nam Annibal ferus, immanisque natura, adiunxit à pueritia prima disciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles consuetudines, sed bella cædesque, & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus euasit dux, & in fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus. *Ab educatione.*

Optimos quidem præceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in bonis disciplinis nihil promouit: etenim oratorem atq; Philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem audiuit Ephesi, de Imperatoris officio, & de omni re militari copiosissimè differentem, pauloq; post rogatus, quidnám de illo Philosopho iudicaret, respondit: multos se deliros vidisse senes, sed qui magis quam *Ab institutione.*

Phor-

Phormio deliraret, vidisse neminem. Cuius rei meminit Cicero de Orat. lib. 2.

A legum contemptu. Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum à sociis & pro sociis missos contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas astutia mirè solitus auertere. Sic à Iulio Consule nauali prælio victus, timésque classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex publico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu populi pugnasset infeliciter) pœnas dare, ex illa infelici pugna, priusquam cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compositum & instructum Carthaginem misit. Qui postquam ciuitatis eius Curiam intrauit: consulit, inquit, vos Annibal, cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus, non esse dubium, quin oporteret. Tum ille: conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his nō reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant; vt ait Valerius lib. 7. cap. 3.

A rebus gestis. Rupto, quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit, quod scelus vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medii inter Romanorum & Carthaginensium fines, iure fœderis in libertate relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, in eaque societate Romani imperii fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportunius fieri posse ad eliciēdum Romanorum iram, ac incendium, quod sibi optatissimum erat, concitandum, quam Saguntinos armis belloq; lacessere. Sed priusquam socios populi Romani apertè adoriretur, statuit in Olcadas, aliosque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditio-

nem compulsis, aliquam Sagunto nocendi causam repetire, qua non tam meditato consilio à se illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primum igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaq; multa expugnat, vt ait Plutarchus.

Annibalis maiore ex parte virtus sæuitia constabat, argumento fuerunt multa, cum primis illud, quod in flumine Gilo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, vt æquè terrestrium scelestum Carthaginensium copiarum egressum terra, quam maritimarũ Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere fessos, prima parte pedum succisa relinquebat. Quos vero in castra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat, neque ante sanguine explebatur, quam ad vnum victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, verum tamen tardo supplicio senatus, Prusiæ Regis factum supplicẽ, ad voluntariam mortem compulit, vt ait Valerius lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal prædictus erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, vt Liuius scribit.

Ab animi dotibus.

Mortem sibi veneno consciuit Annibal, anno ab vrbe condita 571. ab incepto vero secundo bello Puni. 36.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potusque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum somnique nec diè nec nocte discriminata tempora, id, quod gerendis rebus superesset, quieti dabatur, ea neq; molli strato, neque silentio accersita: sed tantum id corporis bonum luxuria fregit, maxime Campana, perquam vtilis imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi attribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum

A corporis dotibus.

acer-

acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum ac delitias euocauit, ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cũ Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitiis fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur, adeo vt nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius habendum sit, vt ait Valerius Maximus lib. 9. cap. 1.

A fortuna bonis. Opes, quas apud milites plebemq; plusquam modicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hominum animos solicitauit, & corrupit, vt largitionibus sibi fauorẽ aucuparetur, viamq; ad dominationem præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reipublicæ capiundæ, sibique regnum parandi.

Ab iis quæ supremum vitæ diem præcesserũt. Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Maximus, quod in animum induxerint è conspectu suo submouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot Imperatores, totque exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam, relegarunt, interturbatorem publicæ pacis, totque cladium autorem truculentissimum.

A morte. Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Regem Syriæ cõfugit, quo victo, ad Prusiam Bithyniæ Regem concessit, vnde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam,

A comparatione. Anno ab Vrb. con. 573. Pestilẽs & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasumenum pugnæ causa fuit: Sed longè pestilentior, atq; crudelior Annibal. Illum semel Rempubl. affligere stultitia coëgit, hũc autem furor ad maximas clades sæpenumero pertraxit.

Plura dicere supersedeo, ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti. *Conclusio.*

COMPARATIO, ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

Comparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id quod comparatur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsusq; comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude, vituperationeq; cõpositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas.

Comparationis exercitatio, inquit Quintil: lib. 2. cap. 4 duplicat materiam, & virtutũ vitiorumq; non tantum natura, sed etiam modũ tractat.

Comparari vero omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari:

Personæ,	*Res,*
Tempora,	*Loci,*
Irrationalia animalia,	*Plantæ.*

Non oportet autem comparantem totas res totis cõferre: id enim supinum, inefficax, & nequaquã est pugnax, sed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens: atq; diuidere totas, laudis est, non comparationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc praeexercitamentum comparatio vocatur.

COMPARATIO ACCHILLIS & Hectoris.

Volenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immerito componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsa per se virtutes nimirum abunde honestæ, cõparatæ tamen, admirabiliores videntur. *Prooemion.*

Patria

A loco. Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Graciæ ipsius primum prodijt cognomentum, hic vero Troia, cuius conditores Deorum quoq; primi fuerunt. Quod si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A parentibus. Nati autem vterq; præclara patria, parem quoq; generis habuerunt dignitatem, vterq; enim ad Iouem originē suam initiumq; generis sui refert. Pelei enim filius Achilles fuit, Aeaci vero Peleus, & Aeacus Iouis. Sic quoq; Hector Priami. Priamus autē Laomedōtis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoq; Ioue prognatus est.

A maioribus. Progenitore autem Ioue nati vterq;, reliquā quoq; maiorum seriē habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Aeacū habuit & Pelea, quorum ille Græcos a siccitate, penuriaq; liberauit, hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutē Deæ coniugium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorum primū dignus habitus conuictu, pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoq; Dij fundarūt. Quod si nō minus est, quā Deæ sortitum esse coniugia, Deorū idq; optimorum, mensa conuiuioq; vsum esse, nihil est, quod quisquam maiorū gloria Hectori præferat Achillem.

Ab educatione. Talibus autem vterq; maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulere, & ille quidē a Chirone educatus est: huic Priamus ipse præceptor, velut natura quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaq;, similisq; educatio, parem vtriq; conciliat laudem.

A rebus gestis. Vt autem ad virile peruenere robur, eodem in bello par vterq; animi, virtutisq; specimen præbuerunt. Hector .n. Troianos ducebat, solusq; velut obex, propugnaculumq; ciuitati datus, tuebatur ipsam, stetitq;, quādiu fauentibus Diis & auxiliaribus est vsus. Cadens deinde ipsam quoq; Troiā post se traxit atq; euertit. Achilles vero Græcorū præerat armis, terroreq; omnes vincebat Troianos,

Palla-

Palladis fultus nomine atq; auxilio, occumbensq; . spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis.

Et ille quidem victus à Pallade interijt, hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natiq; ambo ex Diis, ambo quoque Deos habuere mortis auctores, vtq; diuinitus generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quod si similis vtrique vita fuit, similisq; mors vtrunque abstulit, quid est, quo non Hector par sit, quoque cedere debeat Achilli? *A morte.*

Plura erant, quæ dicere͂ de vtriusq; virtute, nisi quemadmodum in his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis. *Epilogus.*

SCHOLIA.

Comparatio secundum Priscianum, est, vel similiũ vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus, quod hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusius tractari solet. *In sententia vniuersa vniuersis, in comparatione singula singulis componuntur. Quintil. lib. 9. cap. 2.*

Bona bonis, &c. Vt si Æneam Numæ comparauetis, Sapientiæ fortitudinem, Iustitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ, Pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.

Mala malis, &c. Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echero, Procustes Phalaridi.

Parua maioribus, &c. Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex musca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem, &c. Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ acciduntr extrinsecus, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secu-

ta. Similiter si arbores comparare volueris, cõferes etiam præsidentia eis numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus, & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles, qui primi eas inuenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. Alteruttum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus, vt si comparemus iustitiam & diuitias.

Locus difficilis, &c. Vnde fortem, vt Priscianus ait, oratorem exigit, & callidum & celerem, vt agiles possit semper facere transitiones.

Personæ, &c. Vt in oratione pro Cluentio, vbi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erasmum 2. Copiæ.

Res, &c. Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia, vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.

Totas res totis, &c. Non fuerit necesse, inquit, vt aliquam rem per omnes suas partes cum alia conferas, vt caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manibus, pedes cum pedibus. Sed magis, vt secundum locos generis demonstratiui compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione, res gestas cum rebus gestis, &c.

Non est posita, &c. In hoc comparationis progymnasmate non est comparatio caput, quia comparatio est tota præexercitatio. Non quidem est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos, atque partes.

IN EXEMPLVM.

Phthia. *Phthia, &c.* Φθία ὅθεν ὁ τῆς Ἑλλάδος προσῆλθεν ἐπώνυμος. Vnde Helladis cognomentum prouenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidum & regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ouidium in Epistolis:

Non

Non ego sum Phthia, magnisq; oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briseide:

Quam sine me Phthijs canescant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græca. Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Attis dicitur. Eadem Thessalia cognominata fuit, autore Plin. lib. 4. cap. 7. Plura apud Thucydidem lib. 1. Hellines Græci appellati sunt. Hellas autem dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellin appellatur.

Troiæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami, mercede pacta muros Troianos condiderunt: vnde Ouid. ait:

Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.

Et Virgil. in 3. *.. Ceciditq; superbum Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.*

Pelei, &c. Iupiter, vt Ouidius ait 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Asopi filia (quam inde vocat Asopidam) genuit Æacum, Æacus Pelea, Peleus ex Theride Achillem, vnde ab auo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι, emo, quod ab Hercule captus, auro fuerit redemptus. *Priamus prius Podarces vocabatur.*

Dardanus, &c. Iouis & Electræ filius. Ouidius quarto Fastorum: *Dardanus.*

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electra concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troë, Troia. Ab Ilo Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. Æacus tam cæteris virtute præstitit, vt, cùm maxima siccitate in Græcia plurimi

hominum corrumperentur, nullumque malo huic auxilium inueniretur, postquàm magnitudo calamitatis excreuit, cum ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tantum malum, tantamque pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atq; eximiam pietatem quàm celerrimè a Diis præsentium malorum liberationem inuenturum. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti compotes facti, in Ægina, vbi votum ille precesq; fecerat, commune omnibus Græcis sacrum ædificauere. Atq; ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitam duxit. Postquàm vero migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinamque maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorum inuentores. Verg. 3. Georg.

Fræna Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Lucanus lib. 6.

Exiluit, primus chalibem, frænosq; momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ouid. 12. Metamorph.

Thetis. *Deæ coniugium, &c.* Hoc est Thetidos. Fuit autem Thetis, Θέτις, Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys, Τηθὺς, Cœli & Vestæ filia, Neptuni coniunx, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virg. 1 Georg.

Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus lib. 1. de raptu Proserpinæ

Hinc latrat Getula Tethis, Lilybæaque pulsat
Littora. Virg. 6.
Læua tenent Thetis, & Melite, Panopæaque Virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenue dimicasset, multisque aliis bellis atque periculis probatus esset, Thetida, Nerei filiam immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ ante fuere, solùm in istis nuptiis Hymenæum Deos cantasse fuerunt, vt ait Plutarchus.

A Chirone educatus, &c. Centauri ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phyllirae filius, optimus Citharædus, Medicus, Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit. *Chiron.*

Ouidius 1. de arte:

Phyllirides puerum citharæ præfecit Achillem,
AEacidæ Chiron, ego sum præceptor amoris.

Ab eodem Medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnaque lapsa pedem vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ouidius 5. Fastorum:

Nona dies aderat, cùm tu, iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propugnaculum, &c. πρόβολος accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Alias dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum. *Propugnaculum.*

Fauentibus Diis, &c. Troia tantisper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladii conseruatio, illæsum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi. *Fata Troianorum.*

Victus à Pallade interijt, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Vergilius in 1.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimumq́ auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, in pugna sociam.

Ab Apolline, &c. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis. Verg. in 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manusq́
Corpus in Æacidæ.

Ouidius 13. Metamorph.

At postquam cecidit Paridis, Phœbiq́ sagittis.

Plutarchus in comparatione Lysandri, & Syllæ, ait Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEMOSTHENIS & Ciceronis.

Pulcherrimam horũ comparationem habes apud Quintil. lib. 10. cap. 1.

Si non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumque rerum conspicuarum claritate pares enituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxerit.

Demosthenis pater ab officina gladiorum est Macharopæus appellatus: de quo Iuuenalis Satyr. 10.

A patria. Patriam vterque sortitus illustrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem: Hic Italiam Latinæ linguæ parentem facundissimum.

A parentibus. Obscuro natus vterq; parẽte, clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notum habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A maiorib. Generis seriem, quam à maioribus humilem, & ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrarũt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum.

Ab educatione. Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos in oratores

ratores euaſerunt, ſummamque è foro, curiaque gloriam ſibi quæſiuerunt.

Ab optimis præceptoribus inſtituti fuerunt: Demoſthenes ab Iſæo, eloquentiſſimo doctore: Cicero à Philone Academico, & Milone Apollonio, viris in docendo diſertiſſimis.

Ab inſtitutione.

Demoſthenem Platoni etiã dediſſe operam teſtatur libr. 12. cap. 2. Quintil.

Cicero Græcè & Latinè declamando ſe plurimum exercuit, cum M. Piſone & Q. Pompeio: Et Demoſthenes vadoſis littoribus inſiſtens, declamationes fluctuũ fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus vteretur, vt ait Valerius. Fertur & Ciceronem primum in pronunciatione non minus quàm Demoſthenem laboraſſe, vnde omni cura, & Roſcium Comicum, & Æſopum Tragœdum obſeruaſſe traditur: Vt ait Plutarchus.

Ab exercitatione.

In vtroque refulſit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cum Demoſthenes ab Athenienſi populo iuſſus eſſet accuſare quendam, recuſauit id facere: vt ergo aduerſus eum reclamatio populi, quemadmodum conſueuit, facta eſt, ſurrexit Demoſthenes, & inquit: Vos me, viri Athenienſes, conſultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò, nec ſi velitis quidem. Et Cicero cùm Præfectus annonæ eſſet, ſortitusque Siciliam, in miſſione frumenti, quam apud vrbem agere coactus erat, pleriſque Siculis moleſtus grauiſque videbatur, ſed mox cum eius integritatem, humanitatemque experti forent, eum veluti neminem ex aliis ducibus ſuis honore ſummo dignati ſunt.

Ab animi dotibus.

Ad Rempubl. ſalutis publicæ conſeruandæ ſtudio ſe contulere. Nactus autem Demoſthenes vberem in Republ. materiam & honeſtam, pro Græcorum libertate aduerſus Philippum, & in ea præclarè decertans, confeſtim nomen & gloriam aſſecutus eſt. Nec ſolùm vt diſertus, verum etiam vt fortis vir ſuſpiciebatur, vt

A rebus geſtis.

tur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Rempubl. liberauit: Vnde Iuuenalis Saty. 8. eleganter inquit:

Quis Catilina, tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, arisque parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonumque minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coercet,
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Ab autoritate. Autoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militarium hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis. Cicero Pompeij, Augusti, id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mecænatem scribit.

A simili, qua mortē præcessit fortuna. Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ex obscuris paruisque facti sint tanti, qui Tyrannis se Regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exularint, reuersi sint cum honore, rursus fugitantes in aduersariorum peruenerint manus. Quod si natura fortunaq; viri vtriusque sic, quemadmodum artifices quidam inter se contendant, difficile iudicatu est, magisne moribus, an rebus gestis similiores reddiderit.

A morte. Vna cum patriæ libertate fuerunt extincti: Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygotheram, satellitum principem, Cicero Antonii iussu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis

præ-

præſagiis vtrique mors denunciata fuit: illi ſomniis, huic auſpiciis. Demoſthenes enim nocte per quietem viſus erat cum Archia Tragœdiis in theatro certare, & cùm illum ſuperaſſet, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cùm in villa Caietana eſſet, coruus in conſpectu eius horologij ferrum loco motum excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec ſeruus ad occidendum eum milites veniſſe nunciaret.

Ab iis quæ mortem conſecutæ. Vt Demoſthenis glorioſam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit inſecuta: atqui Tyrannos, quorum nefario ſcelere ſuccubuerunt, infamiæ crimen perpetuum eſt comitatum.

Epilogus. Plura dicenda eſſent, ſed cùm cætera comparaturis facilia ſint collatu, operæprecium eſt viſum, hæc paucis indicaſſe: quæ reſtant autem ſtylo manum iniecturis reliquiſſe.

Ad conſimile genus exercitationis conferre poteris Philippũ cum Pyrrho, ex 1. belli Macedonici lib. apud Liuium, aliosq; auctores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iuſtin. lib. 9. Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum;

Publicolæ, & Solonis.
Alcibiadis, & Corionalis.
Periclis, & Fabij.
Annibalis, & Scipionis.
T. Flaminij, & Philopœmenis.
Ariſtidis, & Catonis.
Timoleonis, & Æmylij.
Lyſandri, & Syllæ.
Ageſilai, & Pompeii.
Dionis, & Bruti, &c.

ETHOPOEIA,
ΗΘΟΠΟΙΙΑ.

Μίμησιν aliqui vocant, vt inquit Quintil. lib. 9. c. 2.

ETbopœia (id est, vt ita dicamus, imitatio) est expressio morum personæ subiecta.

Imitationis autem tres sunt differentiæ Ε'ιδωλοποιΐα, Προσωποποιΐα, Ηθοποιΐα.

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personam habet notam, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις. Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Prosopopœia est, quando finguntur omnia, & mores, & personæ, quemadmodũ Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta, fingitur enim ipsa cum moribus persona.

Diuiditur autem Ethopœia, nanque alia passiua, quæ exprimit adfectum, ad quam pertinent quæ prorsus animi significant motum, vt qualia verba Hecuba faceret, Troia subuersa.

Moralis, quæ mores solos depingit, vt quid diceret mediterraneus, primùm conspicatus mare.

Mixta, quæ mores habet pariter, & affectũ, vt qualia loqueretur Achilles, super occiso Patroclo, cùm pugnare decreuisset. Mores enim consilium habet, adfectum verò amicus occisus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, disiuncto, omni flexu, atque figura remota. Proque capitibus diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIÆ passiuæ.

ARGVMENTVM.

Quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

ME miseram, quam aliam præ alia defleбо calamitatem, orbata nunc liberis, quibus ante fuerã insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam redacta est inopiam? Non sum iam misera vnius filij mater, quæ antea tam multis conspicua incedebam. At quantò satius foret sterilem fuisse potius, quàm in lacrymas, atque luctus fæcundam? Longè enim infeliciori loco sunt hæ, quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam pepererũt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis postea acerbissimum est. A præsenti Exordium.

Sed infelicẽ me, quæ parem ei, qui me genuit, sum experta fortunam Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum felix, tandem ab ea est Deorum amicitia euolutus: huius quoq; cladibus meis approbo me esse genus. Cõiuncta enim sum Latonæ, perq; hanc ipsã nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorũ orbitate deploro. Hicq; mihi finis cum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namq; quàm ipsi sum cognita Latonæ felicior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorũ antea, quàm me nosset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusq; lætus numerus mihi summum in luctum. Quo me vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me, in tantis malis meu ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infelici iusta intermittuntur. A præterito.

Verùm enimuerò quid ista queror, ac deploro, cùm à Diis, vt me in aliã naturam transmutent, impetrare liceat? Vnum hoc miseriarum mearũ video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæq; sit expers, formam commuter. A futuro.

muter. Sed vereor misera, ne & sic quoq;, quamuis mutata, inter lacrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

Ethopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores, & suppositas personas accommodata. Quintilianus lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ ἠθοποιία, vel (vt alii malunt) μίμησις dicitur: versatur & in dictis & in factis. Expressio morum est, & adfectuum, vnde nomen habet.

Hercules dictus, quòd aeris sit gloria. *Hercules Eurystheo, &c.* Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouidium Metamor. 9. Dictus quasi aëris gloria. Macrob. 1. Satur. cap. 20. Reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras, id est, aëris cleos? quæ porro alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu spiritus occulitur profunditate tenebrarum? Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 12. cap. 34. Fuit autem Εὐρυσθεὺς Stheneli Mycenarum Regis filius. Ouidius in Epistolis:

Quem non mille feræ, quem non Sthenelеius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Virgilius in 12. *-- Duros vt mille labores*
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Εἰδωλοποιία. Εἰδωλοποιία, &c. Hanc simulachri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cælio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperii Romani cultor, quo ore aut Syracusas, aut Romam ei ostendi posse, cùm vbi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis propè in porta spolia

spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in Confirmatione: Quod si nunc L. Brutus reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vtetur oratione? Ego Reges eieci, vos Tyrannos introducitis: Ego libertatem, quæ non erat, peperi, vos partam seruare non vultis: Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item Hector occisus apud Virgilium in 2.

Heu fuge, nate Dea, teque his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoque datum, si pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosque tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus in 3.

Quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus: non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit: Sum profectus à profundis manibus, &c.

Ἐν δήμοις. *Eupolis, &c.* In Comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, comœdiæ scriptor. *Eupolis*

Horat. 1. Sermo. 4.

Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poëtæ,
Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant, &c.

Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quod quædam illius crimina carpsisset.

Aristides. *Aristides, &c.* Hic in oratione quadam Rhetoricen defendit, & encomion canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis & Periclis.

Prosopopœia. *Prosopopœia, &c.* Hanc Priscianus reddit conformationem: Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua vide Ciceronem 4. ad Herennium. *Prima oratione.* Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, nisi per te, nullum flagitium sine te: tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio, direptioq; sociorum impunita fuit, ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verùm etiam ad euertendas, perfringendasque valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen, vt potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te vnum, quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contrà me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, vt tandem aliquando timere desinam.

Et Ouidius 2. Metamor. introducit Tellurem, ita loquentem:

Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat periturae viribus ignis
Igne perire tuo, cladem que autore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resoluo.
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis fumum: volitant super ora fauillæ.
Hos ne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijq; refers, quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumq; fero, totoque exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte

Æquo-

Æquora decrescunt, & ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cæli miserere tui, circumspice, vtrinque
Fumat vterque polus, quos si violauerit ignis,
Atria vestra ruent: Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cæli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, & rerum consule summa.

Menander fecit argumentum, &c. Menander poëta Comicus fuit. Gel. lib. 17. cap. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm vt Menander habuit φάσμα, ita ἔλεγχον, in quo res erat: nulla autem vera, sed ficta persona. Catanæus reprehensionem vertit. Aphthonius ait: ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν ἐμὴν ἔτι καὶ πρόσωπον, hoc est; Redargutio res quidem, non autem persona: Vt si quis illam introducat loquentem, carpentemque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit, Agricola reddidit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum. *Menander.*

Passiua, &c. A Prisciano, passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore. fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.

Moralis, &c. In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primùm aspexit nauem.

Patroclo, &c. Hic cùm in patria cædem fecisset, in *Patroclus.*

Thes-

Thessaliam confugit ad Achillis patrem. Menœtij, Regis Locrensis filius fuit.

Ouidius 1. de Ponto:

Cade puer facta, Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicamq; adijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus.

Ouidius in Epistolis:

Siue Menœtiaden falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu posse carere dolis.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur paſsionem funeris amici, & moram de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

De huius cùm difficultate, tum vtilitate, vide Quintil. lib. 3. cap. 2.

Affectum amicus occisus, &c. Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio personarum omnium affectus imitari, aptasque materiæ, sensuum, sententiarum, verborumq; formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

Amicus occisus, &c. In Aphthonio habetur: Ἦθος γὰρ ἡ βουλὴ, πάθος δὲ φίλος πεσών. Quintilianus lib. 6. cap. 3. πάθος, inquit, atque ἦθος, ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος, charitas ἦθος, πάθος concitat, ἦθος solet mitigare: ἤθη mores sunt, quibus plerunque rusticos, superstitiosos, auaros, timidos, secundum conditionem propositorum effingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic, quod πάθος dicitur, quodque nos affectum propriè vocamus, & vt proximè vtriusque differentiam signem, illud comœdia, hoc tragœdiæ simile.

Sunt

Sunt qui Ethopœiæ ponũt triplicem expressionem: Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum Thrasonis aut Tyranni.

Naturalium propensionum, inclinationum, φυσικῶν στοργῶν, hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorumque inter sese.

Affectuum leniorum; vt cum animos erigimus in spem, aut lætitiam.

Dicendi genere dilucido, *&c.* Σαφεῖ, perspicuo, de quo supra in Narratione. Macrobius 5. Saturnal. cap. 1. ponit dicendi genera 4.

Compositum, in quo Cicero dominatur;

Breue, in quo Salustius regnat;

Siccum, quod Frontoni ascribitur;

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur.

Plura dicendi genera profert Erasmus 1. Copiæ. cap. 123.

Tribus temporibus, *&c.* In præsenti instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito potissimum eæ conferuntur cum infortuniis parẽtum vel maiorum. In futuro rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum ratione tantis malis succurri possit.

Niobe, *&c.* Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundissima. Hinc Iuuenalis ait Satyra 6.

Atque eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ, secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidemq; filias, secundum Ouidium in Metamorph. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalum, Alphenora, Damasichtona, Ilioneum; Secundum Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuorde- *Niobe.*

cim. Vide Gellium lib. 20. cap. 6 Homerum Iliad. vlt.

Niobes fabulæ expositio. *Sed infelicemi me, &c.* Fabula Niobes significat, mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit, vt Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur & acerbissima, quæ passa fuit, quod se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium:

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cælestes, aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est.

Tantalus. *Orta ex Tantalo, &c.* Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primo fortunatus fuit, deinde, cum Deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. Ouidius 2. Amorum, Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Porro Tantali fabulam paucis explicat Petronius, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera, sicut ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum, quasi ταλάντατον, hoc est, infelicissimum. Huius supplicia adeo grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.

Latona, &c. Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois.

Vnde Niobe apud Ouidium Metamor. sexto:

Quoque modo audetis natam Titanida Cæo

Lato-

Latonam præferre mihi? cui Tantalus autor:
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Atqui contra sententiam Ouidii Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam, aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouid. in Metamor.

Diriguitq; malis, nullos mouet aura capillos.

Idem in Epistolis:

Quæq; superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoq; Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipyleia mater appellatur, quoniã facta saxea, turbine venti

In Siphylum rapta est, vbi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitaq; expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidẽ, quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulchra posuerat. Quod Palæphatos se vidisse scribit.

ETHOPOEIARVM *exempla.*

ARGVMENTVM.

Quænam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cuius Vuitembergam profecturi caput latrones securi diffiderant, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum spoliauerant, & fugitiui mortuum credentes in sylua reliquerant. *Gerhardus Nouiomagus.*

Vetus illud dictum: Nemini fidendum esse, nisi cum quo prius modium salis absumpseris, esse verissimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ii crudelissimi sicarii iugulum mihi petierunt, multisque vulneribus inflictis, syntecticum reliquerunt, qui ab *Exordium a præsenti.*

ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando persuasum habebam, studiosis hominibus tutam vbique profectionem patere. Credebam Horatio, qui scripserat integros vitæ scelerisque puros, non egere Mauri iaculis, nec arcu, siue per Syrtes siue per inhospitalem Caucasum iter essent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους versari videbar, sed apud homines (quos a germana charitate non alienos sperabam fore) Germanos: tamen longe prudentius fecissem, si nostri (quo friget omnis charitas) seculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi posuissem, nec solus neque inermis profectionem hanc instituissem. Iam secura nimis imprudentia mihi nocuit, qui stratus humi, sanguine meo terram hanc intingo, herbasque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus, tandem disco, nusquam tutam esse fidem, vbique rapto viui, non hospitem ab hospite tutum, nec generum a socero. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quam delicta fortasse mea promeruerunt, calamitatem patior: æquioreque animo iniurias fero. Sed, vtinam caput illæsum & integrum sit, vt bonarum disciplinarum capax a rationis amussi nunquam deliret. Vtinam in hoc casu Cœneus ille Perrhœbus fuissem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quam plagam profundam, quam vulnus altum sentio, quod pacis semper amans ego præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorumque inopiam mea qualicunque rerum copia subleuare (si modo postulassent) minime grauatus fuissem. Id quod e bonarum literarum studio addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndiq; saccis indormire solitus

litus, neque tanquam sacris parcere, quæ tortum digna sequi potius quam ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores! ô tempora!

Pauca licet portes argenti vascula puri.
Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis.
Et mota ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea: quæ & euidenti est argumento, quam fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valde gloriosus iam pridem effulgebã, dignitas, hic ad nihilum fere iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodũ demissus, flaccescit. Quid ergo sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo quis datus, aut metæ quam mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur! Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes! Alius acini granum glutiens præfocatus, interiit. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangularit. Fuit, cui stiria gelu durata delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem vere bullam! *A præterito.*

O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam, atq; securitatem! qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hic vulneribus confectus atque pulueribus obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore summo claruerunt. Hic miserabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnasio Louaniensi clarum nomen atque decus laborum meorum, atque virtutis beneficio, consecutus fueram, celebris poeta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundionum sanguine pro-

creatus maximis honoribus adfecit, tot muneribus optimis, tot sacerdotiis pinguibus exornare nunquam intermisit, qui tot heroes atq; principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque sanctimonia mihi deuinxeram, vt cœlum citius ruere, quam in hanc fatalē ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ista mihi? O res humanas variabiles! o vanitatem rerum, & inconstantiam!

A futuro. Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quam dolorem minuunt? Vnum restabit, vt supplex ad asylū Dei Opt. Max. confugiā. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miseris insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hanc vnam spem erigere, præsentissimum ærumnarum cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quam mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD.

QVAE VERBA HERCVLES EVRYSTHEO *sibi imperante, potuisset facere.*

A præsenti. Multi sunt infortunati, sed nemo magis, quam ego sum, infelix: qui miser, quarta natus luna, calamitates varias, & plurima mala patior.

A præterito. Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli: quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hęc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit,

vt in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Variis igitur tempestatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domui; &

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydra.
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

Sed quis finis, quis modus, Eurystheu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atq; Phalaridis imperia lõgè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernæo munus est, vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neq; armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouidium 9. Metamorph. Et Claudianum in præfatione lib. 2. de raptu Proserpinæ. Virg. Æneid. 8. *A futuro.*

ALIVD:

QVALIA VERBA DIVES AD *inopiam redactus, posset facere.*

Multa mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Vbi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infelix, Omnes modis omnibus qui pauperes sunt, miseros viuere. Quid enim? me hercule miser est homo, qui ipse sibi, quod edat, cogitur quærere, & id ipsum ægrè inuenit: longè miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit: omnium miserrimus, qui cum ipse cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ ego sum miser, qui Crœso iamdudum felicior habitus, iam autem Codro pauperior, atq; Lebetide nudior, non possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendiũ absumpsit. *Exordium ex Plauto sumptum, à præsenti.*

A præterito. Florentissimo iampridem mihi diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audebam, vt re ipsa fontes argenti locutos animaduertisses. Mala etiam laudi dabantur, cum felicibus sint & trimestres liberi, stultitiamq; patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppido fortunatus, plurimos habebam, qui mihi adhærescebant fautores.

Donec eram felix, multos speculabar amicos,
Tempora cum modo sint nubila, solus ero:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modo me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iam pridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt; & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim vt prouerbio dicitur αὐτολήκυθοι. Verum nimis est, quod ait Ouidius 2. de Ponto:

Turpe quidem dictu, sed si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat. Iuue. Satyr. 3.
Quantum quisq; sua nummorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.

A futuro. O me miserum! Cùm non sit omnis hominis, sed tantum sapientis paupertatem ferre; iuxta illud Menandri:

Πενίαν φέρειν ὐ παντὸς ἀλλ' ἀνδρὸς σοφῶ, ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, vt mihi mortem consciscam, quàm vt in paupertate viuam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:

In mare fluctiuagum, ne me premat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliamq; iugis:

Quid? *Mors vltima linea rerum.* Quæ nihil sentit, quòd autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Gellius lib. 2. cap. 8.

ALIVD:

QVAE VERBA DIXERIT HECVba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba, Cyssei Regis Thraciæ filia, vnde Cysseis vocatur. Virgil. in 7.

Cysseis prægnans tædas enixa iugales.

Fortunam Euripum, siue æstuariam, non iniuria vocatam, reipsa iam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi: fortuna me sublimius euexit, vt illisura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quę patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque deriuatam arbitrarer. *A præsenti.*

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod asci ta sum, discrimina subeam, eiusq; malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit: Glos monstris marinis exposita: Marit9 occisus à Pyrrho: Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulchrum iugulatam commemorem? O me infelicem! Vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem. *A præterito.*

Sed quid lamentor? Multo consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment. Quamuis ærumnarum miserti Dii me exaudierint, & in canem mu- *A futuro.*

tare decreuerint: tamen ego quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

ALIVD:

QVAE VERBA TAVRORVM cornibus alliganda protulerit Antiope.

Antiope. Quæ fuit Nyctæi in Lesbo Regis filia, vnde Nictęis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis. Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta; A Circe in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tedas habentibus suspensa interficeretur.

Persius Satyra 1.

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

A præsenti. Quænam in terris fœmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quantis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locũ facit. Omnium beatissimam me fore putabam, quæ Regina duos Iouis Optimi Maximi filios peperissem; Alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem; alterum artis Apollineæ peritissimum, qui non solum Deos atq; homines, sed etiam feras, & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi, genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere,

A præterito. Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiam, quid Regis vxorẽ, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium quo maior gloria pręfulsit, tanto casus grauior, & acerbior mihi modo calamitas insurgit. O fors fortuna, vt nunquam perpetuo es bona! O quam potens, quam variabilis! Tantum iuris atrox, quæ tibi vendicas!

A futuro. Cęterum quid prodest fletibus indulgere? Quin potius ad Deorum auxilia confugio, suppliciter oratura,

vt

vt oppressæ subueniant, finemque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

ALIVD:

QVAE VERBA ANDROMACHE *captiua, patrio solo euerso, & marito occiso potuisset dicere.*

Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Eetionis filia, Regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouid. in 3. de arte ait: ——*nunquam* *Andromache.*

Thebais Hectoreo iuncta resedit equo.

Homerus Iliados 6.

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος ἠετίωνος

Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

O me miseram! quæ diuitiis & honore sydera iampridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis deniq; vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lacrymæ consumunt, enecor deflendo fortissimum, meiq; amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrium, alii maluerunt Astyanacta, quod vrbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, vt orbatæ iam nihil supersit, nisi suspendio arbor deligẽda. *A præsenti.*

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsissimam malorum lernam inciderim. Quippe vt modo Troiam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrẽ Eetiona sustulit, septemq; vno die fratres interemit & precio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit, vbi pater olim ac fratres beati regnarunt; ibi *A præterito.*

nunc

nunc ingens solitudo, fruticeta, pecorumque sunt pascua: & Troia iam in cineres conuersa, cum marito filius occisus, vt nihil solatii restet vel apud amicos vel adfines. Quo igitur infelix me conferam? quo locorũ abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad vmbras me pallentes adegisset.

A futuro. Sed cur me luctu macero? cur non potius ad victoris pedes prouoluor? enixe rogatura, ne in miseram nimium sæuiat, tot alioqui malis oppressam. Ah quam vereor, ne victoria forsitan insolescens ille, mihi grauiter sit insulturus, vt mors potius, quam vita, sit exoptanda.

Idem argumentum Sophista Libanius tractauit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factum; cuius verba non piguit adscribere.

QVAE DIXERIT ANDROMACHE, *interfecto Hectore.*

DECLAMATIO.

Andromache. Euenit quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram vt sibi parceret, ille vero contra, suam salutem vilem habuit, ergo extinctus est non meis, prô Dii, in manibus, verum ab Achille. Quod ille occubuit, hoc est, interiisse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? interierunt omnia, facta sum mulierum infelicissima. Quanta me felicitate, cuius gustum modo dederat fortuna, spoliauit! Erant mihi in regiis pater ac pater, tum fratrum chorus, nitidaque aut lauta omnia. Accedebat ad hęc aliud maximum omnium, coniunx Hector, bellator insignis, spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice, adiiciebat.

Imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, seruitutem matri iniecit: deinde restituta est, ac ne ea quidem superest. Et hæc grauia quidem, verum tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector, atque vnus præstabas omnia. & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te: sed occisus es, accepisti vulnus, nos rapimur, perdimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indigne tractari, liberos trahi, videre ferrũ, videre flammam. Aperta est hostibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ah puer, forte prehẽsum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, a te pœnas repetent Græci. Me forsitan occidet alia vis. Atque in hoc quidem fortunati erimus. At non continget, seruitus me manet, & famulatus, plagę, & in extremum vsq; æui lacrimæ. Haud etiam scio an visura sim terram, vnde nobis hostis iste aduenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

QVAE DIXERIT MEDEA, *suos mactatura filios.* *Medea.*

DECLAMATIO LIBANII SOphistæ, *Erasmo interprete.*

Fuit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tantum angerer, sed & pœnas sumerem. Non amplius Rex Iason, non amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes subuertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minime gentium,

tium, imo supereſt alia vindicandi ratio, ſuperiore atrocior, nihil egens veneficiis, aut arte clancularia, verum animo præſenti, virilique & dextera, quæ facinus nullum refugiat. Sunt liberi mortalium omnium impiiſſimo, & vocatur pater. Hoc e filiis ſolatium, vna cum ipſa appellatione, illi adimamus. Haud quaquam me ſinit, quæ iuſta ſunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineũ ti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æeta mihi pater erat, iſque Scytharum Rex: tum virginitas & fama egregia, ac multi inter finitimos proci, denique ſpes præſentibus bonis potiores, appulit ſceleſtus iſte, neq; Deos metuens, neq; homines reuerens: atque erat omnibus malis circumuallatus, & neceſſe habebat inuincibilia vincere, tauros ignem afflantes, armatam aciem e terra proſilientem draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, vt iſto cadẽte victoria penes patrem meum eſſet potius, quam Æetæ regnum ludibrio haberet, vnius nauigii dominus. At ego quicquid eſt proditorum ſcelere præcurrens, quicquid amentium ſtultitia ſuperans, familiares pro hoſtibus, hoſtes familiarium loco habui: & contra patriam ab alienigenis ſtabam. Porro artem oppoſui naturæ ferarum, extinctus eſt ignis, tauri iugum duxerunt: ceſſit aratro ſolum longe duriſſimum, ſopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebã adhuc trementem Iaſonẽ. Ego porro ſuper hæc omnia nauem conſcendi, multis magniſque perſuaſa pollicitationibus, ſacramentis, meis ipſius beneficiis. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, vbi Rex Pelias inimicus ſenex, ab iis, quas genuerat, diſcerptus eſt, iuuentutis ſpe, vltro ſe fraudi tradens. Et huiuſmodi quidem mea in Iaſonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Gratia vero cuiuſmodi?

Corinthum vidit,& Creontis imperium,ac de Glauce audiuit. Cæterum nulla habita ratione eorum, quæ feceram,vxorem duxit,cum ex me liberos haberet,me viua vidit nuptias,atque illa omnia exciderunt animo, præque imperii cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebāt : insuper expulsa sum: contumelia affecta sum,nimis onerata sum : hæc quidem iustam indignandi caussam præbuerunt,artē vero effugii tantum gratia tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus iam,.& per aliqua,quaq; licet eamus. Feri, Medea,filios, macta filios Iasonis, viri scelerati, impii patris,hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma : plectatur Iason in filiis, hi vero hostium nomine plagam recipiant,nō eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos euomant. Atrox quidem facinus, sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit.Eiusdem est & hoc animi,eiusdem dexteræ. Obsecro,filii,sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est. Enimuero si probus ille fuisset, nihil horum pateremini.En quam elegās forma,quam bona figura corporum, sed patris imaginem referunt, id facit vt occidam lubentius.Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego vero è sublimi medioque aere scelestum aspiciam.Atq; ille gemens, & nihil non faciens, vociferabitur quidē, me vero nequaquam attinget. Eiusmodi draconum iugo freta vehar, supra Athenarum vero vrbem ingrediens,inde cruciatum spectabo.

ALIVD EXEMPLVM.

Quænam dixerit Cornelia, cum audisset victum à Cæsare Pompeium : vide Plutarchum in vita Pompeii. Item, quæ Cleopatra ad Antonii sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonii.

DE-

DESCRIPTIO,

ΕΚΦΡΑΣΙΣ.

Descriptionis summa est virtus inquit Quintil. lib. 8. cap. 3 facillime enim id accipiunt animi, quod agnoscunt. Historici simplici appellatione, Thucydidē intelligunt.

DEscriptio est narratio expositiua, quæ narratione, id quod propositū est, diligenter velut oculis subijcit.

Describuntur autem Personæ, Res, Tempora, Loci, Bruta animalia, Plantæ.

Personæ, vt Homerus in Odyssea ad Eurybaten.

Latus erat humeris, ore ater, crinéq; crispus.

Res, vt annales pedestresq; pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora vt ver, aut æstas, differendo, quod multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides, portum Thesprotarum χειμέριον, id est, hyemalem, quamq; teneat formam dixit.

Describentes vero personas a summis ad ima vsq; ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res vero ab antecedentibus, & eis quæ insunt ipsis, quæq; ex ipsis solent prouenire.

Tempora vero & loca ex eis, quæ ipsis continentur.

Descriptionum autem aliæ sunt Simplices, vt quæ pedestres vel nauales explicant pugnas.

Compositæ, vt quæ res pariter temporáq; coniungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnam quæ facta sit, & noctem qua gesta, comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variare schematibus, prorsusq; res imitari, quas describit.

DESCRIPTIO ARCIS Alexandriæ.

Arces quasi arctrices.

Arces in vrbibus ad publicū præsidium atq; munimēta sunt constitutæ, veluti vertices vrbium, hostiumq; arctrices;

ctrices, firmanturq́ non magis ipsæ Vrbibus, quã ipsas Vrbes tuentur. Atheniensium autem arcẽ media Athenarum cõplectitur regio. Cæterum Alexander suæ Vrbi, quæ ab illo cognomentũ accepit, arcem construxit, quam iustius Acropolin appellare licet, quod in Vrbis extremo, & excelso posita sit, quam illam, qua multum Athenienses gloriantur. Hæc autem sicuti se habet, ita oratione quoq́ prosequemur. Clivus quidam medio e solo extollitur, ingẽs in sublimi spaciose proferens: hunc arcem Vocant propter Vtraq́ hæc, & quod hostes arceat, & quod sit in Vrbis arce, id est, summo locata. Viæ ad ipsam ducũt duæ, sed dissimiles; hac enim Via est, illac Vero patet ingressus. Mutatisq́ proinde nominibus, id ipsum quod sunt, Vocantur: nam pedibus hac ire licet, capaxq́ currũũ est Via. illi Vero, quæ curribus inuia est, additæ sunt scalæ, gradusq́ supra gradũ ex inferiori in sublime deducens. Neq́ prius, q̃ centenarium expleuerint numerũ, desinentes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulũ dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumseptum quatuorq́ sublimes, & maxima colũnæ, quæ Vias omnes ad Vnum deducunt ingressum. Columnis autem domus quædam est imposita, multas mediocres ostentans columnas, quæ Vario colore cõspicuæ eximium præbet loco ornatum. Tectum autem diatæ, in rotunditatem circumactum, ingentẽ multiplicemq́ imaginem complectitur rerum. Introeunti autem arcẽ locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus diuisis; proinde tota quoq́ ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est, columnis Vndiq́ suffulta: eam porticus excipiunt, & eæ quoq́ æqualibus distinctæ columnis, ita in medio dispositis, Vt neutrã in partem sint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæq́ autẽ porticus ad trãsuersam alteram finitur, & duplex est columna ad Vtramq́ porticum diuisa, Vt illac quidem desinat, hac Vero rursum incipiat. Additæ autem porticib. introrsum armaria, quibus libri reconduntur; eaq́ semper

Alexandrina bibliotheca.

per, si cui vacet, aut libeat legere aliquid patent, totamq́ velut urbem ad Philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt, ad venerationē Deorum vetustorum instituta. Tectum porticū auro distinctum, vertices columnarum are fabricati, auroq́ superne inclusi. Neq́ vero aula simplex ornatus est, verum alius atq́ alius: quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immēsa altitudine se pfert, quæ locum ipsum facit illustrem: haud enim in promptu quis, quo progrediatur, habet, nisi indicem viarum hanc subinde respectet columnam Quin & arcem ipsam terra mariq́ conspicuam præstat. In vertice principia rerū primaq́ elementa sunt expressa. Prius autem quam media trāseatur, ædificium est quoddam, pluribus hostiis patēs, quorum cuiq́ a Deorum vetustorum aliquo est inditum nomē. Duæ dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, Pisistratarū fonte haud paulo melior. Mirandum etiam id quoq́ spectaculum, eo quod eorum, qui fabricati sunt arcē, velut uno tanto operi non sufficiēte, numerū nominaq́ comprehendit, duodecimq; pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur artifices. Descendēti autē ab arce, planus offertur locus stadio adsimilis, idq́ ipsum loci est nomen. Alia item parte alius quoq́ ad similia accōmodus, verum illi & planitie, & magnitudine impar. Cæterum præstantior huius artis forma, & ornatus pulchritudoq́ maior est, quam ut paucis narrari possit.

Quod si quid prætermisimus, admiratione rerū in se rapientium animū, est effectum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satius est visum.

SCHOLIA.

Descriptio. *Descriptio est oratio, qua tota rerum, de qui*

Descriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis, quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idem refert quosdam non posuisse descriptionem in præexercitamentis, quod præoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam describuntur personæ, loca, tem-

tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eãdem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimque tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Et as-simus 2. Copiæ vocat ἐνέργειαν, cum vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id fiet, si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, vt quam maxime reddatur euidens, perspicuaq; lectori.

bus agit, imago quodammodo Verbis depingitur, ex Quintil. lib. 8. cap. 3. Nonnulli euidẽtiam, alij repræsentationem vocant.

Ea constat descriptione Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.

Oratio expositiua, &c. Sic reddidit Cataneus: Aphthonius enim vocat, λόγον περιηγηματικὸν, a περιηγέομαι, quod narro est, vel expono, vnde & περιήγησις.

Personæ describuntur, &c. Personæ descriptionem προσωπογραφίαν appellant, fit, cum depingimus personam amantis, luxuriosi, auari, voracis, temulenti, somniculosi, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris: vt si velis non diuitẽ, sed pecuniosum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem, putat esse præclarum, primum nunc videte, quo vultu nos intueatur: nónne vobis videtur dicere? Darem, si molesti non essetis. Cum vero sinistra mentum subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cum puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atq; alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent, vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis Notationem

ad Herennium 4. A nonnullis aliis dicitur Εἰκὼν, imago, effigies.

Virgilius in 1.

Virginis os habitumq́; gerens & virginis arma
Spartanæ, vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucremq́; fuga præuertitur Hebrum.
Nanq; humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatq; comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluentes.

Latus erat humeris, &c. Verba sunt Vlyssis ad Penelopen. Odysseæ 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse, habitum eius describit, & amicos, in quorum numero Eurybatem præconem fuisse recenset.

Qui γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος Rotundus humeris, nigricolor, & crispus crine. Aphthonius habet, γυρὸς ἔην ὤμοισι μελάγχροος, &c.

Illa sub oculos subiectio tum fieri solet, cum res nō gesta indicatur, sed vt sit gesta ostenditur, nec vniuersa, sed per partes. hæc Quintil. lib. 9 cap. 2. ex Cice. lib. c. 3.

Describuntur res, &c. Cum videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine ὑποτύπωσιν Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subiicitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit; vtar enim Quintiliani verbis. At si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium, fœminarumq; ploratus, maleq; vsq; in illum diem seruati fato senes. Tū illa prophanorum, sacrorumque direptio, efferentium præ-

prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisq; prædonem catenati, & conata retinere infantē suum mater, &, sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quam omnia. Vide Erasmum 2 Copiæ.

Nauales, &c. Vt apud actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintii Romani, & Democratis Tarentini, apud Liuium libro 6. secundi belli Punici.

Pedestres pugnæ, &c. Vt pugna Annibalis & L. Sempronii, apud Liuium 1. belli Punici. Apud eundem libro 2. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminii ad Trasimenum lacum. Item equestris pugna Iubellii Taureæ, & Claudii Aselli apud Liuium lib. 3. eiusdem belli. Vide Erasmum in prouerbio: Cantherius in fossa.

Historicus, &c. ὁ συγγραφεὺς, per excellentiam intelligit Thucidydem.

Ver, æstas, &c. Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarum 5. Od. 7. diffugere niues, &c. Porro temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Vnde non raro sumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi caussa assumitur. Virgil. 4. Æneidos.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, syluæq; & sæua quierunt
Æquora, cum medio voluuntur sydera lapsu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. Huius generis est, quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si veræ sint, τοπογραφίας appellari volunt: sin fictæ, τοποθεσίας; vt ait Erasmus 2. Copiæ.

Thesprotis. *Thesprotarum, &c.* Thucydides libro 1. belli Peloponnesiaci, Centum inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans, in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre: iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte: quem excipit sinus Thesprotius, ex Masside profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, vt caueret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liuius lib. 8. ab vrbe condita.

Intellige de Alexandro Rege Epeiri.

A summis ad ima, &c. Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrum est, nam quamcunque vel animi vel corporis partem contempleris, mõstrum reperies: ingenium excute, prodigium inuenies: mores expende, vitam scrutare, omnia monstrosa comperies: oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inspice, quid aliud quam monstrum præ se ferunt? Linguam & vocem beluinam illam obserua, portẽtum dices: pectus, ventrem, pedes considera, quid aliud quam bestiam pronunciabis? Hîc si quis velit in singulis veluti depingendis immorari, satis apparet, quantum vbertatis sit accessurum orationi: vt ait Erasmus 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Vt si Carthaginem expugnatam velis describere, proferas omnia quæ præcesserunt; deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt; postremo quæ subsecuta fuerunt. Hanc descriptionis speciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν ab

effin-

effingenda rerum imaginc.

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7. belli Peleponnesiaci:

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti scilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, sed bellatores ita se inuicem conspiciebant, vt conspici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ita constituit, vt Ponticorum oculos aduersa luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum præberet hostem; vt ait Iulius Frontinus lib.2.cap.1.

Figura tenui, &c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & 4. ad Herennium. Alii figuras, alii formas, Gellius χαρακτῆρας appellat. Et Aphthon χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita oportet eum qui res descripturus est, excutere virtutes atq; naturas earum circumstantiis expressas.

Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum cap.41. Ammianum Marcellinum lib. 24. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multa, secundum Ptolemæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia. Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorū Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis. Liuium lib. 8. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum a conditoris consilio, arcisq; commoditate. *In exemplū.*

Acropolin, &c. Ita vocarunt arcem, quasi summitatem vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.

Cliuus quidam, &c. In locorum regionumque situ describendo diligenter positionem eorum sequi oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua vt primum quodq; occurrit, sic aptissime primum dicitur; autore Rodolph. Agricola lib. 1. cap. 32.

Armaria, &c. Alexandrini Musæi Strabo meminit lib. 17.

Perseus. *Persei. &c.* Sunt qui intelligant Philippi Regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli 1. Nec Philippus segnius apparabat bellum, filium Persea, puerũ admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit: Sciathum & Peparethũ, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sũt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaes filius erat, referre: qui Medusam occidit, & Andromeden alligatam saxo liberauit. Propertius lib. 2.

Persea; Hic vltimus fuit Macedonum Rex.

Andromede monstris fuerat deuota marinis,
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ouid. 4. Metamorph. Vide prouerbium Erasmi Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Deorum antiquorũ nomina. *Quod Deorum antiquorum nomina, &c.* Sunt autem, iuxta quorundam sententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollonii recenset interpres, sunt a Græcis culti: Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτηρ, Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθηνᾶ.

Pyramides. *Pyramides, &c.* Elato in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum cap. 14.

Pisistratarum fonte, &c. Per pisistratas vel πεισιστρα-

παῖδας, intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fistulis aquam fundentem. Vnde ἐννεάκρουνον appellarunt. Item καλλιῤῥόην, pulchre fluentem. Cuius meminit Thucydides lib.2.belli Peloponnesiaci.

Stadium, &c. Eius duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur spacium, quod homo vnico spiritu, cursuque suo conficere potest, quod nunc breuius, nunc longius, pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur. Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Cosmographi; cuius meminit Plin. lib. 2.cap.33. Continet autem sexcentos, & 25.pedes.

EXEMPLA DESCRIPTIONUM.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Virgilium in 1.

Apud eundem in 6. Caci domus.

Diluuii, apud Ouid. 1. Metamorphoseos.

Inuidiæ lib.2. Famis, 8. Somni, 11.

Ætnæ, apud Claudianum, & Gellium lib. 17.cap.10.

Iustitiæ, apud Gellium lib.14.cap.4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis. Et Cleopatræ nauis in vita Antonii.

Crotonis, apud Liuium lib.4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum lib.3.cap.5.

Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarii, apud Diodorum Sicul. in gestis Alexandri.

Regiæ Psyches apud Apuleium.

DESCRIPTIO HABITATIONIS *Sancti Antonij, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.*

Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebi-

bunt aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuum efficiunt, ſupra quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic pſallere, hic orare, hic operari, hic feſſus reſidere ſolitus erat. Vites & arbuſculos plantauit. Areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Erat autem cellula non plus menſuræ per quadrum tenens, quam homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi montis verticе, quaſi per cochleam aſcendentibus, arduo valde viſu duæ eiuſdem menſuræ cellulæ viſebantur, in quibus venientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens, moratus eſt. Verum hæ in viuo exciſæ ſaxo, oſtia tantum addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA *domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.*

SI nemo ringitur aut ſugillat, quod Plinius omnem villæ ſuæ Laurentis formam ſitumque calamo depinxit, quæ (malum) inſolentia fuerit, me naſo ſuſpenſum, aut calumniis proſciſſum iri, ſi ad imitationem prudentiſſimi viri nouam meam, quam in patria (non venuſtatis, aut vanæ iactantiæ, ſed vrgentis, quam incendia fecerunt, neceſſitatis cauſa) modo fabricor, domum deſcripſero. Et cum diuerſis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum, genera videamus deſcripta, eademq; extra omnem interpretantiũ malignitatem poſita, quis, niſi Momo ſit iniquior, mihi vitio dederit, quod multorum honeſta imitatu exempla ſecutus ego, Muſam meam delineauero? Quæ longitudine multo ſpacioſior, quam latitudine, propius aquilegium, ſiue puteum ciuicum Hadamariæ conſtructa videtur inſula. Cuius lapideus, quo vndiq; cingi-

cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento quatuor, in sublimi tres. Duos in effossa terra fornices habet satis profundos, atq; pro facultatibus capaces, fenestellas modicas ferratas in curuaminibus, in tecto sua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus supereminēs, hypogæum potest appellari, quod locus subterraneus, cellarum variarum, vt oleraceæ aut salsamentariæ vicem explere possit. Inde ianua ducit in alterum muro discretum; qui paulo profundior, & à sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus, & lacusculo: vnde si fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri possit, adornatus. Vtriusque incuruo solario seni vnci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, superimpositisque tabulis constituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo vtriusque fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ, quibus aliæ transuersariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora saxa confertim fistulis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negauit natura, compensant arte. Duos admittunt ingressus, alterum angustum ex ipsis ædibus per compendiosum cochilidum descendentem, alterum multo laxiorem, per quem culearia dolia, magnique cadi vinarii, cistis aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo satis robusto superædificata est turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domestico, sursum versum ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatē, ornatumque reddit. Sinū à dextra recipit angulosum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularū firmiorum ianua domus à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo statim quatuor aliæ conspiciuntur:

qua-

quarum vna, quæ spectat Occidentem, hypocausto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ: rursus quæ Orientem, duæ sunt. Altera deducit in cryptã, altera vergit in contignationem domus infimam. Principio gradibus quatuor ex atrio scanditur in æstuarium, à culina muro separatum, testudinis dorso prioris impositum, eo salubrius, quo magis sublimatum, à terræ grauedinoso squalore, situque peminoso recedit. Ingredienti statim offertur à sinistra lapideus aqualis. Ibidem pictus ΟΥΤΙΣ ille conqueritur de hominum quibus indies afficitur iniuriis, qui cum nihil faciat, accusatur omnia perperam facere. A dextra basi ferreæ suffulta fornacula, cuius præfurnium peculiari ductu fumum transmittit in caminum. Ex aduerso autem mensa non omnino rustica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, vbi cum œnophoris culluli, calicesq; reconduntur. Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, vt in aliis, refulgent Musarum patronorum, atque Mecœnatum insignia, cum primis eorum, qui aliquid opis absoluendo huic ædificio contulerunt. Solum asseribus abiegnis contabulatũ est. Medium eius qua patet Meridies in imam dictæ iam turris sedem excurrit, quæ non modo iucundum hospitibus discumbẽdi locum, sed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, speculandi facultatem præbet. Sedilia vndiq; disposita, nõ solum id sunt, quod vocantur, sed ita per ingeniosos arcularios cõstructa, vt cistarũ vestiariarũ, linteariarũ, aut etiam, si velis, scrutariarum possint officio fungi. Circa eadem iconcularum variarum peristromata siue tapetes ita picti sunt, vt verorum desideratorum esse loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur, qui, cum patriam eius Prienẽ hostes inuasissent, omnibus quos modo sæuitia belli incolumes abire passa

Οὔτις, id est, Nullus.

Ille inquit Cice. paradoxo primo.

passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego, inquit, vera bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus distincta renitent. Nec tabulæ coronamentis amœnis, tortuosoq; corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod, si voles, diem, clamorem, somnumq; excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus: circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit, vt animum à diuitiarum, mundanæque gloriæ curis (quæ diu noctuq; discruciare solent homines) abducens, ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul inde Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad Regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et inibi Regia Tomyris caput Cyri amputari, atque in vtrem humano sanguine oppletum coniici iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habentibus, fenestris, quæ vel Aquilonem inhibere: vel mitiorem, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis vxoriis aptum loculamentum est, insertum muro tali arte, vt si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen, quod charum maxime celatim asseruari velis, inuenerint. Solum atque lacunaria respondent iis, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio

hæc ludibria fortunæ ne sua quidem putauit, quæ nos appellamus etiam bona.

Tomyris Massagetarum Regina.

atrio cancellatis interstitiis discreta est, vbi focus ferratis ferramentis, alariisque stipatus, & per quod fumus exit(quod alii vocant infumibulum, Græci καπνοδόχην) spiraculum, saxo constructum est. Cuius gremiũ in apsida curuatum, cacumenque pedes aliquot altius tecto, molestias omnes fumi, atque scintillarum euomit in aera, tantum, quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt: prope quas inclusa muro capsa porrigitur, variis vsibus idonea. Hinc aquariolum, quam nonnulli lauattinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, lebetum, consimiliumque repositoria. Solum pauimẽti, lithostroton est, vt etiam atrii. Ex hoc descensus est sex graduum in cryptam, quæ breui posticula, fenestrisque clatratis illustrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colliquiisque balinæum habet vel asaminthum, ibique adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt alias etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium, quod ab aliis accubitum appellatur. E regione gurgustium est, equorum etiam vacerris, lignisque recipiendis accommodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentum est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nàm quà culinam spectat, Pædagium est, seu potius famularum cubile, cui adstructum ornitotrophion, siue gallinarium, vt excubitorum alitum cantibus excitatæ surgant ad soluenda pensa. Ex aduerso, vbi farinario, girgillis item atque rhombis est locus, scalæ sunt, quibus

bus ascenditur ad dictarum iam partium domus solarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum est: Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter se distantes, ita muro sunt insertæ, vt vtrinque capita extrema ruderibus cæmentitiis obtecta, nihil emineat. Deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos vngues pro fundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habentes vndique circumuolutos, regyratosque septenos, aut octonos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutoque tenacissimo perlitum, contortum atque subactum est. Postmodo tectorium, omne lignum occultans, arenatum, superinductum, cæmentitiumque pauimentum, cylindro coęquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt cum suis scimpodiis, & apparatu Musas non dedecente, conclauia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis sextilibus suffulta, non attingit inferiorum ligna, vt incendii fortuito suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem procestrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoque, vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quam amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio fere eadem, quæ substructi hypocausti: diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua transeam; Hic Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis ciuibus enunciat, ac suadet, vt eas possessiones filiis parent, quę cum naufragiis enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatũ terrarum orbem futurum prædicat, cum aut sapientes regnare, aut Reges sapere cœperint. Nec cubiculum (vt etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solum

ſolum dolatis aſſeribus, ſed aduerſus ignes cæmentis obductum eſt. Prope ſcalas, quas dixi, latrinæ ſeceſſum habent. Non procul inde murum trabes duæ craſſiores penetrant, & tantum in ſublimi ſupra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in ſupremum ſolarium aſcenditur, ſuſtentanda ſufficiunt, quæ ſunt extra domum erecta, quo maius ſpacium intrinſecus relinquant, nec incendia ſuborta locum peruium habeant, vnde deſuper cadant, aut ex edito delabantur in ſtructuram ſubiectam. Ad eadem ianua, tranſituſque ſcanſilis tam latus eſt, vt cum frumentario ſacco ruſticus expeditus peruenire poſſit in granarium. Quod ſupremum vt recenſui, ſolarium, eodem modo, & qua ſubſtructum ratione complanatum eſt. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit contra flammas integumentis & incruſtationibus obtectæ ſunt. Earum tamẽ extrema capita, quibus tigni, quos alii vocant telamones, inſeruntur, atq; iis tectum quaſi fulturis ſuſtinetur, ignibus ita ſunt obnoxia, vt vim patientibus facile poterit ſuccurri. Hoc in loco muri deſinunt, tectumque ſuccedit. Sed impoſitum eſt turri ſeſquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. Id ſublicis validioribus ſuſpenſum eſt, vndiq; feneſtras habens, in quibus ſol naſcitur condíturq;. Quod ſi iuxta ſententiam Horatii, Domus laudatur, longos quæ proſpicit agros, hoc laudibus euehendum erit, cum velut a ſpecula totam fere Hadamariam intueatur, latoſq; proſpectet campos, atq; nemuſcula, cum primis Trupeliana. Muſis igitur deſtinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grãmatophylaciis eſt bibliotheca, quæ totam Hadamariam ad bonarum artium diſciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis ſpacio dormiens Alexander Iliadem Homeri ſub puluino habet. Eius tectum non faſtigiatum, in fine pinnaculum oſtentat obæratum.

Sub-

Subest tabulatum peristerotrophio non incommodũ. Atqui multo laxior ad eruiliam, auenamque recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domus tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis adfixæ sunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita strictim condensatæ sunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti, ligneaque pala sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorumque tempore multo conducibiliora, quam vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodo lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnã exercet tyrannidem: etenim tota non modo corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduersos enim fragmina candentia voluit, & crepitantibus flammis horrisonoq; fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiumque more tela fulgurantia torquet, aufertque prospectum & auxilii spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans, Iosti Studæi clarissimi doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses vtrorumq; discrimina. Porro mediis in flammis eum circumsecus omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnoq; conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modo concidere, sed etiam (vt dixi) auxiliaturos in fugam crudeliter impellere. Hæc de domus tecto, atq; iis, quæ sunt intrinsecus. Iã, si va-

cat, quę forinſecus audi. Totus vndique murus læuigatus, ac dealbatus eſt: Coria laterum atro diſtincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur inſcriptionibus deſtinata. Primũ igitur, quod in turris medio conſpicitur, talibus verſiculis exornatum eſt, qui lacrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoq; reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua redemptoris post incunabula CHRISTI,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, menſis habens cognomina Martis, & eius
Nuncia poſt decimam fati lux quarta ſiniſtri,
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens ſiccis ventis borealibus hora,
Qua ſacer emiſit verbum cæleſte miniſter,
Cum caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Poſt domus hæc anno reparari cœpta ſequenti.

In ſupremis eius loci feneſtris, aurea Stoicorum illa ſentẽtia legitur: ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ: id eſt, quod ſolus ſapiens diues. Qua mortaliũ, quorum infinitus vbique numerus, philargyria perditorum greges monentur, longe pluris virtutem quàm diuitias æſtimandas eſſe, quod harum gloria fluxa ſit, atque fragilis: ſed immortalis illa, quæ nec eripi, nec ſurripi poſſit, neque naufragio, neque incendio amitti: qua præditi qui ſunt, ſolos eſſe diuites, cum ſoli poſſideant res & fructuoſas & ſempiternas, ſoliq; (quod, autore Cicerone, proprium eſt diuitiarum) contenti ſint rebus ſuis. Duo reliqua in medio ſunt eius muri qui portam anteriorem, ſiue molarem ſpectat: quorum priori tale tetraſtichon, quod ipſa domus proloquitur, eſt inſculptum:

Quod mihi ſit nomen, quæris fortaſſe, viator,
Siſte gradum, tali carmine certus eris.

Huc Mecœnates quia dona tulere, quod ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.
Alteri tale Sapphicon:
Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit primæ lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimoniis boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum? Sub imis autē eius loci fenestris, longum, idque paulo rudius & grauius, ne possit aliorsum transferri, scamnum faginum est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarii considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retique ventos (quod aiunt) venaturi.

DESCRIPTIO SERPENTVM e Lucani libro Nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundaq; nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirosq; fero de sanguine rores.
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arena.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua: Niloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ montes: & fecimus aspida mertem.
At non stare suam miseris passura cruorem
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes,
Latus & ambigua coleret qui Syrtidos arua.

Chersydros, tractiq; via fumante chelydri,
Et semper recto lapsurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quam paribus tinctus maculis Thebanus Ophites.
Concolor exustis, atq; indiscretus arenis
Ammodytes, spinaq; vagi torquente Cerastæ,
Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & torrida Dipsas:
Et grauis in gremium vergens caput Amphisbæna,
Et natrix violator aquæ, iaculiq; volucres:
Et contentus iter cauda sulcare Phareas:
Oraq; distendens auidus spumantia Prester:
Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes.
Ante venena nocens, late sibi summouet omne
Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.
Vos quoq; qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones.
Pestiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aera cum pennis, armentaq; tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus spacio est elephas, datis omnia letho:
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.

THESIS.

ΘΕΣΙΣ.

Consultatio. Cic. in Top. vt refert Quintil. lib. 3. cap. 5. Thesin à sciẽtia & actione distinguit.

Thesis, id est, consultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio vel disquisitio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ cõtemplatiuæ. Ciuiles sunt quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: an ducenda sit vxor, an nauigandum, an muri faciendi. His enim omnibus ciuitatis status continetur: Contemplatiuæ vero, quæ ad solam animi considerationem pertinent, videlicet: An globosum cælum, an

multi

multi sint mundi. Hac enim in vsum hominibus non ve-
niunt, sed mēte sola peruidentur. Differt autem consulta
tio ab Hypothesi, id est, causa, quod causa definita est: Cō-
sultatio vero indefinita. Definitio autem fit persona, re,
causa & reliquis, vt, muri suntne faciendi: perquisitio est
sine persona. Quod autē inuadentibus Persis Lacedamo-
nij consulunt, muro Spartam circumdare, causa est. Per-
sonam enim habet, Lacedamonios deliberātes: Rem, mu
rum Spartæ addere. Caussam vero, inuadētes Persas. Pri
ma autem omnium praexercitamentorū consultatio cō
traditionem, & solutionem, secundum quæstionem ad-
mittit. Diuiditur ergo Thesis primum in ephodum, id est
in procemion, ex directo ad narrationem tendens, quem
aggressum procemij loco pones. Hinc finalibus vteris capi
tibus, legitimo, iusto, vtili & possibili.

Vt sit scien-
tia, an pro-
uidentia
mundus re-
gatur; actio-
nis, an acce-
dendum ad
Rempu. ad-
ministran-
dam.

THESIS, AN DVCEN-
da vxor.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi ma-
trimoniū laudet: Demissum enim ex cælo est. ipsumq;
rursum cælum Deis impleuit, eosq; procreauit quorum
munere paternū hominibus tribuitur nomen: eisdemq;
quos progenuit, dedit rerum naturam tuēdam. In terras
autem acceptum, reliquis omnibus originē dedit, quæq;
singula natura sua fluxa caducaq; erant, ea stabiliuit po
steritate, æternitatēq; ipsis successione adinuenit. Primū
autem maxime ad fortitudinem, subeundaq; constanter
pericula homines impellit. Quis enim vxorē liberosq; de-
fendere, quis pro ijs bella mouere recusat? quo fit, vt, cum
eorū amore arma sumantur, maioribus certetur animis
lubentiusq; Martis subeatur euentus. Quin iustos etiam
nedum fortes homines efficit. Cognationem enim, necessi-
tudines, iuraq; tribuit, quorū respectu metuq; ab inferē-
da iniuria homines coercet: itaq; iustitiā simul docet cū
fortitudine. Sed & sapiētes facit, quippe quibus charissi-

Vnde in con
sultatione
caussa inest, vt
quæ sit &
generalior
& prior: est-
que hypothe
sis semper
ad thesin re-
ferenda. Ag
gressus vice
procemij.

morum pignorum inijcit prouidentiã atq; curam: quodq; maxime quis miretur, ipsam temperantiã secum adfert matrimoniũ, & in medijs voluptatibus modestiæ quoq; inuenit locũ: legem enim libidinibus præscribens, temperãtiæ fine voluptates coercet: quæq; ipsa per se accusatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deos dedit, & procreando posteritatẽ omnem firmat, si fortes itẽ, iustosq; facit, & sapientes præstat, & temperantes, quis est, qui non pro virili, quatenus possit, ipsum sibi putabit laudandum?

Cõtradictio. Sane, inquis, sed calamitatum multarum matrimonium est caussa.

Solutio. Fortunam mihi videris, non matrimonium accusare. Quæ enim aduersa hominibus accidunt, eorũ fortuna est caussa, non matrimonium. At contra, quia læta matrimonium tribuit, ea certe nequaquã fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergo est, matrimonij bona laudare, quam accusare mala, quæ ex ipsa afferũtur fortuna. Iã vero si quis maxime humanorũ casuũ aduersa volet matrimonio assignare, nihilo tamen idcirco magis fugiendũ erit. Nã si quæ reliquis in rebus nos offendunt, ea cõtinuo nos ab ipsarũ cura deterrebunt. Age dũ singulas excutiamus artes, omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grãdinem fame contabescũt, non tamẽ, si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquũt, sed pseuerant colere. Neq; nautæ, si quid ex cælo accidit ipsis, continuo post tempestatẽ dissoluũt naues, cessantq; nauigare deinceps metu eorũ quæ pertulerunt; verũ difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt, reuertuntur. Bella etiam pugnæq; militantiũ absumunt vitã: non, quia occumbunt aliqui, idcirco deserũt militiam, sed, quia pugnantes ob fortitudinẽ laudantur, hoc ipso etiã quod ceciderunt, gaudent, & instãtem fortunæ asperitatẽ pſenti gloriæ bono rependunt. Neque enim propter mala meliora fugiẽda sunt, sed bonorũ

caussa

caussa etiam asperrima perferenda. Nonne ergo absurdũ est agricolas, nautas, item & milites difficultates meliorum gratia tolerare, matrimonium vero nobis auersandum putare, quia habeat aliquid quod offendat?

Sane, inquis, sed viduitatem mulieribus, puerisq; orbitatem affert. Contradictio.

Mortis hæc mala sunt, hācq; nobis difficultatẽ circundedit natura: quã tu quidẽ accusare mihi videris, quod nõ homines effecit, vt Dij essent: accusareq; matrimoniũ, quod nõ Dijs mortales coniunxit. Solutio. Quid insimulas matrimonium eorum, quorũ est apud mortem caussa? Cur nuptiarũ dicis, quod ipsius est naturæ? Patere perire eũ, qui natus est, quocunq; tandẽ pereat modo. Quod si occidunt homines, quia nati sunt, eademq; via coniugem viduam relinquũt, natosq; ex se filios faciũt pupillos, cur hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ solum ab ipsa fiunt natura? At ego è contrario orbitatẽ viduitatemq; puto matrimonio resarciri. Mortuus est illi pater, eoq; nomine pupillus est, reddit rursus alium sibi matrimonium patrem. Itaq; hoc malum non ex matrimonio prodit, sed matrimonio occultatur, fitq; matrimonium non causa orbitatis, sed abscondit potius ipsam & restaurat. Sic viduitatẽ quoq;, quam obitu mariti attulit natura, matrimonium nouis iterum nuptiis immutat. Quam enim mors reliquit viduã, hanc rursus matrimonium viro coniungit: atq;, velut conseruator muneris sui, ea, quæ dedit initio, ablata quoq; restituit. Auferre ergo viduitatem solet matrimonium, non facere: Pater quoq; morte liberis orbatur, rursumq; alios matrimonio assequitur, fitq; secũdo matrimonij munere pater, cui id, quod semel iã habuerat paternũ nomen, erat ablatũ. Quid ergo matrimonij bona in crimẽ ipsius conuertis? Videris mihi non arguere, sed laudare nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, laudator matrimonij factus es potius, quam reprehensor: vituperansque matrimonium, vt recenseamus,

laudes ipsius adducis, causamq́ prabens, munera sua recognoscendi nobis, eo ipso quod crimina tua refutamus.

Contradictio. *Esto inquis, sed laboriosa tamen res est matrimonium.*

Solutio. *Verum, sed labores quoq; matrimonium soluit, & auferuntur per nuptias quacunq; exercitos homines reddunt. Vita tranquillitas est cum muliere sociari: quantulum autem virum in thalamo vxori coniungi? Iam quāta cum voluptate puer exspectatur, speratusq; se profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat? Addicitur deinde arti alicui discenda, patrisq; fit laborum particeps. In concionibus exinde versatur, pascitq́ in senecta patrem, & prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit aptum se expeditumq; prabet.*

Epilogus. *Adeò non est oratione recensere, quanta matrimoniū adferat bona. Ingens ergo res est matrimonium, & Deos procreans, & mortalibus, vt Dij esse videātur, successione prastans. Ac omneis, qui nuptiis initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent, quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facilè constat.*

SCHOLIA.

Thesis. Græci Rhetores Thesin appellant quæstionem vagam, nullis circumstantiatum cancellis inclusam. Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis Propositum; In Partitionibus Consultationem. Priscianus Positionem dixit, vt: An ducenda vxor; An colenda sit amicitia; An nauigandum; An sit bellum gerendum; An discendæ literæ Græcæ.

Alij quastionem vniuersalem: Athenaus partem causa appellat.

Hypothesis. Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus controuersiam: In Topicis causam appellauit: vt, sitné Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium: An Syllæ administranda Respub. An

Græcæ literæ diſcendæ deſtinato Theologiæ: An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiã vxorem. Vide Quintilianum lib.3.cap.5 Idem lib.2.cap.1.ait; Antiquis hoc fuiſſe ad augendam eloquentiam genus exercitationis, vt Theſes dicerent. Et Cicero in Oratore ad Brutum: Ariſtoteles, inquit, adoleſcẽtes ad copiã Rhetorum, in vtranque partem, vt ornatius & vberius dici poſſit, exercuit. Rodolphus Agricola lib 2.cap.8. Theſin quęſtionem vocat κατηγορικὴν, id eſt, prędicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut perſonarum concluditur, vt: An accedẽdum ad Rempubl. Hypotheſin, conditionalem, ὑποθετικὴν, vt: Sitné Socrati accędendum ad Rempub.

MAGNAM autem habent θέσεις cum loco communi ſimilitudinem: ſed hoc differunt, quod Locus communis ad amplificandum & augẽdum aſſumitur, Theſis ad explicandum & probãdum. Et ille quaſi certare declamitatur: hæc diſputatur & diſſeritur. Deinde ille affectuum, hæc conſiderationis eſt. Priſcianus inquit: inter locum communem & poſitionem, hoc eſt differentiæ; Quod Locus communis eſt conuictæ & manifeſtæ rei exaggeratio; Poſitio autem dubiæ rei quæſtio.

Theſis, & loci communis differentia.

Aliæ ciuiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant: quæ ſunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vſurpantur ac fiunt publicè aut priuatim. Ducendæ ne vxores, nauigandum ne ſit, ædificandum, an ambulandum. Huiuſmodi & illæ Ciceronianæ ſunt, de quibus ipſe Attico ſcribens lib.9. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, ſumſi ipſe mihi quaſdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαί ſunt, & temporum horum, vt abducam animum à querelis, & in eo ipſo, de quo agitur, exercear. Ea ſunt eiuſmodi: Εἰ μενετέον ἐν πατρίδι

Conſultationem actionis hanc vocat Cic.

In infinitis quæſt. inquit Quintil. lib.10.c.5. iã princeps in Rep. exer-

ceri solebat Cicer.

τελίδι τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.

Cõsultationem sciētiæ hanc vocat Cic.

Contemplatiuæ, &c. Has alij speculatiuas appellant, Græci θεωρητικὰς, quod sola animi ratione explicari, & intelligentia soleant comprehendi, vt: Anima sitné natura aliqua. Et, eadémne mortalis. Et mundúsne extiterit aliquo tempore. Item, sitné syderum Musica, Plinius lib. 2. cap. 22. Item, sintné Antipodes. Earum quæstionum magnam copiam habent Scholasticorum πυραμιδιατρεῖα, cuius generis hoc est; An homo creari potuerit ἀναμάρτητος. Et id genus alia innumera.

In ijs cõtemplatiuis consultationibus, an sit, quid sit, quale sit, quæri solet. Quint. lib. 3. cap. 5.

An globosum cœlum, &c. Priscianus inquit; An pilæ formam habeat mundus.

An multi sint mundi, &c. Quod nonnulli voluerũt. Vide Ciceronem de Vniuersitate. Vnde Alexander, cum eius comes Anaxarchus, ex autoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miserum, qui nec vno quidem sum potitus: vt recenset Valerius lib. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curtium. Vide Cic. 1. Tusc. quæst. Hinc illud Iuuenalis;

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

Sunt item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, vt: An luctatione sit exercendum; An declamandum. Compositæ, vt: An luctatione exercendum, siue agricultura; An declamandum sit ex chartis, siue memoriter, cum decora vultus atque gestus moderatione.

Inuadētibus Persis, &c. Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis Orosi. meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Aristidis scribit; Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.

Sparta, qua

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconis.

nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesilaus percontanti, quã ob causam Sparta non circũdaretur muris? Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significãs nullas Respub. munimento tutiores esse, quam ciuium virtute. *etiam Lacedæmon.*

Diuiditur Thesis, &c. Primum, inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordii erit: deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, vtilis, facilis, necessarii, &c. Et si quid probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit: postremo breui epilogo velut perorandum, autore Mosellano.

IN EXEMPLVM.

Deus cœlum impleuit, &c. Vnde Cicero 1. Tusc. Quid? totum prope cœlum, nonne humano genere completum est? &c. Diuus Ambros. 32. quæst. 1. Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradisum. At Varro putabat vtile, vt se homines Diis genitos mentirentur. Vide Augustinum de Ciuitate, lib. 3. cap. 4.

Aeternitatem adinuenit, &c. Vnde Plato de Legibus, quarto dialogo; Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quod filiorũ filios relinquendo, nunc & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum spõte priuare. Hac vero ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit.

Successione, &c. Hoc est per discessionem aliorum in aliorum locos. Etenim moriẽtibus aliis, alii rursus nascuntur. Hinc Homerus homines arborum foliis comparauit. Vide Erasmum in prouerbio: Homo bulla.

Ad fortitudinem, &c. Ciues enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congressurus, milites adhortando, dixit, adesse finem belli, in manibus esse prædam Carthaginis, si fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penatesque Deos. *Fortitudo.*

Prouẽ-

Prouidētia. *Prouidentiam, &c.* Qua perspiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honestaq; sunt. Pars est enim prudētiæ, bonarum aut malarum rerum, & vtrarũq; scientia, vt ait Cic. 2. de Inuentione.

Temperantia. *Temperantiam, &c.* Hæc est firma animi & moderata dominatio rationis in libidines, atq; alios non rectos impetus; vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modestia.

Voluptas. *Accusatur voluptas, &c.* Cicero 2. de Finibus scribit, maximas virtutes iacere dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocauit, quod homines ea, velut hamo pisces capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem pestem hominibus a natura datam, quam voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, &c. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Ciceronem 3. ad Herennium.

Calamitatum causa, &c. Vnde Menander:

ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά.

Matrimonij mala. Qui non ducit vxorem homo, non habet mala,

Ἄλυπον ἕξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου.

Id est, sine dolore vitam transiges, si non duxeris vxorem. Matrimoniũ, vt Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus liberorum euentus, iuges querelæ, atque rixæ.

Iuuenalis Sat. 6.

Semper habet lites alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. Fidei faciendæ gratia vtitur inductio

ctione: & ostendit nullum vitæ genus esse, quod non suas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domū, quam ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent; vt ait Valerius lib. 7. cap. 2. Meminit Erasmus 3. Apophtheg.

Per grandinem, &c. Vt si de cœlo vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autem iniuriæ duo sunt genera: Vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraq; similia intelliguntur: quæ cum acciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cum facta sunt. Publica hæc & magnæ differentiæ, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus; vt ait Plinius lib. 18. cap. 28. *Cœlestium iniuriarum duo genera.*

Dissoluunt naues, &c. Tempestatibus iactati, non statim deserunt nauigationes, sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati. *Ex Horat.*

Laudantur, &c. Qui fortiter in prælio rem administrarant, ab Imperatoribus laudabantur, atq; fortitudinis præmia consequebantur coronas ciuicas, obsidionales, murales, vallares, castrenses, statuas, triumphos. Mortui etiam laudibus euehebantur. Quinimo, vt inquit Imperat. Iustinianus, qui pro Repub. perierunt, per rerum gestarum gloriam semper viuere intelliguntur; vnde etiam patribus in excusationibus tutelarum prosunt tanquam viui.

Gaudent, &c. Lætantur qui fortiter pugnando succubuere. Sic Epaminondas, qui sanguine & spiritu deficiens, Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur; vt ait Valerius lib. 3. cap. 2.

Laboriosa res, &c. Vnde illud Cynici Crateris,

τίκνα πόνοι. Vide Erasmum in prouerbio: Optimum nõ nasci.

Labores soluit, &c. Hinc Metellus ille Numidicus asseuerauit: Nullas plerunq; esse in matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas, & leues facilesq; toleratu esse dicebat, maioribusq; eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdemq; ipsas nunquam omnibus, neq; naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium lib. 1. cap. 6.

Pascit in senecta, &c. Iuxta prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quod est parentes ætate fessos nutrire, mutuamque vicem rependere.

EXEMPLA.

Vxor non ducenda.

QVOD NON DVCENDA SIT VXOR.

Thesis a contrarijs Aphthonij locis tractata, studio exercitij.

Exordij formula.

Πῦρ, γυνὴ, καὶ θάλασσα κακὰ τρία.

Cum iuxta vetus prouerbium: Ignis, Mare, Mulier, tria mala sint, mihi plurimum desipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonii calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio cumprimis Homerus ait:

Vsq; adeo nihil improbius, mulierèq; peius:

Et temporibus hodiernis strenue dant operam mulieres, ne Poetarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmarunt. Et mulierem omnem esse malam, perquam venuste significauit Lacon quidam; qui cum vxorem duxisset perpusillam, dicebat e malis, quod minimum esset, eligendum. Quippe λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή.

Ab indignitate matrimonij.

Non eo inficias, matrimonium institutum a Deo, sed ab eodem etiam adiectos tot laborum sudores, tot molestias, deniq; dolores, inficias non eo. Et quod ab

initio

initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia, factum est longe deterrimum: vt multo citius Plutonia regna cacodæmonibus repleat quã Diis cœlum.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes iis decidere solet, quibus domi sunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne, si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterum qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes: *A pusillanimitate.*

Ausus es ô nimium, nimiumq; oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos sumptum facere ad vxores, liberos, & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas, perque nefas pecuniam corradunt, secum assiduo dicentes: *Ab iniustitia.*

Vnde habeas quærit nemo, sed oportet habere:
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam Regina pecunia donat.
O ciues ciues, quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.
Quantum quisq; sua nummorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei. (Certè
Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro: Vt ait iuuenalis.

Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subeat in libidinem, curetq; hoc vnum, vt lasciuum interueniat illud: Ζωὴ καὶ ψυχή. *Ab intemperantia.*

Quis

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æstimet, cum inferorum regna magis, quàm cœlorum adaugeat, cum iniquos faciat, contineatque vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigiis incubās, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, prouerbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais: Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunę sunt assignanda.

Solutio. Illud immerito facis. Nam si viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent: nunquam agricolæ assiduo tanto labore terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atq; liberis egentibus victum & amictum quęrere compellerentur. Vere igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum momorderint.

Contradictio. Sed viduarum & orborum, pupillorumq; conditiões morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis, quod per illam aufertur.

Solutio. Esto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lacrymatus.

Contradictio. Esto inquis; Sed tamen non laboriosa res est matrimonium, cum laborum participes vxores sint viris solatio: & filii parentes ipsos omni malorum fasce leuēt, foueantq; fessos ætate.

Dilutio. Sæpius molestant viros, quàm consolantur vxorum greges: quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet, vsq;

vsque adeo non esse fidendum mulieri, vt etiam si morientem videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Longe plures dedecori sunt parentibus, quam ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimisq; facinoribus excruciando; vt Crates ille dixerit, τέκνα πόνοι, &c.

Ergo cum tot vndiq; malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis sanæ mentis solutus ab vxore quæsiuerit vxorem? *Conclusio.*

ALIVD EXEMPLVM.

QVOD SENECTVS NON MOlesta, nec onus Aetna grauius.

THESIS.

Si vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis, præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, laudatuq; magis dignam arbitramur, cum vt illic omnia defæcata & salubria, ita hic omnia matura & grauia contemplemur esse? *Senectus laudabilis.*

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cum ita sit, inique faciunt, qui adeptā accusant, ac in illa genuinum frangunt, quam diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipue, quæ reperietur in viis iustitiæ. Prouerbiorum.16. *A legitimo Ex Dialogo Cic. de Senectute.*

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata, *Seris* [enim] *venit vsus ab annis.* Hinc est, quod iuuentus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis: *Ab vtili.*

Credebant tum grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunq; puer, licet ipse videret
Plura domi farra & maiores glandis aceruos.

A facili. Nec difficilis adeo senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarũm præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectat, quam deniq; grauitas, cõstantia, consiliorum rationes, autoritas, & reuerentia plane diuinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ Respubl. sola, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruẽtur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

Solutio. Multò plura quam iuuenes efficere possunt senes, rerum studiis assueti: quorum arma sunt artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnę res geruntur, sed consilio, autoritate, atq; * prudentia.

*In * Cicer. ex quo hic sumptus est locus, legitur sentẽtia.* Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Obiectio. *Dilutio.* Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum tanquam arcum habentes non languescunt, nec succumbunt senectuti Senibus ingenia manent, modo permaneat studium & industria. Vnde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratia, quod quoque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenii, hæc curricula mentis. In his desudans, atq; elaborans, corporis vires non magnoperè desiderabit; vt ait Cicero.

Contradictio. Sed caret voluptatibus, vt recte Horat. dixerit:

Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt conuiuia, lusus.

Solutio. O præclarum munus ætatis, siquidem id aufert nobis, quod est in adolescentia vitiosissimum. Omnem malo-

malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecuinas animis eximit, ac instillat vera pectoris dona. Porrò nihil pestilentius voluptate, at nihil præstabilius ratione. Hanc fouet senectus, illam autem expellit.

At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes, si quærimus, etiam auari. *Contradictio.*

Sed hęc morum vitia sunt, non senectutis. At morositas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excusationis. Vide Ciceronem in Senectute. *Dilutio.*

Sed appropinquatio mortis est, quę certe à senectute non potest longe abesse. *Contradictio.*

O miserum senem! qui mortem contemnendam esse in tam longa ætate non viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius in bonis omnia, quæ secundum naturam fiunt, habentur? Quid est autem tam secundum naturam, quam senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura. Itaque adolescentes mori sic mihi videntur, vt cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: senes autem, sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. *Solutio.*

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimam esse laudatu & amplexu senectutem, cum ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudẽtia valeat, autoritate polleat, reuerentia prælucceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret. *Conclusio.*

ALIVD ARGVMENTVM *Theseos.*

Diuitias non esse summum bonum.

Exordium. Qui sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborum lenociniis fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt, quos non pudet asserere: Summū bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Cōtra qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitiis, sed potius summum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, sed magis infelices reddi, cum maximæ sollicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Namq; vt Iuuenal. inquit:

Ex Horatio. *Sed plures nimia congesta pecunia cura*
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census.
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis,
Et mota ad lunam trepidabis arundinis vmbram, &c.

Spartam quid perdiderit. Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quā pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tum demum vincendam esse Spartam, cum aurum & argentum in precio cœpissent haberi.

Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atque confirmant, diuitias malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniustitia deniq; prophanati. Nam quotusquisque diuitum est, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet fretus, vt inde natum prouerbiū: Ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι: Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius:

Mecū [inquit,] *contendere noli, Stultitiā patiuntur opes.*

Quotusquisque, qui non tumultu quopiam suborto, aut

aut bellis ingruentibus in morem Galli cuiuſpiam, vt aiunt, trepidet, atq; magis ſibi theſauriſque ſuis, quam Reipub. velit conſultum? Quotuſquiſq; qui non plura, quo plura poſſidet, aſſiduè petat?

Creſcit [enim] *amor nũmi, quantũ ipſa pecunia creſcit.*

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Quotuſquiſque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflammment, luxu reſoluant, funditusque perdant? vt multo plures crapula, nimiaque libidinis eneruatione credãtur perire, quam gladio. Quis igitur diuitias ſummum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellat mammona, cum illæ ſtultos, infelices, effœminatos, auaros, & peruerſos reddant, vt facilius ſit Camelum per foramen acus tranſire, quam diuites in regnum Dei ingredi.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. *Contradictio.*

In precio precium, nunc eſt, dat cenſus honores,
Cenſus amicitias, pauper vbiq; iacet.
Nihil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quam quod ridiculos homines facit, &c.

Sed quã opes pariunt, fluxa eſt gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur: amicitia nihil aliud eſt, quam adulatio: *Solutio.*

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amiſſas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam via recta contendentes impedit paupertas, ſortita ſapientiam. Nónne Cicero, nónne alii complures ab initio conſcenderũt ad ſummum gloriæ culmen, ita ſtudiorum honeſtiſſimorum cultu prouecti, vt maioribus omnibus ſuis virtute præluxerint?

Contradictio. Esto; Verum, vt ait Iuuen. Satur. 3.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Solutio. Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorisq; fuerit ingenii, adeoq; pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quo posset interdiu studiis liberalibus operam impendere, tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutusq; est tantas facultates, vt alium, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenem lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsorum quoq; seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium pene doctorum literę loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt ait Valerius Maximus lib. 3. cap. 4.

Contradictio. Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat: lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt, κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cum ij longe satius ducant rei iacturam facere, quam famæ simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt; vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅπως ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multo facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quam diuites, cum desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præ-

ceptis,

ceptis, vt bene & honeste viuāt, vt Diogenes recte pauperratem αὐτοδίδακτον appellauerit.

Ergo non in diuitiis, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum. *Conclusio.*

LEGISLATIO,

Νόμου εἰσφορά.

Legis quoq; inductionem, quidā exercitamentū esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in caussa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notā, vnde & in consultationis magis est parte, quam causæ. Quatenus etiam figuram in se habet personæ, superat cōsultationem: sed qua definitionem non habet, minor est caussa. Est autem duplex Legis inductio; Cōfirmatio posita legis, atq; confutatio. Lex autem est inuentio, & donū Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinq; erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista: Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negociale: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Procemion facies; post procemion subijcies contrarium; hinc capitibus prædictis vteris. Vnde & hoc exercitamentum à caussa differt. *Quid sit lex, vide L. 2. de leg. ff.*

EXEMPLVM.

ACCVSATIO LEGIS, IVBENTIS Adulterum in ipso adulterio deprehensum interfici.

PROOEMION.

Nec mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus ea, quæ scripta, prorsus reprehendenda crediderim. Quod enim pœnam adulteris decernit, laudo planè: quod vero Iudicum sententiam non exspectat, culpandum certè videtur. Si nanq; largitionis metu, ne quæ *Ne illud quidem, inquit Quintil. lib. 2. c. 4. ignorare.*

Iudices corrumpātur, iudicia prauenit, suspicax nimirū est, & iniqua nimium erga Iudices mentis: sin autem iusta iudicare vos, quēadmodum facitis certe, arbitratur, iniquum esse constat, si lex iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

oportet, leges aliquando totas, aliquando ex parte reprehendi solere.

Contrariū.

Aliæ sane leges, quæcunq; demum eæ sunt, & quacunque ratione perlatæ, discrepant forte ab aliena ciuitatis legibus, sed & alterius rursum legib. conueniunt: hac autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis: Videmini autē mihi multo rectius de hac lege cognituri, si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorū, Sacerdotia, Plebiscita, omniaq; adeo, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum subeunt diligētiam, fitq; dux ille, quem Iudex constituit: sacrificat, qui iudici videtur, iustumq; decretū est quod populi sententia perrogatum est. Victores quoq; præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo nō absurdum est, omnia iudiciorum arbitrium expectare, solam vero præsentem legem Iudicum subterfugere cognitionem?

Cōtradictio.

Sane inquit, sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

Solutio.

Quid autem? homicidarum scelera nonne sunt grauiora? anne proditores alijs scelestis minores arbitramur? an ne sacrilegi proditoribus peiores sunt? Attamen in his criminibus deprahensus iudicum examini subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernēte Iudice. neq; perimitur sicarius, nisi eo, qui accusat, coarguente delictum: neque qui numinibus dicata præripuerunt, puniūtur, antequā Iudex admissum cognouerit scelus, Nonne ergo iniquum est, maiora Iudicum vindictæ reseruari, neq; quicquam eorum criminis loco, nisi iudici liqueat, æstimari, solum autem adulterum sine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eo, quam in cæteris, culpa est, Iudicum examini subijcere oportuit.

Cōtradictio.

At quid refert, inquit, occidam adulterum, an Iudicibus tradam, si vtraq; via morte pœnas luet?

Quan-

Quantum inter Tyrannum ac legem, inter popularē statum, ac vnius principatum differt, tantū ista inter se diuersa sunt. Tyrannus enim vnumquenq; pro libidine sua perimit: leges autem conuictum iuste occidūt. Et populus disceptatione omnia atq; contentione tractat, quo sint explicatiora omnia: at rerum Dominus etiam indicta caussa, occidit. Contra, populus & lex indicta causa non occidit: sed omnia ab rerū Dominis & Tyrannis diuersa facit. Quid ergo? multumne intererit occidere adulterū, & iudicum sentētijs puniendum tradere? Adhæc quoq;, qui per se adulterū occidit, seipsum arbitrū pœnæ admissi sceleris facit: qui vero Iudicibus tradit ipsum, penes illos vult esse potestatem, iusq; animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius sit, eius qui accusatur, arbitrium esse apud Iudicem, q̄ apud accusatorem. Quinetiam qui suo arbitratu adulterū occidit, alterius rei gratia occidere ipsum, aduersum se suspicionem relinquit: at qui iudicio exhibet, solum iusta sectari, præsentisque sceleris dolorem videbitur vlcisci. **Solutio.** **Nemo enim suæ causæ idoneus est aut iudex aut testis.**

Esto inquit, sed grauiores dabit pœnas subito peremptus: quoniam si ad iudices deferretur, illā temporis intercapedinem pro lucro haberet. **Cōtradictio.**

At contra porro habebit, si Iudicibus subiicietur. Etenim Iudicio destinatus, acerbiorem vitam exiget. Nam qui pœnam expectat, grauiora supplicia q̄ si illam fuisset ilico passus, sentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morieturq; sæpe, qui iam pro mortuo habitus est, expectationemq; sustinebit morte duriorē. Atqui occisus de improuiso adulter, non dolet, sensumq; mortis pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem sæpius expectata, postquā semel illata, pœnas expectatione adauget. Age vero, si libet, considera hæc, conferq; inuicem. Ille per seipsum occidit adulterum, nullūq; facit vltionis suæ testem; alius Iudicibus tradit multosq; adhibet supplicio spectatores: **Solutio.** **Pœnæ dilatio pœna est additio.**

 acer-

acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunq; est oculis pluriū subiectus. Et *optabilius alioqui adulteris vtcunq; fuerit occultè perire, opinionē apud plerosq; relicturis, inimicitiarum caussa esse occisos. Cōuicto autē apud iudices crimine, indubitatā iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaq; plurimū interest, adulter an occultè trucidetur, an iudicibus tradatur afficiendus supplicio.*

Contradictio. *Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.*

Solutio. *Coarguatur ergo primus, hinc occidatur: iudiceturq; potius, quam pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictaq; caussa luat. Quod si publice necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem; neq; quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ adulteria fuerint adēpta. Itaq; cum sit adulterium publica quadam rerum natura iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim, ne adulter secreto occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordium erit.*

Adulteriū publica rerum natura iniuria.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. Alii promulgationem legis appellāt. De qua sic Quintilianus lib. 2. cap. 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem suasoriis, an cōtrouersiis magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Quid sit lex pulchrè *Lex inuentio Deorum, &c.* Demosthenes in Aristogytonem, oratione priore, πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώ-

πων,

νων, &c. Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorū est, Decretum prudentium hominum. Cic. Philip. 10. Lex, inquit, nihil aliud est, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq; contraria. Idem 1. de Legibus. Lex, inquit, est ratio summa, insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetq; contraria. *Xeno. Memora. 1.*

Quibus negocialem, *&c.* Cicero 2. de Inuentione, duas generalis cōstitutionis partes facit; Iuridicialem, ac negocialem. Hanc ait in ipso negocio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur iustum sit, an iniustū, vtile an inutile: vt ait Marcus Fabius Victorinus.

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendēti mœchum interficere in ipso adulterio. Et 9. de Legibus Plato sanxit; Adulteram deprehensam impune occidi à viro posse. Idem cēsuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Augustus Legem Iuliam tulit, gladioq; iussit in adulteros animaduerti.

Iudicum sententiam non exspectat, &c. Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi Iudicum sententiis damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem liceбat indicta causa necare.

Discrepant, &c. Ciuitatibus, inquit, aliis aliæ sunt leges. Est prouerbium: Lex & Regio. Sed quæ sunt aliis contrarię, cum aliis conueniunt: Atqui lex de occidendis indicta causa adulteris, discrepat ab omnibus.

Duces bellorum, &c. Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores, inquit, populi, Iudicum atque magistratuum suffragiis creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu populi pugnasset infeliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timēs, offen- *De hoc fu-*

prá in vituperatione Annibalis. sam astutia mirè auertit: Vide Valerium lib.4 cap.5.

Plebiscita,&c. Vide Gell.lib.10.cap.20.

Qui pœnam exspectat,&c. Multo grauior exspectata, quam illata mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœnam adauget. Vnde Ouid.1.de Pont.

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio:

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Finis optandus. Horum vterque finē quem exoptauerat, habuit. Vnde Rex Macedonum Philippus, subitam mortē lentæ præposuit. Qui cum interrogaretur: Quis hominis finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib.3. cap.14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem: vt scribit Suetonius Tranquillus.

EXEMPLA.

CONFVTATIO LEGIS.

Lex Roscia. *Rosciæ*, qua Roscius Otho cauit, ne quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta.

Talionis. *Talionis*, & eius quæ iubebat corpus dissecari eius, qui multa creditoribus deberet, nec esset soluendo: Gell. lib.20. cap.1.

CONFIRMATIO LEGIS.

Cincia. *Cinciæ*, quam Cincius tulit; qua cauebatur, ne quis ob caussam orandam pecuniam acciperet, aut donum. Cuius suasor fuit Q. Fabius admodum senex; vt ait Cicero in Catone Maiore.

Sumptuaria. *Sumptuariæ*, de qua Gellius lib.2.cap.24.

Fusia. *Fusiæ*, qua malis ac pernitiosis legibus resistebatur.

Veconia. *Veconiæ*, quam suasit M.Cato; vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib.17.cap.6.

Oppia. *Oppiæ*, quam tulit M.Oppius, ne mulieres superfluo orna-

ornatu vterentur, néue pilentis, id est, rhedis pensilibus veherentur. Vide Liuium in principio libri 4. Macedonici.

reclamante Catone Cõsule, abrogata fuit anno ab Vrbe cõdita 559.

EXEMPLVM CONFIRMAtionis legis Oppiæ.

Exordium à legislatoris encomio.

M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentiæ vir. Qui publici magis commodi, quam gloriæ priuatæ studiosus, hanc vtilissimam omnibus Imperiis legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

Quæ si, iuxta M. Fundanii & L. Valerii sententias abrogaretur, omnibus aliis legibus repugnaretur, quæ volunt in Repub. viuendi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ, sed virtutem studia semper excolenda.

A cõtrario. L. Valer. cũ Catone consul erat eo anno, quo lex Oppia abrogata est.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imo perditum iri quis nõ videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solum in se conuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nugarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach; Auerte, inquit, faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: cum autem, vt prouerbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiũt Democritũ sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malarum cupiditatum autores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap 17,

A manifesto.

A legitimo.

Quod si reliquæ leges, quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, sanctè conseruantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis sentiens Reipubl. statum incorruptum conseruat, ac illustrat.

Lici-

A iusto. Liciniam vel Æmyliam legem, qua frugalitas exigebatur, admisit ordo Senatorum ac Tribunitia potestas: quanto iustius eam admiserint, quæ modestiam introducit, & superbiam, omnium malorum radicem, explodit?

Ab vtili. Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reipubl statum immaculatum conseruandum importare, quam lex Oppia: quæ libidinem, fastum, ac omnē insolentiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbiis locum fecerunt. Quæ quo minus habent mentis, tanto plus inhonestis voluptatibus sunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres, turpiter ac impotenter sese gerendo, incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ; quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iusta seueritate mandauerat, Spurio Posthumio, & Q. Martio Philippo Coss. vt de iis, quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ fuerant, inquirerent: & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentq;. Multæ igitur damnatæ fuerant, lateq; patens opprobrii deformitas, seueritate supplicii emēdata; vt ait Valerius lib. 6. cap. 3.

Contradictio. Sed ais: Fœminis olim vini vsus fuit interdictus, Verum ne tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatus genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

Solutio. Esto; sed, autore Valerio, tunc nulli subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre, & aspici mutuo pudice dabatur, nunc alij sunt mores, alia tempora.

Conclusiuncula. Non opus est pluribus verbis, cum Oppiam legem approbatu dignissimam esse constet, vtpote omnis luxuriæ atque superbiæ expultricem, omnisq; contra pudicitiæ, atque modestiæ conseruatricem.

ALI-

ALIVD EXEMPLVM CONFIRMATIONIS *legis: Quæ iubet, vt liberi parentes alant aut vinciantur.*

Cùm nihil tam sanctum sit, quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ (vt Cicero ait) fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conseruandam velit, iubens, vt liberi parentes alant, aut vinciantur. *Liberi parẽtes alant* *Huius legis meminit Quintil. lib. 7. cap. 7.*

Quid autem naturæ, quam optimã (vt Cicero scribit) ducem, & tanquam Deum sequi debemus, tam cõsentaneum fuerit, quàm eos, vnde vitam accepimus, venerari, confectosq; senio, & omni ope humana destitutos, beneficiis prosequi, atq; nutrire? *A conuenienti.*

Hoc ipsum Lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare, & vicem repẽdere maioribus, 1. Timoth. 5. Quippe Diis, parentibus ac magistris non potest æquiualens reddi; vt ait Aristoteles 9. Ethic. *A legitimo.*

Quid enim iustius, quam si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint? iuxta prouerbiũ: ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας. iniquissimum enim habetur, iis, qui nostra caussa tot molestias atq; labores perpessi sunt, malã gratiam referre, ac arietũ more, nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficiũ reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, vt iustissime pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda. *A iusto.*

Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis diuinæ præmium habeat adiunctum, præter illud, quo parentes honorari iubetur. Exod. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitã, *Ab vtili.*

atq;

atq; cœlestem benedictionem iis, qui parentes amore, beneficiisque fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiasticus cap. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.

Cõtradictio. Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cum ipse rerum mearum indigeam, atq; norim, quam sit mihi curta suppellex.

Solutio. Recte Plutarchus inquit: λιμῷ γὰρ οὐδέν ἐστιν ἀντειπεῖν ἔπος. Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit; sed compensatio beneficiorum, & adminicula. Qui verbotenus amici sunt, non amici, sed adulatores habentur. Vnde Ecclesiasticus: In opere, inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio a Deo. Et S. Io. Filioli mei, ne diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate.

A neglectæ pietatis incommodo sequente. Videmus hoc vulgo contingere solitum, vt qualis quisque fuerit in parentes, talis experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cum a filio crinibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusq;. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset, hoc modo defendit impium facinus. Et ille, inquit, patrem suum verberauit; & hic (ostenso filio) me verberabit, postquam adoleuerit. Primus iuxta Ambrosii sententiam, pietatis gradus est iste, vt quos autores voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis. At qui contempserit, aut maledixerit patri atq; matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris, & oculum eius corui iuxta flumen effodient Prouerbiorum 20. & 30.

Nec

A possibili & facili.

Nec res ardua, neque dura factu parentes venerari, atque alere, cum filiis corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere. Nec ætati confecti multa requirunt; cum effœtorum emarcuerint vires; cum edendi cupiditas absumpta, cum adempta voluptas, atq; luxus, cum denique natura, maxime senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impēdiis corporis vigorem seruasse legitur, intus mulso, foris oleo.

Contradictio.

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiua frangendus panis inermi: Vt ait Iuuenalis.

Solutio.

Ista vox bouis est, non hominis. Quod sit rationis expers ciconia parentes non auersatur, neque fastidit, sed defectos senecta vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, vt inde natum sit prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officii vicē grauaris rependere, maxime nutricandi fouendiq; eos, à quibus aliquando fueris enutritus?

Contradictio.

Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt, & iracundi, vt Sophoclis filii patrem merito videantur accusasse, &c.

Cicero in dialogo dē Senect.

Solutio.

Parentum mores & vitia noueris; non oderis. Illud officii tui scias esse, pietatem colere, legibusque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, non contrista. Si defecerit sensu, veniam da, & non spernas enim in virtute tuā. Ecclesiastici 3. Quod si feceris, ad fortunatam cum laude summa peruenies senectutem, quā Bion ille Borysthenites malorum appellauit portum, eoque properandum omnibus malorum finem sperantibus.

Contradictio.

Sane quidem. Sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas sordida,

atque miseriæ queant alicui horrorem incutere?

Solutio. Non diffiteor, egenorum ac senum parentum horridam atque miseram conditionem esse: vt Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimum, respondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoque præsidio destitutos suffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurum senectutis suæ baculum, solatium vitæ, & spem posteritatis. Admodum pie quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, custodiæ traditum, iam vltimæ senectutis velut infantem pectori suo admotum aluit; vt ait Valerius lib.5.cap 4.

Contradictio. Sed inquis: Mihi vxor alenda, liberi, numerosa familia, idq; in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim.

Solutio. Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior sit, quam facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum, parcius, vt Tobias docuit. Quod si, iuxta S. Iacobi sententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida est; item, qui viderit egētem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur eiusdem criminis: Quanto magis erit is homicida, imo parricida, qui parentes inedia contabescere, ac rerū inopia marcescentes perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus sapientes olim viri supplicium excogitarunt singulare, vt quem ipsa natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ maleficio summoueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cū cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprehensus, in vicinum mare vel amnē proiiciebatur. Etenim ei repente cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eum necâsset, vnde ipse natus esset, careretq; iis rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur; vt ait Cicero pro Roscio Amerino.

Parricidij pœna.

Ergò

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur atq; conseruabunt, cum multarum virtutum atq; præmiorum diuinorum fons sit vberrimus & origo. *Conclusio.*

ALIVD EXEMPLVM COMPROBATIONIS *legis, qua apud Heluetios cauetur, ne quis inuitatione ad bibendum vrgeatur. Autore Petro Mosellano.*

Multa quidem præclare in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij; sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius, quã quod ab illis nuper scitum est: nam cum per ebrietatem passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt, ne cui deinceps alios vulgarium istarum inuitationum prætextu ad ebrietatem solicitare impune liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantia, atque omnis vitæ moderatione? Imo quid sine hac vel in ciuitatum Curiis, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut cõsulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest: citius enim ex pumice aquam hauseris, quam ebrio sobrium aut dictum aut factum extorseris. Quod si ebrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutũ officia parit, alit, conseruat, ac tuetur: rursum ebrietas omnem mẽtis vsum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat, an non votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & sisteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Rep. cauere, ne sit impune illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imo frangit & animos & corpora ciuiũ, quàm liberior

commessatio, compotatioque? An non Respubl. Romana, quamdiu frugalitatem seruauit, tamdiu aduersum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Nam Hannibal tum primum vinci cœpit à Romanis, cum exercitum suum Campano luxu solui, eneruariq; passus est. Vnde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex ociosorum hominum temulentia? Verum enim est illud: Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes? nisi ex temulentorum compotationibus? Cui alii tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abligurritiones debemus, quam conuiuiis in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui felicissime natos, ab artium optimarum, virtutumque cultu abducit, quam studium compotationum? Primum corporis ocium, in quo ferè degunt, qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum; quod si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, qui fieri potest, quin in animo parum firmis, pro virtutum bonarumque artium cultu, omnium libidinum seges sensim pullulescat? Quod si spes omnis in hac ętate rectè formanda, velut agricolis in herba, posita est, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quę quod vnum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos, qui in tanto errantium consensu nihil valituram legem iactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quam quod tacitus naturæ sensus non potest probare. Quis autem tam efferatus, & ab omni humanitate remotus est, cui non, rem recta via reputanti, supra quam natura postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, naturæ inimicissimum esse videatur? Compotoris hominis priuati puerilis, & stultus affectus,

ctus, vt me ipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit, & patriæ in cuius verba iuratum est ab omnibus æquissima, cunctisque saluberrima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione ita me prosternam, vt præter figuram, humani mihi reliquũ sit nihil, & populi fortissimi laudatissimique, cui parere summa est vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neq; honestius, neque præclarius, neq; facto iucundius fortissimi populi magistratus ferre potuêre.

FINIS.

INDEX PROGYMNAsmathum Aphthonij.

IN-

INDEX RERVM ET VERBORVM IN *hoc libello explicatorum.*

A

Pella

Vale-

FINIS.